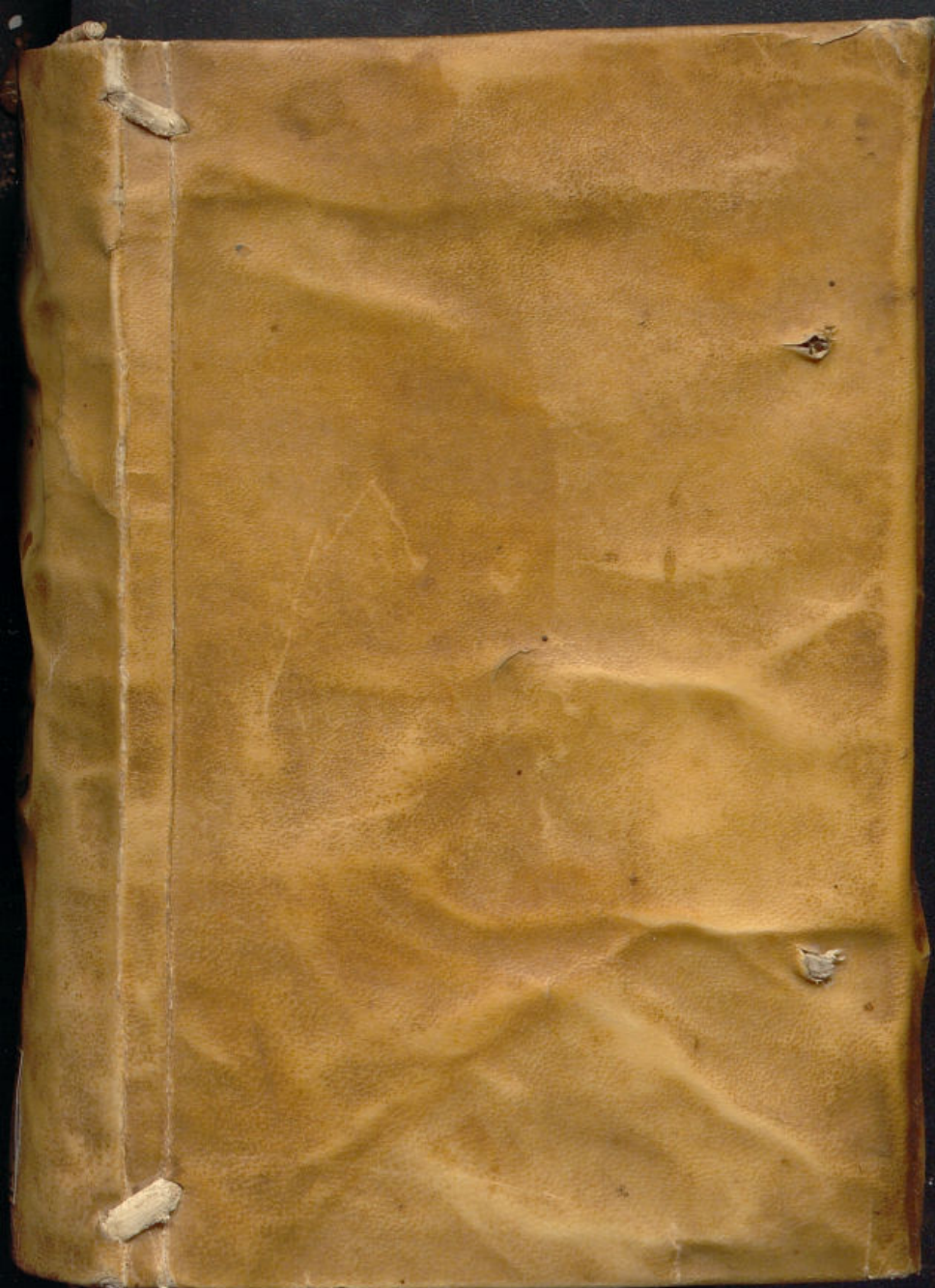
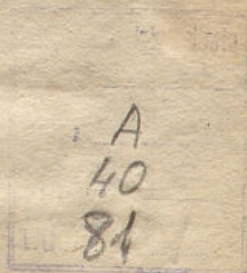

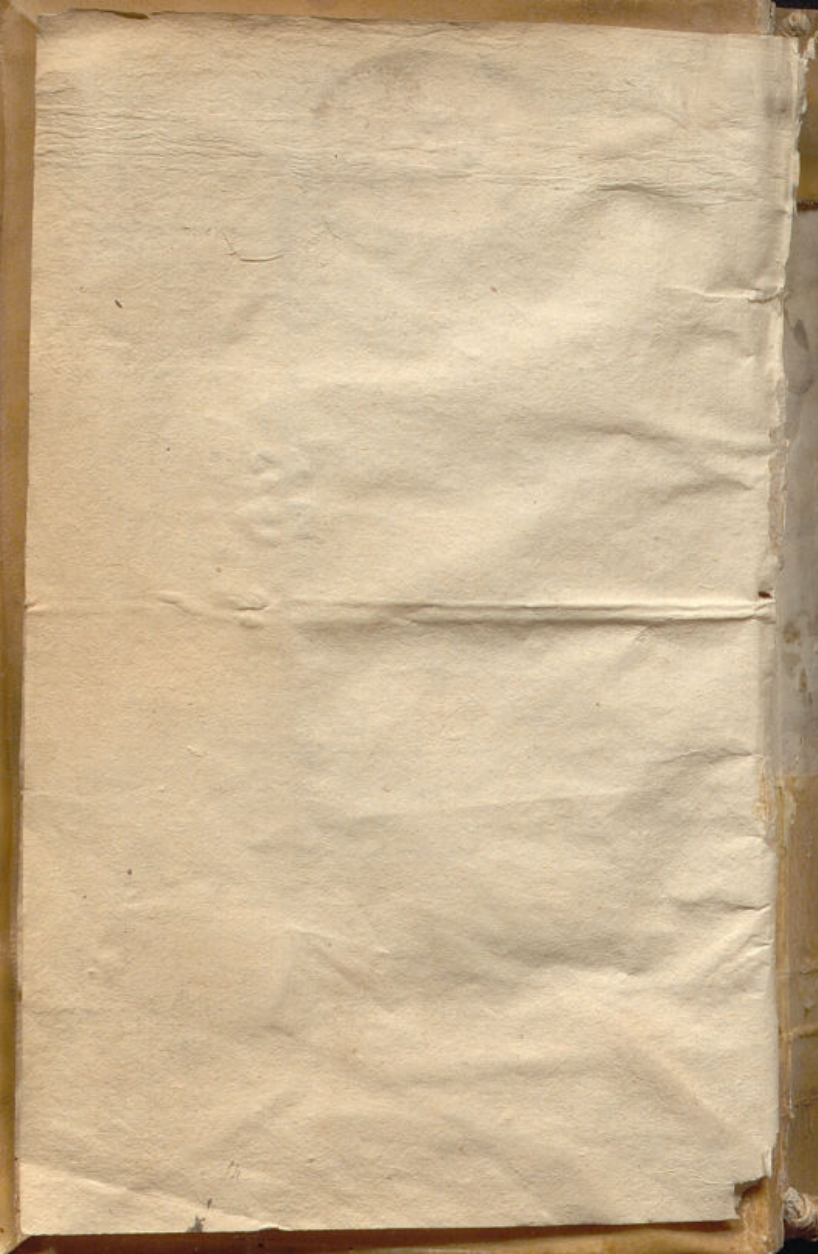
A
40-81

27.a 6

6

de Absc. de la comp. de Ss. de Granada.

IACOBI PONTANI *B+4.*
DE SOCIETATE IESV. *R13217*

PROGYMNAS- (1)
MATVM LATINITATIS,
SIVE DIALOGORVM.

Volumen primum, cum Annotationibus.

DE REBVS LITERARIIS.

*Editio tertia, denuo recognita & aucta. Voces plurima ex
vulgari Germanorum, in Gallicam traducta.*

LVGDVNI,
APVD BARTHOLOMÆVM.
VINCENTIVM.

M. D. XCII.

813219

GENEROSO ATQVE

OMNIBVS REBVS ORNATIS-
SIMO ADOLESCENTI, GEOR-
gio Fuggero, Jacobi F. Baroni in Kirch-
berg, & Ueissenhorn, IACOBUS
PONTANVS de Societate IESV.

S. P. D.

VoD iam inueterata eadēque
laudabilis eruditorum, consuetu-
do me hortabatur, vt postea, quā
primo meorū Progymnasmatum
dialogorūque volumini summū fastigium
imposuissem, deliberarem mecum, cuīnam
in aliquo dignitatis & excellentiæ gradu
locato, id ipsum inscribere ac donare potis-
simū oporteret, eam omnem deliberatio-
nem ab illustri adolescētia tua incisam pla-
nē ac sublatam gaudeo, vehementerque læ-
tor. Etenim adeo multa, minimēque leuia
rationum momēta, cur sub tuo nomine hoc
vigiliarum mearum opusculum, & hunc pri-

num perquam mediocris ingenij mei partum in vulgus exire sinerem, etiam nil tale volutanti occurrerant, vt nisi ore sim durissimo, animoque longè ingratisimo, ad aliū præter te, quantumuis omni genere nobilitatis eminentissimum, deferre illum neutiquam possim. Nam si quis vnquam in amplissima familia natus, proba & præclara mentis indole auctus, domesticis virtutum exemplis abundans, aliquo coniunctionis vinculo cum altero colligatus: postremò, si quis adhuc extitit, qui iure suo ab aliis multa exigeret, cuncta hæc in te vnū confluxerunt. Quanquam enim nondūm permissa tibi liberius, ac tuo arbitrato viuendi potestate, apud nos beneficia ponere hætenus non potueris, tamen haud parum iam in nostræ voluntatis contulisti, tuamque erga collegium nostrum propensionem satis declarauisti. Et meruerunt quàm optimè de nobis parentes tui, meruerunt aui tui, meruerunt ambæ, **FUGGERORVM** nimirum **ILSVNGORVM** quæ domus, vnde tu paternam & maternam originem ducis. Quibus vniuersis atque singulis cum pro amoris magnitudine, meritum verò etiam multitudine pares agere gratias (quid enim dicam referre?) nequeamus, quis

quis tandem est, qui non intelligat, eorum
nos minoribus in omne consequentis æui
spatium teneri obstrictos? Deinde in nostrā
disciplinam traditus es à patre, & traditus
ex florentissima gente vestra primus ante o-
mnes, certè quidem in hac vrbe ac patria
tua, magnūque Gymnasio Societatis or-
namentum addidisti, quando inter condiscipulos,
quorum permulti nobiles ac patri-
cij pueri, velut quoddam lumen præfulges.
Iam qui nescit, quàm sancta inter Præcep-
tores & discipulos, quàm coniuncta neces-
situdo intercedat, is se non plus cernere
quàm pecudem fateatur necesse est. In pa-
rentum loco Magistri sunt colendi, & qui
ab iis erudiuntur, vicissim in filiorum loco
diligendi. At tu curæ nostræ & institutioni
commendatus, non vnum sed multos patres
inuenisti, siquidem nos omnes, quibus do-
cendæ iuuentutis est mandata prouincia;
ingenium tuum præceptis vtilissimis & sa-
luberrimis fingere percupimus, & tanquam
filium certatim amamus atque in oculis fe-
rimus, in spem certam ingredienti, te cres-
cētibus annis per semitam à maioribus tuis
prius calcatam incessurum, in eorūque
morem & instituta abiturum, qui semper op-
timarum artium cognitionem cum maximis

clarissimisque virtutibus copulauerunt: ac
proinde tantam sibi posteritatiq[ue] suæ am-
plitudinem pepererunt, vt omnium p[æ]ne
gentium oras nominis vestri gloria famaq[ue]
peragrauerit. Quid vtroque auo tuo ad opi-
nionis celebritatem commendatius? aut
quibus aliquando ciuib[us] fortunatior fuit
hæc tam prædicata, verèq[ue] Augusta ciui-
tas? Paternus quidem, ANTONIVS FVG-
GERVS, cùm esset à potentissimis Princi-
pib[us] ad amicissimorum numerum adscrip-
tus, copiis omnibus circumflueret, nihilo-
minus tanta moderatione, tanta modestia in
illa sua felicitate enituit, quanta etiam nunc
hominum sermonibus crebrò vsurpatur.
Quis eodem aut fuit, aut esse debuit, pru-
dentia, liberalitate, iustitia, constantia, aut
vllò demum genere laudis præstantior? Ma-
ternus autē, GEORGIVS ILSVNGVS,
Eques auratus, Sueviæ Præfectus, & quatuor
Imperatorum consiliarius, quo ardore, qua
animi excelsitate præstitit in propugnando
pro religione Catholica? Quanta eius apud
Principes existimatio & auctoritas? Quam
magnas ille res, quanta cum prouidentia
procurauit? quæ morum in ipso integri-
tas? quæ humanarum rerum despicientia?
In nostram porrò Societatem quantam ille
bene-

beneuolentiam nauauerit, quibus eam officii coluerit, dictu est perdifficile. Cuius erga nos tam incensi amoris heredem & successorem, experti iam sæpe didicimus quem reliquerit: Annam videlicet filiam suam, matrem tuam; præstanti religione erga Deum, commemorabili beneficentia in egentes, eximia humanitate in omnes, spectatissimam denique atque optimam foeminam. Sed ad clarissimum patrem tuum festinat oratio, cuius laudes, quas ex sincerissimo numinis cultu, & ex amore ac veneratione ECCLESIAE CATHOLICAE, sacrisque ædibus omni magnificentia exornandis, & aliis præterea rectè factis capit egregias, hoc maiori tibi sunt ornamento, quo tu illi, & ille tibi est sanguinis necessitate coniunctior. Declarauit is non Augustæ solùm, verùm etiam Landspergæ, & alibi, quem erga nos animum gereret, nec id verbis tantùm honorificis, verùm etiam donationibus iisdem creberrimis, iisdem amplissimis: quam nos liberalitatem colemus, vti par est, memoria sempiterna. At enim non est in præsentia mihi decretum generis tui panegyrim contexere, cui par nulla potest reperiri laudatio, illud tantummodo carptim demonstrandem putauì,

† * quale

quale tibi à parentibus & maioribus relictum sit ad virtutis decus inuitamentum. Ac nulla sanè præcepta ad solidum verumque honorem adipiscendum æquè valent, ut patrum facinora pulcherrima ante oculos nepotum obuersantia: quorum vitia & peccata tanto notiora euadunt, quanto ipsorum parentes & aui in maiore claritate vixerunt. Quemadmodum scilicet in purissimo fonte, & in lucidissimo speculo minutæ fordes maculæque faciliùs conspiciuntur. Tu verò, G E O R G I, à paruulo educatus es diligentius, quàm ut hoc tantum malum de te pertimescendum videatur. Huc accedit, quod nec oris tui dignitas, & egregia totius corporis conformatio, quæ plerùmque futuræ probitatis indicium est, nec perspecta nobis iam pridem indoles tua tale quidquā timere nos patitur. Suscipies igitur hanc primam partem lucubrationum mearum, tibi multò antè desponsam, & ea ad utilitatis tuæ fructum aliquem vtère, ut nostris legendis sermonem tuum cultiorem pleniorémque efficias, & eadem opera ad doctrinam accessionem qualem qualem adiūgas. Quod ut tu, tecumque adolescentes, qui ad Humanitatem informantur, possetis, si minus sum consecutus, omni tamen contentione

tionē ut consequeretur mihi est elaboratum.
Quemadmodum autem parens tuus literas
ac literatos, virtutēque condecoratos ho-
mines omni gratia, officio, charitate semper
adhuc complexus est, & complecti perse-
uerat: sic tu, ubi maturior ætas virum te red-
diderit, eorundem esto præsidium atque
perfugium: nec puta vspiam melius te col-
locare beneficia. Nam ut de Cœlesti remun-
eratione taceam, illi maximè scriptis suis
immortalibus nomen tuum ab obliuio-
ne & silentio vindicabunt. Vale. B

Collegio Societatis I E S V, Au-
gustæ, Kal. Decemb. Anno

Domini M. D.

LXXXVIII.

* *

† 5 IN

IN GENEROSVM
ADOLESCENTEM
GEORGIVM FVGGERVM,

EPIGRAMMA.

CVM te spectarent Iuuenem, Fors, Gloria, Virtus;
Pædeia, has inter lis fuit orta Deas.
Hic meus est, Virtus; meus est hic, Gloria dixit;
Pædeia esse suum, Fors ait esse suum.
Audiuit, magnamq; volens componere pugnam,
Addidit Astripotens: Cuiq; quod optat, erit.

Matthæus Raderus.

A D

AD HUMANIORVM
ARTIVM STUDIO SAM
IUVVENTVTEM.

H*X* omni copia eorum hominum,
qui hac nostra tempestate multo
etiam amplius qui patrum, quique
maiorum nostrorum memoria iis
doctrinarum studiis deuincti pe-
nitius fuerunt, quibus Humanitatis nomen inde à
priscis usque temporibus est attributum, si diligen-
ter comparare voluerimus, paucos omnino extitis-
se reperiemus, quorum esset bene Latina, pura, ni-
tida, incorrupta, elegans & ornata oratio, siue illi
sermocinarentur cum aliis, siue literis cogitatio-
nes suas monumentisque commendarent. Quod
sanè quidem in illis artium disciplinis, quæ non ita
in medio posite, sed à communi sensu intelligentiæ-
que disiunctæ, abditis quibusdam è fontibus hau-
riuntur, minus est mirandum: quarum alumni,
candidati, & doctores laudandi sunt, si non pesti-
mè Latine loquantur: sin secus, non est id ab ipsis
pertinacius requirendum, quando eos magis rem
spe-

P R Æ F A T I O.

ſpectare, quàm verba pendere oportet. At verò quemquam ſe Humanitati addiſtum & conſecratum confiteri; cui parum percepta & cognita, parum uſitata ſit bona, à veteribus cuſtodita, nobiſque velut teſtamento legata latinitas, hoc demum admirabile, & vix tolerandum exiſtimari poſeſt. Aut enim à nulla prorsus, aut ab iſta eruditorum natione optimo iure Latini ſermonis candor, ſumma propemodum integritas, perfectioque poſtulari debet. Huius mali ecquænam cauſa ſit, inueſtigemus. Non eſt certè librorum accuratè, compoſitè, illuminatè, copioſè conſcriptorum paucitas. Quanquam enim & iniquitate vetuſtatis, & negligentia; nequitiaque hominum plurimi interciderunt; nihilominus diuino, ut arbitror, beneficio ad hanc ætatem adeò frequentes ſunt conſeruati, ut ſi quis omnes, nec rarò euoluere animum induxerit, ei propemodum annorum Enboicæ vatis æuum à Deo eſſagitandum videatur. Et planiſſimum eſt, ipſum huius linguæ antiſtitem M. Tullium, Salluſtium, Cæſarem, Liuium, Plautum, Terentium, alios prætereapolitiſſimos ſcriptores aſſidua lectione ab innumeris celebrari, nec unquam fere de manibus deponi. Illud quoque in controuerſiam adducit nemo, exercitationem ſcribendi ſine qua eius præſtantiam nullus unquam adipiſcetur, à plerique adhibitam: nec ullam ab iis nauitatem & indiſtriã deſiderari iuſte potuiſſe. Quo namque modo omnes ſedulita-

P R Æ F A T I O.

sedulitatis suæ neruos contenderint, quantum in
hisce literis sudauerint, tot & tam grādia varia-
rum commentationum, eadēque utilissima mo-
numenta, quæ reliquerunt, pro testimonio dicunt.
In quibus tamen, quod est in hac lingua mundissi-
mum, cultissimum, electissimum, suauissimum, at-
que sanissimum, frustra quæras. Nec à iudicio eos
fuisse desertos putandum est, siquidem eorum qui-
dam commentariis sermonem Latinum sunt per-
secuti, qui utique aut omnem, aut panè omnem eius
rationem atque vias cognouerunt. Ac ne Magistri
quidem eos, & ad Latinitatem duces defecerunt,
Nam sine præceptore in studiis liberalibus quis no-
strum quidpiam discit? quis aliquando didicit? Ad
extremum, nec temporis eguerunt: constat enim
complures cū sese huic politiori scientiæ dedidif-
sent, ad præcipitem senectutem incolumes perue-
nisse. Quid ergo tandem his defuerit, quamobrem
in eorum Collegium quos quærimus & suspicimus,
cooptari minus potuerunt? Probabiliter mihi vi-
deor responsurus, si naturam defuisse dixerò. Ete-
nim cū ferme nullum tersè, exquisitè, ac literatè
vel scribere, vel loqui videamus, qui non idem sit
ac iudicetur eloquens, ad eloquentiam autem na-
tura & ingenium vim asserat longè maximam,
non imprudenter coniectarit aliquis, hinc accidere
videlicet, ut qui venire in eloquentiam societatem
atque numerum haud possint, (non autem omnes
possunt

PRÆFATIO.

possunt etiam si toto, quod aiunt, pectore nitantur, & sint alioqui præclaris ingeniis, magna diligentia, non vulgari doctrina homines) iidem nescio quo modo salubres illos, atque dulces latinitatis nativæ succos, aut pro derelicto habeant, aut non conspirante cum voluntate natura perhibere nequeant. Porro hoc ipsum, eloquentem esse, quiddam excellentius ac magnificentius continet, quàm nonnulli suspicantur: qui reginam rerum, & copiosè loquentem sapientiam inani quadam verborum quamvis lectissimorum ornatissimorumque profluentia, inanique sonitu metiuntur. Quia igitur inter eos, quibus Humanitatis studia sunt in desideratissimis, quique in iisdem plurimum opere temporisque consumpserunt, perpauci eloquentes cernuntur, mirari desinamus, cur item non adeo multi sint, semperque fuerint, qui (quod ab eloquentia vix est ut cernatur separatum) huius linguae tot gentium tam communis lepores, festivitatem, gazam uniuersam, omnes numeros, omnesque copias possideant. Ac non neminem fortassis naturâ factum ad dicendum, hoc aditu laudis prohibuit & prohibet non satis commodus eius discende modus, qui idcirco est multiplex, quoniam multæ vigent docendi ac præcipiendi rationes. Sunt qui in ordines congestis & digestis rerum vocibus Nomenclatores edunt. Sunt qui de Terentio, Plauto, Cicerone, de his, inquam, præ aliis Phrasæ,

Ele-

P R A E F A T I O.

Elegantias, Sylvas, Observationes colligunt. Nonnulli parua quaedam volumina conficiunt, in quibus seruata literarum serie vocabulorum notiones, vsumque adiunctis ad confirmationem scriptorum illustrium locis declarant. Alij Dictionaria (vt quidem ipsi nomen eis imponunt) Cornucopias, Thesauros, Calepinos construunt, Latinisq; Gallicas etiam & Gracas voces opponunt, quo vno labore in tribus linguis studiosi proficiant. Quibusdam placitum est continuato, nec vnquam interrupto orationis cursu de sermone Latino disputare, vt olim Varro, & Iulius Caesar ad M. Tullium. Alij Augia stabulum perpurgare pro re sibi honorifica ducunt. Id est, barbariem & inquinatissimas loquendi formas subiectis puris & emendatis corrigere, quaeque ex inscitia irrepserunt, impropria, sordida, peregrina, ea per Indices, Scopas, Appendices, Farragines funditus tollere, & profligare. Alij insuper suos sibi modos habent. Postremò sunt qui Colloquia & Dialogos ad imbuendam Latinitate adolescentiam componunt. Horum omnium instituta ponderare, deque iis affirmatè proferre sententiam si velim, verendum sit magnopere, ne mediocritas nostra nimium sibi sumpsisse, atque arrogasse existimetur. Illud asseueratione omni confirmare non verebor, singulorum laborem atque vigilias discētibz profuturas: maiores aut vtilitates asferre Dialogographos si modò prouinciā recte, & quemadmodum decet explicauerint.

P R Æ F A T I O.

explicauerint. Nihil adolescentibus utilius, nihil iucundius Dialogis, nihil etiam, pueris præsertim, perinde necessarium. Quibus cum Epistola Ciceronis à diuersis selecta, & in vnum, duos, tresue libros collata soleant explanari, non ego quidem illas prætermittendas censuerim, sed vbi causas memorauero, cur quarundam scholarum morem probandum iudicem, quæ pueris Dialogos potius, quàm epistolas iam pridem interpretantur, simulque de fructibus & iucunditate huiuscemodi Colloquiorum disseruero, faciam, opinor, ut liquidiſſimè appareat, Moderatorum nostrorum nec repentinum, & prudens fuisse consilium, qui hoc etiam itinere creditam suæ fidei potestatique iuuentutem, legendis scilicet ac prælegendis dialogis ad Romanam ciuitatem deducendam sibi cogitarunt.

Qui sumptuosa ac longiuscula veste puerum induunt, eiusdemque pedi inauratum, & magnum calceum inducunt, non ideo inepti sunt, quod ipsum pretioso, sed quod ad paruitatem corporis nunquam apto amictu contegunt. Nam ætacula illa & statura splendidi vestitus capax est, verum non ita laxi atque longi, ut adolescentum & virorum corpora. Similiter metuendum est, ne dum in gymnasio pueris solas Ciceronis epistolas explicamus, idem prorsus cum ingeniis, quod illi cum corporibus agere iudicemur. Est profectò merissimum aurum,
est

P R A E F A T I O.

est purpura, sunt gemmae, quae in tabernis Cicero-
nians venalia proponuntur, & hoc vno auctore in
vniuersa lingua Latina cum verborum vbertate,
tum omne genus ornamentis nullus concordibus o-
mnium suffragiis censendus opulentior, quem ab-
solutum in eloquentia artificem, & omnis elegan-
tia consummatum exemplar nuncupare possumus:
at non omnibus illa conueniunt, non ad omne cor-
pus illae tanquam vestes, non ad omnem pedem illa
velut calceamenta quadrant, quia non ad quem-
uis captum, non ad quoduis ingenium perinde sunt
accommodata, quare nec tantum inde fructum
capi necesse est à pueris. Hoc igitur primum spectan-
dum, quàm sit perceptu facile, quod ipsis discendum
imponitur, & quàm copiosum ex eo fructum sint
relaturi, non, primasne, an secundas, an tertias in
Latinitate obtineat. Occurreret autem forsitan
nobis ab aliquibus in hunc modum. Nos apertiores,
breuiiores, familiariores epistolas è toto corpore se-
cernimus, in quibus nullae obscuritatum latebrae,
nulli nodi, nullae difficultates. Vt ita sit, quanquam
haud est ita prorsus, attamen fatendum est, res iis
epistolis inclusas laboriosius & imperfectius à pue-
ritia, tenerisque ingeniis comprehendendi, quàm quae
cadunt in dialogos, quorum argumentis atque re-
bus nihil est vtilitatis, nihil notius, nihil magis ob-
uium atque domesticum. Quid quod frequenter e-
iusmodi loci incidunt in his epistolis, quos ipsimet

††

Magistri

P R A E F A T I O.

Magistri ex plebeis, & infimi subsellij interpretib.
 ut Ascensio, Hubertino & similibus, quibus plerum-
 que & solis utuntur, & uti etiam coguntur, neuti-
 quā intelligūt? Quod si vel Paulū Manutium ex-
 planatorē doctissimum, vel alium approbata erudi-
 tione scriptorē cōsultum adierint, remq; didicerint,
 non consequentur tamen, ut pueruli intelligant, q̃
 non ita promptē intelligere ipsi potuerunt. Laborio-
 sè autem malēq; disci quod non cognoscitur, in hoc
 omnes una mente consentiunt. Queret quispiā, quæ
 tandem illa tam obscura & ingeniis puerorum a-
 lienā patem? Quæ? De negotiis, inquam, Reipub. de
 Asia, Aegypto, Græcia, Cilicia, Cappadocia, de exer-
 citibus & oppugnationibus urbium, de summa Rom.
 Imperij de quibus Cicero vel in breuib; epistolis sæ-
 pe loquitur. De Dolabellis, de Brutis, de Pompeiis, de
 aliis, aliorumq; statibus, controuersiis atque causis.
 De priuatis quidem etiam, & suis, non inficior. At
 in quibus declarandis longiore interdum oratione
 principijsq; altius repetitis opus sit. Itaque ad fami-
 liares rectius & verius quā familiares appellā-
 tur illæ epistolæ, ut multis abhinc annis consensu
 Doctorum cæptæ sunt appellari. In Dialogis ea di-
 sciunt, quæ audiunt, quæ aspiciunt, quæ cogitant,
 loquuntur experiuntur quotidie, quæ sunt fami-
 liarissima, tractatissima, communissima, in quibus
 propriè, purè, & cū aliquo ornatu exprimendis sem-
 per hærent, semper inopes reperiuntur, non modò
 post-

postquam 12. menses, sed postquam 12. annos Magistro Ciceronem interpretanti operam dederunt. Ingentes sunt Orationis in Tullio diuitie, magnifica verborum & infinita supellex, non tamen ex eodem unico quiuus, & quocūque tempore, & ad omnem omnino materiam diues ac fortunatus euaserit. Quamobrem minore cum labore percipientur à pueris Dialogi, quàm Epistolæ, ut ostendimus, Hæc commoditatem primam, & eandem propè maximam ducere par est. Reliquæ mira cum voluptate coniunguntur. Nam quis dubitet eos propter incredibilem argumentorum varietatem, personarumque colloquentium vicissitudinem, & naturas atque mores eleganter expressos, oblectatione maxima delinitos, cupidissime audituros? Quæ audiendi famē (q̃ tibi de plano promiserim) non parum exacuēt breuissima narrationes & suauissima, prouerbia apposita, electa Apophthegmata, sententiæ argutæ, fabellæ dulces, aspersus ex omni facetiarū genere lepos, & aliæ demū huiuscemodi ingeniorū etiā pueriliū, non modò confirmatorū illecebræ. Pascetur deniq; non Ciceronianis tātum, sed elegantissimorū præterea scriptorū, imprimisq; Terentij & Plauti veluti exquisitissimis epulis, quorum amborum quanta sit post Ciceronem laus, quàm idonea ad congressiones rerūque quotidianarum explicacionem eloquentia, nouit, qui stricte saltem, utrūq; attigit. Ac melius sanè Plautina, atque Terentia-

P R A E F A T I O.

ne elocutionis usus ex Dialogis, quā ex ipsa Comi-
corum illorū quanquam creberrima evolutione di-
scetur. Ergo si Dialogorū sermo totus fuerit (esse au-
tē debet) antiquus, cōcinuus, dilucidus, proprius, lau-
tus, ac salibus cōditus, cū sit etiam familiaris, nō-
ne ad loquendū scribendūque haud mediocriter
iis siue legēdis, siue audiendis profectū iri credendū
est? Deinde si dialogis partim de literariis rebus,
partim de morū honestate & elegantia, partim de
aliis quā plurimis argumentis agatur (ut agendū
videtur, quo sit absolutior scriptio) sine ullo difficul-
tatis sensu etiā doctrina adolescentes, doctrina ni-
mixum liberali, nō abstrusa, non spinosa, & recōdita
augebuntur, moribūque tēperatissimis, gratissimis,
humanissimis instituētur. Ad prudēter quoque sen-
tiendū, & ad iudiciū paulatim ex decoro rerū per-
sonarūque seruato excolendū proderunt, cū neces-
se non sit semper garrire pueros, aut dici puerilia,
modō ea dicātur, quæ à puerorum, adolescētūque
intelligentia nō sint abhorrentia. Parētes insuper,
Pedagogi, Magistri, ac ceteri hominū ordines ha-
bent, quod ex Dialogis ingeniosē prudētēque con-
scriptis addiscant. Atque ipsi adolescētuli olim Pa-
rentes, Præceptores, Pedagogi fient, & certos vite
status amplectentur: quos nunc optimum est doceri,
quā honestē in futurū, quā suo muneri conuenien-
ter sese gerant. Et quoniā omnium expeditissima,
utilissima, iucundissima linguæ Latinæ comparāda

ratio hæc apparet, cur non omnes quotquot Humanitatis, ac proinde etiam Latinitatis sunt studiosi, huiusmodi libros, quales nos iam informauimus, & quodammodo adumbrauimus, quàm diligentissimè euoluant, ego quidem caussæ nihil video.

Sed enim Moderatores nostri cum mundū inuenirent, quem in hoc scripti genere certas, nec leues ob caussas, tantum probare possent, quantū quidem ipsi probare cuperēt, & in suas scholas introducere, periculum viriū mearum facere, mihiq; hæc imponere necessitudinē voluerunt, ut Dialogos scriberē. Ego verò cum recusare imperata minime aaderem, q̃ ab eorum voluntate totius vitæ, actionūque mearū rationes suspensas habeo, & tamen ad tantū opus efficiendū æqualem me facultatē haud allaturū cognoscerem, malui imbecillitatem meam adducere in discrimen, quàm me ad ipsorum arbitriū non cōformare, & quorum utrumuis mihi turpissimum esset, aut noluisse, aut laborē fugisse existimari. Atque ut eò libentius huic oneri succederē, fecit perpetua mea in hæc nobilissimā partem studiorum inclinatio, quam florere ac celebrari etiam atque etiam vehementerque cupio, cum & ad vsus vitæ plurimos, & ad res difficillimas atque gravissimas, ad Ecclesiā denique Catholicā cohonestandā, contrāque vesanos hæreticorum furores tutandam non leue in ea momentum inesse nulla ratione dubitandum sit. Tempus est iam, ut quid mihi in hisce

P R A E F A T I O.

voluminibus, atq; in hoc toto progymnasmatū opere
proposuerim, quā distinctissimē potero, exponam.

Scopū Dialogorum ac finē potissimum decet esse
eum, qui esset libri alicuius de lingua Latina: ut
nepe iis quasi quaedā sementis fiat, & iuventuti ad
intelligentiam atque vsum nō adulterina & insu-
scata, sed germana ac sincera Latinitatis via mu-
niatur. Iā cū sermo vagetur latissimē, non est unū
duntaxat genus rerum, aut præcipuē deligēdum iis,
qui Dialogos meditātur, nec sunt 40. aut 60. tantū
conscribendi Dialogi. Res scholasticas, & eas semper
minutas, nulla ferē interdū eruditione interpūctas
magnam partem apud alios videmus occupare. De
moribus agunt illi quidem etiam, sed neque tā di-
stributē, neque tam cumulatē, quā conueniebat:
quanquā impie satis, & scelerate, is, cuius plena ve-
neni, plena pestilētia Colloquia, ad bonos mores cor-
rūpendos disertissimē scripta, quicūq; de re Catho-
lica bene sentiēs haud negabit. Quid si de aliis præ-
terea sermo miscendus? Num ad Ciceronem Adole-
scentes mittemus? de quo suprà aperui sensum meū.
Immensitatē itaque rerum ac multitudinē in tres
classes redigi, & in tria volumina eos & τριτομῶν in-
cludi posse sum arbitratus. In primo de literariis
atque scholasticis egi, non ita, ut vllam disciplinam
traderem, verū ut cōmunia tantū verba, locu-
tionēsq; ad scholam & litteras pertinentes tan-
quam sub aspectum subiicerem. Secundo morum
praecepta

præcepta sum executus, non solum ciuiliū, sed Christianorū etiā Catholicorumq; & de virtutibus non pauca, pinguiore licet Minerva, disputavi. In tertio, cuius iā bonam partem cōfecimus, pādunt sese cāpi latissimi, earū videlicet rerum, quæ uno quodā cōmuniq; nomine significari nequeūt. Verbi gratia, de re militari, de nautica, de culinaria, de rustica, de funebri, de medica & morbis, de metallica, de nummaria, de architectonica, de equestri, de variis quoq; opificiis. De istiusmodi argumētis apud Vinē, Corderiū, Syluium, Schoteniū, ceterosq; vix aliquid nedū de uno cōplures Dialogos inuenias, sicuti apud nos lector est inuenturus. Nec istud ita à me dictum accipi velim, quasi cuiusquā laudē coner imminuere, sed ut, quid ego ad vberiora discentium emolumenta, diuina confusus ope, moliri cogitauerim, plenius & planius queam ostendere. Ac de his quidem tam multis ea propter conscribemus, ut in colloquiū voces & loquendi normas, ad illam rerum diuersitatem exprimendam idoneas pro virili inseramus, quibus, quando, & quoties vsus venerit (veniet autem nimis saepe) adolescentes utantur. Quem finem etiam in primo & altero volumine spectauimus tanquam extremum scilicet tractationem aut rerum, sine quibus sermo doceri nequit, tanquam medium. Hinc claret nos meritò ultimū locum destinasse tertio, propter copiam utique & amplitudinem argumentorum: quem fore multi sudoris

(atque ideo fortasse etiā legentibus perutilem) non
tā arbitramur, quā experti iā certò scimus. Quia
vero de rebus ipsis per se, atque precipuo fine nō a-
gimus, sed id ante omnia laboramus, ut Latine do-
ceamus, si quid vel in Medicis, vel in Architectu-
ra, vel in alio quopiam ordine offenderimus, id tale
peccatū reputetur, quale in poetis τὸ σπουδαῖονδος vo-
cat Arist. alterius scilicet, seu in altera, nō in pro-
pria facultate: atque ideo facilius ignoscendum. Er-
go Dialogos plurimos facere, ob causam allatā con-
stitui, verum ita scriptos, ut eorū partim in tribus
scholis inferioribus explanari, oēs autem à studiosis
scholarū Humanitatis in manibus haberi possint.
Atque hoc secundum me voluisse magis, non solum
numerus ipse Dialogorum haud exiguus, sed quā
plurimorum quoque materia & hypothesis indicat
quae quidē quoniā paulò grauior & eruditior, pue-
rili ingenio non est aequa, at mediocriter literatis a-
dolescentibus, nō difficilis ad intelligendum, & gra-
ta, q̄ spero, futura est. Hinc item suum errorē agno-
scant & corrigāt, qui cū libros meos aperuerint, at-
que hinc inde, ut sit, oculis pererrauerint, quauis p-
sonarum nomina tāquam puerorum nomina acce-
perint. Lōgē mihi alia mens, sapius nō indoctos iu-
venes, sapius viros, nonnunquā senes notant, quod-
que manu tangi, nedum cōmuni sensu iudicari po-
test, dicuntur ea frequentius, quae à pueris absurdis-
sime dicerentur. Hoc mihi Latinam linguā copiosius
&

& distributius docere laboranti necessariò præstā-
 dum fuit. Sine variarū quippe rerum tractatione
 disputationeq; id nunquam fuisset assecutus. Sunt
 aut disputationes meae nō subtiles, non litigiosae, &
 cōcertationū plenae, sed populares, ac sedatae magis-
 que sermonis, q̄ rerū cognitione diriguntur. Nec e-
 rit cur quispiā vel pueriles illos, quos ex duob. prio-
 rib. volumi. selecturus, & duobus lib. ad vsum 1. &
 2. Gramma. gymnasiōrū cōprehensurus sum, addi-
 tis etiā aliquot novis, si putabitur operae pretium, pa-
 rum familiari dictione factos, nimiumq; doctos id-
 eoque difficiliores fore quiritetur. Etenim si eā fami-
 liarē dictionē intelligit, qua nos hodie in sermonib.
 colloctionib; nostris pleriq; utimur, cum ea ni-
 hil sit incōptius, abiectius horridius, fateor me illam
 non curasse, si est nō curare, omni studio & animad-
 uersione fugere. Quā tamē an ubiq; effugerim te-
 nuitatis meae ipse mihi conscius, & cōmunis naturae
 haud ignarus, nō ausim profectò affirmare. Sin aut
 Teren. Plauti, Cic. q̄ in me fuit, elaboravi, non quidē
 ut nihil aliud, nisi q̄ apud eos inuenissem, sed certē
 ut innumera inde sumpta in progymnasmata mea
 cōportarem, ac veluti ex eorū vberimis purissimis-
 que fontibus riuulos quaquā versum ducere, quibus
 pratula mea irrigare, & flores multiplices ac su-
 ueolentes ex illis viridarius carperē, quibus hortulos
 meos consererem. Nō igitur id à me factū nego, ne-
 que me piget, & deinde facturum autumo, ut est

P R Æ F A T I O.

in Heautontim. Nec tamen vel Terentij, vel Plauti aliquibus suis sine delectu utor, nisi si quando idci & em-loci phasis causa quibusdā. Ea non oscitās, neque imperitus lector facillimē ab iis internoscet, quæ ubiui ali- & semper rectē usurpabuntur. Quā præterea intelligendi difficultatē creabit aliquis apologus, ali- quod adagium, aliquod apophthegma, mos priscus, plin- historia vetus, auctorisque cuiuspiam sententia, si me- Magister ipse non usq; adeo rudis, & æus & suc- rit? Si aliquid legerit, si viderit, si audierit? Aut re- quomodo ista non capientur, à pueris si doctor ma- nu apprehensos paululum deduxerit? si panē quā- ribi- uis mollem adhibita sectione diuiserit? si nucē fre- tiet- gerit? A pueris, inquam, non agresti & seruili, sed par- ingenua & liberali indole, bonisque ingeniis, quales rod- ego mihi in Progymnasmatibus meis propono. Socra- hor- tes apud Platonem in Menone pusionem quendam Di- de dimensione quadrati Geometrica quedam tam bor- dilucidē, tam facilibus quæstionibus interrogat, ac- tioj- respondentem eò perducit, quasi Geometrica didi- stio- cisset. Et quid Geometricis inuolutius? Ergo si peri- Sic- tus Præceptor pueros docere potest obscurissima, non- nur- ne multò magis non obscura poterit? Si quis adhuc gan- erit, cui nō satis aliquando seuerus & grauis vide- in l- bor, cuique ludicra mea displicuerint, is sciat me li- in p- teris & otio abuti noluisse. Abutitur aut, Cicerone imp- iudice, qui cogitationes suas mandat literis, cū eas, lect- nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione min- aliqua

aliqua afficere lectorē. Hoc extremum ubi tandem
 em-locū habet, si nō habet in Dialogis? Qui cū ad co-
 mpe-mædiā quā proximē accedant, ac nihil penē sint
 ubiū aliud, quā soluta comædia, estne aliquis adeo
 a in-ἀγλας, adeo durus ac tetricus, qui iocum ac ri-
 ali-sum tollēdum statuāt ē comædia? Deinde cū am-
 scus, plus trecentos Dialogos afferam in medium, si se-
 ia, si mel atque iterum duntaxat, aut nunquam hila-
 sue-ritates aspersissem, si ludum & risum omnem fuge-
 Aut re ut malam pestem voluissē, quis tam multa si-
 ma-ne fastidio legere potuisset? Cui non absque lepori-
 quā-ribus, sine salibus mæsta semper ac tristis oratio sa-
 fre-tietatem citō attulisset? At crebrius iocamur quā
 , sed par sit. Comparentur libri mei, non dico cum Rote-
 uales rodami Codice, qui trimodio, seu ipso propemodum
 tra-horreo demensas largitur facetias, sed cum aliorum
 dam Dialogis: pro rata portione nimium parcus iudica-
 tam bor. Restat ut in iocādo illiberalis, petulans flagi-
 , ac tiosus, obscænus sim; id quod non modō cōtra Chri-
 didi-ΰtiani hominis, sed honesti etiam viri officium esset.
 deri-Sic animatus nunquam fui, atque uti confido,
 mon-nunquam ero. Illud alterum genus, liberale, ele-
 dhuc-gans, urbanum, ingeniosum, facetum, quod &
 vide-in Plauto, & in antiqua Atticorum comædia, &
 e li-in philosophis Socraticis, qui eo etiā totos libros suos
 rone-impleuerint, & in Apophthegmatis à Catone col-
 eas, lectis valde commendavit Cicero, si (habita nihilo-
 rone-minus morum puerilium, etatisque immaturioris
 igitur ratione)

ratione) secutus sum pro ingenij modulo, non me prius, quam illos quorum memini quisquam reprehendat. Sed nō sum assecutus. Volui certè, & in magnis sat est voluisse. Et scitè in prafatione operis sui Plinius: etiam non assecutis voluisse pulchrum atque magnificum est.

Non autem omnes rerum ordines, qui in Nomenclatoribus, Dialogis persequendos suscepi, nec omnia vocabula illa sum complexus. Quis enim finis scribendi fuisset? Tantummodo maiorem partè, & usum atque coniunctionem, seu phrasim ipsam tradere contendi, quod in illis Nomenclatoribus non fit. Sciendum etiam, nonnulla quae apud me suum titulum distinctum non habent, ea in alia classe inueniri, ut rei cibaria in dialogis culinariis, partium corporis humani in medicis, & in iisdem insuper non paucarum herbarum appellationes. Idem dictum esto de aliis. Verborum tam sollicitus esse non potui, nec debui, ut non quadam parum quidem Latina, veruntamen contritissima, & ad rem eandem toties notandam commoda retinerem. Talia sunt, si exempla quæris, studiosus, pro dedito literis, recitare, repetere, ascendere pro ingredi maiorum studiorum rationem. Item Ecclesiastica nonnulla, ut communio, ieiunium, rosarium, benedictiones, confessio, campana, & similia. Nam semper hæc mutare, incommodum, valdeque putidum esset. Nec pauca verba minus Romana, nec è Tul-

liano

P R A E F A T I O.

hiano myrothecio prompta, nec illius seculi, quod perfectissimum quidam & aureum vocant, totam orationem deformabunt, si aliqui splendida, illustris, & artificio quodam distincta fuerit. Conformanda est ad Ciceronis exemplar quantum fieri potest nostra oratio, tamen cum iudicio & delectu, non ex Cesare tantum, & antiquis illis, quin etiam ex recentioribus, Plinio, Tacito, Suetonio, Quintiliano, Seneca, bellissimum quodque, & quo quisque maximè videbitur excelluisse, depromendum est.

I N D E X

P R O G Y M N A S M A T V M

P R I M I V O L V M I N I S.

1	D E D U C T I O pueri ad Magistrum, & primum ex- amen.	Pag. 1.
2.	Consimile argumentum.	9
3.	Euntes in ludum.	15
4.	Tarde ludum petentes.	19
5.	Redeuntes à Gymnasio.	21
6.	Excusatio absentiae.	29
7.	Calami preparatio.	34
8.	Elementorum conformatio.	37
9.	Eiusdem materia.	39
10.	Orthographia.	43
11.	Dimissio improuisa.	46
12.	Serus in ludum aduentus.	48
13.	Silentium & attentio.	52
	14. Suggestio.	

I N D E X.

14.	Suggestio.	55	47
15.	Absentes.	60	48
16.	Accusationes.	65	49
17.	Petitio lusus.	70	50
18.	Idem argumentum.	74	51
19.	Ludus ex pacto concessus.	78	52
20.	Nox transacta.	83	53
21.	Virga.	87	54
22.	Colloquium in schola.	87	55
23.	Arma scholastica.	89	56
24.	Inuitatio Magistri.	93	57
25.	Ludimagister defensio.	97	58
26.	Dies remissionis.	100	59
27.	Emendatio scriptiois.	103	60
28.	Diuersarum scriptiois emendatio.	109	61
29.	Leges.	117	62
30.	Ascensus.	123	63
31.	Pramia.	129	64
32.	Repulsam passi.	133	65
33.	Vacationes.	142	66
34.	Studium in siluis ac nemoribus.	149	67
35.	Mutuatio calami.	153	68
36.	Frustratio petiti atramenti.	155	69
37.	Ludendi potestas recusata.	157	70
38.	Comparatio nominum, verborumq; coniugatio.	159	71
39.	Explicationum repetendarum ratio.	161	72
40.	Dicta alterna.	162	73
41.	Interrogationes varia.	164	74
42.	Amisus & promissus liber.	166	75
43.	Auxilium & consilium.	167	76
44.	Charta in membranam confuta.	169	77
45.	Nomenclatura.	171	78
46.	Iterum Nomenclatura.	171	79

I N D E X.

55	47.	<i>Exercitationes.</i>	177
60	48.	<i>Temeraria suspicio.</i>	179
65	49.	<i>Astutia puerilis.</i>	181
70	50.	<i>Somnus in Gymnasio.</i>	183
74	51.	<i>Spes & metus ob certamen scholasticum.</i>	184
78	52.	<i>Litigium.</i>	186
83	53.	<i>Simplicitas & lentitudo Magistri.</i>	188
87	54.	<i>Hora producta.</i>	191
87	55.	<i>Pecunia vtiliter collocata.</i>	194
89	56.	<i>Virtus in teneris.</i>	196
93	57.	<i>Præceptor honesta imperat.</i>	199
97	58.	<i>Pueri multandi verberibus.</i>	200
100	59.	<i>Litera Bellerophonis.</i>	207
103	60.	<i>Mina.</i>	209
109	61.	<i>Recitatio.</i>	211
117	62.	<i>Repetitio.</i>	213
125	63.	<i>Disputatio.</i>	215
129	64.	<i>Concertatio scriptionis.</i>	217
133	65.	<i>Examen.</i>	221
142	66.	<i>Auditiones.</i>	224
149	67.	<i>Industria discendi.</i>	227
153	68.	<i>Pensum diurnum.</i>	231
155	69.	<i>Observator.</i>	235
157	70.	<i>Formule petendarum facultatum.</i>	237
159	71.	<i>Certamen copiae.</i>	240
161	72.	<i>Cantus musicus.</i>	252
162	73.	<i>Græca litera.</i>	255
164	74.	<i>Bibliotheca.</i>	263
166	75.	<i>Descriptio Gymnasij.</i>	268
167	76.	<i>Pædagogi.</i>	271
169	77.	<i>Præceptores.</i>	275
171	78.	<i>Auctores scholastici.</i>	279
173	79.	<i>Formula salutandi atq; valedicendi in cōgregationibus</i>	
cer-		<i>atque</i>	

I N D E X.

	<i>atq³ literis.</i>	282
80.	<i>Cupiditas proficiendi.</i>	289
81.	<i>Munditia librorum.</i>	292
82.	<i>Academie.</i>	294
83.	<i>Honores Academici.</i>	297
84.	<i>Depositio.</i>	303
85.	<i>Actio Latinitatis.</i>	309
86.	<i>Litera Pythagoræ, seu vinium Herculis.</i>	318
87.	<i>Laudatio eruditionis.</i>	336
88.	<i>Studia politioris Humanitatis.</i>	347
89.	<i>M. T. Cicero.</i>	358
90.	<i>Epistole M. Tullij.</i>	373
91.	<i>Rhetorica M. Tullij.</i>	378
92.	<i>Orationes M. Tullij.</i>	386
93.	<i>Philosophica M. Tullij.</i>	396
94.	<i>Tres lingue principes.</i>	402
95.	<i>Hebræa lingua.</i>	406
96.	<i>Græca lingua.</i>	408
97.	<i>Latina lingua.</i>	411
98.	<i>Solutæ pedestrisq³ scriptiõis varietas.</i>	414
99.	<i>Poëtica scriptiõis varietas.</i>	420
100.	<i>Actio scenica.</i>	426

pa
 uer
 cu
 ho
 me

PROGYMNAS-

MATVM LATINITA-

TIS, SIVE DIA-

LOGORVM.

* * *

VOLUMEN PRIMVM.

PROGYMNASMA,

SIVE DIALOGVS

PRIMVS.

*Deductio pueri ad Magistrum, & pri-
mum examen.*

PATER, MAGISTER, PVER,

PATER Salute plurima Doctorem te
literarum impertio. M. Habeo gra-
tiam, vir optime. Quid est negotij,
quamobrem me velis? P. Si non gra-
uaberis paruam dare operam mihi
paucis exsequar qua causa ad te accesserim. M. Ad-
uerto animum. P. Ego germani patris officium se-
cutus, paruulum hunc, quem cernis, filium meum
honestissimis doctrinarum studiis, & virtuti à | ri-
mordio ætatis deditum esse nimium quantum cu-
pio.

pio. M. Laudabilis & iustissimo atque præclarissimo desiderio incensa volūtas: quam primum enim, & quam diutissime discendum sapientes prædicāt, quod nunquā perditur, & proficit in perpetuum. Præterea multum refert, quibus odoribus testa recens imbuatur. P. Est verò ita ut dicis. Hunc igitur puerum (quod mihi familiæq; meæ fœliciter eueniat) tibi in manum do, tibi committo, tuæq; mando fidei. Natura ego sum, amore, cura & sollicitudine tu illi pater esto. Tua institutione ac disciplina probitatem & intelligentiam rerum (quanta quidem in istam teneritudinem cadit) adipiscatur. M. Certè quidem haud repugnanter in album discipulorum ipsum retulero, si, ut est in more positum, ingenium eius atque progressum, quem in literis hætenus effecit, periclitatus antè fuero. P. Teneas licet solemne tuum, & exquiras quodcunque tibi exquisito opus videbitur. M. Age, mi fili, ede nomen tuum. Pv. Mihi nomen est Iacobus. M. Quotum agitas annum? Pv. Hic, opinor, nonus incipit. M. Elementa conformare nostin'? Pv. Maxime; quanquam haud venustissime. M. Quid? rudimenta Grammaticæ num doctè calles? etenim in hoc meo gymnasio illa non traduntur: instructum ab iis venire ad me audiendum oportet. Pv. Spero me scientia comprehendisse illas præceptiones, quantum potuerim. M. Cuius autem Grammatici erant illa tua rudimenta? Pv. Emmanuelis Aluari Lusitani. M. Emmanuelis? Visne explorem quàm studiosè didiceris? Pv. Explora, si placet. M. Cedò, inflexiones nominum quot sunt? Pv. Quinque. M. Hæc vox, Sensus, quota declinatione continetur? Pv. Quarta. M. Quo casu effertur?

Pv. Nominandi, generandi, vocandi singulari: & rursus nominandi, accusandi, vocandi multitudinis numero. M. Bonus cuius generis? Pv. Masculini. M. Certumne istud habes? Pv. Certissimum. M. Eius fœmininum? Pv. Bona. M. Neutrum? Pv. Bonum. M. Da comparativum & superlativum? Pv. Melior, optimus. M. Cur non dicis, bonior, bonissimus; perinde ut doctior, doctissimus? Pv. Dicerem verò, nisi esset anomalum, siue inæquale, ut illa quoque; Malus, peior, pessimus: Parvus, minor, minimus. M. Probè respondet adolescentulus. Dehinc Pronominis definitionem recita. Pv. Quod loco nominis positum, certam finitamque personam adsignificat. M. An emendatè sic loquemur: Saluum te advenire gaudemus? Pv. Prorsus emendatè. M. Undenam hoc intelligis? Pv. Ex regula I V. M. Audiamus. Pv. Verbum personale infiniti modi, postulat ante se accusandi casum. M. Pernoſco, & demiror egregiam singularémque diligentiam tuam. Hanc si in posterum similiter ad discendum attuleris (quod te facturum esse mihi quidem dubitare in mentem non venit) promitto ac recipio huic parenti tuo, te hominem eruditissimum venientibus annis euasurum. P. Diligentiam quidem pueri in spe optima ponat Magister. Ego item quo minus illi cessare, & ſocordia atque deſidia bonum otium contereſcere ſit integrum, curabo ſedulò. Pv. Ignavus non ero. M. Maſte indole, ſic facies. mi Iacobe, & cras poſtquam luxerit, cum libellis tuis, armisq; ſcholasticis ad ſextam in ludum hunc meum itare, Diuis bene iuuantibus, occipies. Tu interim filium reduces domum; quem propter ingenij bonitatem, & quam facile perſpicio, naturæ præſtantiam

tiam multò commēdatissimum nobis, clarissimūq; fore credas velim. P. Liberalis ista, & humanitatis plena pollicitatio, vir doctissime, omnibus necessitudinibus me tibi obstringit. Bene vale. M. Et tu.

ANNOTATIONES.

PROGYMNASMA SIVE DIALOGVS) Qui tyrones suos ciendis belli simulacris, seu ludicris quibusdam certaminibus & umbratilibus pugnis ad serios conflictus, atque ad vera praelia ineunda prius exercet ac preparant: quique aliis in rebus & artibus idem faciunt, τῶν πολεμικῶν, & antecedentes illa primaeque exercitationes τῶν προγυμναστικῶν dicuntur, verbum è verbo praexercitationes, praexercitamenta. Possis etiam prolusiones appellare. Ego itaque, cum iam inde vsque ab initio laboris mei progymnastem me esse optauerim, & studuerim: hoc est, adolescentes Humanitatis alumnos Latinae linguae mysteriis initiare, & ad eius in omni vita usum veluti bellicis quibusdam concursionibus preparationem ipsis adhibere contenderim, non incommodè videbor hoc quidquid est qualecunque est scriptorum meorum, nominasse Progymnasmata. Quoniam autem in hoc genere scripturae Dialogorum contritissima est appellatio, nec nos eam repudiamus. **DOCTOREM LITTERARVM)** Magistros Grammaticae nitidius & honoratius ita vocabimus, voce nimis generali, respicientes ipsum nomen artis, quod à litteris ductum est: ἀπὸ τοῦ γραμματικῶν quippe ἡ γραμματική & pro Grammaticis dicti sunt litteratores, ut Sylla quidam apud Catullum. Et Sueton. de illust. Grammat. Appellatio Grammaticorum Graeca consuetudine inualuit, sed in initio literati vocabantur. Eodem respexisse apparet. M. Tullium i. de Orat. Quis musicis, inquit, quis huic studio litterarum,

terarum, quod profitentur ij, qui Grammatici vocantur,
 Et c. studium literarum nominat Grammaticam. Idem aliàs
 cum de Grammatica rebus loquitur, literas vocare solet.
 De Orat. 3. scribit literas ab Aristophane tractatas fuisse.
 De Servio Sulpitio in Bruto. Sed adiunxit etiam & litera-
 rum scientiam, & loquendi elegantiam. In Pisonem. Quid
 nunc te, asine, literas doceam? non opus est verbis, sed su-
 stibus. Non dixi hanc togam qua sum amictus; nec arma,
 scutum aut gladium, & quæ sequuntur. Qui in Academiis
 hanc scientiam profitentur, Latina lingua Professores au-
 dire volunt, & ipsi hoc se nomine afficiunt. Id neque fal-
 sò, quod omnes vident, neque iniuste, quando Grammatici
 nomen hoc saculo vilescit ac despicitur Et Seneca Epistola
 XC V. custodes Latinitatis appellat. A PRIMORDIO
 ET ATIS) Propert. lib. 3. eleg. 4.

Me iuvat in prima coluisse Helicon iuuenta,
 Musarumque choris implicuisse manus.

Sunt eadem huic. Ab adolescētulo, ab adolescentulis, ab in-
 eunte, à prima adolescentia, ab ineunte, à prima etate,
 ab initio etatis, à primis tēporibus etatis, à puero, à pueris,
 à pueritia, à parvis, à paruulo, à puero paruulo, à pusillo,
 à pauxillo puero, à tenero, à teneris, à teneris vnguiculis,
 de tenero vngui. Horat. quod Græci δὲ ἀπαλὸν ὄνυχον.
 NIMIUM QUANTUM CUPPIO) Immane quantū,
 nimium quantum, mirum quantum, non aliud sibi volunt,
 quàm illa, summoperè, mirificè, valdè, maiorem in mo-
 dum, & similia. Græci θαυμάσιον ὅσον, ἀμύχανον ὅσον,
 & c. mirabile quantum, seu, mirabile admodum, diffi-
 cile quantum, seu difficillimum, seu valde difficile. Cic. in
 Ap. Orat. Huic generi orationis aspergentur etiam sales, qui
 in dicendo mirum quantum valent. Sallust. apud Nonium.
 Immane quantum animi exarserunt. Horat. ode 27. lib.
 1. Vino & lucernis Medus acinaces Immane quantum di-

scrapat. QVAM DIVTISSIME) Tandiu immoran-
 dum in studiis liberalibus suadet Seneca, quamdiu me-
 lius agere animus nihil potest. Et tandiu discendum est,
 quamdiu nescias, & si proverbio credimus, quamdiu vi-
 uas. epist. 76. Idem de Philosophia, quæ laudatarum artium
 fons & parens est, epist. 72. Cui nullum tempus satis ma-
 gnum est, etiam si à pueritia vsque ad longissimos humani
 aui terminos vita protendatur. QVIBVS ODORI-
 BVS TESTA) Hora. epist. 2. lib. 2. Quo semel est im-
 buta recens servabit odorem, Testa diu. Quo carmine quàm
 nihil verius, tam nihil pervulgatius. De quo videas li-
 cet Robert. Titium lib. 6. cap. 8. Geminum huic est, quod
 legitur in 3. de finib. de filio Luculli puero. Sed insci ta-
 men iam debet iis artibus, quas si, dum est tener, combi-
 berit, ad maiora veniet paratior. Et quod ex eiusdem Hor-
 tensio producit Nonius. Ut qui combibi purpuram volunt,
 sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam: sic literis
 talibusque doctrinis ante excולי animos, & ad sapientiam
 conspiciendā imbuī ac preparari dicet. Arist. 2. de Moribus.
 & μὴ ποὺ δὲ ἀναστὰς τὸ δῖος ἢ δῖος ἄλλος ἐκ νεότητος ἐστὶν ὁ δὲ
 ἀλλὰ τὸ παρὰ τοῦτο, μὴ δὲ ἀλλὰ τὸ παρὰ. Non parum re-
 fert, sed permultum, utrum sic, an sic à pueris assuesca-
 mus; immo verò totum in eo positum est. Addamus & Fa-
 bium: Natura, inquit, tenacissimi sumus eorum, quæ rudi-
 bus annis percepimus: ut sapor quo nona imbuas durat: nec
 lanarum colores quibus simplex ille candor mutatus est, e-
 lui possunt, lib. 1. cap. 1. Huc pertinent canes Lycurgi, disti-
 mili ratione educati. Plutarch. de lib. educand. QVOD
 MIHI FAMILIÆQUE) Cic. 1. de Divinat. Neque
 solum deorum voces Pythagorei observabant, sed etiam ho-
 minum quæ vocant omina, quæ maiores nostri quia valere
 credebant, idcirco omnibus rebus agendis. QVOD BO-
 NVM, FAVSTVM, FELIX, FORTVNATVM

QVE SIT præfabantur. Varro lib. 5. de ling. Lat. Vbi no-
 etu in templum censura auspicatur, atque de Cælo nuntia-
 tum erit: præconis sic imperato, vt viros vocet. Quod bonū,
 fortunatum, felix, salutareq; fiet pop. Romano Quiritium,
 rei; publica populi Romani Quiritium, mihiq;, collega;,
 meo, fidei magistratuq; nostro. &c. Linius lib. 1. Quod bo-
 num, faustum, felixque sit, inquit, Quirites regem create.
 Idem. Quod bonum, faustum, felixque sit pop. Rom. ac mihi
 vobisque Albani. Talia sunt apud Plautum. Aulul. Dñ be-
 ne vortant. Ibid. Quæ res bene vortat mihiq; tibi; que tue-
 que filia. Et Cap. Quæ res bene vortat mihi; que meo; que fi-
 lio, vobisque. Et Trin. Vxor venerare, vt nobis hac habitatio
 bona, fausta, felix, fortunataque eueniat. Virgil. eclog. 9.
 Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hædos. Linius
 lib. 1. Quod bene vertat, castra Albanos Romanis iungere iu-
 bet. Cic. pro Muræna. Idē ego præcatus sum, vt ea res fau-
 ste, feliciter, prosperēque eueniret. Fuit & hæc apud vete-
 res præfandi ratio, Pæds, Pæds, vt ex Pausania recitat Rho-
 digin. lib. 1. cap. 2. SOLEMNE TVVM) Tenere, serua-
 re solemne suum, est tenere institutum ac morem suum.
 Cic. ad Att. lib. 7. epist. 6. Tantum igitur nostrum illud so-
 lemne seruemus, vt ne quem istuc euntem sine litteris di-
 mittamus. MIHI NOMEN EST IACOBVS)
 Quatuor modis priscos Latinos in proprio nomine indican-
 do vsos inuenio. Dicebant enim. Est mihi, est illi nomen
 Fabius, Fabij, Fabio. Qui quidem tres modi in vulgus notī
 sunt satis, quartus non aequē, accusandi casu nimirum. Li-
 nius lib. 1. Cui parentes Ascanium dixere nomen. Eodem
 lib. Lucium Tarquinium Priscum edidere nomen. Gellius
 quoque lib. 15. cap. 29. fatetur hanc nouam figuram esse ad-
 ducitque ex annalibus Pisonis hoc exemplum. L. Tarqui-
 nium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, me-
 tuere, cūque orat, vti sua voluntate Romam contendat.

Hoc perinde est, inquit, tanquam si ego dicam; mihi nomen est Iulium. Virgil. 3. Aeneid. Aeneadaſque meo nomen de nomine fingo. Quasi dixerit; impono illis nomen Aeneadas. QVOTVM AGITAS ANNVM?) Verbum, agitare, Sallustius in ore habet quàm sepiſſime. Vita hominum sine cupiditate agitabatur. Agitabatur magis magisque in dies animus ferox. Beneficiis magis quàm metu imperium agitabant. Gaudium atque latitiam agitabant. Multa agitati nihil proceſſit. Rempub. agitauere. Cum precepta patris mei agitare. Quæ mente agitaui. IN HOC MEO GYMNASIO) Loca in quibus nudi luctarentur, seseque exercerent, dicta sunt gymnasia, $\omega\alpha\rho\alpha$ τὸ γυμνάσιον nudo. Ipsa exercitatio palaestra. Placuerunt deinde illa loca philosophis, in quibus disputationes suas habere cœperunt, quod etiam 2. de Orat. testatus est Cicero. Nunc pro quibuscunque locis ad docendas literas destinatis ista vox capitur. VENIENTIBVS ANNIS) Horat. ad Pison. Multa ferunt anni venientes commoda secum, Multa recedentes adimunt. Veniunt anni dum ad æuū iuuenile viuendo progredimur: recedunt dum ad senectutem tendimus. Seu, anni venientes sunt ab infantibus vsque ad mediam & virilem ætatem: recedentes, à virili ætate ad sepulchrum. QVO MINVS ILLI CESSARE) Cic. 1. de Nat. Deor. Profecto Epicurus quasi pueri delicati, nihil cessatione melius existimat. At ipsi tamen pueri, etiam cum cessant, exercitatione aliqua ludicra delectantur. POSTQVAM LVXERIT) Simul atque cœlum albescere cœperit, seu, vt Caesar 1. de bello ciuili, albente cœlo, & lib. 4. de bello Gall. orta luce. Cum primū dies orta fuerit. Primū aurora nouo cum spargit lumine terras. Cum sol ortus sua luce conueſtit ac perfundit omnia. Dum rosea face sol inferret lumina cœlo: quæ sunt Lucretij. Cum prima luce, diluculo, primo diluculo. Hac omnia volunt, lucere diem, inquam,

quam, ac lucem esse. Cic. pro Sex. Roscio. Occisus est à cœna
 rediens. Nondum lucebat, cum Ameria scitum est. De Di-
 uinat. lib. 2. Vbi lucere cœpisset Epist. 4. lib. 15. expedito ex-
 exercitu ita noctu iter feci, vt ad 4. Id. Octob. cum lucefce-
 ret, in Amanum ascenderem. Catull. ad Caluum. Nam si
 luxerit, ad librariorum curram scrinia. Plaut. Milite.
 Priusquam lucet assunt. Apud hunc, & Terentium crebro
 legas, lucet hoc, lucefcit hoc; subaudiendum cœlum, aut in-
 teruallum, quod inter cœlestes orbes terrarumque sola in-
 teriectum est, quod digito videntur ostendisse: vt proinde
 illud, hoc, ἄλκις accipiatur. **DIVIS BENE IV-**
VANTIBVS) Liuium. Ennius dicit: cum magnis diis
 volentibus. Profert Cic. 1. de Off. Sic Plaut. Persa. & Milite.
 Agite, ite, cum diis beneuolentibus. Vulgaria sunt illa, Deo
 fauente, Deo annuente. Iacobus Apostolus cap. 4. Christia-
 nos bene ominari docet in hunc modum. ἐὰν ὁ κύριος & θε-
 λήσῃ, καὶ ζήσομεν, καὶ ποιήσομεν τὸ, ἢ ἐκείνο. Si Dominus
 voluerit, viuemus, & hæc aut illud faciemus. In Xenophon-
 te ista passim occurrunt: σὺν θεῷ, σὺν τοῖς θεοῖς, ἢν θεὸς
 θέλῃ, θεῶν σωθελόντων, θεῶν ἰλεωνόντων, ἢν θεός, καὶ
 βλάπῃ, εἰ ὁ θεός μὴ ἀντίκειται.

PROGYMNASMA SECVNDVM.

Consimile Argumentum.

MATER, PVER, LVDIMAGISTER.

MATER, Narcissule, agedum onera pallio-
 lo humeros tuos, & actutum sequere me.
 P. Quò concessura es mater? M. In lo-
 cum periucundum, pérque amœnum, &
 salutarem. P. In hortum? M. Etiam, in hortum
 A 5 ibimus.

ibimus. P. Tollam ergo mecum corbulam meam ad poma & flosculos colligendos. M. non opus istis corbulis ad hæc poma, atque ad istos flores, eius de quo loquor hortuli asportandos: moue te ocius. P. Nō intelligo mater quorsum me ductura sis. M. In scholam ad Magistrum te ducam, o fili; ibi latinitatis tyrocinium pones, posteaquam intra domesticos parietes à pædagogovsq̃ue ad hoc temporis legere, & formas literarum quoquo modo pingere doctus es. P. Hei, nolo in scholam itare. M. Caue sis malam rem: debes velle quæ pater & ego volumus. P. Virgas pertimesco, quibus me Præceptor assiduissimè tacturus est. M. Ne timueris, mitissimus atque lenissimus homo est puerosq̃ dociles ac mōrigeros amat vnicè, nec eos digito attingit. P. Missum me fac isto anno, insequenti quod constitutum habes transige. M. Opprime os, & sequere. P. Sequor. M. Hem, illæ sunt ades, illic est Gymnasiū, quò maturo pergere. At ipse Ludimagister ecclū prodit foras. Cum proximè accēferimus, primum nudato capite inflecte aliquantum genua; deinde dexteram manum tuam osculatus eidem porrige. Astabis autem solo fixos tenens oculos, & quā modestissimè, placidissimèque ad interrogata respondebis. P. Vt iubes mater. L. Salue bonā scēmina cum istoc paruulo tuo. M. Salue multū vir literatissime. L. Tuāne isthęc soboles. M. Mea, Deo sint laudes, cui in acceptis refero. L. Quid venis? in meā mne fidem ac potestatem permisura filiolum tuum? M. Eapropter huc me affero, mi Domine; & te per illos quos ipse genuit liberos rogo, atque oro, institue mihi hunc puerum literarum atque morum præceptis, pro eo ac consueuisti

confueuisti diligenter. Pretium tibi largè cumula-
 teque persoluam; & ille qui omnibus omnia mu-
 neratur Christus, maioribus te præmiis in cælo
 dignabitur, L. Ita spero quidem. Tibi autem affir-
 mo, me in isto puerulo informando nullam laboris
 partem prætermitturum. Hoc porro fidelis ac piæ
 matris est munus, quo tu perfunderis modo: optare
 scilicet & curare suos erudiri liberos: ne si manse-
 rint literarum imperiti atq; rudes, haud minus dis-
 ferant à doctis, quàm arbores infructiferæ à fructi-
 feris, equi indomiti à domitis, & à uiuis mortui.
 Qui vocare? mi paruule. P. Narcissus. L. conue-
 niunt rebus nomina sæpe suis. Perquàm scitus puer
 natus est tibi, & præsagum ipsi nomen indidisti. Vi-
 sura es aliquando hunc virtute, & sapientia floren-
 tissimum. Deum quæso, ut vitæ tuæ superstes sit. M.
 Ille idem faciat, ut huic formæ mores conformes
 sint, aptæque membrorum compositioni, & colo-
 ris suauitati præclara animi species olim pulchritu-
 doque respondeat. L. Iamne legere nōsti, Narcis-
 se? P. Noui. L. Et ducere literas? P. Ita. L. Lege
 quod typis impressum cernis in hac paginula. P.
Cū & contra voluntatem meam, & præter opinionem
accidisset, ut mihi cū imperio in prouinciam proficisci ne-
cesse esset, in multis & variis molestiis legationibusq; meis
hec vna consolatio occurrebat, quod neque tibi amior.
 L. Sufficit, perfectè legis. Libentèrne frequentabis
 scholas? M. Permetuit virgas Domine, ut pueritiæ
 mos fert, alioqui non inuitus discit. Veruntamen in
 hoc metu illum esse haud inutile est. L. O Narcissu-
 le, habe bonum animum. Nisi fueris incredibiliter
 turbulentus & segnis (quod minimè futurum cre-
 do) nihil graue patieris; sed primum apud me ami-
 citiæ

citæ locum tenebis, disputatorū duces familiam, sedebis loco primario, & quàm sæpissimè brauiο potiere. Nec me defectura est pomorum, ficuum, amygdalarum, & sacchari copia, vnde crebra sedulitati tuæ dem munuscula. Tu, matrona, cures licet ne domi nimium lusibus vacet inter coæuos suos, nèue mulierum ancillarum blandimentis abstrahatur à studiis. Prouideas ne absit à schola, nisi forsitan morbo teneatur. Progressus plurimum impedit absentia. M. Scilicet ita res est. Satis contentè illum habeo, nèque finam vt absit à gymnasio. L. Emes libellos illi ad hanc scholam necessarios, & in diebus paucis in ludum mittes. M. Etiam. L. Vale. M. Communis ille omnium magister & imperator Deus te nostræ iuuentutis moderatorem lectissimum, longissimo tempore viuum ac sospitem præstet.

ANNOTATIONES.

Quod situm est à doctis, quo tempore literis tradendus foret puer. Summus ille iuuenta moderator Quintil. etiam ante septimum ætatis annum id fieri oportere censet. Cur, inquit, non pertineat ad literas, quæ ad mores iam pertinet. Chrysippus, vt idem scribit, cum nutricibus triennium daret, etiam tum ab illis infantiam optimis institutis informandam iudicauit. Lege cætera lib. 1. cap. 1. Alia ponitur questio, maiorène cum fructu intra parietes domesticos, an foris in schola, in celebritate coæuorum condiscipulorumque erudiantur pueri. Complures, & sanè quam idoneas rationes idem Quintil. affert lib. 2. cap. 2. quamobrem publicè docendi videantur, & aliud sentientes refellit. Tertiò loco queri potest, ecquid extra fines patriæ institutionis causset

nis caussa mittendi sint. Hac de re legendus Maphæus lib. 2. cap. 3. Cuius præterea consilium est cap. 2. eiusdem lib. ne subito multo discendi labore obruantur ingenia puerilia; quando nec aratores, nec equorum domitores id faciunt: illi dum iuencos iugo, hi dum equulos freno assuescunt. Eadem ante ipsum Quintil. cuius est illa omnibus notissima similitudo de vasculis angusti oris, quæ superfusam humoris copiam respuunt: sensim autem influentibus, vel etiam instillatis complentur. Præcipitur hoc quoque prudenter à Maphæo: ne Magistri pueros assidue in scholis cum ceteris morari cogant: sed spectatores magis, quàm discipulos esse patiantur. Sicut viniores periti nouellas vites non solent multum extendere, quò vinum proferant, donec in stirpem robustiorem succreuerint. Denique de officio Doctorum nec pauca, & perutilia differit lib. 2. cap. 7. 8. 9. 10. sparsim nonnulla etiam Quintil. lib. 1. & 2. TACTVRVS EST) Quam Græci τᾱέωσις & ἐλαττωσις, Latini imminutionem & extenuationem dixerunt: per quam se tetigisse, aiunt, qui dicto factòue grauitèr quempiam læserunt, aut durius etiam verberarunt. Terent. Eunuch. Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio. Id est, dicto aculeato vulnerauerim. Catull. Velut prati vltimus flos prætereunte postquam tactus aratro est. Propert. lib. 2. eleg. 34-

Me iuuet æternis positum languere corollis:

Quem tetigit tactus certus ad ossa Deus.

Vsurpatur item tangere pro fallere, fraudare, circumuenire, decipere. Plaut. Epid. Istis adeo tetigi te triginta minis. Et Pseudol. Si neminem alium potero, tuum tangam patrem. Sic vsus est verbo, ferire. Terent. Phorm. Geta ferietur alio manere. EA PROPTER HVC ME AFFERO) Terent. And. Haud auspiciatò huc me attuli. Id est, huc veni, huc accessi, hic me stiti. Contrarium, aufer te hinc, abi, discede. Cic. ad Tiron. similiter locutus est. Vt te Leucadem

Leucadem deportares. quomodo & Sophocles Antig. οὐ
 μὲν νομίζεις ἀνταυτὸν ἦ γέλας. PRETIUM TIBI
 LARGE) Ἀλδὰκ' ἔσθ' , minerual. Large autem, dignissi-
 mi enim hi operarij mercede sua. Sed reperiuntur quibus
 Magistri nimis grande minerual exigere videantur, quib;
 mille denariis mancipium aut iumentum malint emere,
 Emant, & sibi habeant duo seu mancipia, seu iumenta, vi
 respondit Aristippus cuidam. Plutarch. de lib. ed. EQVI
 INDOMITI A DOMITIS) Aristippi est, qui prae-
 terea interroganti qua nam re melior esset euasurus filius,
 si eum instituendum literis curaret: ut nihil aliud, inquit,
 certe in theatro non sedebit lapis super lapidem. Quod se-
 quitur de viuis & mortuis in dialogo, protulit Aristoteles.
 LEGE QVOD TYPIS IMPRESSVM.) Cum
 pueri docentur legere, audiendus est Quintil. cuius haec sum
 verba. Incredibile est quantum mora lectioni festinationi
 adiiciatur. Hinc enim accidit dubitatio, intermissio, repe-
 titio, plusquam possunt audientibus: deinde cum errarunt,
 etiam is quae iam sciunt dissidentibus. Certa sit ergo im-
 primis lectio, deinde coniuncta, & diu lentior, donec exer-
 citatione contingat emendata velocitas. FAMILIAM
 DV CES) Qui in re aliqua primam merentur laudem,
 primūq; locum obtinent, ij ducunt familiam. Tralatu
 ab his, qui, quod potestate, aut honore, aut scientia pra-
 stant, ceteros ducunt, & comites habent. Muret. lib. 4 cap
 17. Manut. in Ciceron. epist. 5. lib. 7. POMORVM FI-
 CVVM) De genere & inflexione vocabuli, sicut, lege Val-
 lam lib. 1. cap. 4. Legitur etiam ficulus, pro fructu, apud
 Plautum Stichō Meminit huius moris Horat. Sat. 1. lib. 1.

Ut pueris olim dant crustula blandi

Doctores, elementa velint ut discere prima.

Qui huiusmodi crusta & crustula parant, coqui & arti-
 fices crustarij & crustularij dicuntur, Ruchelbacher

Plat

Plato in 7. de Repub. non vi cogi pueros ad disciplinas, sed ludentes potius mutari vult: vt appareat, ad quod quisque genus studiorum natura sit idoneus. Veruntamen non debent idem semper & secundi quidem stare venti. Nunc pluit, & claro nunc Iupiter aethere fulget. MULIERVM QVE ANCILLARVM) Sallust. Iugurth. Cum interim Hiempsal reperitur, occultans se in tugurio mulieris ancilla. Omnis ancilla mulier, non quævis mulier ancilla. Terent. And. Mirum verò, impudenter mulier si faciat meretrix. Plant. Menach. frater geminus. Pæn. Lapis silex. Caesar lib. 3. de bello Gall. digitus pollex. Ibid. homo adolescentulus. Huiusmodi apud classicos scriptores sunt, terra Gallia, terra Italia, terra Græcia, terra Campania, & alia. IN DIEBUS PAUCIS) Idem prorsus valent, in diebus paucis, paucis diebus, intra paucos dies. Terent. And. In diebus paucis quibus hæc acta sunt, vicina hæc moritur. Catull.

Cœnabis bene mi Fabulle apud me
Paucis, si tibi Dij fauent, diebus.

Propert. lib. 2. eleg. 19.

Tu quoties aliquid conabere, vita, memento
Venturum paucis me tibi luciferis.

PROGYMNASMA TERTIVM.

Euntes in ludum.

ANTONIUS, MARCELLVS.

ANTONIUS. Securifine & timore expeditus in phrontisterium vadis Marcelle? M. Quid tibi ista percunctatione vis? explica dum, non enim satis intelligo. A. Fabor

Fabor ergo apertius. Contexuisti epistolam, quam à nobis hodie requiret Præceptor? M. Contexui, & descriptam porto mecum. A. Præcurrit alacritas tua meam tarditudinem. Quanquam haud ita pigritia me, vt chartæ penuria, qua premebar, remorata est, fecitque vt meam non totam describerim: seriùs quippe adeptus sum papyrum. M. Quid acturus, si poposcerit? A. Dum vestras emendat, interea quod reliquû est nullo negotio describam. Hoc concessurum mihi spes est; siquidem aliis aliàs concessit. M. Ostende sis tuam scriptionem. A. Hem. M. Quàm scèdè tu pingis literas? gallinam scripsisse arbitror. Quàm item vacillant versus? A. Dummodo legi queat scriptura, parui ducò tristitia sint an læta, pulchra visu, an deformia elementa: versus ad amussim nequeo dirigere, quantumuis coner. Atqui non tam valde utrâque laude mihi antestas. M. Iudicium cœci. A. Aliter doceat me præceptor, si ipsi displiceo cum istis illepidis inuentisque characteribus. M. Abhorrent istę partes ab eius munere. A. At vnde discam tandem? Quid tu nunc mihi auctor es? M. Aliquem peritum adolescentē pacta pecunia conducant parentes tui, quem hanc ad rem magistrum capias. A. Attamen doctrina quóque spectati & clari homines plerúmque; in scitè, & indecorè efformant figuras istas. M. Dici aliter non potest; verùm non idcirco sunt docti: & tamen multi illorum decenter. A. Parentes mei (quod vitium senectus affert) attentiores sunt ad rem quàm sat est: defraudant genium suum: vereor vt illis persuadeam. M. Adhibe procuratorem Magistrum, cuius vnum verbū huc plus valebit, quàm centum tua. A. Rogabo vt hanc mihi oppellā surripiat.

ripi
cer
A. M
enir
hal
uen
ope
te m
to h
Spo

T
expe
uere
expe
Prap
occup
Eccl
cogit
ad co
pe, in
ad au
siquia
pretat
quoqu
ceo. or
negoti
dis in
nes &

ripiat. M. Cæterum, quæ heri explicata sunt in Ci-
cero, si te forte nominauerit, poterisne repetere?

A. Nisi ipsemet opituletur, parum bene: oblitus enim sum quorundam, & quem domi interrogem habeo præter parietes neminem. **M.** Hærenti subveniet. Ego insuper, quoad eius facere potuero, tibi opem feram. **A.** Mi optime Marcelle. **M.** Spondente mutuum esse facturum mecum, si in eodem luto hæsitauero? si necessitudo postulauerit? **A.** Spondeo firmiter. **M.** Salua res est.

Spondeo firmiter. M. Salua res est.

A N N O T A T I O N E S.

TIMORE EXPEDITVS) Quemadmodum apud probatos scriptores legimus curis expeditus, & curis expeditis, curis solutus & solutis, soluere animum cura, soluere curam, ita licebit dicamus timore expeditus, timore expedito, &c. Possunt etiam Pronomen accusandi casu, & Prepositio interponi. Expedire se arumnis, expedire se ab occupationibus. Dicimus item expedire negotium, nodum, &c. IN PHRONTISTERIVM) à verbo φροντίζω cogito, meditor, commentor, desleñtitur φροντιστήριον, locus ad commentandum, meditandum, cogitandum. Locus nempe, in quo cogitationes & sensa nostra explicamus, atque ad audientes proferimus. Accommodatur ad scholam: ibi siquidem Magistri discipulis sua, & auctorum quos interpretantur cogitata mentémque explanant. Διδάσκαλός quoque dici potest, à docendo: Διδάσκω nāmque est doceo. σχολή est otium & cessatio. Hinc schola, quod à ceteris negotiis omnibus vacui atque liberi, in ea vñs tantum studiis impertiri nos debeamus. Eodem vocabulo disputationes & controuersia inter doctos agitata, & questionum

B demique

denique non leuium tractationes. significantur. Gellius *prod*
 cap. 26. lib. 1. diatribam nominat, Græca item voce: ob *TV*
 dium scilicet operamque liberalem, qua tempus discendi
 atque audiendo consumimus. Latine auditorium. Sueton *do, si*
 Item ludus, quoniam generatim locus in quo quis exerce *sunt.*
 tur, sic dicitur. Ludus gladiatorius, ludus musicus, ludus *milia*
 dicinus, ludus palestra. Ac merito quidem ludus, quando *cessun*
 ut alicubi Cicero ait, discendi voluptas potius est, quam *dem p*
 labor. Addimus interdum, litterarius. Hinc ludum aperiri *ultim*
 Cic. 1. Tuscul. loquens de Dionysio; quod parum Latin *P*
 quidam; professionem suscipere. GALLINAM SCRIP *P*
 SISSE) Plautus initio Pseud. huiusmodi lepidas li *P*
 teras, lepida conscriptas manu irridens, inter cetera sic ait

An obsecro hercle habent quoque gallinae manus?

Nam has quidem gallina scripsit.

VACILLANT VERSVS) Quid hoc sit, sequentibus *I*
 statim verbis de amussi declaratur. Cic. epi. 15. lib. 16. Acce *I*
 tuam epistolam vacillantibus literulis. Nec mirum, tan *I*
 graui morbo. Vacillare memoria, ad Atticum. DOCTRI *I*
 NA QVOQUE CLARI) Vulgata ac propemodum *I*
 vera opinio. Istuc enim negotium illi & τῆς ὁδοῦ ἂν ἴστω *I*
 τὸν δόξαν, quemadmodum Anacreon Polycrati Samiorum *I*
 ranno quinque talenta, quibus ab eo donatus fuerat, & *I*
 qua duabus noctibus somno caruerat, restituens dixisse se *I*
 tur. Theodosium minorem, Arcadij F. iam ad clauum *I*
 dentem Nicephorus cap. 3. lib. 14. describendis libris mi *I*
 delectatum, & καλὴν ἔχοντα, multa que eius man *I*
 exarata ad suam ætatem permansisse, potuisseque ipsum fuit d *I*
 scientia vitæ sumptum tolerare commemorat. Quod *I*
 VITIUM SENECTVS) Tenacitas & auaritia senumquam *I*
 effusio iuuenum est. Illi querunt, & inuentis miseri ab *I*
 nent, ac timent utiq; quoque minus restat viæ, eò plus *I*
 dunt viatici. Nihil absurdius. Hi vtilium tardi prouisor *I*

prodig

prodigi aris, vt inquit ad Pisones Horatius. NECESSI-
 TVDO POSTVLAVERIT) Necessitas & necessita-
 do, sicut suauitas & suauitudo, sanctitas & sanctitudo idē
 sunt, & vtraque vox coniunctionem benevolentiae, seu fa-
 miliariorem amicitiam, consanguinitatem, & id quod ne-
 cessum est significat. Gell. lib. 13. cap. 3. apud Sallustium qui-
 dem posterius frequenter sanē. Vide insuper Manut. in epist.
 ultimam lib. 2.

PROGYMNASMA QVARTVM.

Tardē ludum petentes.

EMMANVEL EVSTACHIVS.

EMMANVEL. Saluus sis Eustachi. Ev.
 O salue Emmanuel. Quò ire intendis?
 Em. In scholam. Quò te pedes? Ev. Eò-
 dem. Em. Vbi libri? vbi atramentariū?
 Ev. Sub pallio & axilla gestito. Em. Au-
 gustinus? primam? Ev. Pridem. Em. Ain' tu pridem?
 & Væ nobis. Ev. Quid consternaris? aut quid metuis?
 Em. Quid metuam? quod solent serò venientes. ah.
 Ev. Ego sanē probabilem excusationem adducam.
 Em. Obsecro, quam? Ev. Mater me cum mandatis
 sororium misit. cuius responsum renuntiandum
 fuit domum, & absunt illius ædes à nostris longius:
 oò tardius venio. Em. Quid si hanc rationem tan-
 nunquam commentitiam repudiet? Ev. Fiducia est id
 minimè facturum. Nam me ab huiuscemodi men-
 daciiunculis temperare non rarò expertus didicit.
 Em. Me miserum, maliq; fati: quid machiner? quid
 B 2 confingam,

confingam, cum (ut hoc æstium, & pomeridianum) eyra
 tempus etiam magno natu homines invitare solet Asin
 somno captus obdormiuerim super libro? in extre in ep
 mo sitæ sunt fortunæ meæ, nec quid agam certum De n
 est. Ev. Si rem ipsam ingenuè confiteare, forsitan ren
 delicti gratiam faciet. Quid forsitan? certè facie mus
 exonera te metu. Em. Obtemperabo bene mone NO
 ti: absterfisti metum. At enim ecce aliud mihi iecti
 morem obiiicit. Ev. Aliud? dic quæso. Em. Formid men
 malè, ne hîc elapsus, alibi in casses incidam. E v s ptat
 Vbi? Em. Quæ memoriter pronuncianda præsc hum
 pfit, haud teneo absolutè. Ev. Susplicari fas est, ne nibu
 te inter primos interrogatum iri: tum ego qui rem
 cundus tibi sedeo, suggeram dissimulanter & fid nari
 liter. Em. Id, amabo, adiuta me. Summum tibi b alici
 neficium debuero, hoc si perfectum dederis: na conc
 nunc spes opesque meæ omnes in te sunt sitæ. E ocul
 Ambulemus contentiùs. Em. Tam strenuè te co nesa
 sequi vix possum.

ANNOTATIONES.

QUO TE PEDES?) Virgil. eclog. 9. Quò te Me A
 pedes? an (quò via ducit) in urbem? Subaudimus, d que
 cunt, portat, aut simile quid. **A I N' TV PRIDEM?** offe
Ain' tu? & ain' tandem? dicere consueuimus ea de re abe
 terrogantes, quæ ab alio dicta, admiratione nos affecit. C 91
 cer. Epist. 21. lib. 9. Ain' tandem? insanire tibi videris, qu que
 imitere verborum meorum, ut scribis, fulmina? Ad Att. offe
 4. epist. 5. Ain' tu? an me existimas ab vlllo malle mea abe
 probarique quàm à te? Et Epist. 1. lib. 6. ad famil. Ain' tu 91
 Scipio hic Metellus proauum suum nescit censorem n 91
 uisse? Terent. And. Ain' tandem? cuius Glycerium est? H

cyra. Ain' tu tibi hoc incommodum euenisse iter? Plaut.
 Asinaria. Ain' tu meum virum hic potare? Consule Manut.
 in epist. 21. lib. 9. POMERIDIANVM TEMPVS)
 De meridiatione, seu somno meridiano nos quadam disse-
 remus volumine tertio, cum de re medica & morbis age-
 mus Plaut. Mostell. Non bonus somnus est de pradio. S O M-
 N O C A P T V S) Varias & elegantes locutiones creat ad-
 iectiuum captus, per metaphoram. Exemplo sint hæ. Captus
 mente, pro deliro, captus amore, errore, dolis, verbis, volu-
 ptate. Illa de valetudine prostrata, & offensione partium
 humani corporis quam venusta sunt? Captus membris om-
 nibus, captus oculis, captus auribus, captus pedibus. Aude-
 rem quoque dicere, captus lingua, captus manibus: captus
 naribus non auderem. Etiam oculis captus ita dicitur, qui rei
 alicuius specie captus est & allectus, vt eam vehementer
 concupiscat, & habere ardeat. Cic. 6. in Verr. Tamen si ne
 oculis quidem captus in hanc fraudem tam sceleratam ac
 nefariam decidisti. Turneb. lib. 8. cap. 10. Victor. lib. 34. ca. 14.

P R O G Y M N A S M A Q V I N T V M.

Redeuntēs à gymnasio.

A N D R E A S, L V D O V I C V S, T I B V R T I V S.

N D R E A S. Portenti ac prodigij simile
 numerandum. Hodie nullus plorauit in
 schola. L. Post meridiem fortassis eue-
 niet, vt tu princeps fleas. T. Quid si utrū-
 que vestrum? A. Nos fleamus? quare fleamus? quid
 offendimus? L. Crimen aliquod fabricatus es, nisi
 aberrat suspicio, cuius actionem nobis intenderes:

B 3 ibi

ibi si caussa ceciderimus, tu in nostra incommodi
 & afflicta fortuna triumphabis gaudio. Si me au
 dias, te ipsum consulas, ad te prius referas, quid mo
 liare sineſt & formicæ ſua bilis. T. Minimè gentium
 ego quidem: veſtra vos ſingularis eximiâque virtu
 ad tribunal reos citabit. Dixi. A. Iſte Harpocrate
 indigniſſimè patitur; Ludouice, nos conferre capi
 ta, & quandoque ſermones communicare in audi
 torio. Tanto magis confabulabimur, vt tibi oculi
 doleant. Ecquid intellexiſti? T. Vro hominem. In
 cedit laneis pedibus noſter doctör, & quò tardiùs
 hoc grauiùs vindicare ſolet in noxios. Ecquid in
 tellexiſtis? Quando autem excellenter vapulante
 præ acerbitate plagarum miſerrimè vlulabitis, du
 plicèſque ad ſidera palmas tendetis, tum ſcilicet
 cognoſcemus, quibus malè ſit, mihi ne an vobis. I
 Tun' optas virgis nos percuti? T. Opto vos cum ſi
 lentio diſcere: ſin id contemnitis, opto condigni
 decorari præmiis, vt metatis nimirum, quemadmo
 dum ſementem facitis. A. Et quod lucellum ad
 redibit, peſſime, ſi nos diuerberabimur? T. Lucel
 lum? imò enimvero quàm plurimū lucri. L. Quòd
 nam eſt iſtud lucrum, quod iſte ſomniat? neque
 perſpicere. T. Vt gaudeam de conſeruata iuſtitia
 quæ cuique quod ſuum eſt tribuit. A. Hoc cène il
 lud immenſum infinitumque compendium? cre
 debam te, exſpectare tot talenta, quot Alexandre
 Rex Phocioni Athenienſi miſſiſſe dono fertur. I
 Eſtne aliud quod nobis exprobres maleficium? T
 Eſt ſanè. A. Quin dicis? T. Dicam liberrimè. Tan
 tum non quotidie, cùm eſt memoria recitandus
 Cicero, libros veloci oculo inſpicias, & ſuggeriti
 inuicem, in quibus vacillat memoria, ea aſtutia, v

Magiſte

Magister vix aduertat. L. Non me fefellit, te istuc
exprompturum. Quid tua (malum) interest quo-
modo nos geramus? nunquam tu huiusmodi præsi-
diariis indiguisti. T. Studiosus nunquam, desidio-
sus sæpissimè. A. Quis potest, nisi capite ferreo, &
visceribus æneis vsque adeo semacerare studiis vt
tu? L. Diligit se Tiburtius, & magnificè circumspi-
cit, albæ gallinæ filius. Vtcunque merebitur, non
consulet in ipsum paullo durius Præceptor. T. Quā-
to rectius, si conaremini vos quoque penitus intra-
re in eius amicitiam? at bonis artibus, modestia ni-
mirum atque industria, quas ille amat, cum disci-
pulos amat. A. Morem habes deferendi condisci-
pulorum nomina, & es clandestinus noster Iudas;
propterea nempe blanditur tibi Phuij. T. Tu vt me
tam maledicè appelles? nō hoc tibi sic abibit, non.
Haud feres tacitum; ad Magistri aures perueniet.
L. Ne faxis Tiburti. Meministi, ob conuicium non
dissimile in Lambertum pronuper iactum, quā
atrocem pœnam sustinuerit. T. Cur ergo (nefas)
ictus piscator non sapuit? L. Quid vis? lingua men-
tem anteuertit. Roga veniam Andrea: alioqui cri-
brum carnificinum futurus. T. Parum etiā præ,
vt futurum est prædicas. A. Eia ignosce Tiburti: &
istuc insipienter à me factum sapienter ferto: præ-
vibicibus etiamnum vix possum sedere. T. Itaque
iam tergum dolabitur fustibus, quoniam alibi re-
centibus plagis, vt te affirmantem audio, non est
locus. A. Obtestor te per fortunas meas, charissi-
me Tiburti, si vnquam posthac. T. Tam subitò ex
Iuda factus sum huic conuiciatori charissimus? quis
risum teneat? L. Quid quassas caput? sine te placari.
T. Egone vt contumeliam tam insignem in me ac-

ciptam? A. Per Christum te rogo, ne inaudiat Præceptor. L. En quàm suppliciter. Ne sis te obfirmaveris, Adcône ingenio te esse inexorabili, vt precibus istis molliri non queas? an vis vt tibi flens muliebriter ad pedes accidat? At meæ saltem voluntati ac precibus iniuriam istam dolorémque tuum condona, eiusque memoriam abiice. T. In Christi gratiam tacebo nunc quidem. A. Asperfisti aquam, rediit animus. T. In eiusdem gratiam, si denuo tale quid, siue aduersus me, siue aduersus alium quemcunque euomentem te audiueró, Præceptorí pállam faciam, ne inultum auferas. Satin' hoc plan', satin' disertè sum locutus? L. Cautó opus erit, Andrea.

A N N O T A T I O N E S.

PORTENTI SIMILE) Cic. 1. de *Din* Quorum quidem vim, vt tu soles dicere, verba ipsa prudenter maioribus posita declarant. Quia enim ostendunt, portant, monstrant, prædicunt, ostenta, portenta, monstra, prodigia dicuntur. PRINCEPS FLEAS) Vocabulum princeps, apud maiorum gentium Latinos auctores frequentissimè non dignitatis, sed ordinis est. Atque inde natum arbitror, vt dignitatem quoque sonaret. Et enim quilibet aliquo in ordine primi sunt, ferme etiam ceteris antecedunt. Cic. de *Inuent*. Exordium princeps omnium debet esse. Idem ad *Att.* lib. 2. Ego princeps in adiutoribus, ego secundus. Et *Accusat.* lib. 2. Omnium nationum princeps Siciliam se ad amicitiam & fidem populi Romani applicuit. *Cass.* lib. 1. de bello Gall. Ea pars princeps pœnas persoluit. *Liv.* exercitus lib. 1. de *Iphianassa*. seu *Iphigenia* Agamemnonis.

Nec miseræ prodelle in tali tempore quibat,

Quod princeps patrio donârat nomine Regem.

Id est, quod prima patrem fecisset Agamemnonem, cum ante sorores, & ante fratrem esset progenita. Horat. Ode 16. lib. 1.

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam vndique
Defectam.

Principem limum vocat lutum, seu argillam, è qua Poëta fictum primum hominem à Prometheus Iapeti filio fabulantur. Ovid. lib. 1. Metamorph. Rursum Horat. Ode ult. lib. 3. Princeps AEolium carmen ad Italos Deduxisse modos. Ait se primum inter Latinos Lyricum extitisse, ante se nullum. Virgil. 5. Aeneidos de nauibus Aenea.

Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
Agmen, ad hunc alij cursum contendere iussi.

Plura testimonia, pluresque auctores mitto prudēs, ne paulo humaniori videar soli lumen inferre. FLEAS) Lamentari propriè mortuos dicimur, & mulieribus hoc verbum magis conuenit. Terent. And. Quia tum mihi lamentari præter ceteras visa est. Et Phorm. Miseram, suam matrem lamentari mortuam. Cic. de Orat. Matremne ut miseram lamentantemque videam? Pacuvius. Conqueri fortunam aduersam, non lamentari decet. Id viri est officium. Fletus muliebri ingenio additus. Flere est emitte lacrymas & vocem: plorare lacrymas tantum. Gemere in pectore. Eiulare est sublata voce flere, quod ad mulieres pertinet. Lamentari est voce querula & tristi oratione calamitatem testari suam. Hec Muret. in Terent. D I X I) Lepidè, quasi contra eos egisset in iudicio. Nam oratores caussa perorata addebant, Dixi, Et hoc erat mittere in consilium. Id est, iudices dimittere ad dicendam sententiam. Budeus in Pandect. Euripid. ἔργον δὲ λέγει. Solebant autem è consilio dimitti iudices per præconem, ita pronunciantem. Actum est, ilicet, id est, ire licet. Concio his verbis dimittebatur. Si vo-

bis videtur, Quirites, discedite. Senatus hac formula. Nihil
 vos moramur. P. C. ISTE HARPOCRATES)
 Deus quidam apud veteres ita effingebatur, ut primo di-
 gito labris admoto silentium indiceret, qualis Roma An-
 gerona Dea colebatur. De qua scriptum est apud Plin. lib.
 3. cap. 5. his verbis. Namque Diua Angerona, cui sacrificatur
 ad diem XII. Kalend. Ianuarij, ore obligato obsigna-
 toque simulacrum habet. Reddere seu efficere ^{quempiam}
 Harpocratem, est illi silentium imponere, eum quasi mu-
 tum & elinguem reddere. OCULI DOLEANT) Ita
 dicuntur dolere oculi, qui rem molestam sibi & odiosam
 coguntur aspicere. Iis etiam apud Græcos, qui rem pulchri
 atque iucundam cernerent, qua tamen frui non possent.
 Lege caput 5. lib. 2. apud Victorium. LANCEIS PEDIBUS,
 ET QVO TARDIUS) Paræmia, Dij lanceas
 habent pedes. Qua docemur, diuinum numen ad capiendâ
 de sceleratis pœnas non festinare. In eos tamen nec opinan-
 tes tandem animaduertere, & plerunque quod serius, eo se-
 uerius. Caesar lib. 1. de bello Gall. Consueſſe Deos immorta-
 les, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant,
 quos pro scelere eorum vlcisci velint, his secundiores inter-
 dum res, & diuturniorem impunitatem concedere. Tibul-
 lib. 1. Sera tamen tacitis pœna venit pedibus. Valer. lib.
 cap. 1. Lento enim gradu ad vindictam sui diuina procedi-
 ira: tarditatēque supplicij grauitate compensat. PHO-
 CIONI ATHENIENSI) Centum talenta miſi
 Rex Phociæ. Idem Xenocrati quoque magnam vim pecu-
 niæ. Ad C. Fabricium & Curium Romanos Samnites milia
 tum auri attulerunt. Hi omnes qua animi magnitudines
 blata recusauerint, quidque fecerint ac responderint, vi-
 Plutarchum in Phociæ, & in Apophthegmatis Regum
 ac Ducum. Cic. in Catone, & in Off. & V. Tuscul. Athi-
 naum lib. 10. cap. 5. Aelian. lib. 1. cap. 25. Laert. in Xenocrati

te, Gellius

te, Gellium lib. 1. cap. 14. VISCERIBVS ÆNEIS)
 χαλκῷ τε πεφ., id est, aenea seu ferrea intestina habens. Sic
 cognominatus est Didymus Grammaticus, quem librorum.
 4. millia scripsisse affirmat Seneca epist. LXXXVIII. vbi
 etiam docet, quam inanes questiunculas sit persecutus.
 Propter indefessum in studiis, scribendisque libris animum
 etiam Origines dictus est Adamantius. AT BONIS
 ARTIBVS) Latini & virtutibus & vitiis artium no-
 men tribuunt. Ter. And. Nihil istac opus est arte ad hanc rem
 quam paro: Sed his quas semper in te intellexi sitas. Fide &
 taciturnitate. Plaut. Trin. Aut si egrotant in te artes anti-
 quae tuae. Sallust. Catil. Namque auaritia fidem, probitatem
 ceterasque bonas artes subuertit. Et paullo supra. Agitaba-
 tur magis magisque indies animus ferox inopia rei fami-
 liaris, & conscientia scelerum, quae vtraque iis artibus au-
 xerat, quas supra memorauimus. Cic. pro lege Manil. Sed mul-
 ta sunt artes, eximia huius administra comitesque virtu-
 tis. Ac primum, quanta innocentia, &c. Est ergo vnum hoc
 de communibus, ancipitibus, mediis vocabulis, vt tempestas,
 valetudo, facinus, dolus, gratia, industria, periculum, vene-
 num, contagium, pretium, fortuna. Gell. lib. 12. cap. 9. In
 hunc ordinem referenda sunt, honesta turpitudine, felix sce-
 lus, & alia nonnulla tum Graecorum tum Latina, de quibus
 Robertus Titius lib. 4. cap. 1. NON HOC TIBI SIC
 ABIBIT, NON) Eleganter geminata negatio. Ca-
 tull. Non, non hoc tibi false sic abibit. Proper. Non, non hu-
 mani partus sunt talia dona, Apud Terent. quadam inter-
 niciuntur. Adelph. Non equum dicis, non. Et apud Cic. ad
 Att. epist. 9. lib. 1. Non sunt ab obsequio nostro, non: suas ra-
 dices habent, sic enim legendum censuit Manut. pro, nam:
 qui in eiusdem epistolae comment. exempla plura huius fi-
 gurae loquendi ex Cic. collegit. Eadem vis sentitur in vo-
 ce, nihil. Agraria 2. Nihil sibi appetit precipue Pompeius,
 nihil.

nihil. LINGVA MENTEM ANTEVERTIT) *Præceptum Isocratis ad Demonicum.* πάντες, ὅτι ἀν μέλλας λέγῃς, πρότερον ἐπισκόπει τὴν γνώμην. πολλοὶς γὰρ ἢ γλώττα πρότερον. Ἀ διαβολὰς *Quicquid dicturus es, prius ex- pendes apud animum. Sunt enim non pauci, quorum cogitationibus lingua anteuertat.* CRIBRVM CAR- NIFICINVM) *Plaut. Mostell.*

O carnificinum cribrum, quod credo fore,
Ita te forabunt patibulatum per vias,
Stimulis, si huc reueniat senex.

Indicat loris, flagris, & virgis eius pellem ita laceratum, perforatum ac pertusum iri a lorarius tanquam carnificibus, furcam in collo per viciniam gestantem, pradicantemque delictum suum, quod seruis alicuius facinoris comperitis fiebat, ut cribri specie exhibere videatur. PER FOR-
TVNAS MEAS) tuas, nostras, &c. genus obtestationi in re misera, nec vnquam sine dolore, quod omnia vndique ex antiquis libris collecta exempla testabuntur. *Manut. in epist. 20. lib. 3. ad Att. Idem tamen in epist. 7. lib. 10. ad eundem. Usurpatur hic loquendi modus cum dolore, aut cum summa cupiditate obsecrantis, &c.* NE INAV-
DIAT PRÆCEPTOR) Huius verbi, inaudire, vti hac est, ut non nisi de rebus occultis usurpetur. Vt in Epistola ad Petum. Aquini & Fabrateria consilia sunt inu-
de me, quæ te video inaudisse. Et apud Plautum, aliosque eiusdem generis sunt exempla. *Manut. in epist. 1. lib. 6. ad Att. AD PEDES ACCIDAT*) Germana huic; A genua seu genibus accidere, procumbere ad genua, ad genua se alicui submittere, ad pedes se abiicere, prosternere ad pedes procumbere, procidere, ad pedes se prouoluen-
Græci ποσὶν ἵκταιν. Cur autem supplicantes ad genua ca-
derent, eaque tangerent, causa affertur, quod illa consi-
crata essent misericordie, ut dextra fidei, aures memoriæ

*frons pudori, seu Genio, digiti Minerua. Servius in Eclog.
6. iunine lib. 2. cap. 11.*

PROGYMNASMA

S E X T V M.

Excusatio absentiae.

MAGISTER, ANIMADVERSOR, ANTONIVS, IOANNES, MARCVS.

MAGISTER. Euge animadversor, adendum. A. Adsum, impera. M. Quinam hesterno die scholam non obierunt? A. Qui? Antonius Niger, Ioannes Faber, Marcus Syluius. M. Perpaucos memoras. A. Reliqui ad vnum omnes coram praesentes affuerunt. M. Extra eos videlicet, qui munusculis te elingauerunt. A. Hoc quidem aliàs cum tentarent nonnulli, semper Austrum perculerunt. M. Probatus es adolescens, & Magistro tuo fidelis. Heus, prodite vos in medium, repente, statim, sine mora. An nondum etiam? confestim, inquam, aduolate. Quid habes Antoni dicere ad excusandam absentiam? A. Ingens quidam, & intolerabilis dolor occupauerat sinciput meum. Quocirca mihi in mandatis dabat mater, extra aedes pedem ne vsquam ponerem. M. Fabula. Tibi vt credam? non ego te noui? A. Si verbis meis exigua apud te est fides, certum hominem a matrem & familiares indagatum allega. M. Logi. A. Haud secus reperies. M. Somnium. Quasi verò tu, vt es callidus & versipellis, hoc tuis non imposuisses, tibi nimirum cōdolere caput. Studebas verberationem

berationem effugere, quæ propter segnitiam te
 manebat. A. Neutiquam, Præceptor; non imposui
 profectò; reuera nihil finxi. M. Poteròne hodie ve-
 rum ex isto puero exsculpere? Caue mihi mendacij
 quidquam. A. Vera loquor. Si aliter fuerit ac dixi,
 causæ nihil erit, quin tibi dem pœnas. M. I fessum;
 rem ego nunc quidem in medio relinquam. Tu bo-
 ne Faber, quo negotio implicatus tenebare? I. Pa-
 ter quopiam profectus animi gratia, me perduxit
 illuc secum. M. Quò profectus, I. In villulam no-
 stram, quæ aliquot millia passuum ab vrbe distat.
 M. Cur pridie à me copiam non petebas? I. No-
 ctu hac de re deliberauit pater: tum multo mane in
 viam nos dedimus, vt ad te adire nequiuerim, nec
 voluerim, quòd verebar vt cubitu surrexisses. M.
 Dictum inopinatum atq; mirabile; te alioqui som-
 niculosissimum, id temporis, sub galli cantum scili-
 cet, experrectum. Monstra ac portenta loqueris. I.
 Videre me somnum haud sinebat gratissimæ pro-
 missionis expectatio. M. Quin tu exoraueras pa-
 trem, vt hoc promitteret? I. Factum est vt patre se-
 cundo villam amœnissimam petiuerim, ibique ani-
 mum studiorum perpetuitate fatigatum triduo isto
 instaurauerim. Proinde, amabò mi Præceptor, par-
 ce ultra quærere, quando quidem te clam non est,
 quanto me opere schola delectet, nusquam vt sim
 libentius. M. Qui tibi incessit metus plagarum in-
 solitus, hic de improuiso oratorem te reddidit. Nûc
 condonabitur erratum. Posthac nisi quoquo modo
 de absentia certiozem me feceris, verberibus te
 cædam, vt si in pistrino moleres. Percepisti? I. Pla-
 nissimè. M. Restat vt te quoque purges, solute ado-
 lescens, & omnium inertium inertissime. Quid egi-

sti? aut ubi fuisti? aut quare in ludum non venisti?
 Quid est Sylui? quid taces? M A R. Existimabam
 esse ferias literarias. M. Ridiculum. Hóccine os
 tuum? istáne frons tua? Ecquid, ô insulse, nudius
 tertius aut quartus primùm auditiones obire cœpi-
 sti? quomodo? an tu nesciebas vacationi diē Mer-
 curij consecratum? Hic ego te manifestum men-
 daciij teneo. M A R. Ast mihi occurrebat heri Mer-
 curius. M. Ast ego faxo tibi hodie Tisiphone ac-
 cincta flagellis occurrat. Lepidum capitulum. Té-
 ne errare in isto negotio tam antiquo, tam noto,
 tam vulgato? Quamobrem autem horis antemer-
 dianis saltem non comparuisti in hoc loco? Præ-
 textis culpam hoc figmento: non sit mihi verisimile
 s. M. quod ais. Illi illi sodales & congerrones tui aliquò
 te ambulatum, aut lusum auocarunt. Para; mox tibi
 scili. virgis corium conscribam. M A R. Miser, ah miser,
 is. I. cui tam malè vertit dolus. Sed te obtestor, vnā
 pro hanc dimitte noxiam; si quando rursus admisero,
 s pa. tum occidito. M. Nihil agis.

A N N O T A T I O N E S.

ADES DV M) Ades, imperatiuum est, dum, *ωαρέλ-
 λος*. Est enim productio & adiectio syllabæ, vt Eho-
 dum ad me. Donat. in And. Non tam verò significat, veni
 hic, quàm hic esto, hoc age, attende, ades animo. QVI?)
 Nūc Fastiue per verbum eius qui cum loquimur, ac præsertim
 modo extremum respondemus aut interrogamus, τὰν ἀποκρίνω
 us scilicet. Cuius festiuitatis exempla in Plauto & Terentio
 Pla. sexcenta, & in hisce quoque dialogis non pauca. Adduca-
 ado. mus tamen aliquot. Terent. And. Factum est hoc Daue? D.
 l egi. factum. Ibid. Aut si tibi nuptia hæ sunt cordi? P. Cordi. Idem
 stil

Phorm.

Phorm. Scisne hoc certo? G. Certo. Plaut. Amphit. In eodem
 lecto? A. In eodem. Ain' tu geminos? B. geminos. Cic. ad
 Att. lib. 7. Coronatus. Quintus noster Parilibus? Parilibus.
 & pro Sex. Roscio. Patri, inquit, non placebat. Patri non
 placebat? AD MATREM, &c. ALLEGA) Quæ su
 proprietates & vis horum trium, allegare, legare, ablegare,
 quidque differant. Cardinal. QVIN TIBI DEM
 POENAS) Idem est quod dare alicui supplicium, punien
 dum se præbere scilicet. Terent. And. Eunuch. Plaut. Epid
 Catull. SOMNVN HAVD SINEBAT) Cura ve
 hemens & affectus ingens insomniam conciliant. Quar
 sub noctem defecandus est animus, ut sopor suavis oculo
 operiat, quo se priuatum propter immodicam ex versum
 eius elegātia conceptam delectationem Catull. ad Licinium
 conqueritur. Et Cic. ad Attic. lib. 9. epist. 12. Sed cum me
 gritudo non solum somno priuaret, verum ne vigilare qui
 dem sine summo dolore pateretur. PATRE SECVN
 DO) Elegans huius vocula vsus est pro, fauente, amico, be
 neuolo, felice ac prospero. Hor. Ode 10. lib. 2. Sperat infesta
 metuit secundis Alteram sortem bene preparatum Pectus
 Sic apud eundem rumore, omine, Aquilone secundo. Securi
 dis & aduersis auribus aliquid accipere Liuius. Secunda
 admurmurationes, fortuna secunda. Cic. Existimatio seci
 da Sueton. Clamor secundus, cursus secundi Virgil. TIS
 PHONE) Furias Acherontis & Noctis filias tres inducunt
 Poëta, Tisiphonem, Alecto, & Megara, de quib. Ouid. Fron
 4. Metamor. & in 6. Æneid. Virgil. TENERRA QUO
 IN ISTO) Istiusmodi orationes per modum infiniti
 cum accus. casu ad animi affectum vehementem exprime
 dum aptæ sunt subauditurq., oportet? æquum est? credibi
 est? censes? putet, credat aliquis? patiar? par est? verum
 &c Cic. epist. 1. lib. 14. Me miserum, te ista virtute, fide, pi
 bitate, humanitate in tantas erumnas propter me incide
 se. ep

se. epist. 2. eiusdem lib. Hem mea lux, meum desiderium, unde omnes opem petere solebant, te mea Terentia sic vexari, sic iacere in lacrymis & sordibus? lib. 2. ad Att. Facinus indignum: tibi hoc contigisse? Virgil. 1. *Æneid.* Me ne incepto desistere victam? & paullo post. Me ne Iliacis occumbere campis. Non potuisse? tuasq; animam hanc effundere dextra? Plaut. *Persa.* siccine hoc te mihi facere? Amphit. Ita me probri, stupri, dedecoris argutam à viro meo? HORIS ANTEMERIDIANIS SALTEM) De vi & origine vocis, saltem, lege quæ tradit Gellius lib. 12. cap. 14. & Donat. ad illud Terent. And. Ut aliquot saltem nuptiis prodatur dies. & Adelph. ad illud. Meum mihi reddat, saltem quanti emptus est, Syre. Barbari dicunt, ad minus. CORIVM CONSCRIBAM) Plautus dixit, virgis dorsum scribere. Corium autem humani corporis pellem re qui sapius per iocum nominat. Pseud.

Quasi in libro cum scribuntur calamo literæ, Stilis me totum usque vlmeis conscribito.

Amphit. Eius ornamenta, & corium uti conciderent. Hac Securiæ faciet transtulit verbum pingere. Epid.

Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum prædicas, Quem Appelles atq; Zeufis duo pingent pigmæis vlmeis.

Catull. quoque ad contubernales. Namque totius vobis. Frontem tabernæ Scipionibus scribam. & ad Thallum, à quo pallium sibi & sudarium surreptum indignatur.

Quæ nunc tuis ab vnguibus reglutina & remitte. Ne lanceum latusculum, manusque mollicellas Inusta turpiter tibi flagella conscribissent.

Hoc verbi, conscribillo, ex Varrone iterum assert Nonius.

PROGYMNASMA SEPTIMUM.

Calami preparatio.

VEDASTVS, BALTHASARVS.

EDASTVS. Cùm haud inuenistè pingas elementa, doleo tibi nec chartam esse bonam, nec calamos aptos. B. A his singulis fateor me inopem. Charta nec candida multùm, nec firma & plana, sed aspera, scabra, & pilis paruissimis plena; quos cùm à calami crena detraho, mora scriptioni affertur; quod si non detraho, scis ipse quales efformentur literae. Sed quod intolerabiliùs mihi accidit, etiam perfluit: verùm hæc culpa sit atramenti potiùs, quod cum esset heri spissum valde, aqua nimia effecit dilutissimum & subalbidum. Calamos ad vsum accommodare cultello prorsus nescio; & te etiam a quoque etiam vehementerque rogo, vt hanc rem mihi doceas, si ipse scias. V. Miseret me tui, qui pater solus ignores, quod condiscipuli tui didicerunt meam partem. B. Libera tu me ista ignorantia. V. Ausculta igitur. Anserinæ pennæ sunt ad scribendum imprimis appositæ, iisque plures vtimur, ac saepius quàm pauonum aut cygnorum; quarum illae nimis sunt duræ, hæc nimis amplæ; quanquam duratius bonæ permanent atque anserinæ. B. Teneo. V. Ex his ipsis anserinis meliores iudicantur, quæ sunt pellucidæ, mediocriter duræ, caule longiore, ampliore, firmiore. Quæ autem habent caulem brevius angustius

angustum, & sunt admodum duræ, vt quæ inhærent
extremæ alæ, non probantur. B. Iam nouerim de-
ligere pennas. V. Vbi delegeris, ita parabis. Rescin-
des caudam, plumulas vtrinque detrahes, scalpelli
tergo cauum pennæ leuigabis, extremum caui, seu
caput rescindes, ex vtraque parte, antrorsum & re-
trorsum; hoc modo, vt fiat bifurcata (aspice.) Tan-
tum porrò refecabis, quantum latus est vnguis au-
ricularis digiti. B. Meminero. V. Post hæc in dorso
crenam facies; id est calamus cuspide cultelli, siue
extremo cultello iustè per medium scindes, sic, vt
fissio seu incisura diametro dorsi pariter pæne æ-
qualitérque respondeat. Tum vbi adhuc aliquantil-
lum deorsum à fronte exsecueris, à dextris & fini-
stris acuere calamus, & mucronem facere perges;
seu æquabis duos illos pedunculos, siue cruscula.
Nunc me vide, quomodo indita crena utrūque
horum absoluiam. B. Obseruo. V. Rastellum hoc,
quem mucronem antea vocaui, temperatæ graci-
litis esse debet, de quo quanto plus absideris,
tanto habebis calamus obtusior, & grandiori-
bus notis ducendis aptiorem: dextra tamen pars, in
quam calamus dum scribimus incumbit, sit ali-
quanto altior sinistra, quod discrimen adeo sit mi-
nutum, vix vt perspiciatur. Age experiamur hunc
nostrum. Accipe, vide an placeat. Quare sic eum
capis? B. Sic asflueui. V. Tene pollice, & medio di-
gito, mollitérque superpone indicem, sic: ita minùs
vacillabit manus, & firmiùs eam chartæ imprimes.
Sit autem brachium vsque ad cubitum liberum
dum scribis, & pondere suo tabulæ seu pluteo in-
nitatur, tota autem manus auriculari. Intuere me
scribentem. B. Imitabor te ad vnguem, & quibus-

Cūque officiis potero, tuam erga me humanitatem
aut obruam, aut exæquoabo.

ANNOTATIONES.

PARVISSIMIS) Hoc superlatiuo semel, iterum,
ac tertiu' n' vsus est Lucret. lib. 1.

Præterea nisi erit minimum, parvissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis.

ACALAMI CRENA) Subtilem illam, & paruan
sectionem in dorso calami, quo is atramentum remittat,
similitudine quadam crenam vocemus licet. Nam extre
mum sagitte, cui nervus inseritur, & summa arcus cor
nua, quibus extrema nervi aptantur crena dicuntur à se lega
tionibus & incisuris Et crenata quadam herbarum folia su m
Nosse porro quæ charta proba, quæ non proba, quomodo re cit d
tè apparetur calamus scriptorius, & quæ sint eius gem ficij
ra, quæ ratione excellens coquatur atramentum, quæ s pro
modus venuste literas pingendi, quæ studiosorum deniqu Ger
instrumenta ad vsum commodiora, hæc, inquam, & simili & p
nosse haud indecorum est adolescentibus iis, qui ad artum
ingenuas omne suum studium contulerunt. Est etiam rare co
de iis rebus purè ac propriè loquendi paucis nota: quando xeris
quidem & simplices earum voces, & coniunctionem plurciuni
mi penitus ignorant. Quorum ignorantia toto hoc volum opti
ne conabimur succurrere. Sciendum nihilominus, in tal meui
bus circuitiōnem, metaphoram, catachresin esse necessari datu
AVRICULARIS DIGITI) Habent sua cogn tuam
menta digiti vtriusvis manus, quorum satis est manifesta peme
gnificatio. Lege nihilominus Isidorum lib. 11. cap. 1. & pace
rent. in Sueton. Aug. cap. 80. qui cur indicem dextera man tandi
digitum salutarem nominet, causam adhuc nescire me p. 1
teor. Sed quare is qui minimo siue auriculari est proxim frater
annular

annularis dicatur, seu potius quam ob rem annulo decoretur
(nam inde adeptus est id nomen) causam explicant Gell.
lib. 10. cap. 10. Macrobi. lib. 7. cap. 13.

PROGYMNASMA OCTAVVM.

Elementorum Conformatio.

IOSIAS, EXPERIVS.

IOSIAS. O scitissimum archetypon, & speciosissimas literas, & illecebras. Diuina, quod aiunt, virgula adeptus es hanc elegantiam. Sed vnde? E. Meus germanus patris iussu manu sua mihi confecit. I. Vbi porro ipse didicit ductus hosce bellissimos? E. Semper huius artificij cupidus fuit, & in quendam magistrum anno proximo superiore incidit, qui Latinas, Græcas, Germanicas pingebat excellentissimè. I. Exemplar & prototypon quoddam mihi quoque datum est muneri ab amico: verū præ tuo sordet. En. E. Quare contemnīs? si ad istum modum ac formam effinxeris elementa, vt in hac tua papyro efficta conspiciuntur, iudicabo te oleum non perdidisse. I. Atqui optima imitandi cupido assiduè versat animum meum. E. Atqui hīc nō quæritur optimum. I. Laudatur tamen. E. Non nego. I. Ostende sis mihi tuam manum. E. Ecce. I. Quasdam exprimis prope modum perfectè, quasdam non assequeris, quod pace dixerim tua. E. Paulatim, & consuetudine imitandi assequar. I. Prò quàm decentia f. quàm deco-
sta p. q. & omnes denique caudatas literas facit ille frater tuus? E. Quid notas grandiores? nōne amas?

I. Mirificè. E. Aspice A, vide D, & M. tanquam si ex typis æneis in chartam essent impressæ. I. Ipsa verò quæ alphabeto subiecta est scriptura, quàm ad lineam rectam sine linea directis versibus? quam æqualibus sursum ac deorsum elementis? Vnum te volo. E. Vel decem. I. Nónne tibi præcepta dat pingendi & lapsus corrigit? E. Certè: & nonnunquam sua manu meam, tenentem calamum comprehendit, atque alienis digitis pingit, vt ego tractibus literarum hac ratione assuescam. I. Inires à me non vulgarem gratiam, si exemplum à fratre mihi curares. E. Difficulter inducam. Nihilominus quoniam te tanto studio pulchrè pingendorū characterum ardere animaduerto, curabo, vt voti compos fias. I. Quotum intra diem polliceris daturum in manus? E. Intra quartum. I. Perlubenter gratissimum hoc donum tamdiu expectabo, cogitabóque interim, quo te honorario remunerer. E. Sic habeto, me gratuitò hoc operis non esse facturum.

ANNOTATIONES.

T^{VAM MANVM}) Dicta est manus, vt vult Isid. quod sit totius corporis munus. Ipsa enim cibum ori ministrat, ipsa operatur omnia atque dispensat: per eam accipimus & damus. lib. 11. cap. 1. Sunt autem notiones huius vocis diuersæ, quæ vt modo recenseantur, non est necesse. Tantum hoc breuiter monendum, capi pro figura ipsa literarum, quas alij aliter, & quidam pulchrius, alij deformius ducere solemus. Sic verò Ciceronis exemplo loquimur. Hoc est aliena manu, mea, tua, sua manu. subaudi, scriptum. Hæc est librarij, Petri, mea, tua manus. Amo te de ista manu,

manu, seu, amo manum tuam. Scripsi istuc meâ manu, non, propria manu. ET CONSVETVDINE IMITANDI ASSEQVARE) Quid ni tantillam rem assiduitate & diligentia consequamur, quando vel difficillima, & vix sperabilia non aliter consequimur? De quo dicerem, nisi id aliis locis arbiärer fieri posse commodius. Nunc, quoniam proximum est nomina scribere, postquam literas cœperit effingere puer, auscultemus Quintil. illumque hanc operâ in vulgaribus, & forte occurrentibus perdere ne sinamus: Plura dialogo sequenti.

PROGYMNASMA NONVM.

Eiusdem materie.

DAMASVS, ALBANVS.

DAMASVS. Tam artificiosè tamque graphicè characteres Romanos effingere, tanta proportionè, & tam compositè mutuo respondentes, versibus præterea paribus interuallis à summa pagina ad imam vsque diremptis, & nulla omnino in parte vacillantibus, dic sodes quid tandem utilitatis affert? ALBA. Modus ipse quærendi tuus, clamat te istuc in quæstione ponere non debuisse. DAMASVS. Quid ita non? ALBA. Quoniam ostendit non displicere tibi hanc manus meæ elegantiam. Atque ut agam apertius: delectarisne, si quando quidpiam à me exaratum aspicias? DAMASVS. Ac multum profectò, non secus, quàm si nitidam, & collustratam picturam intuerer. ALBA. Hæc igitur vna est utilitas,

vt mearum literarum veluti pictura tuis aliorumq;
 oculis blandiatur, lectorésq; meos voluptate qua-
 dam nec illiberali demulceat. D. Bene tu quidem
 haëtenus, sed plura defidero. A. Ego ipse quoq; (id
 quod omnibus mei ordinis vfu venire existimo)
 propterea libetius, facilius, maioréque cum iucun-
 ditate scribo. Adde quod lectu expeditior est venu-
 sta, quàm rustica, indoëta, imperitaque manus; nec
 aliud in caussa est, quare tantoperè typis descriptos
 libros amplectamur, nobiscumque foeliciter actum
 credamus, si calamio ad illorum typorum venustis-
 simam speciem quàm proximè accesserimus. D.
 Negari non potest, manum tuam exquisitam, pro-
 bè distinctam & luculentam esse. Nunc da, quibus
 viis ac rationibus ad huius scientiæ facultatem per-
 ueneris. A. Quorsum id nosse expetis? D. Etiam
 tu hoc rogas? Vt facere queam similia. A. Si animū
 huc aduertas, narro tibi. D. Asto auidissimis au-
 ribus. A. Principiò percommòdum fuit exemplar,
 in quo erat alphabetum maioribus minoribusque
 literis compositum. Nec ibi solū completæ & in-
 tegræ, verū etiam imperfectæ, partésque & fru-
 stilla earum visebantur. Ostendebatur item, quo
 pacto illa fragmenta coagmentanda essent, vt ab-
 solutum literæ corpus efficeretur. Verbi caussa; du-
 cebatur ab alto virgula ad hunc modum l. appinge-
 batur minutus semicirculus dextrorsum, seu inuer-
 sum c, sic, c, vt doceret b. componere, si illi porre-
 ctæ deorsum ad angulos rectos lineolæ hāc notam
 copulāsem. In d. idem præstabatur, proposito c
 sic tamen, vt postquam c. illud cum virgula coiun-
 fct, puncti instar de infimo eius extra emineret. In
 maiusculis eadem planè ratio custodiebatur. Se

vt rem clariùs cognoscas, ipsum tibi prototypon demonstrabo, si fuerit occasio. D. Optatissimum acciderit. A. Posthæc binæ, ternæ, quaternæ connectebantur, vt, ab. do. mi. ptu. flo. gran. trum. Subiiciebatur adhuc vocum series, quæ aliquam animantem, arborem, herbam, morbum, instrumentum indicarent, eæq; haud ita vulgatæ ac tritæ. Tandem breuiiores sententiolæ, vt illæ (nam edidici, sicuti vocabula de quibus dicebam) *Vacare culpa magnum est solatium. Medio rutissimus ibis. Festina lentè. Nescis quid vesper serus vehat. Homo bulla.* D. Videtur Magister hoc exemplar meditatus confecisse. A. Credo. D. Quid erat nouissimo loco? A. Longior scriptura, sex septem versuum scilicet, quæ ad virtutem excolendam me hortabatur. Ex Platone, Tullio, aut Seneca, vt reor, deprompserat. D. Nec illius te capere debûisset obliuio. A. Non cepit. Erat autem concepta his verbis. *Altum quiddam est virtus, excelsum, regale, inuictum, insatigabile: voluptas humile, seruire, imbecillum, caducum, cuius statio ac domicilium fornices & popinae sunt. Virtutem in templo inuenies, in foro, in curia, promuris stantem, puluerulentam, coloratam, callosas habentem manus: voluptatem latrantem sapius, ac tenebras captantem: circa balnea ac sudatoria, ac loca adilem metuentia, mollem, enerum, mero atque vnguento madentem, pallidam, fucatam, & medicamentis pollinctam.* D. Quid? tantumne sapius inspectanda hac formula pedidisti hoc tuum artificium? A. Non. D. Quid egisti hoc amplius? A. Sua manu Præceptor meam complexus moderabatur ac dirigebat. Iubebat item tenuissimæ ac subtilissimæ papyro membranam substernere, in qua inessent festiuissimè picta elementa, cum egregiè concinnata scriptura, & calamum

super literas per chartam satis tralucentes ducere, *coniu*
 vt sic ductibus earundem æmulandis assuescerem *etiam*
 & habitu quodam confirmarer. Quinimò stylo *bene*
 plumbeo interdum literas cùm exarasset, eas m *si sat*
 atramento tegere, & de liuidis nigras reddere vo *mon*
 lebat. Cæterum ne facerē inæquales, eas, inquam *suaa*
 quæ vel sursum lineas non proiciunt, vel infra non *hona*
 demittunt, vt vocales, & consonantes c. m. n. r. &c *sene*
 applicata regula trahebat lineas duas angusto spa *ficie*
 tio distantes, intra has mandabat mihi vt scriberem *ver b*
 aliquid. Idem in grandioribus seruaui, quarum in *nou*
 ter se omnium æqua est magnitudo. His ego exer *ea v*
 citationibus vsus, quantum cernis processum esse *sus*
 ci. D. Si nancisci possem magistrum æquè scientem *ci a*
 ac peritum, discerem hanc artem sanè. A. Si solli *m b*
 citus quæras, puto te inuenturum. D. Difficillimè *quo*
 paucorum est enim bella manus: contrà, malè pin
 gentium numerus infinitior quàm frondium in syl
 uis, piscium in vndis.

ANNOTATIONES.

QUID TANDEM UTILITATIS) Duæ vi
 litates καλὴν ὑποφάσας infra ponuntur: & ab illa
 co: Principio percommodum fuit, rationes quinqu
 enumerantur, quibus pueri elementa ductu calami consi
 cere docebuntur. Quinti. Non est aliena res, quæ ferè ab ho
 nestis negligitur, bene ac velociter scribendi. FESTINA
 LENTE) Aug. Imp. & dicere in sermonibus, & scribere in
 epistolis solebat, οὐκ ἂν δὲ ἑπαδῆως. Per quod monebat, vt a
 rem agendam simul adhiberetur & industria celeritas, &
 diligentia tarditas. Gell. lib. 10. cap. 11. Atque hoc dictum
 nummis quoque suis exprimebat, cum terminum fulmin
 coniungere

coniuugeret, sicuti anchoram delphino. Titus Imp. Crebro
 etiam iactabat illud: sat celeriter fieri, quidquid fiat satis
 bene. Sueton. Octauio, cap. 25. Catonis quidem est: sat cito,
 si sat bene. Quintilianus lib. 1. cap. 1. versus huiusmodi
 morales pueris ad imitandum in scriptura proponendos
 suadet. Nam otiosas velim, inquit, sententias habeant, sed
 honestum aliquid monentes. Prosequitur hac memoria in
 senectutem: & impressa animo rudi, vsque ad mores pro-
 spiciet. NOVISSIMO LOCO) Gell. lib. 10. cap. 21. hoc
 verbum Ciceronem fugisse narrat, vti etiam aduerbium,
 nouissimè, quibus tamen plures illa etate vterentur, quod
 ea veluti non Latina haud probaret. Priore nihilominus v-
 sus est pro Q. Roscio. Alterum inuenias epist. 24. lib. 10. Plā-
 ci ad Ciceronem. SVA MANV PRÆCEPTOR
 MEAM) Vide quæ sint hac de re apud eundem eodem cap.
 quo superiora, Quintilianum inquam.

P R O G Y M N A S M A D E C I M V M.

Orthographia.

S E P T I M I V S, A N S E L M V S,

SEPTIMIVS. Si tibi faciendum vide-
 tur, Anselme, conferamus inter nos, quæ
 ante meridiem à Magistro de orthogra-
 phia accepimus. A. Ordire, ego cœpta
 persequar. S. Tu maior, & plura tenes memoria. Si
 quid effluxerit iā tibi, fortassis id mihi occurreret, tū
 repente subiiciā. A. Affirmabat igitur, illā se statue-
 re orthographiam probatissimā, & præcipuè com-
 plectendā, quæ constaret perbene formatis litera-
 rum

rum figuris, quæ haberet versus ad amussim extensos, minimèq; velut à recto tramite vîquâ deflectētes. S. In hisce duobus ipsemet magno nobis exemplo est: quis enim eo pingit venustius? quis tam recta linea? Verùm hæc potius ornamenta sunt quædam orthographiæ, quæ ne doctis quidem singulis contingunt, nec illi magnoperè inflammato eorundem studio rapiuntur. A. Sic est vt ais. Attamen cū ornāmēta hæc amemus & admiremur in aliis, quid est quòd ipsi non consecretamur? S. Quod erat tertium? A. Quod? scire quæ cū Latinæ ac Romanæ, tūm Græcæ, hoc est, è fontibus Græcorum in Latinitatem deriuatæ transfusæq; voces (quarum innummerabilis est multitudo) diphthongo; quæ vocali, & quam scriberentur; quibus consonantibus vbi addēdum aspirationis indicium. Quid sequebatur? S. De tonis seu accentibus nescio quid. A. Iam recordor, Nosse etiam quo tono, acuto, graui, inflexo vbi vtendum. Adhæc de interpunctionibus, quæ videlicet nota hypodiasioles disiungenda, quæ per *υφ*, *εφ*, coniungenda, quando demum syllaba porrecta super se pusilla linea insignienda, quando semilunula inferiore ad breuitatem indicādani, quādo comma, quando puncta, quando bina puncta, seu colon, quando interrogationis signum, quando parentheoseos nota adhibenda. S. Dicebat in orthographia locum esse non deriuationibus duntaxat, notationibus, siue etymologiis, originibus, sed consuetudini etiam; videndūque quid solerent eruditi: qui si discreparent, & alij hoc, alij aliō modo verbum idem scriptitarent, plurimum valere oportere iudicium. A. In reprehensionem denique vocabat eos, qui cum peruiacacia manuscriptis codicibus,

bus, saxis ac numismatis vetustis adhererent; quoniam illi sculptores, scalptores, monetarii sæpius illiteratissimi fuissent. Locutos quidem Latine, uti nos omnes patria lingua Teutonicè loquimur, non tamen idcirco scisse Grammaticam; & ita falsò putari mysterium atque auctoritatem grauissimam, quæ esset alicuius idiotæ opificis mera inscitia. S. His addebat inspiciendos crebrò decoris typis in typographio descriptos libros, illósque imitandos. A. Vltimum proponebat hoc præceptum. Non solum formas literarum decoras studiosè contemplari, sed astare etiam scriptoribus librariis, & ductus atque tractus quàm diligentissimè obseruatos intimis sensibus mandare. Hoc quale esset, similitudine ante oculos ponebat. Ut enim viua vox magis non afficit quàm lecta in libris & muta; sic ipsa manus scriptoris multò vehementius imprimit in animo ideam elementi: seu potius rationem ipsius conformandi, quàm ipsum solum iam in charta absolutum, & relictum elementum. S. Hæc ferè audiuius hodie: cras & deinceps reliqua exspectemus. A. Non omittendum illud præterea cōsiliū quod dabat. Ut orthographicos libellos Aldi Manutij Pauli F. aliorumque volueremus S. Diu est cū hoc factito.

AN NOT A T I O N E S.

HOC progymnasmate aliquot, & quidem, ut videmur, bona, nec difficilia orthographia præcepta compleri sumus. quæ Magister industrius distinctè discipulis, & paucioribus verbis adiscenda commendabit. Nostri autem propositi non est hæc & similia ex instituto persequi. Quin
autem

autem nonnulla ὁδὸς ἀπέργον, & tanquam aliud agentes tractemus, facere nequimus: quandoquidem Latinitatem in re literaria ἀλαογινῶς persequimur. IN TYPOGRAPHIO) τυπογραφίῃ locus est, in quo formis æneis libri describuntur, inuento duorum fratrum apud Moguntiam primiq; omnium excusi Lactantius Firmianus, & Augustinus de Ciuitate Dei. Typographia ipsa descriptio, seu γραμματοθεσία. Ineptè igitur ac falsò, In Typographia fui, si locum intelligas. Verum hæc & alia id genus infinita, quæ in lingua Latina quasi herba irrigua succreuerunt vberriimè, quorūque licet messem metere maxumam, vt est apud Plautum, curiosius emendare velle ac diligentius, vereor ne sit docere cancos rectè ingredi.

PROGYMNASMA. VNDECIMVM.

Dimissio improuisa.

GORGONIUS, THEOBARDUS, EVSEBIUS.

GORGONIUS. De scholane? T. De schola. G. Proripuistis vos inde, an potestatem abeundi obtinuistis? T. Neutrū. G. Quid igitur exeundi tempus antecapitis? nec dum enim secundam audiuius, & exiri solet ad quartam demum. E. Quin taces? non displicebit tibi simul rē intellexeris. Bonum factum te in nos incidisse, lætitia & lubentia onusti incedimus. G. OR. Expedite breui. E. Præceptor nos dimisit lusum. G. Hui, lusum? Dies Mercurij præstitutus est, ad quem exerceantur ludi, non dies Martis. T. Sciscitare ex aliis si lubet, & si inueneris secus, mentitos dicito. G.

Ain'

Ain' tandem ita esse vt dicis? THE. Quidni aiam?
 G. Quapropter dimisit hodie? quid natum est
 noui? quid viro in mentem venit? E. Duplex caus-
 sa, G. Cedò. E. Vna, quia misit sanguinem è bra-
 chio dextro, quod videbamus illum gestare in mi-
 tella bombycina & nigra. T. Altera, quia hodie
 dabit natalitia. G. Multa loquimini: iam assentior.
 Est enim vtraque causa perquam verisimilis; & in
 memoriam regredior aliàs quoque nos ideo iussos
 redire domum, quia cum amicis diem suum nata-
 lem acturus erat. T. Nobis nec opinantibus hæc
 fortuna obtigit: siquidem ita ingressi eramus gym-
 nasium, tanquam veteri more exituri. G. Eu, pro-
 bè. Nemo igitur hanc gratiam extorsit? E. Nemo
 quod sciam: sponte sua benefecit nobis. G. Om-
 nium quantum est qui viuunt hominum optimus
 est homo. Verùm in isto concessu seu liberalitate
 sui magis quàm nostri rationem duxit: nam hæc
 lux, qua ipse primùm lucem hanc aspexit, & vitales
 auras hausit, omnino hilaris ei, & sine vlla pertur-
 batione molestiæque sumenda est. E. Nos lusum
 vadimus recta. G. Siccine est sententia? E. Sic. G.
 Celeriter reuertar, & adiungam me vobis tertium.
 T. Vola curriculò: hunc diem suauem & amœnum
 agitabimus.

A N N O T A T I O N E S.

BONVM FACTVM TE) *Plin. de viris illustribus,*
vbi de Scipione Africano. Bonum factum si in Capito-
lium eamus. Sueton. Vitellio capit. 14. Et Chaldaeos dice-
re, bonum factum ne Vitellius Germanicus intra eundẽ Ka-
lendarum diem vsquam esset. Plaut. Pœnulo. Bonũ factum
est,

est, edicta ut seruetis mea. Horum verborum vsus erit proprie in edictis, quibus illa vttores boni ominis causa proponere ac prescribere presariq; solebant. Tertull. Edictum cui adscribi non poterit, bonum factum. Turneb. lib. 3. cap. 22. & alij. EV, PROBE) Particula approbantis seu laudantis, Grace εὖ, bene, recte, optime. QVANTVM EST QVI VIVVNT HOMINVM) Catullus creber est in illis. Et quantum est hominum venustiorum. O quantum est hominum beatiorum. pro, quotquot sunt, seu quam multi sunt homines venusti, beati. Sic Plaut. Persa. Exi efano, quantum est hominum sacrilegissime. Idem, nisi salior, alibi. O omnium quantum est qui viuunt hominum homo ornatissima.

PROGYMNASMA, DVODECIMVM.

Serus in ludum aduentus.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Quousque tandem hoc festiuissimum lepidissimumq; frustum discipuli ad me audiendum, multo iam die, vltimum omnium ventitabit!

*Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit,*

inquit apud Martialem glis. Eho, adspice ad me, somni mancipium. Videte ut illi turgent oculi, ut soporis adhuc pleni sunt. Impexum est caput, illota facies, non apparet circum collum intima tunica pender indecore in sinistrum latus palliū. Quid est quod stata hora nunquam expergisceris? auscultate,

tate, vt componet sycophantias, & opplebit aures meas vaniloquentia. D. Credas mihi affirmanti, tam matutinus hîc adessẽm, quàm istorum vllus, si quispiam domesticorum, è somno me vellet excitare. M. Eia verò, quia laudator deest, ipse te lauda. Quid tu ais? non te ad quintam, serò vtique, capit dormiendi satietas: vt è lecto allubescat surgere, explicata relegere, ediscenda ediscere, quò paratior scholam intres? D. Enimuerò nõ possum profectò vltro expergisci. M. Nullus ergo domi tuæ seruus, nulla est ancilla, quæ te stertentem excitet? D. Sunt famuli, sunt ancillæ: at enim ne ipsi quidem primo diluculo suos lectulos deferunt, somnòque, vt nos pueri, æquè pascuntur. M. Vah, ista ratio pòderosa est. Parentes autem qui tandem hoc patiuntur? D. Nescio, conueniunt. M. Ausim sponsonem facere, ni tu ab illis excitere. Sed illa ipsissima causa est: è strato, vbi concaluerit, inuitissimè te moues, nunc potissimùm summa hyeme, ne congelacies. D. Ama me, illa verissima causa est quam exposui, nec alia. Proinde iram tuam mollire velis, & animum in me quietiorem accipere. M. Tu igitur (infandùm) ex tanta discipulorum frequentia repertus es, vnicus, qui neque per te euigiles, neque per alium. Quàm timeo ne mihi verba des. D. Nõ te circumuenio. M. Dedam alicui negotium, qui domi quærat num ita sit, vt tute narrasti modò. Si mentitum deprehendero, neque fidem in posterum dictis tuis tribuam, & pro fallacia ista meritam tibi mercedẽ dabo. Iam ne hoc tenes? D. Oppidò. Fortassis non fatebuntur illi culpam suam. M. Immò fortassis fatebuntur culpam tuam, & dicent te ab ancilla clarè inelamatum nihil consueſſe respondere, similiter

ac si etiam tum arctè, & grauitè dormires. Quod si iteratò clamet & minetur, te nonnihil surrigere caput, & stridulo gutture quidpiam murmurare, velut porta in cardine; rursumque super puluinum illud demittere, ac placidè, vt antea, sopori indulgere: & hanc esse vigilantiam tuam, viderique aut præacutis sudibus te fodiendum, aut faces tibi admouendas. D. Quod libido eorum feret comminiscantur: ipsi tamen gallos canentes nihil morentur; non surgunt. M. Tu verò ne post crebram quidem ancillarum vociferationem potes somnum excutere, ô pigerrime homuncio. Sed nunc intempestiuè de somnolentia tua longo sermone vtimur, diemque conficimus. Cognoscam de domesticis tuis. Si fueris verax, rem tuam feceris meliusculam: sin' erit, vt vanitatis in te culpam admiseris, tu ipse clamore tuo omnes Endymionas vigilantissimos præstabis. Assequeris, puto, quorsum hæc spectet comminatio. D. Admodum, Præceptor.

A N N O T A T I O N E S.

FRVSTVM DISCIPVLI) Qui non est integer, qui non est totus discipulus, non verus, non germanus discipulus. Causa patet. Plaut. Rud. propriè & per hyperbolem. Loquere tu etiam frustum pueri? Id est, qui propter brevissimam staturam tuam magis dicendus es pars pueri, quam puer. INTIMA TUNICA) Sic Gellius libro decimo cap. decimoquinto. Valerius, interior tunica. Græcè χιτὼν ἑστὸς ἀγνός. Vide Brod. lib. 6. cap. 7. Vulgò indusium, subucula. De quibus ita Varro li. 4. Subucula quod subrus: Indusium quod intus subaudi gestatur. Nonius sic. Indusium est vestimentum, quod corpori inter plurimas vestes adheret,

ret, quasi intusum. Quidam nō insulse, linea, & lintea tunica. AVSIM SPONSIONEM FACERE) Quid sit sponsio, quibus verbis conciperetur, vide Sigonium lib. 1. de iudiciis, cap. 21. & Budeum in Pandect. Exponit etiā, quid sit sponsione & sacramento contendere, Manut. in epist. 21. lib. 7. NE CONGLACIES) Verbum glaciare tanquam actiuum extulit Horat. Ode 10. lib. 3. Et positas vt glaciēt nives Puro numine Iupiter? Cic. conglaciandi verbum absolute 2. de Nat. Deor. Tum aqua declarat effusio, qua neq; conglaciaret frigoribus, neque niue pruināue concrederet. Calius ad Cicer. Curioni nostro tribunatus conglaciat. Obseruauit Lamb. GALLOS CANENTES) Martial. libro decimoquarto, Cristatas lucis aues pulcherrima periphrasi appellat.

Surgite, iam vendit pueris ientacula pistor,
Cristataeque sonant vndique lucis aues.

Ouid. autem 2. Fast. Iam dederat cantum lucis praeuuntius ales. Plin. lib. 10. cap. 21. Proximè gloriā sentiunt & hi nostri vigilēs nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendōq; somno natura genuit. Norunt sidera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitū, quartaq; castrensi vigilia ad curas laboremq; reuocant. Nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemq; venientem nunciant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum. Et alia ibidem pulchra de gallis gallinaceis. Iam verò cauissam, cur ante lucem galli canant ex Democrito his verbis reddit Cicero lib. 2. de Diuinat. Depulso enim de pectore, & in omne corpus diuiso & modificato cibo, cantus edunt, quiete satiati: qui quidem silentio noctis, vt ait Ennius, fauent faucibus. Lege fabulam Aesopi de muliere vidua & ancillis, quas ad galloꝝ cantus excitare ad opera consueuerat. ENDYMIONAS) Canunt Poeta Endymionem à Ioue somnum petiisse perpetuum, & captum amore Luce,

quoniam hominum primus, ut ait Plinius lib. 2. cap. 9. motus eius varietatem ac dissimilitudinem deprehendit. Cic. 1. Tuscul. Quasi verò quisquam ita nonaginta annos velit vivere, ut cum sexaginta confecerit, reliquos dormiat. Ne fies quidem id velint, non modo ipse: Endymion verò, si fabulas audire volumus, nescio quando in Latmo obdormiuit, qui est mons Caria, nondum (opinor) experrectus.

PROGYMNASMA DECIMUMTERTIVM.

Silentium & attentio.

SIGISMVNDVS,

COELESTINVS.

SIGISMVNDVS. Dupliciter peccatur in gymnasio quotidie, ab aliis hoc, ab aliis illo modo. C. Quæ sunt ista peccata? S. Confabulari, & Præceptorum non attendere. C. Qui prius designant, utroque tenentur. S. Ita prorsus existimo. Verum qui aliud agunt, alibi oculis curiosè diuagantur, pingunt animalia, equites, stultos, libellos ineptos legunt, ebartas & scamna conscindunt, illi in posteriore genere culpam castigabilem committunt. C. Verè dictū sentio, & noui quorum ista est consuetudo. S. Tu ipse vnus de illis es. C. Egone. S. Ita, nē. C. Falsò hoc in me vitium confers. S. Mentiri non est meum. C. Attentissimè audio. S. Non semper. C. Si quando eorum quæ tu commemorasti aliquid ago, quasi si quid per transennam inspicere, & leui brachio id fit. S. Ut eleuat hic peccatum suum? C. Haud eleuo: ut loquor, ita res est. S. Quin est quādo sermunculos

culos seris cum proximis. C. Demiror tantum tibi esse otij à rebus tuis, vt aliena cures. S. Tam sine pudore id perpetratis, vt non possim non notare; videret vel cæcus, audiret etiam surdus. C. Vicissim te captabo. S. Capta, non capies tamen. Sed extra iocum: desiste, si te amas, ab huiusmodi virtutibus, & noli cum te ipsum priuare tantarum vtilitatum fructu, tum alios impedire. C. Quos alios impedio, cum tenuissimo sono loquar? S. Qui propius tibi assident, dextrà, sinistrà, & à tergo. C. Apage cum superstitiosa ista religione tua. S. Amicè monenti volens obsecunda, & boni consule: alioqui coactus, non mihi, sed Magistro flagris te operièti obsecundabis. C. Adeo infanda hæc tibi peccata videntur? S. Magna procul dubio suo in genere. Nam quid indignius, ac turpius in schola delinqui possit, haud dispicio, C. Nisi aut ego mutus fiam, aut tu obsurdescas, difficile pax inter nos erit. S. Tu considera quorsum eas, & quid tibi futurum sit. Auceps quando concinnauit aream, offundit cibum; aues affluescunt, sæpe edunt: semel si sunt captae, rem soluunt aucupi. C. Intelligo parabolam. Opere maximo dabitur opera, ne fraudi sit hoc aucupium.

ANNOTATIONES.

PER TRANSENNAM) Proverbium, ortum à negotiatoribus & mercatoribus, qui cancellos vimineos, aut ligneos mercibus obiciunt, quæ transenna dicuntur, quod per eas aspectus transeat. Per huiusmodi igitur transennas non sigillatim, sed summam, nec prope, sed procul res videntur. Cic. 1. de Ora. Quin tu igitur facis idem, quod faceres, si in aliquam domum plenam ornamentorum venisses?

nisses? si ea seposita, ut dictū, essent, tuq; valde spectandū cupidus esses, non dubitares rogare dominum, ut proferri iuberet, praesertim si esset familiaris: similiter nunc petes à Crasso, ut eam copiam ornamentorum suorum, quam constructam vno in loco quasi per transfennam pratercuntes strictim aspeximus, in lucem proferat, & suo quidq; loco collocet. Ut igitur per transfennam aliquid inspicere, est non prope, nec diligenter, & in transitu inspicere, sic quasi per transfennam aliquid agere, erit idipsum agere obiter: translatione ab oculis ad sensus alios, id quod sepe fit. **LEVI BRACHIO**) Hoc, ut etiam illo, molli brachio, opera indiligens significatur. Hinc molli brachio aliquem obiurgare, levi brachio aliquid agere. Cicero ad Atticum. Translatum à parentibus & magistris fortasse qui remissius filios ac discipulos verberant. **QUID TIBI FUTURUM SIT**) Quod admirantes, aut de malo aliquo siue accepto siue accipiendo interrogantes dicere solemus. Quid illi contigit? quid de illo fiet? quid mecum agetur? quid de isto faciam? & similia, Latini sic multò venustius; quid illi, quid mihi fiet? quid illi, aut, illo factum est? per dandi scilicet atque etiam auferendi casum, omissa praepositione. Cic. epist. 1. lib. 14. Si nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet? ibid. epist. 4. Quid Tullioli mea fiet? In Verr. Quid hoc homine facies? Terent. And. Quid me fiet? Plaut. Trinum. Si quid eo fuerit. **NE FRAVDI SIT HOC AUCUPIUM**) Fraus poenam quoque, damnum, periculum & incommodum veteribus significat, non modo deceptionem, fallaciam, atque dolum. Livius lib. 1. Rex, facisne me tu regium nuntium pop. Rom. Quiritium? Quod siue fraude mea, populiq; Romani Quiritium fiat, facio. Cic. ad Lentulum epist. 5. Si quid ex his rebus, quas tibi fortuna largita est, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id maiori illis fraudi quam tibi futurum. Et pro Cluent. Que res nemini

nemini vnquam fraudi fuit. Id est, nunquam pœna dignam existimarunt, vel, nunquam damno fuit. Terent. Heaut. In eandem fraudem ex largitate nimia, atque ex parsimonia incides. Id est, vtrumque perinde damnosum est. Sed prioris illius significatus sunt duo bellissima loquendi genera apud Lucretium, dare fraudem alicui, & induere se in fraudem, quomodo dicimus induere se in plagas, in laqueos.

P R O G Y M N A S M A

D E C I M V M Q V A R T V M .

Suggestio.

MAGISTER, STEPHANVS discipulus.

MAGISTER. Sæpenumero cum minis seuerissimis interdixi vobis pueri, ne suggereretis recitatibus: vos nihilominus, qui mos est vester, idem peccatum peccare non desinitis, & patientia mea nimium abutimini. Iam postremum moneo, prædico, & antè denuntio, tibi præsertim capillate, tibi bone Stephane, quem obseruavi præter ceteros in ista noxia contrahenda diligentissimum, nisi temperaueritis ab ista intempestiua beneuolentia, non ego mihi temperabo ab iracundia. S. Non soleo tam frequenter. M. Non soles? nemo quisquam frequentius. Prospice rebus tuis: nam acriter vlciscar te, si vel semel amplius suggerentem conspexero. S. Spero mitiora. M. Spera quæ vis, quod acciderit patienter ferto. S. Oporter me gratum esse aduersus bene meritos. M. Etiam tu taces? Illa merita tua merebuntur, quod dixi, præmium. Itaque nisi finem datis mutuò bene merendi, & imperium meum minuendi, faciam ego vt huius diei, locique,

meique in omnem vitam memineritis. Et ego quidem verberando, vos vapulando defatigabimini. S. Crudele promissum. M. Nihil hoc genere puerorū perniciosius in schola. Quid enim? dum hinc inde, dextra leuāque, antrorsum, retrorsum recitantibus subueniunt, ubi eos memoria fugit, illos reddunt ignauissimos, & ipsi expectatione similis beneficij, socordia socordiores sint. Quisque sui memor, vt pœnam ne sentiat, punienda ne designet.

ANNOTATIONES.

IDEM PECCATVM PECCARE) Atticismus est *ἁμαρτάνω*, ὅτι ὁρῶ φοβῆσθαι ἀπὸ τῆς ἀσπίδος, *ἄσχι* chyl. *Promet.* ἐκπερὶ τοῦ τῆς ἀσπίδος, & similia multa, quæ etiam non luculenter Græcè doctus nouit. Latini eodem modo, furere furorem, gaudere gaudium, canere cantilenam, currere cursum, somniare somnium, metere messem, pugnare pugnam, ludere ludos, aut ludum, quo postremo vsi sunt Plaut. Mostell. Terent. Eunuch. Horat. Ode 29. lib. 3. CRUDELE PROMISSVM) Hoc quasi non audiente magistro, summissa voce, aut auerso ad condiscipulos vultu dici intelligendum est, vt sæpe fit apud Comicos. Tale fuit, quod dialogo sexto in extremo posuimus, cum puer mendax iam cadendus ita loquitur. Miser, ah miser cui tale vertit dolus.

PROGYMNASMA

DECIMUM QVINTVM.

Absentes.

BENEDICTVS, AVGVSTINVS.

BENEDICTVS. Multorum dierum intervallo non te vidimus in gymnasio, Augustine; nec tamen fuit, quod miratus sum vehementer, cum Præ

Præceptor te requireret, aut mitteret, qui, vbi esses, & quid ageres inuestigaret. Cur abfuisti? A. Malè me habebam: idque vt ne lateret Magistrum curari, quo bona cum eius venia, & tutò abesse liceret. B. Meritissimò non apparuisti; si quidem est, vt autumas. Conualuisti? A. Nondum plane me cõfirmaui. B. Quamdiu ægrotasti? A. Quamdiu me in schola non conspexisti. B. Haud equidem recordor quantum temporis abierit. A. Dies complusculi, vnde viginti omnino. B. Quid erat morbi? A. Febricula. B. Quo medicamento ei subuenisti? A. Inedia prope sola, qua maximos quosque morbos, & grauissimos depelli solere, aiebat Magister auctores in medicina claros & nobiles asserere. Vacuus mihi venter crepitare: ego flocci pendere. B. Facili negotio consequere, quæ interim præcepta nobis & explicata sunt. A. Sic mihi persuasi; & in eã rem, si non recusas, vtar tuis suppetiis. B. Repetam tibi omnia, & rectissimis tuis atque optimis studiis non grauatè obsequar. Quando te rediturum censes? A. Secundum Natalia Domini. At tu quid vagaris? cur non es in ludo? B. Eram in itinere cum libris: ecce tibi, pompa procedit ferentium instrumenta pugilatus. Ego illos sequi in aulam curiæ: ibi ludicrum illud certamen certantes spectauì voluptate mirifica. Nam vbi ætas maturuerit, eandem artem addiscere cogito: quando quidem disciplinis liberalibus non est aliena. Noui per plures literatos, eosdèmq; pugiles non spernendos. A. Crastina luce quam expurgationem habebis? B. Intendenda erit aliqua fallacia, quæ me virgarum periculo eximat: nox dabit consilium. Si mendacium dixerò, solens meo more fecero. A. Timeo ne aliorum cadat res, & tu

propter hanc curiositatem spectandorum pugilum sine vibicibus à Magistro non dimittere. B. Euasi non semel, confictis causis absentiae. A. Bestiae quaedam cum canibus bis, ter, quater elapsae fuerint, tandem capiuntur & pereunt. B. Oh, non adimet mihi vitam ista verberatio. Gymnasium flagrorum me appelles licet, quibus mea cutis induruit, ut si ad fumum pendisset. A. Tua res agitur. In quem exempla fient, quique clamauerit usque ad rauim, illi, puto, aliquid dolebit.

ANNOTATIONES.

VNDE VIGINTI) Sic vnde triginta, vnde quadraginta, vnde quinquaginta, & deinceps. Vnum de viginti si auferas, manent decem & nouem: ita in aliis. Similis modus est, duodeviginti, duodetriginta, duodequadraginta. Ambobus crebro boni auctores vtuntur. **Q**UO MEDICAMENTO EI) Primum est cauere, ne in morbum delabamur. Cauebimus si seruemus quae de tuenda valetud. à Plutarcho, à Marsilio Ficino, & ab aliis scripta sunt. Proximum ut ex illa conualescamus; quod quidem si non per inedia[m] solam, at certe nunquam sine inedia videmus fieri. Causa enim sublata, etiam effectus tollitur. Atqui morborum causa quae sunt aliae, nisi humores vitiosi, ac nimij? humores autem vnde nisi è cibis oriuntur? Quorum moderationem ac delectum qui adhibent, & rarius egrotant, & citius curantur. **V**ENTER CREPITARE) Plaut. Manech.

MED. Dic mihi, an vnquam tibi intestina crepitant quod sentias.

M. Vbi satur sum, nulla crepitant: quando esurio, rum crepitant.

Horatius Sat. 2. lib. 2. latrantem stomachum sale & pane bere

lene leniri affirmat. NOX DABIT CONSILIVM)
Plutarch. lib. de Curiosit. noctem (velut amicam intelligen-
tiae) vocabant euphronem: videlicet arbitantes quietem
& assiduitatem illam, nullis interpellantibus aliarum re-
rum curis, multum habere momenti ad inuentionem eo-
rum quae inquiruntur. Cic. 2. de Orat. Nox te nobis, Antoni,
expoliuit, hominemq; reddidit. SI MENDACIVM
DIXERO) *Inter mendacium dicere, & mentiri Nigi-*
dus apud Gellium hoc interesse vult, quod qui mentitur,
ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur. Qui menda-
cium dicit, ipse fallitur. Vir bonus praestare debet ne men-
tiatur. prudens ne mendacium dicat. Nihilominus haec sepe
confunduntur. NON ADIMET MIHI VITAM)
Exemplum proiecte in puero audaciae. Tax tax tergo meo
erit, inquit ille in Persa, nō curo. GYMNASIVM FLA-
GRORVM) *hominem in quo assidue verberando flagra*
& virga exercentur. Salutatio duorum seruorum in Plau-
ti Ausin. hac est. LE. Gymnasium flagri saluete. LI. Quid
agis custos carceris? LE. O catenarum colone. LI. O vir-
garum lasciuia. TVA RES AGITVR) *Genus loquen-*
di haud inelegans, cum dicimus alicuius rem famam, dig-
nitatem, gloriam, salutem, caput, rem agi. Id est in discrimi-
ne periculoq; versari. Cic. pro lege Manil. Aguntur bona mul-
torum ciuiū. De Orat. Agitur non solū ingenij nostri existi-
matio. In Philipp. Libertas agitur pop. Roma. IN QVEM
EXEMPLA FIENT) *Puniendorum peccatorum ra-*
tiones tres adducit Gell. lib. 6. cap. 14. Tertia ratio vindictae
est, inquit, quae τὰ πάδημα à Graecis nominatur: cum puni-
tio propter exemplum necessaria, vt ceteri à similibus pec-
catis, quae prohiberi publicitus interest, metu cognita poena
deterreantur. Idcirco veteres quoque nostri exempla pro
maximis grauissimisque poenis dicebant. Iam, Latini dicunt
exemplum prodere in aliquo, vt Cicero. pro Flacco. In
aliquo

aliquo exemplum statuere, ut idem in 4. Ferr. Exempla cruciatus edere in aliquem, ut Caesar. 1. de bello Gall. Exempla edere, ut Terent. Eunuch. Exempla faciam ego in te; aut sine prepositione (ut quidam legunt) est apud Plaut. Mostell.

PROGYMNASMA, DECIMUM SEXTUM.

Accusationes.

HIERONYMVS, FELIX, MAGISTER, A.
LEXIS, PANTALEON, BERNARDVS,
EVARISTVS, GERVASIVS, CY-
PRIANVS, DAVID, IONAS.

HIERONYMVS. Papæ, quid tu audacissi-
mè locum alienum occupas? F. Alienum?
H. ita loquor, alienum. F. Tuumne? H.
Meum inquam. F. Non est hic locus tuus.
H. Cuius est? doce me. F. Meus. H. Age si quid agis.
F. Quid ego agam? H. Restitue meum mihi locum,
quem inuolasti. F. Si tuus sit, restituiam. Aufer hinc
iurgium, si sapis. H. Præceptor, iste mihi iniuriam
infert. M. Quid illic clamoris exoritur. H. Felix,
dum ego aliquanto post tempus venio in scholam,
impudenter vendicauit locum meum. F. Falsò me
accusat: teneo locum meum. M. Quid tu ad hæc? H.
Quia honoratior est locus, idcirco me absente au-
sus est in alienam possessionem irruere. F. Non ir-
rui. H. Irruisti: restitue debitum. F. Nihil debeo. M.
Dirimam litem. Meridianis horis parati instructiq;
ad concertationem eritis. Tum si tu Felicem, Hie-
ronyme, disputando viceris, infimo ipsum loco, pro-
pe ianuam

pe ianuam collocabimus, vt ei tutelam gerat, & humilietur qui se nouo exemplo exaltauerit. Sin ipse te superarit, retinebit hunc locum; quoniam te dignior omnium punctis censebitur qui hic sedeat, & iuste eum repetere non poteris, mea quidem sententia. F. *Æqua conditio.* H. Non derecto hanc pugnam. Commutabo tibi nomen hodie, si viuam, vt pro Felice Infelix vocere. F. *Minas tuas floccipendo.* M. Quos ego post tergum meum confabulantes audio? Heus, quoniam modò inter se confabulati sunt? A. *Pantaleon & Bernardus.* M. *linguati pueri,* quare non silentiò ediscitis, quæ mox recitetis? P. *Non sumus confabulati.* A. *Estis, & diu satis.* B. *Reuera non garruimus.* M. *Quid fuit igitur?* P. *Interrogabam nonnulla Bernardum, quæ minùs intelligebam.* M. *Qua in re?* B. *In Catechismo.* A. *Hoc se facere simulabant illi quidem, verè autem de suis quibusdam nugis sermonem miscebant.* P. *Te tam audacter asseuerare?* M. *Hem astutiam: fatùrne rem Alexius?* B. *Certè hic minimè.* A. *Conuincam vos argumento palàm: etenim sententias quasdam retineo de sermùculo vestro.* M. *Premitt aduersarius.* Fateamini quod res est, & culpa vos soluam. Si pergitis inficiari, virgas cernitis: iis non tam obruptum silentium, quàm ob mendacium tangam vos vique ad necem. B. *fatemur: de prandio helterno, in quo simul accubuimus, colloquebamur.* M. *Cauete, aliòqui pessimè cœnatos dimittam.* E. *Est quod exponam, Præceptor.* M. *Expone.* E. *Heri Geruasius & Cyprianus se conuiciis alternatim confestabantur, vicissimq; pugnis se onerabant egregiè.* M. *Vidistis?* E. *Vidi cum fortè fortuna in eos ambulans incidissem.* M. *Quo tempore?* E. *Haud multò post*

pòst quàm solutæ sunt scholæ. M. Quo in loco? E. In publico, ante domum Cypriani. Mirabâtur prætereuntes, & consistebant. Quin his auribus audiui qui dicerent: O pueros malè moratos. Vtinam aliquis Magistro rem indicet, vt is ambobus pro dignitate stipendium numeret. M. Tantumne est? E. Tantum. M. facinus improbum. Surgite & prodite in medium bellicosi homuli. Hânceine disciplinam aut à parentibus vestris, aut à me percepistis? hæcine vos flagitia consciscere? cõtumelias intorquere, & obferere pugnis sodales suos? G. Coëgit me Cyprianus. C. Tu me coëgist. M. Vtrûmq; nequitia sua coëgit, ambo furore & amentia impulsî ab officio discessistis. de hoc nulla est quæstio. Me tamen cogitis vobis pro isto conflictu mercedem liberalem, præsentî & probata pecunia tribuere. Expedito mihi virgam Euariste de virgis melioribus, actutum. E. Curabitur. M. Quæ porrò controuersia conflauit hoc duellum? G. Irridebat me suspensio naso Cyprianus, quod per caligas indusum pendebat, & risu panè emoriens, multis qui fortè circumstabant audientibus: En, inquit, iste tam auidè cibum vorauit, vt ipsas quoque mappas deglutiuerit. M. Magna verò & sine dubitatione intolerabilis iniuria. Cur ad sartorem subligaculum reficiendum non deportasti? G. Non aduerti esse laceram. M. Non aduerti. Sat argumenti, te morum ciuitatem non attigisse vel extremis digitis. Ad rusticanos cum isto Gervasio, qui cum vrbanus sit, vrbanum nihil habet. Iam, quas tibi contumelias imposuit? C. Nebulonem & proditorem me appellabat. M. Quibus tu Gervasium epithetis cõtrà conhonestasti? G. Bubulcum & asinum me nominabat.

minabat. M. hoc fuit tuis cecinisse, deinde exemplò secutum est prælum, ventum ad manus, contudistis, alterutrum: nonne? G. Factum heu. C. Ac nisi me in pedes dedissem, cerebrum mihi diminuisset; sic iracundia & furore exarserat. M. Ego, ut magnificus Imperator, istis duobus tam strenuis bellatoribus propter generosissimam velitationem dabo congiarium. Et quia Gernasius ob causam leuiorem tantopere non debuit excandescere, dabo illi maius. Te quoque docebo Cypriane, huiusmodi scurrilibus iocis, & intempestiua dicacitate abstinere de cætero. Ite, & ad præmia capienda resolutis ligulis vos comparate. P. Præceptor, Alexius pingit. M. Alexi quid facis? A. nihil. M. nihil? at iam faciam tibi aliquid. Exhibe chartam. A. nihil est. M. Ostende sine mora. A. Quæso. M. videam. O Alexi, ecquando in ludum pictoris iuisti? quam graphicè adumbras canes & ceruos? Suppone sinistrâ ferulæ: suppone, ecquid audis? A. ah, ah. M. Concerpito. Si rursus deprehendero pingentem, scis quid tibi depicturus sim? A. Scio. D. Præceptor, licetne pauca? M. Quid dicturus? D. Ionas non habet librum. M. Vbi est liber tuus? I. Amisi. M. Siccine rem tuam custodis? Domi ne, an in schola, an in via? I. Nescio. M. Quæsiuisti? I. Tanquam si aciculam quærerem. M. Nisi tu ante noctem repereris, cras in te exemplum edetur, ut ne quis deinceps perdat libros suos.

ANNOTATIONES.

OMNIVM PUNCTIS) *Hor. ad Pisones. Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci Omne punctum ferre.*
est

est omnibus omnium sententiis atque suffragiis aliqua re dignum, seu in aliquo præstantem iudicari, seu placere vniuersis. In suffragiis, in quibus magistratus, vel leges, vel tale quid rogabatur, binæ, nisi fallor, tabellæ singulis suffragium latus dabantur: quarum altera punctum sine dubitatione, altera nihil, ut ego puto, scriptum habebat. Itaque qui fauebant, tabellam puncto inscriptam: qui aduersabantur, alteram in cistam coniciebant. Hinc Cic. pro Plancio dixit: tribus nonnullas punctis totidem tulit. Idem Tuscul. 4. Quid de nostris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? Quæ flamma est, per quam non cucurrerint ij, qui hæc olim punctis singulis colligebant? Corrad. in Brut. PVGNIS SE ONERABANT) Plaut. Amphit. Onerandus est pugnis probe. Sic onerare maledictis, in Pseud. Onerare letitia senem in Capt. Cic. epist. 10. lib. 3. Onerare aliquem mendaciis. Plauti sunt etiam, pugnum impingere Bacch. Pugnis aliquem contundere, ibidem. Pugnum in os impingere, pugnis pectere, pugnis aliquem incurfare: Rud. & Pseud. Pugnis cadere Amphit. Pugnis concisus, ibidem. DABO CONGIARIUM) Munus seu donum quod populo dat Princeps seu Imperator, dicitur Congiarium, de quo Sueton. in Octauio, cap. 41. & Caligula cap. 17. Quæ autem largitio fit in milites, ultra stipendia, videlicet ob victorias, adoptiones, inaugurationes Cesarum, ea donatium vocatur. Budæus in Pandect. Stenechius ad cap. 20. lib. 2. Petegij. Attamen idem Suetonius, non malus Latinitatis auctor, libello de claris Rhetorib. cap. 3. cum de Sex. Clod. agit, vocem, congiarium, pro dono usurpat, quo quis priuatum à Principe afficitur, his verbis. A quo (Antonio) mox Consule ingens etiam congiarium accepit, ut ei Cic. in Philippicis obicit. Eodem modo in Iulio cap. 27. Et in Vespasiano cap. 18. & Cælius epist. 1. lib. 3. Plancus, inquit, magno congiario donatus à Cesare. Seneca item epist. 29. Scrutabitur scholas nostras,

stras, & obiciet Philosophis cōgiaria, amicas, gulam. Sic videtur Cic. vsus, epist. 6. lib. 10. ad Att. ANTE NOCTEM REPERERIS) Quod Grammatici quidam ex versu Ouidij 1. Metamorph. Tu non inuenta reperta es, inter inuenire & reperire hoc discriminis esse volunt, vt illud sic cum labore diu quasitam rem assequi: hoc, fortuitò oblatam nancisci, istuc nihil est. Nam & reperio clarissimi scriptores dixerunt pro eo, quod est opera studioq; adhibito adeptus sum, & inueniri ab iisdem dici videas, quod non est quasitum. Legendus Alex. ab Alexand. & in eum Tiraquelus lib. 4. cap. 17.

PROGYMNASMA

DECIMVM SEPTIMVM.

Petitio lusus.

PHILIPPVS, MAGISTER, PVERORVM TVRBA.

PHILIPPVS. Memoriter memini, Præceptor, dixisse te aliquando nobis, necessariam esse in rebus vicissitudinem, nec durare posse, quod alterna requie careat. M. Quid tum postea? quam ob causam tu id mihi nunc subiicis? P. Haud sanè inconsultò, ac temerè tuam hoc loco repetiui sententiam. M. Ergo quod te mouit? dicito. P. Quoniam res quædam est, quam me à benignitate tua impetratam auferre volo. M. Memora puer. P. Si molestè non es laturus. M. Nisi tu iniustum quid à me petas, indignè non feram, quidquid petiueris. Nam vt iusta ab iniustis petere insipientia est; sic iniusta à iustis impetrari non decet. P. Ne tibi lubeat sinistrum suspicari. Iustè ab

E iustis

iustis iustus sum orator datus, & aduenio omnibus
lubentibus, vt quod in rem nostram communē sit,
hoc à tua lenitate obtineam. M. Eloquere, quid est
quod obtinere gestis? P. Paullum est. M. Quin tu
vno verbo dic, quid est? P. Iam dies effluxere com-
plures, ex quo libris semper affixi fuimus. M. Traba
libus clavis opinor. Subolet quorsum euasurus sis.
Benè habent tibi principia. Pertexe telam, sed aptè,
vt ne compellam te retexere. P. Et exercitationi-
bus auditionum, scriptionum, recitationum, con-
certationum pænè exhausti sumus. M. Itane verò?
Exhausti? O me in discipulos atrocem, ô crudelem.
P. Nec vnquam nobis vel ad momentum respira-
re, viresq; fessas reparare datum est. M. Vt res suas
exaggerat? quodq; contritum est vetustate prouer-
bium: ex musca elephantum. P. Quare vehemèter
etiam atque etiam te rogamus, Præceptor noster,
pomeridianis horis ad lusum remissionemque ani-
mi descendere tuo concessu licitum sit. M. Aequissi-
mum postulas. Verùm ego his conditionibus hanc
potestatem largior. Vt absque tumultu ludatis, né-
ue quis alteri turbas ciere insistat. Vt ante quintam
ad libellos redeatis. Vt deinceps manibus pedibus-
que, cum hasta, cum scuto, quod aiūt, ad vestra stu-
dia incumbatis. P. Iustæ conditiones: accipimus, vt
pro tota schola respondeam. M. Capesse cursum,
condiscipulos affice tam bono nuncio. P. Gratias
magnas, ingentes tibi agimus, humanissime atque
optime Præceptor. Heus heus pueri. Pv. Nunquid
nam apportas noui? frontē exporrexisti, hoc omen
placet. P. Oneratum lætitia pectus apporto. Ego
vester hodie orator & exorator fui apud Magistrū.
Pv. In quo? P. In ludendi venia. Pv. Voluptatem
magnam

magnam nuntias. Habemus ergo rem factam? P. Factam. Pv. Bene factum & volup' est. Deus te bene amet. Ludemus igitur? P. Nisi mauultis inhære libris. Pv. Valeant libri. Ludamus socij, euge ludamus. P. Silere, non permittit gratis ludere. Pv. Qua mercede? P. Vt absque inconditis clamoribus absque strepitu, crepitu, fremitu; sic enim interpretor quod dicebat de tumultu & iurgio vitandis. Pv. Fiet. P. Vt ante quintam ad libros nos recipiamus. Pv. Fiet. P. Vt deinceps neruis omnibus discamus. Pv. Hic melius est respondere, fiat, quàm fiet; optare, quàm promittere.

A N N O T A T I O N E S.

PETITIO LVSVS) Quomodo stirpes mediocribus aquis aluntur, abundantibus suffocatur: sic animus moderatis crescit laboribus, nimis obruitur. Danda est ergo pueris à continentibus laboribus respiratio: idq; in animo habendum, totam vitam nostram in remissionem esse, seriumq; studium diuisum. Plutarch. de lib. educand. Quintil. lib. 1. cap. 3. Danda est tamen omnibus aliqua remissio: non solum, quia nulla res est, quæ perferre possit continuum laborem: atque ea quoque, quæ sensu & anima carèt, ut seruare vim suam possint, velut alterna quiete retenduntur: sed quod studium discendi voluntate, quæ cogi non potest, constat. Plura ibidem de lusib. puerorum. NECESSARIAM IN REBUS VICISSITUDINEM) Seneca episto. 36. Obserua orbem rerum inter se remeantium. Videbis in hoc mundo nihil extinguì, sed vicibus descendere ac resurgere. Æstas abit, sed alter annus illam adducit. Hyems cecidit, referent illam sui menses. Solem nox obruit, sed ipsam statim dies abiger. Stellarum iste discursus quidquid praterierit, repetit.

Pars cœli leuatur assidue, pars mergitur. Plutarch. de lib. educand. Quā ob causam non vigilia modò, sed & somnus inuentus est, neque bellum duntaxat, sed & pax; neque sine ferenitate tempestas: neque seria negotia tantum, sed & seria. Vig. in vnam summam contrahamus, requies laborum est condimentum, & quæ sequuntur. ALTERNA REQUIE CAREAT) Ouid. Quod caret alterna requie durabile non est. Pub. Syr. Iucundum nihil est, nisi quod reficit varietas. MEMORA PVER) Vt Græcis τῶας, sic Latinis puer pro seruo, pro filio, pro eo, cui contrarium est puella, pro etate, annisq; primis capitur. Numero autem multitudinis vtrumq; sexum comprehendit. Gell. TRABALIBVS CLAVIS) Clavi trabales grandes clauis sunt, quibus configuntur trabes. Figere aliquid trabali clauo, prouerbiū. Cicer. in Verr. vt hoc beneficium (quemadmodum dicitur) clauo trabali figeret: id est, confirmaret & constabiliret. Telum trabale 12. Æneid. est ingens & magnum telum, instar trabis. NE COMPELLAM TE RETEXERE) Allusum ad dictum vetus, Penelopes telam retexere, id est, inanem operam sumere, & destruere quod effeceris, Homer. Odyss. 2. castissimam illam fidissimamq; viro suo Penelopen procos connubium eius flagitantes, & impotenter iam instantes hoc modo elusisse fingit. Promittit se nupturam, vbi telam, quā tum haberet in manibus pertexuisset. Quam conditionem cum illi non repudiassent, callida mulier, quod per diem texuerat, per noctem dissoluebat. Belle autem ea de re Propert. eleg. 8. lib. 2.

Coniugium falsa poterat differre Minerva,
Nocturno soluens texta diurna dolo:
Visura & quamuis nunquam speraret Vlysem,
Illum exspectando facta remansit anus.

NVM QUIDNAM) Terent. And. Vt sciam numquidnam hac turba tristitia asserat. Numquidnam amplius tibi cum

bi cum illa fuit? & alias quoque. Cic. 2. de Orat. Quid vos tandem, Crassus, Numquid nam, inquit, noui? IN LV-
DENDI VENIA) Hæc vox non semper ad culpam re-
fertur, sæpius etiam potestatem & petitionis concessionem
approbationemq; notat. Cic. pro Archia. Quas à vobis, vt
in hac caussa mihi detis veniam. i. de Orat. Date nobis hanc
veniam, vt ea, quæ sentitis de omni genere dicendi, subtili-
ter persequamini. Cornific. in 4. ad Herennium. Veniam ad
vos, si mihi senatus det veniam. Plaut. Trin.

L Y. Ob eam rem hæc, parer, autumaui, quia res quadam
est quam volo,

Ego me abs te exorare. P H. Quid est? veniam iam da-
re gestio.

Æmil. Probus in Themistocle. Huius Rex animi magnitu-
dinem admirans, cupiensq; talem virum sibi conciliare, ve-
niam dedit, annum videlicet ei concessit, quem petebat, ad
discendam linguam Persicam. Iterum in Pausania. Quod si
eam veniam sibi dedisset. Sic, cum verbum, licentia, in vi-
tio semper putetur esse, proferaturq; è Terent. Deteriores
omnes sumus licentia, id secus est. Aliquando enim hone-
stam potestatem significat, & dare licentiam est ἱσολαγ
ἀδύνα. Cic. 1. Offic. Nec quemquam hoc errore duci oportet,
vt si quid Socrates aut Aristippus contra morem con-
suetudinemq; ciuilem fecerint, locutue sint, idem sibi arbi-
tretur licere. Magnis enim illi, & diuinis bonis hanc licen-
tiam assequebantur. Et in 3. Nobis autem Academia nostra
magnum dat licentiam, vt quodcunque maximè proba-
bile occurrat, id nostro iure liceat defendere. His
duobus locis haud existimo rectè facturum,
si quis licentie nomen immodera-
tam libertatem, impunita-
temq; interpre-
tetur.

PROGYMNASMA.

DECIMVMOCTAVVM.

Idem argumentum.

PHILIPPVS, MAGISTER.

PHILIPPVS. In memoria mihi est, commendasse te aliquoties nobis requietem & otium à continuatis studiorum occupationibus, cū, haud scio ex quo Poëta, verficulum illum recitares; Interpone tuis interdum gaudia curis. M. Optimum est: vellem perinde fixisses animo tuo alia permulta, quæ non semel de me audiuisti. P. Dedita opera ad te venio. M. Quapropter venis? P. Vt quidpiam abs te auferam. M. Vt aliquid auferas? hem. Ergo furatū huc venisti, quantum intelligo. Scin' quomodo se tibi res habet? tute auferaris faxy, cum te in manifesto facinore deprehensum, loris adeo benignè cooperuero, vt vestigium facere non possis. P. Ridicularia nihil moror; alio & interiore significato hoc verbum cœpi, quod præteruectum est mentem tuam. M. Impetrabundus, vt sic dicam, ingressus es. P. Facultatem ludendi vt abs te impetrarem, ideo huc aditum tuli. M. Morem antiquum atque ingenium hic adolescens obtinet: magis de ludo & somno, quàm Alexander Macedo de orbe terrarum sub imperium subiungendo cogitat. Cum dies status venerit, tum ludes ad lassitudinem, contradicente nemine. P. Mi Præceptor, sine nos lusitare secundum meridiem. M. Non sino, neque tu istam rem in spe aliqua habueris. P. Quare tam præcisè recusas? M. Quod vos
similiter

similiter satis præcisè indiligentes, & ignaui estis.
 P. Immodè certè diligentes. M. Quàm iniquè compa-
 ratum est, vt nemo vnquam libenter semetipsum
 fateatur malum? omnes sese amant. P. De reliquo
 senties nos quàm studiosissimos. M. Quod promit-
 tunt pueri, in vento & rapida scribere oportet aqua.
 P. Obsecramus (nam ego totius scholæ personam
 recepi) ne te hodie inexorabilem præbeas. M. Res
 de compacto geritur, quod sentiebam equidem à
 principio. Actum agis, abi. Tempus discendi, tem-
 pus ludendi. P. Hodie sudum ad deambuladum per
 amœna camporum, & vmbrosa vallium nos inuitat,
 qua commoditate hoc toto mense caruimus: quip-
 pe cum in singulos pænè dies pluuiam toleraueri-
 mus. Opprimenda videtur quæ præter spem ob-
 uenit occasio. M. Non moriemini, Philippe, hæc
 quidem de causâ, si lusionem differatis in peren-
 dinum. P. Sed si rursus cadant pluuiæ, & cogamur
 domi residere, tanquam si dati simus in carcerem?
 M. Tum vos indignissimè vexatos prædicabunt e-
 tiam ipsi lapides. Licet domi quoque sub tecto, &
 securius ludere. P. Licet sanè quidem, at foris sub
 dio longè iucundius; vbi certamus cursibus in sta-
 dio, vt Olympionicæ, & venationes instituimus, a-
 liâque delectamenta, quæ præsens sæpe vidisti. M.
 O importunum flagitatorem. Sit potestas ambu-
 landi foras, & ludendi. Dicite Hypodidascolo ver-
 bis meis, vt vos prosequatur, prospiciatque se-
 dulò, ne quid postea querimoniarum ad me
 deferatur. P. Deus det tibi, Præcep-
 tor integerrime, quid-
 quid voles.

* *

E 4

ANNO.

ANNOTATIONES.

INTERPONE TVIS INTERDV M) Danda est remissio animis, meliores acrioresq; requieti surgent. Ut fertilibus agris non est imperandum: cito enim exhauriet illos nunquam intermissa fecunditas: ita animorum impetus assiduus labor frangit. Vires recipient paululum resoluti & remissi nascitur ex assiduitate laborum, animorum hebetatio quadam & languor. Lege cap. 15. Seneca. de Tranquill. animi. A DEO BENIGNE) Vsum quendam reconditum & elegantem huius aduerbii, cum videlicet, ei qui nobis aliquid offert, significare volumus, gratiam quidem ipsi habere nos, sed tamen eius dono nolle uti, explicat Muret. ex Horat. annotat. in Eunuch. Terent. IN VENTO ET RAPIDA) locus erit in promissis, & rebus inconstantibus, quæq; nihil habent firmitatis, Græci ἐς τὴν ὥρην & ὥρην in cinere scribere. Nam & cinis à vento facile dispellitur, & commissæ non retinet. Contrarium est, in mente insculpere, quod Cicero sapius, & Græci dicunt ὥρην ἢ ὥρην. Æschyl. Prometheus. ἐξ ὥρην ὥρην. Inscribe tabulis mentis memoris. Vide scholiasten ibidem. Terent. And. etiam nunc mihi scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis. Victor lib. 9. cap. 13. Sed de superiore locutione pergamus dicere. Catull. ad Ortalum.

Ne tua dicta vagis nequicquam credita ventis
Effluxisse meo fortè putes animo.

Tibull. eleg. 5. lib. 1.

Hæc mihi fugebam, quæ nunc Caurusque Notusque
lactat odoratos vota per Armenios.

Lucret. lib. 4. Tu fac ne ventis verba profundam. Virgil. Æneid. 9. Sed aura Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant. Et 10. Nec ferre videt sua gaudia ventos. Horat. Ode 26. lib. 1.

Musis

Musis amicus tristitiam & metus
Tradam proteruis in mare Creticum
Portare ventis.

OVID.

Quæ tibi sunt facienda tamen cognosce, nec Euris
Da mea nec tepidis verba ferenda notis.

Existimabant enim antiqui ventos interpretes & nuncios
esse, nostrasq; preces & vota ad deorum aures deferre, &
nostra verba, in summa omnia. Hinc eclog. 3. Partem vti-
nam venti diuum referatis ad aures. Et Ouid. 10. Metamor-
pho. Detulit aura preces ad me non inuida blandas. Quæ
autem vota non eueniebant, & irrita cadebant, ea ad deos
non esse perlata à ventis, sed vel dissipata, vel procul in re-
gionem longinquam aucta arbitrabantur. Hinc: quæ nunc
Caurusq; Notusq;, &c. atque his affinia. Denique quid-
quid euenire nolebant, aut auersabantur & abominaban-
tur, vento differri disiciq; optare solebant, aut eius pernici
cursu procul amandari & asportari iuebant. Tibull. lib.
3. eleg. 4.

Hæc Deus in melius crudelia somnia vertat,

Et iubeat tepidos irrita ferre Notos.

Turneb. lib. 1. cap. 23. Victor. lib. 30. cap. 8. SVDVM) Sine
vdo, cælum serenum, sine nubibus, aut certè non pluuium.
Nonius. Sudum dicitur quasi semiudum, ut est aër post plu-
uias, serenus & liquidus. Cicer. ad Tironem lib. 16. Horolo-
gium mittam & libros, si erit sudum. Plaut. Milite.

Curate ut splendor meo sit clypeo clarior,

Quàm solis radij esse, olim cum sudum est, solent.

Idem. Rud. Quin pertegamus villam dum sudum est. Virg. 8.

Æneid. Arma inter nubes cæli regione serena, Per sudum
rutilare vident. Omittant ergo adolescentes dicere; est pul-
chrum tempus, est bona aura, iam splendet Sol, similesque
modos inquinatissimos. AMOENA CAMPORVM)

Græci substantiuum patrio casu solent efferre πωδῶν
τῶν πραγμάτων, μεγάλα τῶν ξβλων, οἱ σοφοὶ τῶν ἀν-

Ε 5 δρῶν,

Ἀρεῶν αὐτῶν λείδῃ τῶν πῶλεων. Huiusmodi apud Poëtas quàm plurima. Virgi. i. Ænei. Miratur portas strepitumq; & strata viarum, pro stratas vias. Sic Lucret. lib. i. Strataq; iam vulgi pedibus detrita viarum Saxeâ cōspicimus. Idem, clausa, opaca domorum, rara viarum, vt Virg. Angusta viarum. Apud Horat. Amara curarum, vana rerum, abdita rerum. Apuleius vno loco habet hæc omnia; Ardua montium, lubrica vallium, roscida cespitum, glebosa camporum. Plinius dixit, ouorum oblonga, & nigra lanarum, cap. 48. lib. 8. Linius, Subita rerum, incerta casuum. Vides Latinis adiectiuum mutari in genus neutrum? idq; pœne perpetuum est.

PROGYMNASMA DECIMVMNONVM.

Ludus ex pacto concessus.

MAGISTER,

PVERI VII.

MAGISTER. Nimis crebrò ludendi copiâ, perinde, vt si queratis cibum ante famem, potum ante sitim, requiem ante laborem: vultis enim remittere cogitationes. priusquam eas post remissionem rursus intenderitis. Itaque vereor ne facillitas mea vestros corrumpat animos. Pv. I. Tantummodo duas horas largire nobis in gratiam. D. Cassiani, quem à discipulis pueris librariis scalpellis, stylisque æneis immisericorditer vita & spiritu priuatū perhibent. M. Permittam equidem ludere, sed qua cōditione? Pv. II. Hoc tuæ potestatis est. M. Hanc nempe, vt è vobis septem ludant ij, qui vel apophthegma, vel simile, vel sententiosum ex Poëta versiculum, vel Ciceronis gnomicum aliquid, vel tria prouerbia, vel Æsopicam fabellam

bellam ex memoria protulerint. Pv. I. Ego, si placet, fabellam narrabo. M. Audio. Pv. I. Hædus fortè à grege cùm deerrasset, seq̃; lupus insequeretur, cõuersus eum sic est affatus. Mi lupe, quandoquidem tibi escam me futurum scio, quo iucundiùs moriar quæso, primùm cane tibia, vt saltem. Lupus canere cœpit, & saltare hædus. Tum canes id audiētes, lupum acerrimè institerunt persequi. Is sese ad hædũ vertens: Meritò, inquit, hoc patior; oportebat enim me, cocus cum sim, tibicinem non agere. Docet apologus, eos qui negligunt ad quæ natura sunt idonei, & quæ aliorum sunt exercent, in incõmoda sæpius incurrere. M. Dicat secundus. Pv. II. Virg.

Optima quæq̃, dies miseris mortalibus æt.

Prima fugit: subeunt morbi, tristisq̃, senectus,

Et labor; & dura rapit inclementia mortis,

Pv. III. Cicero. Graue est homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritũ putat: ne id quod petat, exigere magis, quam rogare, & in mercedis potius, quàm in beneficij loco numerare videatur. M. Elegans, & verissima sententia. Pv. IV. Ignis non extinguitur igni. M. Explica. Pv. IV. Malum malo non emendatur: iram non sedat iracundia, sed lenitas: aduersos casus reddit leuiiores patientia; iniuria superatur beneficio. M. Bellè: Iam secundum profer, nam tria imperaui. Pv. IV. Annosa vulpes haud capitur laqueis. In eos valet, qui ob longinquam ætatem multarũque rerum vsum callidiores sunt, quàm vt arte dolisq̃; decipi queant. M. Optime. P. IV. Canis sæuit in lapidem. In eos, qui mali sui causam nō veris auctoris. adscribūt. M. Audiamus iã quintum. Pv. V. Nihil occurrit mihi. M. Nihilne? hē. Pv. V. Nihil profus. M. Ne luseris.

feris. Sextus. Pv. VI. Vt grauiore pœna multâdi censentur, qui venenum non in vnum aliquem craterem, sed in fontem iniiciunt, vnde omnes bibunt: sic sceleratiùs peccant qui Principū, quàm qui priuatorum ingenia peruertunt. M. Præclare dictum, à Plutarcho scilicet. Pv. VII. Diogenes formosas mulieres, quæ pudicitiam in propatulo habent, similes dicebat mulso letalibus succis temperato; quòd afferrent quidem initio voluptatem, sed quâ perpetuus dolor consequeretur. M. Sensibus hæc imis, res est non parua, reponite. Fugite fornicationem, & templa Dei ne facitore membra meretricis. Ergo omnes, dempto illo vno, qui fuit ἀσβυβόλῳ, ad ludendum properate: veruntamen, vt postullatis, horas non amplius vnam & alteram. Pv. I. Præ gaudio vbi sim nescio.

ANNOTATIONES.

QVI VEL APOPHTHEGMA) Tale precium lusum à pueris magistri postulent, quo ipsi potius dantes, quàm accipientes rem faciant, atque ita etiam iudicia eorum exerceant, vt non sint quouis apophthegmate, versiculo sententioso, fabella, prouerbio contenti, sed iis demum, in quibus plus acuminis, leporis, grauitatis, vrilitatis inesse videatur. COCVS CVM SIM) Idem contigit lupo, qui aculeum roganti asino, quem deuoraturus erat, summis dentibus è pede extraxit. Cum enim illi calcem frontem & nasum ei comminuisset, dentesq; excussisset, & iam celeriter aufugeret: merito, inquit lupo, hæc mihi merces redditur; Quoniam qui didici iumentorum esse lanius, cur eorum voluit esse chirurgus? OPTIMA QVÆ QVÆ DIES) Hos tres versus interpretatur Seneca lib. de

de breuitate vita, cap. 9. his verbis. Clamat ecce maximus
vates, & velut diuino furore instinctus salutare carmen
canit. Quid cūctaris? inquit, quid cessas? nisi occupas, fugit:
cum occupaueris, tamen fugiet; Itaque cum celeritate tem-
poris velocitate certandum est. Velut ex torrente rapido,
nec semper casuro citò hauriendum est. Hoc quoque pul-
cherrimè, ad exprobrandum infinitam cogitationem, quod
non optimam quàmq; etatem, sed diem dicit. Quid secu-
rus, & in tanta fuga temporum lentus, menses tibi, & an-
nos & longam seriem, vñcunque audivit tui visum est,
exporrigis? de die tecum loquitur, & de hoc ipso fugiente.
Lege cetera vsque ad fin. cap. Epist. porro 108. docens quo
pacto Grammaticus hos versus, & quo Philosophus consi-
deret: rursus illos doctissimè explanat. QVI PRINCI-
PVM, QVAM QVI PRIVATORVM) Cic. de
leg. Nec tantum mali est peccare Principes (quanquam est
hoc magnum per seipsum malum) quantum illud, quod
permulti etiam imitatores Principum existunt. Nam licet
videre quacunque mutatio morum in Principibus extite-
rit, eandem in populo secutam, &c. Isocrates ad Nicoclem.
Ὅτι δὲ τοιαύτας ἔχουσιν τὰς βασιλείας, διὰς πλεον
ἀπὸ τὰς αὐτῶν γυνώσκουσιν παρασκευάζουσιν. Certum est enim
ita sese regna ipsorum habitura, quomodo ipsi animos suos
excoluerint. PERPETVVS DOLOR) Notum illud
Demosthenis de Laide: ὅτι ὡς ἂν μὲν πολλοὶ ἀρχαίων μετα-
μέλειαι. Vulgò: Pœnitere tanti non emo. Gell. lib. 1. cap. 8.
En quid in prouerb. Salomon Sapientiss. de muliercula me-
ritoria. Inclinata est ad mortem domus eius, & ad inferos
semita ipsius. Nulli autem, vt Seneca scribit cap. 6. de bre-
uit. vit. turpius occupati sunt, quàm qui nulli rei nisi vino
& libidini vacant, ceteri etiam si vana gloria imagine te-
neantur, speciosè tamen errant. Licet auaros mihi, licet vel
iracundos enumeres, vel bellatores, omnes isti viriliter pec-
cant.

*cant. In Venerem & libidinem proiectorum inhonesta la-
bes est, &c.*

PROGYMNASMA VICESIMVM.

Nox transacta.

GABRIEL, LAURENTIUS, NAZARIUS.

ABRIEL. Saluere iubeo sodales meos, te
Laurenti, & te Nazari. L. Nos te vicissim.
Ut vales? valuisti? nam te quatuor ipsos
dies nunquam oculis vsurpauimus. G.
Paullò deterius, quàm heri, & nudius tertius, quar-
tus, quintus. N. Quamobrem? G. Propterea quod
ista nocte, quæ præcessit proxima haud placatè dor-
miui. L. Malè narras. Aliquo fragore nimirum ite-
rum iterumque expergefactus. G. Frigor quidem
nullus me perturbauit: sed. N. Sed quid? G. ABR.
Mirum atque inscitum somniaui somnium. NAZ.
Quod somnium? G. Terriculamentorum plenissi-
mum. L.

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,

Et pauidas mentes falsa timere iubent.

G. Non eò dico, quia nunc metuum: sanè quidem
nouo metu fractus omnino ac debilitatus cohor-
rui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit. Vi-
debar enim (oblitus sum perpetrati piaculi) ad sub-
sellia iudicum seuerissimorum raptari à liëtoribus,
inde condemnatus ad mortem duci. Iam carnifex
romphæam distringebat, ut caput meum à ceruici-
bus amputaret. Amabo, quid vos animi in illo om-
nium grauissimo præsentissimoque periculo habe-
retis?

retis? L. Ingenuè dicam & sentio. Ego qui vel muscas præteruolantes horreo, ante mortē ipsam morerer. N. Abscant somnia in malū cruciatū; nos vota Deo faciamus, vt mala somniorū tenus, & bona quæq; vigilantibus nobis eueniant. G. Quid verò? vos hac nocte quieuiſtis ex ſententia? N. Ab octaua vespertina ad septimam matutinam iucūdiſſimè; & toto proſlabam pectore ſomnū. L. O factū pulchrè. Maſte noua virtute puer, ſic itur ad aſtra. Ego ad intempeſtam noctem legi, donec me lucerna deſeruit. N. Tu alter Demoſthenes eris. Prò diſcendi ardorem inſoliſum. L. Tibi inſolitum, & gregalibus tuis, qui libidinē in ſomno habetis. N. Parciūſ iſta viris tamen obiiſcienda memento. Laurenti, nos, vt noris, quieti noctem, labori diem impendimus, ad naturæ præſcriptum ſcilicet: cui repugnare, quid eſt aliud, quàm gigantum more cum diis bellare? ait apud Ciceronē Cato. L. Apage cū iſtac propugnatione ignauix tuæ. Nam hoc, crede mihi, nunquam obtinebis, vt te ſomniculoſum, & laboris fugitantem ne iudicem. N. Quod lubet. Ideōne aut ero qui nō ſum, aut nō ero qui ſum? G. Quī deinde, mi Laurenti, ſomnum inire poteſ, cū ita peruigiles? L. cœna terreſtris eſt mihi; quocirca inter me & ſomnum perbene conuenit: cū volo, me obtinet, cū nolo, me relinquit. G. Malim equidē tuas vigilias, quàm huius rōchos. N. Ecce autem ſecundum aduerſarium, Noli tu quoq; Gabriel, me ludos facere, cum hoc Laurētius affatim præſtiterit, & in iſto officio te ante uerterit. Quod niſi deſiſtitis, Magiſter mox aderit, quo diſceptatore bellum vtriq; indicā, Ibi cognoscetur, quantū veſtris peruigilationibus cōſecuti ſitis. G. Caueto ne iſtos tibi ſpiritus comprimamus.

N. Ve.

N. Vestras ego linguas ita occludam, vt de somno meo ne mussare quidem audeatis. L. Eris mihi magnus Apollo. G. Res ipsa iam erit testimonio. Audiōne aduenientem quempiam? Præceptor est, verè est, ipse est.

ANNOTATIONES.

QUATVOR IPSOS DIES) *Quatuor integros dies. Locutio vsitata. Cic. Ad Att. lib. 3. epist. 21. triginta dies erant ipsi, cum has dabam literas. & epist. ad Calium. Ego cum Athenis decem ipsos dies fuisset. Et epist. 8. lib. 6. ad Att. Detrahit viginti ipsos Dies. MALE NARRAS) cum quid latum & animis gratum nunciaretur, diceretur, bene narras dicebant, cum triste, aut quod nolent, male narras. Itē vbi quid accidisset prosperè & optato. O factum bene bene hercle factum, & gaudeo. Factū optimè. In contrariis: O factum malè. Malè factum. Exemplum multa in Plaut. Terent. Catull. SOMNIAVI SOMNIVM) de somniis & somniorum generibus consule Macrobius in Som. Scip. lib. 1. cap. 3. Valerium lib. 1. cap. 7. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 26. Nihil autem tam præposterè, tam inconditè, tam monstrosè cogitari potest, quod non possimus somniare. Cic. 2. de Diuinat. Vnde somnia tetra, ex Platone idem lib. 1. explicauit. Somniare nos autem ea plerumque, quibus dediti sumus, & in quibus animo, cum vigilaremus, occupati fuimus, docet his versibus ornatissimis Lucret. lib. 4.*

Et cui quisque ferè studio deuinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
In somnis eadem plerumque videmur obire.
Causidici causas agere, & componere leges,
Endoperatores pugnare, & prælia obire,
Nautæ contractum tum ventis gerere bellum,

Nos

Nos agere hoc autem & naturam quaerere rerum
Semper, & inuentam patriis exponere chartis.

NOVO METV) Seruius in Eclog. 3. ad illum versum:
Pollio & ipse facit noua carmina, exponit (noua) magna
& miranda. Et rursum. Eclog. 9. nouas lites, id est, magnas.
Eadem vis est verbi huius in illo 4. Georg. Hinc percussa
noua mentem formidine mater. Cic. nouum cum vocibus
inauditum, inusitatum, admirabile coniungit. ANTE
MORTEM IPSAM MORERER) talia dicuntur
ἐξ ὁμοῦ, id est, sententiae, quae ita sunt acute, vt videantur
fatua. Apud Gracos frequenter occurrunt. Eurip. Hecuba.
ὄνυχον ἄνυχον, πᾶσι γὰρ ἀπὸ δόρυ. Sophoc. Aiace ἐχ-
τῶν δὲ ὁρᾷ ἄδωρα, Aristoph. βίῃ & δόλῳ, Huiusmodi
sunt Ciceroni, cum tacent clamant. 1. Caril. Insepulta se-
pultura. 1. Philip. Ipsam victoriam vicisse videris, pro Mar-
cello. Eloquentia obmutuit. in Brut. insaniens sapiētia, Ho-
ratio. Ode 34. lib. 1. Magnas inter opes inops. Od. 16. lib. 3.
Concordia discors. epist. 12. li. 1. Plaut. Aulul. in opibus mag-
nis pauperes. Et sitibundos in medio Oceani gurgite. Ouid.
de fortuna. Et tantum constans in leuitate sua est. Vide Vi-
ctor. lib. 10. cap. 12. ALTER DEMOSTHENES) Vigi-
labat multum Demosthenes, & ad lucernā orationes suas
diligētissime elaborabat. Id cum ei Pythias per iocum obii-
ceret, ac diceret orationes ipsius ἐλλείποντες, lucernam
olere, respondit; melius hoc quidem, quàm si hircum. Idem
interrogatus quo pacto tantam sibi eloquentiam compa-
rasset; plus olei, inquit, quàm vini consumpsi. Celebrantur
praeterea lucerne Aristoph. Grammat. & Cleanth. Epicteti
autem Stoici lucernam fictilem tribus drachmarum milli-
bus emptam tradidit Lucianus. Ac solent certe inter stu-
diosos literarum qui ardentius amant suas artes, atque in
iis cupiunt excellere, ad lucernam lectitare & scribere.
Hinc prouerb. de re meditata, magna, cum sedulitate fa-

Ala; lucernam olet. Nisi fortè à Demosth. aliorumq³ lucernis natum est. Non queo praterire, quod Niceph. de Theodosio iuniore scriptum reliquit. cap. 3. lib. 14. Sacrorum librorum eorundemque interpretum congerendorum adeo fuit studiosus, vt ea laude Ptolemæo inferior non esset. Nondum eis legendis operam nauauit, lucerna se sponte sua, machina quadam mouente, sibiq³ ipsi oleum insundente: vt ne quis ministrorum eius in laboribus huiusmodi molestiam quampiam subiret, neque vim natura cum somno colluctas inferret. IDEONE AVT ERO) Ari. li. de interpretat. ὅτι οὐκ ἔστι τὸ καὶ ἀποφύγει, ἢ ἀποφύγει ἐστὶν, ἢ ἔστι ἐστὶν. Non quia affirmatum, aut negatum sit, ideo res erit, aut non erit. Apud Plaut. in Cap. Cum Hegio senex mortem Tyndaro seruo minaretur, à quo delusus fuerat, illeq³ subiecisset: Qui per virtutem perit, non interit, excipit senex:

Quando ego te exemplis excruciauero pessimis,
Atque ob furelas tuas te morti misero,
Vel te interisse, vel perisse prædicent,
Dum pereas, nihil interdico, dicant viuere.

COENA TERRESTRIS) ὁ δὲ κενὸς ἀπὸ τοῦ ἔσθῃ, cœna sine sanguine, constans ex iis, quæ à terra nascuntur, ex herbis & leguminibus, vilibus dapibus instructa, ob quam nulla cæsa animantes, eratq³ pauperum, & plebeiorem hæc cœna vide Victor. lib. 7. cap. 16. M V S S A R E) Ex litera μῦ, v pronunciato, vt Galli, v, siunt mutire, mussare, musitare. Et quoniam μῦ s. u. mu, proprium est mutorum, qui hanc syllabam proferre solam possunt, significant illæ voces μῦ seu mu facere; id est, tacere, obmutescere, harere, quid dicas non habere. N. u. s. Mussare est hominum occulta & depressa voce loquentium quod celatum velint. Nunc testes aliquot producamus, ad vsum vocis cognoscendum. Plaut. Milite. Ergo si sapi, musitabis. Et Casina. Ita omnes sub
arcis,

arcis, sub lectis latentes metu musitant, Lucret. lib. 1. Sed quia multa sibi cernunt contraria, mussant. Virg. 12. Ænei. mussat Rex ipse Latinus, Quos generos vocet, aut qua sese ad fœdera flectat. Expone igitur (ne mussare quidem) ut est in adagio, ne p̄u quidem facere: quod est, omnino tacere; quamquam & p̄u seu mu dicere, est nihil loqui.

PROGYMNASMA,

VICESIMVM PRIMVM.

Virgæ.

VALENTINVS, SIMON.

VALENTINVS. Tunc ignoras, Simon, Magistrum hesterno die pomeridianis explicationibus finitis, pueros aliquos virgatum misisse in suburbanum nemus? S. Pro dolor, qualem historiam, quam terribilem auditu? Quis retulit? V. Ipsemet vnus fui de illo ternario. S. Multasne confecistis? V. Bene multas, bene crassas, bene longas. S. Væ, væ. V. Haud libenter utique, in eam rem locavi operam. Sed quid agas? accersit, accurrendum; præcipit, faciendum; vetat, intermittendum est. Nisi ex templò pareas, primòdum acris increpatio, increpationem acriores plagæ comitantur. Ego verò præoptarim quamuis multas ex arboribus defringere & colligare virgas, quàm virgarum causa virgis lacerari. SIMON, Non improbo quod mandanti parueris, cum ipsemet non aliter facturus fuerim. Recentibus & flexilibus virgis, atque ut tute confirmas, tam crassis peius metuo, quàm arefactis, gracilibus vsùque ipso detritis. Huiuscemodi tres

quatuorue elapsa hebdomade, cum primus scholā introgressus, nullum præter me conspicerer confregi, contractas in hortum de fenestra abieci. V. Nulla te religione tactum, tam periculosum facinus? S. Haud te præterit, non fieri sine periculo magnum & memorabile facinus. Non multum intercessit temporis, cum Magister ira inflammatus auctorem & confcios noxæ inuestigauit. Negantibus reliquis, ego quoque negare liquidò, & fingere alia omnia. V. Cur non es confessus veritatem? S. Rogitas? quia mercedem nimis grandem huic confessioni destinata, summum scilicet in cruciatum me venturum esse intelligebam. V. Ne chorda oberres eadem: nam in tales (nec ipsorum immerito) fauere mos est Præceptoribus: videntur quippe ofores & inimici iustitię. S. Volebam gratificari meo corpori, vobisque singulis. V. At nullus exstitisset, qui si ob commissā verberibus accipiendus fuisses, ipse suum corpus pro te supposuisset. S. Rectè. Omnes sibi melius esse malunt, quàm alteri. V. Ceterum non est quod timeas; prius exarescent omnes virgæ, quàm tu cedere: eò tolerabiliores erunt. S. Ecquis præstabit me vel vnum diem fore tutum? frequenter vna interrogatiuncula, cui respondere nequeas, in extremum te periculum adducat. V. Quam vellem reperiretur aliqua via euadendi istas percussiones, seu carnificinam potius. S. Alia nulla est, nisi vt discamus quàm diligentissimè, quò ab istis plagosis & eiulantibus scholis, ad felices illas, tranquillas, & quasi beatorum insulas transferamur. V. Hoc intra triennium non erit. S. Eheu. V. Deterrimo loco sumus. S. Attamen eo quo fuerunt quondam, qui nunc sunt surecos, Philolophi, Oratores,

tores, quo fuit ipse Præceptor; siquidem in pueris fuerunt omnes. Adhæc non est nobis dedecori multari virgis à doctõibus in gymnasio. Populo inspectante per vias oppidorum cædi atrociter à carnificibus, ob edita scelera, hoc est in turpissimum semipiternumque dedecus incurrere. Quod si vocifereris elatissimè, minus sentiuntur ictus. V. Tantò ferit ille validius, quanto tu clamas horribilius. S. Ob clamoris magnitudinem cessare interdum cogitur. V. ò vafritiem. Caue ne os tibi obturet, aut lignum transuersum inferat. S. Hic esset Phalarismus meo quidem animo. Preces & obtestationes item non mediocri emolumento sunt illo tempore. V. Affentior, & nunc redeo in memoriam, te nõ ita multos ante dies ideo percussum leuiter, paucisq; ictibus, quòd te statim moriturum clamares, & per diuina humanaque omnia, pèrque extremi iudicij diem, vt temperaret obsecrares. S. Vnde vnde auxilium, Valentine, in tam horrendo discrimine accersendum est. Egomet mihi, sibi quisque est charus.

A N N O T A T I O N E S.

VIRGATVM) Vt aquatum, lignatum, pabulatum, frumentatum, quæ sunt bonis scriptoribus familiaria. Nouimus igitur hoc verbum similitudine. Sic virgatores. Plaut. Asin. Cæsar lib. 1. de bell. ciuil. Cuius etiam sunt lignator, aquator; vt Liuij pabulator. Rursus Plauti virgidentia in Asin. FINGERE ALIA OMNIA) Dictum, vt, ire in alia omnia, quod est epist. 2. lib. 1. & apud Calium lib. 8. ad Ciceronem. Sic præco clamabat boni ominis causa, pro, qui non censetis. vide explanat. Manutij. OMNES SIBI MELIUS) Terent. And. Plato 5. de leg. Hoc est quod dicunt, vnumquemq; sibi natura amicum esse, idq;

rectè fieri. Aristot. Ethic. lib. 7. Nonnullis videtur quemq;
sibi potissimum amicum esse. PRÆSTARE) Præstare in-
terdum iure. os. pro exitum rei in se recipere, vel aliena
culpa dispendium velle luere: vt præstare euentum, præstare
promissum alienum. Sic Cicero ad Vatinius epist. 11. libr.
5. de seruo Dionysio. si me amas, confice: quancunq; ei fidem
dederis, præstabo. Et 1. de Orat. perge verò, Crasse; istam e-
nim culpam, quam vereris, ego præstabo. Id est, ego in me
recipio. Græci ἐξ ὧν D. Budeus, in Pandect. BEATORVM
INSVLAS) Plaut. Trinum.

Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quo cunebi qui ætatem egerunt castè suam
Conueniant.

Vbinam sita sint ista insule, & qualis earum natura, Mu-
retus politissima descriptione docebit, cap. 1. lib. 5. Horat.
Ode 16. Epod. Homerus Odiss. 4. Strabo lib. 1. Plin. lib. 6. cap.
32. MINVS SENTIUNTVR ICTVS) Clamore
corpus intenditur: intenta autem quàm remissa magis re-
sistunt plagis & pulsibus. Etiam qui armis & ferro con-
currant, hanc causam habent, cur vociferentur. Nobiscum
faciunt illa Cic. Tuscul. 2. Nec verò vnquam ne ingemiscit
quidem vir fortis, ac sapiens, nisi fortè vt se intendat ad fir-
mitatem, vt in stadio cursores exclamant quàm maxime
possunt. Faciunt idem, cum exercentur, athletæ. Pugiles ve-
rò, etiam cum feriunt aduersarium, in iactandis castibus in-
gemiscunt: non quod doleant, animòne succumbant, sed
quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitq;
plaga vehementior. PERQVE EXTREMI IVDI-
CII DIEM) Videamus num istud (extremus dies, siue
extremum iudicium) pluribus & ornatiùs, planeq; oratoriè
dici possit. Dies ille formidolosus, quo die vniuersi mortales
in iudicium vocabuntur, totius vite rationem reddituri.
Dies ille, quo hominum corpora è somno mortis ad lucem
alterius

alterius vite excitabūtur. Dies, quo nobis omnibus iterū dabitur vita lumina, & ad Christi omnes tribunal sistemur. Quando ad vitam reuocatis quotquot vnquam nati sunt, Dei filius è Cælo ad iudicium exercendum, sententiamq; pronuntiandam descendet. V N D E V N D E) Huius ordinis sunt, vt vt, vbi vbi, qua qua, qualis qualis, quantus quantus, pro vndecunque, vtcunque, vbicunque, quacunque, qualiscunque, quantuscunque. Donat. in And.

P R O G Y M N A S M A

V I C E S I M V M S E C V N D V M .

Colloquium in schola.

G E O R G I V S , T H O M A S .

GEORGIVS. O ho Thoma, iam vlciscar me. Frequenter abs te accusatus, paria reponam. T. Aliquoties accusaui te, non eo inficias: sapius, nego. G. Quare autem vel aliquoties? T. Quod commerueras, & mihi quoque non plus est parum ab aliis. G. Nunquam te læsi. T. Imò reum me fecisti. G. Nunquam. T. Quid est porrò quod me cogitas accusare? quid culpæ contraxi? G. Scamnum cultello scriptorio conscindis, quod prohibuit Præceptor; & tuum nomen incidis, quod grauius prohibuit, eaque de re flagris alios accepit. T. Oro te, tace; cera complebo fuleos illos, aut radam lignum, ne appareant literæ. G. Vah consilium callidum. Quid dabis in loco mercedis? T. Sūmisse, ne audiat Magister. Pulcherrimum de globulis meis. G. an tulisti tecum? T. H o. non omnes. G. Quot habes? T. Septem. G. Monstra, si placet. T. En. G. Sunt elegantes. Faciſne

mihî copiam eligendi quem præcipuè probauero?
 T. Facito. G. Hunc eligo. T. Istum eligeres; meo
 enim iudicio relinquit alterum præstantia. G. Non
 tam aptus est ad manum meam propter magnitu-
 dinem. T. Ergo istum, paullo minorem. G. Sine
 rentem, Nimium parvus est. T. Retinebis igitur,
 quem primum omnium sumpseras. G. Ita faciam.
 Quam venustè nigro albòque distinctus, venulas
 quasdam ostentat? Emistine, an lucro acquisisti? T.
 Lucro. G. à quo? T. A Leonardo nostri vicini filio,
 qui cum per læpe ludo. G. Si tam scitè factis abun-
 dat globulis, prouocabo illum ego similiter ad cer-
 tamen. T. Vix aliquando vincitur: peritissimus enim
 huius scientiæ puer est. G. Et me lusorum non vlti-
 mum esse cognoscer. At at, comprimamus oratio-
 nem: Præceptor de Cathedra descendit, ne confa-
 bulantes inueniat, & ad pœnam vocet. Profectò
 haud multum abest à nobis infortunium.

ANNOTATIONES.

Nature puerilis & in hoc, & in aliis præterea quam-
 plurimis utriusque veluminis dialogis spero à me
 adumbratam, si minus expressam & depictam imaginem.
 Mirum sanè, quam illa iniuriarum impatiens, ad parpari
 referendum, ad delicta celanda, ad ludendum ingeniosa
 atque prompta sit, quæ quidem hoc loco à nobis insinuata
 sunt. Quæ autem alius, & sparsim, eorum testem aduocare
 visum est Cic. V. de finib. Eos, inquit, parui agnoscunt, à qui-
 bus educantur: deinde equalibus delectantur, libenterq; se
 cum his congregant, dantq; se ad ludendum, fabellarumq;
 auditione ducuntur: deq; eo quod ipsis superat, aliis grati-
 ficari volunt: animaduertuntq; ea quæ domi sunt, curio-
 sius,

finis, incipiuntq; commentari aliquid, & discere: & eorum quos vident nolunt ignorare nomina, quibusq; rebus cum equalibus decertant, si vincunt efferunt se latitia: victi debilitantur, animosq; demittunt, & quæ sequuntur.

PROGYMNASMA

VICESIMVM TERTIVM.

Arma scholastica.

MICHAEL,

AMBROSIVS.

MICHAEL. Scholam petentibus nobis in dies singulos, ac panè incolentibus, cū instrumenta, vt aliis cuiusvis generis artificibus sua necessaria sint, illorumque appellationes quædam mihi exciderint, obsecro, quod sine molestia tua fiat, redige illas in memoriam meam, & velut sub vnum aspectum subiice vniuersa. A. Forsitan non subibunt animo omnia; quanquam adeo multa nō sunt. Verūm si quid nesciero, ait Plautinus Pseudotyndarus, id nescium tradam tibi. M. Non vertam vitio, aut non recordari, aut nescire te, quod ipsemet vel nesciam, vel non meminerim in præsentia. A. Interroges licet, quò commodiùs accipias, quæ cupis. M. Sic agam, & ad duo capita, quò distinctiùs res agatur, argumētum totum reuocabo. A. Ad quæ? M. Scholastici aut legunt aut scribunt; quocirca duorum generum instrumentis indigent; vnis quæ ad lectionem ipsis inserviant; alteris quæ ad scriptionem. Videor ne opportunè distribuisse? A. Et valde quidem. M. Enumera iam quæ referuntur ad primum genus. A.

Liber, libellus, quò spectant pagina, pagella, margo seu ora libri, inuolucrum seu operculum, quo vestiuntur libri, vt ab iniuria vetustatis & puluerum conseruentur. Huc filum, acum, ceram, quorum apud nos non infrequens est vsus, referre potes. Eòdem pertinet pluteus. M. Quid est pluteus? A. Pluteorum alius dicitur armarium siue repositorium librorum, qui etiam in forulis reponuntur. Alius est tabula seu scrinium, quod sibi scribentes subiiciunt; barbaris pulpitem. M. Habeo ista: procede ad cætera. A. Restant nomina secundi ordinis. M. Quanam illa? A. Charta siue papyrus. Iam chartarum alia vocatur Augusta, tenuis nempe & candida, ad epistolas accommodata; appellata sic est ab Augusto. Alia dentata, alia bibula, quæ transmittit literas: alia Claudiana, regia, imperialis, amplo folio & crassa: alia emporica, mercibus inuoluendis idonea, vnde cuculli fiunt: alia charta virgo, ex qua nulum est descriptum exemplar: alia pura, in qua nihil est literarum: alia pergamena, quoniam apud Pergamum Asiæ urbem inuenta sit, etiam membrana dicitur. Hæc de chartarum generibus. Atramentum scriptorium siue librarium. M. Cur addidisti scriptorium siue librarium? A. Quòd aliud est atramentum fuligineum, quo vtuntur Typographi, aliud sutorium; quanquam consuetudo, quæ est verborum domina, nihil solet adiicere. Atramentarium, calamus absolutè seu calamus scriptorius. Cultellum, graphiarium seu scalpellum, scalprum librariū vocat in Vitellio Suetonius, vt docti annotarunt. Theca calamaria seu graphiaria, theca siue pixis pulueraria, siue arenaria. M. Annon putas aliis quibusdam armis nos indigere? A. Immo: sed præcipua recensui.

recensui. Sunt ergo insuper forfices, clepsydra, regula, circinus æneus, & nonnunquam, præsertim in ætate, cum Sirius ardor findit agros, & verficuli componuntur, moderatus vini haultus.

Ingenium potis irritat Musa Poëtis.

Bache soles Phæbo fertilis esse tuo,

inquit propert. M. Optatissimum verò instrumentum: nominasses hoc primo loco. A. Nam quia carmina lætum sunt opus, vt cecinit Ouid. vinum exhilarat animum. Et sæpe audisti illud Ecclesiasticum: *Vinum lætificat cor hominis.* M. Probabilius dixisses, pecunia quoque vt instrumento opus esse scholasticis, idque non interdum, sed continenter; qua suppeditante, multò hilarior fit mens, quàm vini potu: & pecunia vinum emi potest, vino pecunia non emitur, emi certè quidem non dicitur. Nunc de hoc in me collato beneficio multum te amo, tibi que gratias ago.

A N N O T A T I O N E S.

A R M A S C H O L A S T I C A) *Armarum nomine non bellica modo, verum etiam quarumvis artium atq; rerum instrumenta intelliguntur. Agricolarum arma sunt ligones, sarcula, planstra, vomeres, &c. Nautarum rudentes, vela, antenna. Virgil. Georg. 1. Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma. Æneid. 5. Colligere arma iubet, validisq; incumbere remis. Et sua item piscorum. Æneid. 1. Tum Cererem corruptam vndis, cerealiaq; arma, Expediunt fessi rerum. Cocorum olla, sartagine, cochlearia. Studioforum libri, calami, &c. Sacerdotum Breuiaria quæ vocant, missalia, calices, &c. Cic. in Bruto, ingenij, auctoritatis, in Oratore, prudētia, in Catone, arma aptissima senectutis.*

clutis artes & exercitationes, Quintil. arma facundie dixit. IN FORVLIS REPOVNTVR) Meminit forulorū in Octauio Tranquillus, cap. 31. in hac verba. Quidquid fatidicorum librorum Græci, Latiniq; generis, nullis vel parum idoneis auctoribus, vulgò ferebatur, supra duos millia contracta vndiq; cremauit: ac solos reliquit Sybllinos. Hos quoque delectu habito: condiditq; duobus forulis auratis sub Palatini apollinis basi. ALIA VOCATVR AVGVSTA) De hoc, vt item de aliis chartarum generibus Hieratica, Liua, Saitica, Teneotica, Corneliiana, Fanniana, legendus Plinius lib. 13. cap. 12 & Turneb. lib. 7. cap. 2. ALIA DENTATA) Apri, aut etiam equi dente leuata. Quod nem nunc, vbi quid scribimus accuratius, facere solemus, ad inequalitatem quarta complanandam: quo calamus quasi currat expeditius. Hec. Manut. in epist. 14. lib. 2. ad Q. F. Reprehēdit deinde Erasimum, qui charta dentata, pro acerbè, & iracundè scripta interpretatus sit. ALIA EMPORICA) Hac mercatores vtuntur pro inuolucris & integumentis mercium, tanquam ad scripturam inutili, & crassa nimis. ALIVD SVTORIVM) Χαλνα & Græci, à quibusdam vitriolum. Galenus inter maxime noxia pharmaca numerat; nec tūc in medicamentis admisceri putat, quæ per os assumuntur. Significat item colorem, quo corium sutores ad calceos faciendos imbuunt. Cic. epist. 21. lib. 9. Hoc verò, qui Lylibei à Pompeio nostro interfectus est, improbius nemo, meo iudicio, fuit. Iam pater eius accusatus à M. Antonio, sutorio atramento absolutus putatur. Quem locum aliter explanat Manut. aliter Turneb. lib. 6. cap. 1. SIRIVS ARDOR FINDIT) Camicula exorta accendi solis vapores quis ignorat? cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiuntur. Plin. lib. 2. cap. 40. MODERATVS VINI HAVSTVS) Vinum parcè ac moderatè sumptum, ingenium acuit, vt alia multa
bona

bona quæ affert omittam, Immodicè immoderateq; hau-
 stum rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam
 imminuit, omnem animi vigorem quodammodò enervat
 atque interficit. De hilari autem animo ad versus pangen-
 dos necessario, & de enthusiasmo in hunc modum Cic. ad
 Q. F. epist. 4. lib. 3. De versibus quos tibi à me scribi vis, deest
 mihi quidem opera, quæ non modo tempus, sed etiam ani-
 mum vacuum ab omni cura desiderat: sed abest etiam οὐ-
 γασταγωγός. Non enim sumus omnino sine cura venientis
 anni. Epist. 5. Opus est ad poema quadam animi alacritate,
 quam plane mihi tempora eripiunt.

PROGYMNASMA
 VICESIMVMQVARTVM.

Inuitatio Magistri.

DISCIPVLVS, MAGISTER,

DISCIPVLVS. Pater mihi pro imperio
 dixit, amātissime doctor, vt simul ac do-
 cendi finis esset factus, & dimissus audi-
 torum cœtus, nec latum pedem abs te
 discederem, nisi mecum ires domum nostram ad
 prandium. M. Præter opinionem ista vocatio, peni-
 tusque insperata accidit. Egone ad prandium? Re-
 nuntia salutem à me patri tuo: tum isti eius huma-
 nitati verbis meis gratias age, & narra; Præceptorẽ
 tuum de veteribus amicis in hunc ipsum diem ex-
 pectare quendam inuitatum ad prandium, timere-
 que, ne ille postea in se illusum arbitretur, si inuita-
 torem suum non inuenerit. D. Legitimam excusa-
 tionem tuam haud cōtemnet pater, vt reor. Verum-
 tamen vt vna esse velis hodie in cœna, te impense,
 mi

mi Præceptor, rogamus. M. Alienum est moribus meis cœnare foris, nisi quàm rarissimè, & si quis precibus me fortè expugnauerit. D. Qua de causa? M. Rogas? Quoniam cum non plus ferè quàm acetarium cum minutis pisciculis, cum frustulo agninae aut vitulinae cœnitare consueuerim, vereri soleo, ne conuiuiis hilarioribus ob istam, vt apparet, Xenocrateam victus moderationem aliquid molestiarum aspergam: sæpius item stomachi auersionibus laboro. D. Vt ita sit, & te sine arte mensa delectet tamen (quod ex ore tuo audiui centies) sermo festiuus, qui in conuiuiis adhibetur, etiam quidam cibus est, quo velut condimento epularis illa amicorum accubatio commendatur. Proinde si comedere de patinis omnibus minus libuerit, at patrem, & qui vna discubuerint tuorum leporum suauitatibus, illiique rerum gestarum quibus multum dedisti studiū, vtilissimis iuxta atque desideratissimis commemorationibus recreare etiam atque etiam, & hilares opera aduentūque tuo hilariores reddere poteris. M. Gaudétne parens tuus rerum antiquarum notitia? D. vt qui maximè. Quidquid ipsi vacui, ac liberi temporis conceditur, perire non finit, historiis legendis consumit. M. Plurésne affuturi sunt in cœna, & qui? D. Cur istud queris? M. Imitor Chilonem, quem narrat Plutarch. cum vocaretur, non ante foras promississe, quàm eorum qui eodem inuitarentur nomina singulatim cognouisset. D. Quam ob causam? M. Dicebat quibuldam necesse esse vnā nauigare aut militare, eorum etiam molesto comitatu atque contubernio vtendum esse. Vltro autem qualibuscunque se admiscere conuiuiis, non esse sani hominis. P. Præter

patrum

patrum, auiumque maternum, qui crebrius adsunt, nemo mortalium. M. Qui utrumvis norit, ambos nouerit: viri sunt honesti & graues. Referes ergo patri, me hominem esse non multi tibi, sumptuosusq; cœnis non amicissimum: atque ad eum, quando ita vult, colloquendi potius, quam edendi causa sub vesperam esse venturum. D. Quacunque gratia ad domicilium nostrum accesseris, tuo aduentu omnibus nobis magnam es lætitiā oblaturus.

A N N O T A T I O N E S.

VOCATIO) Vocare dicebant veteres, nihil adicientes, cum ad cœnam, seu prandium subintelligerent. Plaut. *Afin.* Vocet conuiuiam neminem, illam tu voces. Menæc. Qui neq; vocantur neque vocat. Cic. ep. 20. lib. 9. Nos iam tantum habemus, ut Verrium tuum & Camillum quamundicia homines? qua elegancia? vocare sapius audeamus. Catull. ad Fund. Qui tunc vocat me, cum malum legit librum. Vocatores quoque seruos nominabant, quorū opera in vocandis conuiuiis vterentur. Ipsam præterea inuitationem vocationem. Catull. ad Porcium, & Socrat.

Vos conuiuiā lauta sumptuosè
De die facitis, mei sodales
Querunt in triuiis vocationes.

Sic Græci κληδόντες, subintelligentes ἐπὶ δῆπνον, & κλήσεις ipsas vocationes seu inuitationes huiusmodi. Victor. lib. 5. cap. 17. Vocandi verbo è regione respondet, reuocare: id est, eum apud quem conuiuiū acceptus hilarè fueris, vicissim ad te inuitare. Cetera Ianus Guilelmus Quæst. in Amphit. Plaut. cap. 8. VT VNA ESSE VELIS) Donat illud Terent. And. forte (ita vt sit) filium perduxere illuc secum, vt vnà esset, meum, exponit, vt simul cibum caperet.

caperet, priore natura producta, à verbo edo. Sic in Eunuc.
 ut de symbolis essemus, id est, ut commessaremur. Apud a-
 liquem autem cœnare, non est cum illo cœnare, sed in eius
 ædibus. Et potest aliquis cum aliquo, nec tamen apud eum
 cœnare. Plura Manut. in epi. 13. lib. 4. ad Att. CVM FRV-
 STVLO AGNINÆ) Imbecillo stomacho omnes pene
 cupidi literarum. Cels lib. 1. cap. 1. Illis itaque cibi ad con-
 coquendum difficiles dandi non sunt. Arnob. lib. 7. Ne sto-
 machum fatiget inualidum, hic bubulam duriciem vitat,
 & lactentium lenitatem, quo digerat expeditius, sumit.
 Negant Cleantes vllum cibum esse tam grauem, quin is
 die & nocte concoquatur: cuius etiam in reliquis inest ca-
 lor is, quæ natura respuerit. Cic. 2. de Natur. Deor. XE-
 NOCRATEAM VICTVS) Singularis fuit Philoso-
 phi huius frugalitas, qui sæpius obsonia iam rancida facta
 abiecit: nec raro cum cadum aliquem vellet retinere, vi-
 num acidum factum inuenit. Prouerbiū, Xenocratis ca-
 scolus, quod non ad cibum duntaxat, sed ad vestem, libros,
 aliasq; res, quibus ita parce cauteq; vimur, ut quam diu-
 tissime durent, accomodabitur. Laudatur & moderatio
 Platonis. Qui cum in Academiam inuissset Timotheum
 Cononis filium, Principem in Atheniensium Repub. frugali
 eum cœna accepit. Itaque videns sequeri luce philosophum
 Timotheus, vestra cœna, inquit, non in presens modò, verū
 in posterum quoque diem sunt iucunda. Alban. lib. 2. cap.
 18. reuersum à cœna suis dixisse tradit: Qui cum Platone
 cœnant, etiam postero die bene habent. Ipsi autem Platoni
 postera luce: Vos ô Plato melius cœnatis sequenti die, quàm
 presenti. Meminit etiam Cic. Tuscul. 5. Plutarch. de tuend.
 valetud. Victor. lib. 18. cap. 3. SINE ARTE MENSA)
 Hoc vnum ex illis est, quæ pulcherrimo carmine vitam bea-
 tiorem facere canit Martial. lib. 10.

PROGYMNASMA

VICESIMVM QVINTVM.

Ludimagister defensus.

KILIANVS, IOACHIMVS.

KILIANVS. Etiamnum, Ioachime, coriū
dolco, ita me blandis modis permulſit
Magiſter. I. Mihi verò vola toties impa-
cta ferula adhuc feruet. K. Quantum da-
tur perſpicere, moroſus eſt homo iſte, & infeſtus
tardioris ingenij pueris. I. Non, ſed tardioris dili-
gentiæ pueris. Et certum ſcio, ſanctèque adiurare
poſſim, ſuapte natura ad manſuetudinem eſſe pro-
penſiſſimum, ac perſonam tetricam vultuoſamque
induere noſſe, viciffimq; deponere, cum vſus vene-
rit. Non ſolùm enim multa doctрина, ſed plurimo
etiam rerum vſu, ſummæque prudentia eſt. K. Sæ-
piſſimè cholera incenſum ac frementem notaui. I.
Quia nimirum ſæpiſſime exſtiterunt, qui ipſi bilem
cierent: parcè ac molliter cæteroqui iralcitur. K.
Mihi Deum ſatis fuiſſe iratum ſcio, qui hunc virum
naſtus ſim, à quo acciperem diſciplinam. Qualis
qualis ſit, vtinam meus Præceptor non ſit. I. Gar-
ris, cur iſtuc precaris tibi? K. Quia præſtat verbis,
quàm verberibus puniri. I. Præſtat: atqui vtrūm-
que vſurpandum eſt, cum alterutro nihil efficitur.
K. Quo tandem modo Ioachime? I. Eſt apud quē
verbis, eſt apud quem plagis vt, eſt quem acrius
obiurgatum nihilominus virgis pulſare neceſſe ſit.
K. In illis primis profiteor nomen meum. I. Exi-
ſtimo totam rem doctoris iudicio reſeruādā eſſe:
qua

qua scilicet ratione nos erudiat, & merentibus pœnam irroget. In sua cāssa nemo incorruptus arbitet. Ac Senecæ quidem nulla videtur dura curatio cuius effectus est salutaris. K. vereor ne aliqua ad familiam hoc permanet, me percussum in gymnasio, & ita insuper irridear, vt malum malo geminetur. I. Quod tu times, propulsabo facile. Nullus mortalium indicium faciet, nisi fortè insaniat. K. Valde abhorret à me volūtas hominis, acerbe odit me, inquam, Præceptor: nunquam tamen sciens cōmerui, vt illum meritò caperet odium mei. I. Quo argumento id affirmas? K. Toties ingerit verbera. I. O Chrysippeum accumen: perinde quasi nō etiam parentes filios dicto minus audientes pulsant frequentissimè, quos nihilominus amant, charosq; habent. Nunquā pater pugnōs tergo incussit? K. Etiā in capillos inuolauit frequens, meūque caput impleuit fustibus. Postulas ergo vt cū pœnas à me repetit Magister, ego hoc signum amoris interpreter? I. Certè. K. Si Suadæ medulla sis, non persuadebis. I. At saltem signum sollicitudinis. Nam si neque amaret, neque nostri cura tangeretur, haud aliquando interrogaret nos, haud vnquam errantes corrigeret. K. Tu quantus quantus, nihil nisi sapientia es. Age, iam credo non sine cāssa ipsum virgas tam crebro in meam pellem expedire. De cetero studebo, vt ne tanto in me amorī occasionē sœuiendi offerā. I. Si plusculum sedulitatis in discēdo susceperis, tute tibi consules, alioqui nugas magnas egeris. K. Vel ad mortem discam, dum istis execrabilibus virgis corpus meum eripiam. I. Fac sis verba ad rem conferas, ne audias, Promissis diues.

A N N O

ANNOTATIONES.

TOTIES INGERIT VERBERA) *Lege historiam planè grauem & iucundam quam de Plutarcho & seruo Philosopho verberari iusso Taurus eiusdem Plutarchi discipulus Gellio auditori suo narrauit. lib. i. cap. 26. & discce quo pacto similiter conquerentibus respondeas.*

CHRYSIPPEVM ACVMEN) *Ingeniosissimus & acutissimus fuit Chrysippus, atque in dialecticis adeo excellens & insignis, tantaq; apud omnes opinione, vt plerique dicerent; si apud Deos esset vsus Dialecticæ non alius quàm Chrysippea futurũ. Laert. SI SVADÆ MEDVLLA SI S)* *Eunius M. Cornelij Cethegi eloquentiam prædicans, post cetera de eodem ita scripsit: Elos delibatus populi, Suadæq; medulla. Vocat medullam; qua voce res reconditas & suaves solemus appellare, quod quæ talia sunt, natura intimè recondat, vt medullas. Suadam porro Græci πᾶσις, Quintilianus persuadendi Deam, Horat. suadelam, Cicer. leporem. Simile est illud Aristophanis. & πᾶσις, & δ' ἀπ' αὐτῆς πᾶσις. Non persuadebis, ne si persuaseris quidem. VT NE TANTO IN ME)* *Vt ne, eandem vim habet, quam, ne. Cic. Fides tua patietur, vt socrus adolescentis rea ne fiat. Plaut. Mercat. At ego expurgationem habebō, vt ne succurrat. Terent. And. Si poterit fieri, vt ne pater per me stotisse credat. Eunuchō. Vt ne impune in nos illuseris. PROMISSIS DIVE S)* *Versiculus est Ouid. Promissis diues quilibet esse potest. Mos est Ciceroni, quos ex auctoribus adducit locos, primis duntaxat verbis indicare, quem licet imitemur, vbi tamen legentibus nostra loci illi notī fuerint. Obseruauit hoc Manut. in epist. 18. quæ est ad Lep- tam. libr. 6.*

* * *

G 2

PRO-

PROGYMNASMA.

VICESIMVM SEXTVM.

Dies remissionis.

POLYCARPVS, IGNATIVS.

POLYCARPVS. O dies Mercurialis, credibile non est, quàm optatus & charus illuxeris, vt aliàs in hebdomadas singulas. I. Celebritatis, venustatisque plenus es. I. Pernoui cogitationes tuas. Quia lusus es, idcirco tam amicè salutas præsentem diem. P. Vellem alternis reuerterere; nam continens biduū nauseabundus tracto literas. I. Votum a finorum; qui, si loquerentur, optare se dicerent cū Polycarpo meo, vt alternis tantum dorsa onerati incederent. P. Nō ego hoc solus, Ignati, complures mecum desiderant. I. Nempe sic est profectò vt dicam tibi: multi tecum magis amant catellos suos, quàm studia bonarum artium, creduntque sibi dormientibus omnia confecturum Deum. P. Dum latinè loqui sciā modò, Aristotelem & Euclidem tibi & aliis relinquā. I. At tu ne Latinè quidem aliquando disces, si audiendi, legendi, loquendi, scribendi quandam perseverantiam non adhibeas. P. Quorsus hæc tetrica & iucunditatis omnis expertia, vt Catones aliqui fabulamur? Hodie insigniter ludendum esse aio, instaurandæque vires, quas labor tam longus delassauit. I. Nec Ignatius ludum quietemque necessariā recusauerit: quin paratus sum hac ipsa hora tibi colludere; nulla tibi hoc quidem in negotio à me difficultas erit. Remissionis crebras & extraordinarias

ordinarias odi, siquidē honestis moribus, optimarūq; artū studiis detrimētoſa sunt. P. Tu fac, & senti quod collibuerit, mihi indulgentia vacationū nihil potest contingere grātius. Magistri viderint quid, quibus, quando indulgeant: nostrarū partium esse statuo, quod conceditur non inuitos accipere, quotiescunque conceditur. I. Olim cognosces te nimium luisse. P. Et tu perspicies olim, te nimium studuisse; quando, inquam, oculi caligabunt, ventriculus cibum malē concoquet, corpus totum pallor & macies obsidebunt. Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus. I. O falsidicum vatem. Haud ita me intemperanter ingurgito literis, ut istas prædictiones formidare oporteat. Audiui etiam eruditos plurimos, ad decrepitam ætatem æuum extendisse, cum assidue in libris literisque essent volutati. P. Ipse Thales ad sapientiam tuam merus nugator est. Desine philosophari: hæc lux hilariter consumenda est. I. Qua tandem ratione consumenda? P. Visne in prata virentia concedamus, ibique pila experiamur palmaria? I. Volo sane: utile & iucundum est hoc ludendi genus. Ascende è vestigio in conclaue, & defer amborum pallia cum pila. P. Vbi est pila? I. In pluteo, aut certē in capsula ductili sub mensa. P. Eo ut afferam. I. Actutum redi, hinc te expectauero. P. Illic sum, atque hinc sum.

ANNOTATIONES.

SIBI DORMIENTIBVS OMNIA) *Allusio ad picturam, qua pingebant inuidi dormientē Timotheum Cononis filium fortunatissimum Atheniensium ducem, &*

vrbes vltro in ipsius nassam se induentes. Quam rem iniquo animo tulisse fertur, cum sua egregia facinora victoriasq; non fortuna, sed virtuti adscribenda putaret. Refert Plutarch. in apophthegmat. Regum & Imp. additq; hoc dictum illius. Si tantas ego vrbes per somnum capio, quid me vigilantem putatis facturum? Item ad Poetarum commentum, qui se ex somniis Hesiodi & Ennii fabulantur in monte Parnasso dormientes vna nocte Poetas fieri. Nihil hoc somno celebratius. **AVDIENDI, LEGENDI, LOQVENDI SCRIBENDI**) Alii lectio ingenium, & studio fatigatum non sine studio tamen reficit. Nec scribere tantum, nec tantum legere debemus. Altera res contristabit & vires exhauriet: de stylo dico: altera soluet ac diluet. Inuicem hoc illo commutandum est, & alterum altero temperandum, vt quidquid ratione collectum est, stylus redigat in corpus. Seneca, epist. 84. **VT CATONES ALIQUI**) Viriusq; Catonis, Censorij, inquam, & Viricensis grauitas, sapientia, & virtus nota est. Posterior in Stoicis numeratur, & à Cicerone pro Murana in eum sectamq; suam multa iocosè dicuntur, soletq; hoc nomen pro seuero & rigido vsurpari; quemadmodum illa Philosophica disciplina tetrica ac morosa fuit. **VENTRICVLVS CIBVM**) Medicorum sententia, qui in studiis acres & assidui sunt, stomachos habent debiliores parumq; calidos, quod illa cogitationum & animi contentio calorem dissipat & labefactat. **PLVRIMI AD DECREPITAM ÆTATEM**) De Platone, Isocrate, Gorgia, Cic. de senect. in hunc modum: Est etiam quietè, & purè, & eleganter acta ætatis placida ac lenis senectus: qualem accepimus Platonis, qui vno & octogesimo anno scribens mortuus est: qualem Isocratis, qui cum librum qui Panathenaicus inscribitur, quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur, vixitq; quinquennium postea: cuius Magister Leontinus Gorgias

centum

centum & septem compleuit annos, neque vnquam in suo studio atque opere cessauit. Democritus centum & quatuor annos vixisse traditur. Hippocrates quartum vltra centesimum superasse. Galenum accepimus ad centesimum quadagesimum peruenisse. Denique longaeuos, eosdemq; eruditos in Catone iterum adducit non paucos his verbis. M. Tullius. Num igitur hūc (Sophoclē) num Homerū, num Hesiodum, num Simonidem, num Stesichorum, num quos antē dixi, Isocratem, Gorgiam, num Philosophorum principes Pythagoram, Democritum, num Platonem, num Socratem, num postea Zenonem, Cleanthem, aut eum, quem vos etiā Romae vidistis, Diogenem Stoicum in suis studiis obmutescere senectus coëgit? an non in omnibus iis studiorum agitatio vitæ aequalis fuit? IPSE THALES AD SAPIENTIAM) Septem sapientes fuerunt, Solon Atheniensis, Thales Milesius, Chilo Lacedæmonius, Pittachus Mytilæneus, Cleobulus Lindius, Bias Prienensis, Periander Corinthius. Eorum vitam memoriæ tradidit Laert. Dicta singulorum versibus inclusit Ausonius. Est autem locus, ad quem fit allusio, in Captiuis hic. T.

Euge pol, Thalem talento non emam Milesium.
Nam ad sapientiam huius ille nimius nugator fuit.
Vis facere orationem ad seruitutem contulit?

PROGYMNASMA

VICESIMUM SEPTIMUM.

Emendatio scriptiōis.

DISCIPVLVS, MAGISTER,

ISCIPVLVS. Perbreuem epistolam, Præceptor, ad parentem effeci, eam si tibi est otium, corrigere, quæso, ne abnueris. M. Quod est argumentum? Quod

est argumentum? Qua de re scribis? D. Explico rationem valetudinis meæ: hinc argentum partim ad nomina dissoluenda, partim ad libros cœmendos peto. M. lege initium. D. *Andreas Prætorius Nicolao Prætorio amantissimo parenti S. P. D. M. rectissimè, iam progredere.* D. *Quamquam haud ita pridem literas ad te dedi, mi pater.* M. Vox (quamquam) indicandi ne modo, æquè ut coniunctiuo iungitur? Nōne dicendum erat: quamquam dederim? D. Probè indicatiuo iugatur. M. Profer idonei scriptoris testimonium, si recordare. D. Etiam plurium. M. Tullius ad Curionem. *Quamquam me nomine negligentia suspectum tibi esse doleo.* Et pro leg. Manil. *Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multò iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus.* Virg. 2. *Æneid.* *Quamquam animus meminisse horret.* Teren. Eunuch. *Quamquam illam cupio abducere.* M. Sic enitere semper, ut quod loqueris aut scribis, bene Latinum esse confidere possis. Quid sequitur? D. *quibus te certiozem reddidi.* M. Emenda, certiozem feci. D. Atqui ego sapius memini me legere, certiozem reddere, & doctos ita loquentes non semel audiri. M. Si pro Latinis ea ducamus, quæ ubicunque legimus, & à quibusvis audimus, nihil erit inquinatum, nihil parum proprium, nihil barbarum, omnia nitida, propria, & quasi ex hortulis Gratiarum delibata. Videndum diligenter, quæ verba quibus copulent Cicero, Salustius, Liuius, Cæsar, Virgilius, Terentius, Plautus, & reliqui auctores, qui Latinitatis lautum copiosumque patrimonium nobis reliquerunt: horum sermoni assuefacti qui erunt, etiam volentes non
pote-

poterunt nisi Latinè & ornatè loqui. Quare ipsorū pulcherrima simulachra ceu pictoribus ante oculos nostros in omne tempus versabuntur. Hoc primum. Deinde obseruandum studiosè, quid homines nostri, non tantum eruditi (non enim est satis) sed etiam casti illius, incorrupti, minimè infuscati, & natiui sermonis periti, aut amplectantur, aut aspernentur. Quare Paulus Manutius in explanatione epist. 4. lib. 2. negat latinè dici, certiozem reddere cuius viri non leuis est apud me auctoritas. Lege cetera. D. *Quibus te certiozem feci de omnibus, quæ te scire velle non dubitabam: tamen cum mihi præceperis.* M. Varia illud (præceperis). D. Iusseris, in mandatis dederis, imperaueris, iniunxeris, imposueris. M. Perge D. *Cum mihi imposueris, ut quàm frequentissimas ad te literas darem.* M. Duo peccata. Primum, quamuis, præceperis, iusseris, & reliqua duo cum particula, ut, & Optatiuo & Subiunctiuo non vitiosè coagmententur, tamen voces iniungere, imponere, nisi cum accusandi casu non significant quod tu sentis: dicendum quippe, iniungere aut imponere alicui munus, onus, necessitatem prouinciam, seruitutem & similia. Itaque loquitur barbare vulgus, cum ait, Philippus iniunxit mihi ut se expectarem. Pater imposuit filio ne noctu eat ambulatum. Alterum, cum supra dixisses ad te literas darem, mutanda erat locutio, ut diceret; quàm frequentissimas, seu creberrimas ad te epistolas mitterem. Oportet enim te non solum purè, non sordidè, propriè, non impropriè, verum etiam copiosè loqui, scriptaque tua verborum varietate, ac modis seu formis loquendi distinguere. Similitudo namque tædium legentibus generat

& sensus aurium est fastidiosissimus. D. Et cum haberem certum tabellarium, omnino scribendum putavi. Quod ad valetudinem meam attinet, quam tibi & suavis-
 simæ matri magnæ sollicitudini esse non me clam est, valeo rectè, Christo Saluatori. M. Confiste. Offendit ple-
 rosque omnes Ciceronianos ista vox, Saluator, pro
 ea vtuntur Seruator. Verùm accuratissimus ille Ma-
 nutius comment. in lib. 2. Act. 2. in Verrè, seu Ver-
 rinam quartam, docet non idem declarari hoc no-
 mine, quod illo altero Christiani declarant, & Sal-
 uatoris voce Græcum σωτηρ exprimi. Eum leges
 cum tempus venerit. Apud Arnob. lib. 2. est Sospi-
 tator quæ etiam in Christum conuenit. D. Christo
 Saluatori grates ago, qui me viuum ac sospitem hucusque
 clementissimè conseruauit. M. Commodè, suauiter, re-
 ligiosè. D. De victu vestituq; meo nihil est quod cogites,
 Pater, non egeo. Pecunia non suppeditat, qua libros studiis
 meis, in qua mense Octobri me ingressurum spero, oratoria
 videlicet, vtiles ac necessarios parare queam. Adde quòd ob
 eam causam as alienum constanti. Id etsi paucillum est, ni-
 hilominus eo quamprimùm exire cupio: atque id te quo-
 que velle mihi persuasissimum est. Quapropter 12. aureos in
 præsens te rogo pater mi charissime. Quos si miseris (mittes
 autem) filium me habebis ex sententia. M. Mirificæ læ-
 tus sum ista industria, quam te in discendo adhi-
 buisse claret. Fac ne abs te ipso desciscas. D. Vale. M.
 Aliter. D. Valebis, cura vt valeas, valetudinē tuam
 cura diligenter, da operam vt valeas. M. Quo pacto
 adscripsisti locum & tempus? D. Augusta, Id. Februa-
 riis Anno M. D. LXXXIX. M. Maçtè. Ecquid le-
 gendo obseruasti, quemadmodum à nostratibus
 scriptoribus hoc idem variè efferatur? D. Maximè.
 Anno post Christum natum. Christi nati, anno à
 Deipara

Deipara virgine, à puerpera virgine, à partu virginis, à salute humana, hominum generi data, restituta, recuperata, salutis per Christum restitutæ. M. Dignus es qui lauderis laudibus, & ad cuius exēplum ceteri omnes sese componere studio sibi habeant.

A N N O T A T I O N E S.

MACTE) Vox est, inquit Manut. in epist. 7. lib. 7. ad Att. qua rectè facientes laudamus simul, & hortamur: vt exempla declarant. Veteres ea & absolute, & cum nominibus vsi sunt. Hæc ille & plura. Est autem mactus Pontificale verbum, quo in sacris & libationibus utebantur, valétque magis auctus. Vide Isid. lib. 10. Turneb. lib. 11. cap. 5. Nemo nos iure accuset, opinor, si, cum in hoc progymnasmate, & deinceps sequenti Præceptorem breuiter doceamus, quo pacto is suorum scripta emendet, aliquot super hoc officio leges, à nobis è doctissimorum commentariis de ratione docendi studiosè collectas, hoc loco, vbi id quàm cōmodissimè videtur posse fieri, in mediū proferamus.

1 Inter emendandum vacet omni acerbitate & contumeliis Magistri oratio.

2 Si quis emendatus irascetur, ipse nihilo secius emendet: ceterorum enim ducenda est ratio, qui recta censebunt esse, quæ Magister non emendata reliquerit.

3 Condonandum aliquid ætati, & ad vitia quædam conueniendum, quoad ingenium iudiciūq; confirmetur: ne videlicet ob emendationis seueritatem desperent, doleant, & exercitationem cum Magistro oderint; dumq; omnia timent, nihil conentur. Non adhibent teneris frondibus salcem agricola.

4 Sit hilaris & iucunda emendatio, vt remedia alioqui insuauia parūque grata leniantur. Quædam commendet,

mendet, alia mutet, alia ferat, alia illuminet, nonnunquam sua interponat, rationem etiam facti aliquando reddat. Sed quæ bene posita fuerint, ea interdum laudet palam; quo & ipsi adolescentes hac gloriola deliniti in cursu alacriores fiant, & reliqui eiusdē honoris expectatione exemplū ad diligentiam incitentur.

5 Consueuerunt medici nonnulla in ægrotis laudare, non quia talia sunt, sed quo facilius talia esse possint. Ita conuenit Magistrum tardiores negligentioresq; nonnunquam hyperbolicis laudationibus ad acrius bene scribēdi studium inflammare.

6 Dum vnius epistolam seu scriptiōem corrigit aliquando de improuiso alios de iis quæ in manu sunt interroget: quo & iudicium ipsorum cognoscat, & attentos faciat, eademq; opera consequatur, vt interim in suis ipsi scriptiōibus aliquid emendent.

7 Qui tam segniter vitioseque & ineptè ineleganterq; scripserit, vt emendari scripta non possint, eum eadem de re de integro scribere iubeat: data significatione spei, illum, si diligentiam modò adhibuerit, melius scripturum.

8 Sunt quedam vitia, quæ in adolescentibus displicere Magistris non debent, vt sublimior spiritus, verborum luxuries, nimis exquisita vocula, sublecta hemistichia, aut integri versus, apertior imitatio, parua quadam furti, compositio curiosè numerosa & similia. Dicendum, laudare nos ista adhuc, venturum tempus, quo ea non concederemus. Sic & ingenio gaudebunt, & iudicio non errabunt.

9 Seu quid laudes, seu quid reprehendas, vtrūuis modicè & variè. Lauda in hoc sermonis puritatem, in illo perspicuitatem, in alio leporem, in quibusdam inuentionem, in aliis dispositionem, in his grauitatem, in illis ornatum. Contraria in vituperatione seruabis.

10 Quorundam illiberalibus ingeniis ac rustico pudori
blanda

blanda & priuata monitione succurrendum.

11 *Ne celeritatem compositionis requirat Magister, Danda opera, vt quàm optime scribamus, celeriter deinde vt scribamus, consuetudo dabit. Et citò scribendo non fit vt bene, bene scribendo fit vt citò.*

PROGYMNASMA

VICESIMVM OCTAVVM.

Diuersarum scriptionum emendatio.

MAGISTER, DALMATIVS, GERARDVS,
RODOLPHVS discipuli.

 AGISTER. Quæ præterito die Lunæ super varietate exercitationis in vtraque oratione, soluta nimirum ac libera, & pedibus deuincta siue ligata à me disputata fuerunt, ea si minus vniuersa, at complura meminisse vnumquémque vestrum existimo. Pedetentim ad singula genera aggrediemur, & modò in hoc, modò in illo consuetudinem capiemus, vt facultatem nobis quàm expeditissimam ad scribendum comparare possimus. Et quoniam triduum effluxit, cum dictaui quibusdam, quam breuiter & planè explicarent, seu complecterentur apologum; aliis versiculos aliquot de Ouidio; aliis Gallicam epistolam, quam in linguam Latinam transferrent; volo nunc tandem experiri, & reipsa cognoscere, qui vestri conatus fuerint, quiq; datum sibi pensum felicius confecerint. De primo igitur ordine ad me accedat Dalmatius. Recita scriptionem tuam. D. Olim, cum animalia loquerentur, ouis dixit domino suo: Miror quod nihil vnquam præbes nobis. M. Miror quod, puto

puto quòd, & similia non esse barbaros & illotos loquendi modos, ut plerique ex inscientia Latinitatis putant, prolatis è Cicerone, Varrone, Livio, Suetonio, Plauto, Catone, testimoniis docuit Paulus Manutius explanans epistolam 28. lib. 7. ad familiar. & ultimam lib. 9. item 4. lib. 10. ad Atticum. Latinius fortasse dicitur cum infinito modo, aut participio: Miror nihil unquam nobis abs te præberi, puto hoc ita esse, credo te facturum. Tu, heus, qui extremus sedes scamno tertio. & cum vicino confabularis, attende, ac si quid tale peccasti, corrige, antequam ad me adeas corrigendus. D. Nihil unquam nobis abs te præberi, compellig³, miseris è terra victum petere, herbas scilicet & gramina. M. Politum hoc, victum è terra petere, olet rosas. Terent. E flamma cibum petere te posse arbitror. D. Cum tamen nos lauem tibi, caseos & ouiculas suppeditemus. M. Scribe, agnos, pro ouiculis. Quæ est differentia, Petre, ecquid audis? tibi dico. Petre, quod est discrimen inter ista duo? P. Ouicula, parua ovis, vne petite brebis, agnus, recentior partus ovis, vn agneau, Virgil. Depullos à lacte domi quæ clauderet agnos. M. Aptè respondisti. Procede ultra Dalmati. D. Canibus autem, vnde horum fructuum nihil percipis, de mensa tua panem porrigis. Tum canis qui astabat, & hæc auribus acceperat. M. Venustum & hoc. Nota etiam illud Ciceronis, qui ex Odyssæa quosdã versiculos conuertens, quod in Græco est, *ἵνα τοῖς ἐγὼ, ὅτι ἀνδρῶν*, ad verbum, ut nostram vocem audias, sic extulit. Auribus ut nostros possis agnoscere cantus. D. sis locutus fertur. Non iniuria id fit: nam ego & domum, & dominum, & vos etiam ipsas, vestrumq³ gregem custodio, ne vel in sylva à gressatoribus furemini. M. Ne pecces,

mi Dalmati, Furor, furaris, deponens est, & agendi non patiendi notione effertur: verum obrepsit hoc tibi imprudenti. Fac ut sit; à grassatoribus insidiis excipiamini, quomodo Virgil. eclog. 3.

Non ego te vidi Damonis pessime captum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?

D. Ne vel in sylua à grassatoribus insidiis excipiamini, vel à raprорibus lupis auertamini. Quod si vestri curam non gererem, prae metu mortis ad pascua exire non auderetis. His dictis oues postmodum equo animo passæ sunt canes apud herum potiores partes obtinere. M. Non videtur contemnendus labor tuus, & auguror te magnorum oratorum in numerum aliquando venturum. Lege adhuc quod addere iussi *ἐπιμύθηον*, de usu scilicet fabellæ huius. D. Sic populum, seu multitudinem, atque ignobile vulgus. M. Copia. D. irasci non oportet. si magistratus & Principes, à quibus regitur & custoditur, in honoribus rerumq; affluentia, impositis per domos & oppida vestigalibus vitam agere cernat, cum rectores subiectis omnium commoditatum sint auctores. M. Acquiesco in hac diligentia. Ades Gerarde cum paraphrasi tua. G. Principium elegiæ 2. lib. 1. Ouid. Nasonis de Tristib. *παράφρασιν* solutis verbis expressum. Dij maris & cæli. &c. *Θεοί*, quiq; Cælo, quiq; mari imperitatis, vos simul omnes (quando aliud quod agam. tanto in periculo salutis meæ constitutus, præter vota nihil relictum est mihi) vos ego obtestor per numen maiestatemq; vestrâ, ne finite quam conscendi nauim terribili procella iâ conuasatam ac fatiscentem dissolui, ac me, vectoresq; omnes miserandum in modum hauriri fluctibus. M. Euge, dimidiû facti, Gerarde. Quàm grauitè? quàm numerosè? quâ Latinè? G. Nolite, nolite Augusti Cesaris in me concitatum furorem ista grauissima tempestatis indulgentia
vno

vno consensu approbare, cum etiam vos ipsi sæpe non omnes eosdem oppugnaveritis, sed alius aduersus alium alios tutatus sit. M. Quod hoc genus schematis Antoni? A. Traductio. G. Vulcanus & Pallas Troianis erant inimici atque infesti, Apollo contra & Venus amicissimi. Æneam persequabatur Iuno, pro quo Venus propugnabat. Quoties Vlysses Neptunus conatus est perdere? atque hunc sapius patris insidiis liberatū Minerva conseruauit. Quamquam autem nos cum Ænea & Vlysse viris laudatissimis comparandi non sumus, tamen cur aduersus Cæsarem veluti quendam in terris Deum ab aliquo saltem minorum gentium Deo non defendamur? O me perditum, nihil precibus efficio. En ut mihi iteratis asperginibus caput totum permaduit? Eheu, discerpunt verba mea venti, & quas fundo proceres, ad Deorum aures allabi non permittunt. Ita cum nauim iactitent pro sua libidine, & precatioñe meam dissipent, dupliciter me affligunt. M. Non video quid hic emendandum sit. G. Ah, ah, nunc fluctibus instar montium ingentibus ad sydera extollimur: quis non exhorrescat? nunc discedente mari prope ad ipsos inferos descendimus: quis mente consistat? Quocumq; oculos conuerto, Cælum vndique & vndiq; pontus. M. Quomodo habet Ouidius? G. Nihil est nisi pontus & æther. M. Fortassis illud Virgilianum, quod de 3. Æneidos mutuatus es, Nasoni occurrebat. Appositè sanè hoc hemistichium inseruisti. G. Et hic quidem vastis fluctibus, illud tonitribus & fragore horrendo presentem nobis mortem intentat. Medio autem venti fremitu horrissono terrificant animos: ipsum aquor cui parendum sit nescit. M. Propemodum sine cortice nare, & tuo succo viuere iam poteris Gerarde. Attulisti hac tua ornatissima paraphrasi tibi magnum fructum, mihi lætitiā, istis exemplum. Rodolphe. R. Quid est, Præ-

Præceptor? M. Quid est? aduola cum epistola, quam Latinè de Gallicò reddidisti. R. Adsum. M. Legè prius Gallicam. R. En quel estat sont mes affaires, ie te l'eusse volontiers fait a sçauoir. Mais d'autant que iusques à present i'ay esté empesché en ce mien dessein; i'ay proposé le mettre en effect par lettres. Des ma ieunesse i'ay vne tres-grande affection aux Estudes. & ay raqué a ceux plus de sept ans, comme ie pense, & ce vrayment non sans profit. Mais d'autant que mon pere, (lequel n'est pas des plus riches de biens. Et que aüec moy il a beaucoup d'enfers) considere, que mes estudes requierent plus grande despençe, qu'il ne me pourroit tendre & fournir, Et aussi plus long temps: il a delibéré & conclu de m'en distraire, & de faire de moy vn homme de mestier, Chose qui me fait grand mal, & est fort desplaisante en mon cœur, qui n'ay rien en ce monde de plus agreable, que lesdits Estudes. Or soy-ie que es amateur de ceux qui estudent; C'est pourquoy i'ay mon recours à toy; & te prie grandement, que tu desornes mon pere de ceste opinion, alendroict duquel tu es en grande repuation & authorité, & auec lequel tu as grande familiarité. I'essiere entierement que tu entendras à ma priere, comme il conuient bien, & est bien seant à vn amiable & grand Mecenas. Cela à tout iamaiz ie reuognoistray de tout mon pouuoir. M. Consideremus tuam interpretationem. R. Quò pacto se res mea habeant; libenter tibi tam prædem præsens exposuissem, sed quia huorsque in tali proposito meo impeditus fui, proposui mihi id ipsum scriptis efficere. M. ó Michel le Francoys, cur ita inhæres verborum ordini? sententiam sententia, non verbum verbo oportet reddere: id munus est fidi interpretis, & voces appendere lectori, non annumerare, vt inquit Cicero. Pèrge. R. A puero erga studia literarum valde semper affectus fui, illisq; supra septi-

num annum vacavi, ni fallor, cum utilitate non spernenda. quia verò pater meus, qui parum diues est, & præter me multos habet filios, animadvertit non exiguos sumptus, omninoq; maiores, quàm ipse tolerare possit, & plurimum temporis requiri ad doctrinam acquirendam, decrevit auocatum me à literis ad opificium aliquod discendum mittere: quæ res cordi meo dolet quàm maximè, & magnoperè me excruciat, quem hætenus in rebus nihil aequè ac studia delectarunt. M. Hui tam citò expolitus? R. Quæ cum ita sint, & sciam te eorum, qui studia diligunt, non vulgarem esse fautorem, ad te confugio, teq; imprimis rogatum volo, ut patrem à sententia detorqueas, præ auctoritate, qua apud illum vales magna & amicitia. Spero planè, te hanc petitionem meam non reiecturum, sed pro eo ac tam humanum, & tam magnum Macenatem decet, admissurum. Hoc quibus potero officiis compensabo. Vale. M. Posterior pars priorem bonitate superauit. Nostis me solere nonnunquam de iisdem argumentis, quæ vobis præscribo, epistolam contexere, eamque ad vos cumulatiùs instruendos (ne tantùm scilicet verba singula aut phrasæ emendentur, sed totum filum orationis qualenam esse debeat videatis, & ideas animo concipiatis) in tabula ista omnibus legendam, & cum suis conferendam describere, quod nunc quòque faciam. Non oberit tamen antè eam legi. Ascende suggestum Gerarde, & recita distinctissimè, articulatissimè, clarissimè, en chartâ meam.

Exemplum Præceptoris.

Quò minus coram tibi statû rerum mearum iam pridem, vti cupiebam exponerem, ad hoc vsque tempus impeditus sum. Quo-
circa

circa id nunc per literas agam. Iam inde ab
 adolescētulo ingenti Musarum amore per-
 cussus, cum iisdem toto septennio rationem
 habui, profeci quē non mediocriter. Cete-
 rūm pater meus, qui copiis familiaribus exi-
 guis est, ac præter me complures suscepit li-
 beros, cum sentiat mihi ad eruditionē con-
 sequendam & sumptu opus esse maiore,
 quā tenuitas eius patiatur, & tempore
 longinquiore, quā ut exspectare possit, de-
 liberauit auulsum me à complexu litera-
 rum, sordido atque illiberali artificio alliga-
 re. Quæ res, quia in vita nullas delicias stu-
 diorum suauitatibus anteposui, summum
 mihi acerbissimum quē dolorē inussit. Qua-
 propter cum te studia colentium nobilem
 esse patronum haud ignorem, tuum implo-
 ro auxilium, te oratum volo, ut pro coniun-
 ctissima necessitudine, quæ tibi cum patre
 meo est, & pro auctoritate, qua apud ipsum
 potes plurimum, causam hanc meam reci-
 pias, hominem à suscepto consilio deducas.
 Spe firma sum, te huic petitioni meæ locum
 relicturum; te, inquam, Mæcenatem huma-
 nissimum atque illustrissimum. Me vicissim
 gratum, beneficii quē memorem cognos-
 ces. Vale.

ANNOTATIONES.

OVIS DIXIT DOMINO) Hæc fabella è Xenophontis lib. 2. ἀπομνημονεύματα petita est, ad quam illustrandam valde opportuna erunt, quæ scribuntur à Seneca lib. 1. de Clement. cap. 3. & 4. Docet enim ibi quo pacto Magistratus, Principes & Rectores populo utiles sint ac necessarij. **MIROR QUOD**) Quotusquisque de Ciceroniana gente, aut eorum saltem, qui purioris Latinitatis alumnos sese profitentur, hoc pro barbaro nō ducit, ac proinde non exhibilat? Atqui Manut. noster plurimorum stipendiorum, veteranusq; miles vsque ad satietatem è primæ classis auctoribus exempla congescit, quibus rem certissimam apud tam multos, dubiam, vel potius in partem contrariam certissimam faceret. Cautè igitur & cunctabundi aliquando barbaros reprehendimus: persuadentes nobis, in ipso Cicerone inueniri nōnunquam, quæ si ego aut tu diceremus, Galliæsimos loqui putaremur. Et sunt in hoc sermone nostro quotidiano (quo tamen nihil incultius atque vitiosius) quadam è medio Plauto, Terentio, Cicerone & aliis, quod non rarè notauimus. **CVM PARAPHRASITVA**) Ecphrasis est pura & dilucida enarratio. Paraphrasis vberior explicatio, vt cum auctore quasi contendere videaris. Metaphrasis pleræque mutat, & nunc grandiora, nunc humiliora, nunc longiora, nunc breuiora efficit. **AD OPIFICIUM ALIQUOD**) Lucianus in somnio suo narrat se quoque coactum à patre fieri statuarium è studio literarum. Sed tamen Pædia ingeniosum & discendi cupidum adolescentem recuperauit, ac non solum rebus necessarijs egere p. ssa nunquam est, verum etiam immortalium hominum memoria illum commendauit.

P R O-

PROGYMNASMA,
VICESIMVMNONVM.

Leges.

DIOMEDES, PHILOPONVS *Magistri.*

DIOMEDES Iubeo Philoponum necessarium & collegam meum. P. Et ego te charissime Diomedes. D. Quod te agebas? P. Ad te recta. D. Vide, & ego me capesserebam ad te. Pro monstro est, quod uterque ad alterum abire statuerat. P. De nostra quam gerimus Repub. volebam, & volo commentari tecum, siquidem modò à scholis est otium: nisi est, ut aliter tua sit sententia. D. A tuo nihil quidquam discrepat consilium meum, eadem mihi sententia, in commune consulamus. P. Ventum gaudeo, speroque, & opto nobis hanc commentationem salutem, felicem ac fortunatam fore. D. Erit οὐν γε. Tui discipuli ut valent? P. Bellè omnes diuino beneficio. Suntne tui frequentes? suntne assidui in ludo? D. De frequentia tibi hoc responsum habeas, esse frequentissimos. De assiduitate hoc affirmo: vicissim absunt multi, ob causas tam commentitias & fallas, quam veras ac sinceras. Nam quid facias huic hominum generi? Abhorrent à schola pueri, & orationi vanitatem aspergunt: nec tamen, ubi rescui, impunitas à me peccantibus conceditur. P. Mei utrumque facinus peræquè consciscunt. D. Ut porro discunt? F. Quidam satis studiosè, quod mihi voluptati ac solatio est; quidam somniculosius: pauciores verò Theopòpos, quàm Ephoros numero, & cogor equis

afellos iūgere. D. Non inſcitè dictum. Intelligo te in gymnaſio tuo Iſocratem & Platonem factum. Non eos cohortaris? non minas intentas? non verberibus inſurgis? P. Horum nihil egregiè præter cetera, & tamen omnia hæc mediocriter. D. Rectam inſtas viam: modus tenendus eſt in omnibus. Maior pars meorum, eſt literarū cupidiffima, meoque imperio audiens. Deo ſint gratiæ. P. Nondum me quidem tanta eſt amplexa felicitas; ſed conſido me quoque beatum aliquando futurum, quamuis Auſonius nēget Grammaticos felices vnquam aut eſſe, aut fuiſſe. D. Sit fas iocari Poëtis, quibus, vt pictoribus, quidlibet audendi ſemper fuit æqua po-teſtas. P. Et nunc id operam do, vt eſſe queam felix quamprimū. Cogitaui autem leges iſſis nonnullas ferre ad eruditionem comparandam idoneas, quas partim in ſchola dum verſantur, partim domi obſeruent, non hoc anno tantū, verū quādiu in diſciplinis ætatem habere voluerint. Ea in re quæſo te etiam atque etiam conſilio atque opera me adiuues. D. A me omnia in te ſtudia & officia exſpectes velim: neque enim quiſquam apud Diomedem Philopono plus valere poteſt vel auctori-tate vel voluntate. Ac me vt hoc tantò præſtem libentiùs, incredibilis amor in iſtas māſuetiores Muſas, & in fidem noſtram traditæ iuuentutis rationes, & iſtius noſtræ ciuitatis gloria exſtimulant. P. Teneſ iam quid velim. Cū euolueris autem plurium de docendi ratione commentarios, nō dubito quin præclara quædam iſtius generis in aduerſaria tua congeſſeris. D. Sæpe ac multū legi quos dixi libros, & Germanis noſtris haud vulgarem laudem impertiendam duco, qui ad amplificanda, ornan-da,

da, & propaganda disciplinarum studia, istiusmodi volumina conscripserunt. Inueni quas desideras leges, bonas, mirificæq; frugiferas. P. Res igitur mihi iam in vado, & animo esse otioso licet. D. Licet verò, mi Philopone. P. Si me tantum amas, quantum profectò amas, aut vbi eas legam indica; aut exscriptas, abs te mihi describendas da; aut si memoriæ mandauisti recita. D. Hoc malo; recitabo, & nihilominus postea per amanuensem meum scriptas tibi transmittam. Ego verò quemadmodum ad Lucilium scribens de se profitetur Seneca, omnia cupio in te transfundere, & in hoc gaudeo aliquid discere, vt doceam: nec me vlla res delectabit, licet eximia sit, quam mihi vni sciturus sim. Si cum hac exceptione detur sapiëntia, vt inclusam teneam, nec enunciem, reiiciam. Nullius boni sine socio iucunda possessio est. P. Quid ad istam humanitatem addi potest? Sed de modo vt placet, ego ad audiendum sum paratissimus.

D. Sapiëntiam à numine assiduissimè efflagitanto: interim ita laboriosè discunto, vt si à sedibus æthereis nihil expectent.

Doctorem non secus quàm parentem colunto.

In ludum quoad fieri poterit serius ne ingrediuntur: ante tempus si possint adfunt.

In gymnasio modèstè confidento, idque tantum agunto & cogitanto, cuius causa locum petessunt.

Ne dormiunto, ne fabulantor, ne nugantor, ne contendunto, ne vlla ratione Doctorem perturbanto.

Quotidianam Magistri auscultationem priuato studio anteponunto; ac nihil summa necessitate, ne semel absunto.

Verbis ac sermone cum Magistrum, tum scriptores optimos qui explanantur effingere studento.

Si quid haud probè perceperint, aut si de quo dubitauerint, Magistrum adeunto, interroganto, consulunto, pudorem rusticum exuunto.

Quæ retinere memoria cum audiunt, nequinerint, chartis mandato.

Quæ commodè calamo annotare non potuerint, cum primùm domos repetuerint, suis locis scribunto.

A schola digressi, ne statim omnem rerum auditarum curam & cogitationem abiiciunto: tempus aliquod iis tacite reuoluendis, aut cum alio conferendis consumunto.

Nisi cum liber inspiciendus, aut scribendum est, aures atque oculos in Præceptorem dirigunto.

P. Mihi gaudeo, qui te ad istas adeo iustas leges mecum communicandas elicere potuerim. Nunc illas audire aucto, quæ magis domi vsum habere videantur.

D. Quod hodierna luce disci potest, in crastinum ne differunto.

Néue eruditos se existimanto antequam sint, néue plus quàm sint.

P. Aureum præceptum, & in templo Delphico scribendum. Venit in mentem illius; Senecæ an Plinij? (neque enim satis recorder auctoris, immò iâ recorder, Senecæ lib. de Tranquil. animi.) Multi ad sapientiam peruenire potuissent, nisi se peruenisse putauissent. Sed nolo cursum istum impedire.

D. Tempore nihil pretiosius, proinde ne qua pars illius sine fructu effluat prouidēt.

Diem in certas horas partiuntor, & quid quaque hora faciendum sit, certum ac definitum habento.

Antelucana opificum industria vinci se ne patiuntor.

P. Demosthenis hoc est, cuius vigiliæ cui non sunt auditæ?

D. Et illius dicti itidem recordantor: Aurora Musis amica.

Longioribus implicatioribûsque studiis honestam ac liberalem recreationem intermiscento.

A mensa ad libros post interuallum redeunto, nocturno studio temperanto, valetudinem ne offendunto.

Præter labores à Magistro imperatos, alios sibi imperanto,

Multa & multum scribundo, chartis & atramento neu parcunto.

Quos libros Ecclesia Catholica impietatis leuitatisq; damnauerit, aut Magister improbarit, eorum lectionem ceu pestilentiam fugiunto: ista enim occidit corpus, at illi animos.

Harum Philopone legum memoria suppetebat. Si quas præterea requires, ante vesperam faxo optata consequare ex iis schedis, quas per seruum à manu ad te missurum promisi. P. Quibus verbis tibi gratias agam non reperio. Fecit hic dies & congressio ista me non paullò doctiorem. D. Nunquid aliud à me vis in præsentia? P. Nihil sanè: aliàs inter nos agemus, de quibus agendum censebimus. Vale, & infirmitatem istam valetudinis intentiore studio vexare noli. D. Ego met sum proximus mihi, non me discendo ad mortem dabo, ne frustra sis.

ANNOTATIONES.

VBI RESCIVI) Qui factum aliquod occultius aut inopinatum insperatumq; cognoscit, is dicitur propriè rescire. legas censeo totum c. 19. lib. 2. apud Gellium. PAUCIORES VERO THEOPOMPOS QVAM EPHOROS) E discipulis Isocratis (cuius domus habita est officina eloquentia) quibus nemini vnquam plures fuisse sibi gloriatur in Orat. περὶ ἀριτορίας, cum tamen 10. minis, id est centum aureis doceret, ceteris insigniores extiterunt, Hyperides, Timotheus Cononis filius, Asclepiades, Theodectes, Leodamus, Lacritus, Iseus, Theopompus,

pus, Ephorus. In hoc postremo calcaribus, in Theopompo frenis, se uti solere aiebat Isocrates. Cic. 3. de Orat. Eorundem & in Bruto meminit & in 2. de Orat. quo loco de historicis scriptoribus differit. Cur autem Ephorum etiam *Alcophron* idem magister nominauerit, causam vide apud Victor. lib. 4. cap. 20. Proditum est etiam hoc literis Ephorum ut tardio rem, sic probiorem, & Theopompum ut celerio rem, sic improbiorem condiscipulo suo extitisse. Quod etiam hodie in discipulorum turbis apparet. *EQVIS ASELLOS INVGERE*) Plato conferens Xenocratem cum Aristotele, quorum ille ingenio tardior, hic celerrimus, cum idem dicebat quod Isocrates, quodq; postmodum etiam de Theophrasto & Callisthene auditoribus suis Aristoteles, tum illud praterea: Hui, quali equo qualem asinum coniunxi? Sed quod Plutarchus lib. de Auditione prodidit memoria de Xenocrate & Cleanthe, non tacebimus, Patiebantur se rideri ab ingeniosis, cum ipsi tardiores condiscipulis non profugerent a discendo, nec animos desponderent, sed ultro in seipsos dicteria iaciebant: se vasis angusti orificij, & tabulis aeneis similes dicentes, ut qui agrè doctrinam perciperent, perceptā firmiter constanterq; retinerent. *QVAMVIS AVSONIVS NEGET*) Epigramma est hoc.

Felix Grammaticus non est, sed nec fuit vnquam,
Nec quisquam est felix nomine Grammaticus.
Quod si quis felix præter fatum extitit vnquam,
Is demum excessit Grammaticos canonas.

Vide epigrammat. Græcorum lib. 2. tit. εἰς γράμματιν αἷς.
MANSVETIORES MUSAS.) Cic. epistol. 9. lib. 1. scripsi etiam (nam etiam ab orationibus disiungo me ferè, referoq; me ad mansuetiores Musas, quæ me maxime, sicut iam a prima adolescentia delectarunt) scripsi igitur, &c. Sic vocat ibidem studia, quæ domi celebrata & culta, ad mansuetudinem humanitatemq; traducunt animos:
cūm

cum orationes in foro dictæ contentionem & lites habeant. epist. 12. lib. 16. Tu musis nostris para ut operas reddas. Pro literis absolute ad Att. epist. 5. lib. 2. Nunc vero quoniam quæ putavi esse præclara, expertus sum quàm essent inania, cum omnibus Musis rationem habere cogito. RES MIHI IAM IN VADO) Vadum aquæ fundus in quo qui constitit. periculum non est, ne submergatur. Itaque in vado esse, erit securum, & in tuto esse, & quod eodem sensu dicitur, in portu navigare. Plant. Aulul. Hæc propemodum iam esse in vado salutis res videtur. IN TEM-
PLO DELPHICO) Huius templi toto orbe fama inclita fuit, at quod omnium gentium concursus fiebant. Isocrat. in Archidamo. τὸ τοῦ τοῦ μαντεῖος δὲ πάντες ἐκ ὅλης τῆς οἰκουμένης ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι καὶ τριτάτοι. Oraculum quod omnes & vetustissimum, & communissimum, & fide dignissimum fatebantur. Scribebantur in foribus à sapientibus viris sententiæ graues, & præcepta salutaria, quorum auctores cum deinde ignorarentur, tributa sunt Apollini, tanquam eo haud indigna. Talis sit fortasse, Nosce te ipsum, quod de cælo cecidisse ait Iuvenalis. Quid dico fortasse? Plaut. certè hoc, & illud: Ne quid nimis, septem sapientibus adseribit, quasi enim primitias quasdam Deo dedicasse, & in eius templo scribi curavisse affirmat. Plin. & Hier. Chilonem auctorem prioris nominant. Cic. 1. Tuscul. Hoc ipsum adducens & explanans. Hunc igitur (animum) nosse, nisi diuinum esset, non esset hoc acrioris cuiusdam animi præceptum, sic ut tributum Deo sit. Acriori quendam animum, virum nempe sapientem, non Apollinem eius auctorem facit. NE FRV-
STRA SIS) Linius. Ne te falsa opinio teneat. frustra esse apud Plaut. Amphit.
Bacchid. Mercat. est falli,
errare, decipi.

PROGYMNASMA TRICESIMVM.

Ascensus.

VINCENTIVS, TIMOTHEVS.

VINCENTIVS. Iamne erumpere hoc licet mihi gaudium? nunc pulchrè, nunc bene est Vincentio, circumfluo lætitiis profectò. Quis me vno viuit hodie felicior? quis fortunatior? T. Quid est quòd sic gestis? quænam hæc noua insolitæque voluptas? V. O Timothee, optima opportunitate aduenisti. Hic me amœnitate amœna amœnus oneravit dies, maximas opimitates opiparâsque obtulit mihi; laudem lucrum, ludum, iocum, festiuitatem, ferias. T. Quî tandem Vincenti? aut qualis est ista fortuna, qua te fortunatissimû hodie euasisse gloriaris? mihi enim consecutus quippiam videre, quod & diu expetueris, & semper admiratus sis. V. Rem acû. Publicum à Magistro, & iis qui statis definitisque temporibus scholasticorum progressus tentant (Examinatores vocamus) sedulitatis & doctrinæ auferre testimonium, quæro, numerare num debeam in bonis? T. Ac summis quidem atque amplissimis. Quantum conicio, gradum studiorum altioreni ascendisti. V. Ascendi verò, quod mihi, parentibus, familiæq; nostræ felix faustumque eueniat. T. Gratulor tibi honorem istû ex animo, & tua causa ego quoque incedo lætitiis. Quotus eras? V. Non aulim dicere, ne tu arrogatius quàm veriùs id à me dici interpretere. T. Audacter enuntia; nam mihi suspiciônem mēdacij,
aut

aut ambitionis mouere non potes. V. Tertius fui. T. Quot tecum ascenderunt? V. Vnde quadraginta. T. Non leue argumentum eruditionis, inter tot tam prope ad primam palmam accessisse. Quis vester signifer & coryphæus erat? V. Longinulus ille noster T. Secundus? V. Frustrâ nomen, quando quidem non nôsti. T. Præstans ingenium sortitus est ille adolescentulus. V. Præstantissimum. Stupore complebat præfectos examini, ita promptè & rectè respondere ad quæsitâ singula, afficiebatûrque ab illis diuinis laudibus. Quoties me illius loco esse optabam? Quod si quid veritatis haberet, quam superioribus diebus Magister narrabat inuexisse Pythagoram *μετ' ἐμὴν ἑστίαν*, illius pueri animam cum ingenio suo & probitate in meum corpus vellem immigrare. Ceterum anno vertente primas nulli cesserô. Et quoniam amat victoriâ curam, non est mihi consilium pati per socordiam vires, tempus, & ingenium defluere: legendo, scriptitâdo, ediscendo etiam aliquid noctis assumam. Aliquando videlicet multum ingeniosos à studiosis superatos & vidimus & accepimus. Quid multa? enitar summa ope me præstare ceteris omnibus. T. At illud sectatoribus literarum apprimè cauendum duco: ne quid nimis. V. Si periculum impendere sensero, moderabor cupiditati. T. Arbitror parentes tuos expectare huius fecilitatis tuæ felicem nûtiûm. V. Hinc domum rectâ propero: à me primûm faxo audiant, quod gestum est; mihi ipsi persoluant *δωρεῖται*. T. Ex gratulationibus vix eminebis. V. Domesticos omnes mea gloria lætitiâ ingentem agiturus diuinat animus. Vale. T. Vale. sed quid ais? V. Quid vis? T. Nempe otium à literis est hodie. V.

Fugit

Fugit te ratio. Madidúsne an fíccus es, qui istuc me interrogas? T. Tamen nihil obest.

A N N O T A T I O N E S.

QUOD SIC GESTIS) *Festus*. Gestit qui subita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter consuetudinem exultat. Latitia, voluptate gestire *Cic. quorum sensus idem est cum illo, quod ex veteri poeta adducitur. 2. de finib. Tanta latitia auctus sum, ut mihi non constem.* AMOENITATE AMOENA) *Plautus & Lucretius delectantur hoc loquendi genere, in quo nomen adiectiuum eiusdem originis est, atque substantiuum cui copulatur.* METEM ΨΥΧΩΣΙΝ) *μετεμψυχόω animam ex vno corpore in aliud transfero, traduco: ipsa translatio, & traductio huiusmodi, seu animarum in alia corpora immigratio μετεμψυχώσις, quasi dicas, transanimatio. Hoc dogma Pythagoreorum fuit, asserentium animas hominum in corpora bestiarum, atque etiam aliorum hominum se recipere. Plato in Phædone. Crinit. lib. 11. cap. 3. Quorum placitum secutus Ennius, scripsit somniasse se mortuum esse, & Homerī animam in corpus suum migrasse; ex quo se optimum poetam extitisse, & versus Homericis similes scribere. Horat. epist. 1. lib. 2. Atque hac causa fuit, cur σαρκοφάγλαι, siue ἐμψυχοφάγλαι prohiberent illi Philosophi; ne forte bubulam quis de proauo suo comederet. Plutarchus super ea re duos libellos edidit. Ad hanc mutationem allusit Horat. lib. 4. Ode 2. cum de Pindaro cecinit: Multa Dirceum leuat aura cygnum, & cum se in album alitem, id est, in cygnum mutari dixit, li. 2. Ode 20. Credebant enim eos, qui numeris poetiis delectati essent, alterius exordio vita in olores mutari, & aues canoras in cantores, & poetas renasci, & cantores atque poetas in aues musicas verti.*

Turneb.

Turneb. lib. 10. cap. 22. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ) Non modo fausti ac leri nuncij, verum etiam premia, quæ dantur lata nunciati, hoc vocabulo indicantur; idg. utroq. numero. Singulari quidem vsus est Homerus in Odyss. semel & iterum, multitudinis Cic. ad Att. lib. 2. O suaves epistolas tuas vno tempore mihi datas duas: quibus & cetera quæ reddam nescio, deberi quidē planē fateor. SED QUID AIS?) Ita veteres, cum aliquid aliud præter antea dicta aut quaesita dicturi, aut quaesituri erant. Plant. Bacchid. Sed quid ais? B. Quid est? Item in Asin & Amphit. FUGITE RATI O) Fugit me ratio, sermo est eius, qui errauit, id est, qui aliud dixit, aliud dicere voluit. Plaut. Amphit.

S O. peccaueram

Nam Amphiteruonis socium me esse volui dicere.

ME Sciebam equidem nullum esse nobis, nisi me, seruum

Sotiam

Fugit te ratio.

Catull. similiter.

Istud quod modo dixeram me habere.

Fugit me ratio, meus sodalis

Cisna est Caius, is sibi parauit.

Sumptum credibile est à ratiocinatoribus, qui interdum in deducendis & subducendis rationibus errant. In Bacchid. Plaut. dixit. Vbi me fugiet memoria. Muret. & Lamb. M A D I D U S A N S I C C O S) Siccus. Latini nominant sobrios ab ebriositate alienos. Cic. in Rullum. Virum esse vobis consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur? Idem in Academ. Dormientium, & vinolentorum, & furioforum visa imbecilliora esse dicebas, quam vigilantium, siccorum & sanorum. Hora. Ode 18. lib. 1. Siccis omnia nam Deus dura proposuit. Et, Ode 5. lib. 4. dicimus integro sicci manē die. Plaut. Persa. Iam diu factum est cum bibimus, nimis sicci sumus. Opponitur autem huic voci contraria no-

tione

tione madidus, & vuidus apud Horat. Ode proximè nominata. Plaut. Aulul.

E V. Non potem ego quidem hercle. M E. At ego iussero Cadum vini veteris ad me afferrier.

E V. Nolo hercle, nam mihi bibere decretum est aquam.

M E. Ego te hodie reddam madidum, si viuo, probè.

Locus alius est in Asin. perelegans, in quo vtramq; vocem habes.

A R T. At scelestâ, ego præter alios meum virum fui rata Siccum, frugi, continenter, amantem vxoris maximè.

P A. At nunc dehinc scito illum ante omnes minimi mortales pretij.

Madidum, nihili, incontinentem, atque osorem vxoris suæ.

P R O G Y M N A S M A

T R I C E S I M V M P R I M V M .

Premia.

PAVLVS, GREGORIVS, FAVSTINVS.

PAVLVS. Iubemus te saluere Gregori nostro. G. Saluete suauissimi sodales mei: quid agitur? F. Mirabamur paulò ante ego & Paulus vbinam delitesceres: etenim circumferentes oculos in omnem partem, cernere te non poteramus eo in loco, quo loco, nisi me fallit opinio, nunquam fuisses quàm hodie libentiùs. P. Aliqua de improviso commotiùcula te ædibus exire, vt suspicor, prohibuit. G. Nulla Paule F. Quid ergo, amabo te, creauit hanc absentiam? G. Dum per tabulata in summis ædibus curro incautiùs, clauì cuspide è vetusto asserè prominente me in-

I dui:

diuid vulnus me vt claudum fucorem residere domi solum adegit, & iucundissimi spectaculi fructu priuauit. Sed vnde vos ad me? P. Celeri passu ex ipso theatro huc nos contulimus. G. Frons lata, & oculi ludibundi indicio sunt rem cecidisse vt voluistis. P. Et ideo addito gradu ad te approperauimus, vt voluptatis te nostræ participem faceremus. F. Haud aliquando æquè beati fuimus vt hodie. G. Audire expeto: præmia nempe, & secundam populari admurmurationem consecuti estis. P. Qui bene coniciet, hunc vatē perhibeto optimū. Ita sanè obtinuimus præmia. G. Vterq; : P. Vterq; atq; vt nihil omnino dubites, rem ipsam tibi auctorē profereamus. Ecce libellum. F. Ecce meum. G. O venustos, o verè aureolos libellos: nam auro radiant ac fulgent vndique. F. Considera paulisper emblemata & parerga frontium, quàm oculis blandiuntur? G. Iste est tuus Paule? P. Meus est. G. Vt bene, vt festinè impressus est multicipitem Lernæ belluam contundens Hercules? P. Verte. G. O imaginem pulchram. Æneas patrem suum Anchisen humeris impositum ex incendio Troiano efferens, quem passibus etiam non æquis paruos Iulus sequitur. F. Et meus, aspice, quàm elegantibus signis insignitus est? G. Sic est. Aperi, vt videam quis auctor, & qua de re scriptus. P. V. B. VIRGILIUS MARO. P. Ego Festum cum Scaligeri castigationibus, videsis. G. Anno proximo superiore huiusmodi ego quoque consecutus sum, quem librum, vt gryphes in Riphæis montibus aurum, custodio. Summo pere parentes recreabitis hisce mumusculis tam politis & micantibus. F. Spero equidem. P. Fecitne medicinam pedi tuo chirurgus? G. Accuratissimè

Qua

Qua demum ratione? G. Principiò expressit concretum sanguinem: pòst lauit vulnus, & subtili lin-
teolo exterlit: tum emplastrum applicuit, & pedem
vt videtis circumligauit. F. Optimè. G. Intra dies
paucos, Deo annuente, in scholam me rediturum,
& vobiscum in campo ad Danubium cursura cer-
taturum autumo. F. Ante noctem Præceptori nun-
tiabo de istoc aduerso casu tuo: nec me animi fal-
lit, magno ei dolori futurum; amat enim te merito
tuo, quod sæpe cognoui. P. Condiscipuli ad vnum
dolebunt, cum intellexerint. G. Permodicū & panē
nihil est. Quorsum tragædias in nugis? F. Nunc va-
le Gregori, nos discedimus. G. Et vos bene valete.
P. Crastino te reuiseamus. G. Quod vestra voluntas
tulerit.

A N N O T A T I O N E S.

CLAVI CVSPIDE ME INDVI) Sic locutus
est Caesar lib. 7. de bello Gall. Seipsi acutissimis vallis
induebant. Virgil. 10. Æneid.

-animo nunc huc nunc fluctuat illuc,

An sese mucrone ob tantum dedecus amens

Induat, & crudum per costas exigit ensem.

QVI BENE CONIICIET) Cic. 2. de Divinat. Est
quidem Græcus vulgaris in hanc sententiam versus. Bene
qui coniiciet, vatem hunc perhibeto optimum. Versus Euri-
pidis hic est: *μάρτυς δ' ἀγιστὸς ὅς τις ἀνάστα σοφός*. Cuius
principium citat idem Cicero more suo ad Att. epist. 13. lib.
7. **O VENUSTOS**) Venustus esse aliquando idem quod
fortunatus ac felix, & contra, inuenustus eandem ha-
bere subiectam vim, quam infortunatus & infelix, probat
Nonius libro primo. Que quidem non ita vulgaris nota, ac

publica moneta significatio videri merito potest. PARE R-
GA FRONTIVM) Quibus de frontibus loquatur, aut
quæ sint libri frontes, perspicuum est ex illo Ouidij eleg. 1.
Tristib. lib. 1. ad librum suum, exteriores videlicet eius partes.

Nec fragili geminae poliantur pumice frontes,
Hirsutus pallis ut videre comis.

De iisdem epigram. 1. Catull.

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitur.

Martialis quoque libr. 1. pumicatam libri frontem dixit.
Nam quomodo nunc, ita antiquitus libri pellibus tegebantur,
quas leuigare ac perpolire pumicibus solebant. De volumine,
cornibus, umbilicis, frontibus librorum, vide Manut. in epi. 7. lib. 3. UT GRYPHES IN RIPHÆIS)
Riphaei montes sunt in Scythia, in qua & gryphes animalia
capite & rostro Aquilis (nisi quoddam auribus equinis) reliquo
corpore leonibus similia, alata tamen, & equis vehementer
infecta, ut indicat etiam Virgilius noto carmine eclog. 8. Iunguntur iam Gryphes equis, &c. ibidemq. Seruius.
Plinius lib. 7. cap. 2. Sed & iuxta eos, qui sunt ad Septentrionem versi,
haud procul ab ipso aquilonis exortu, specuq. eius dicto, quem locum Gesclitron appellant,
produntur Arimassii quos diximus, vno oculo in fronte media insignes:
quibus assidue bellum esse circa metalla cum Gryphis ferarum volucris genere quale vulgo traditur, eruento
ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris custodientibus,
& Arimassis rapientibus, multi, sed maxime illustres Herodotus & Aristæas Proconesius scribunt. Idem. lib. 10. cap. 49. Pegafos equino capite volucres, & Gryphas aurita aduncitate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Æthiopia.

* * *

PRO-

PROGYMNASMA

TRICESIMVM SECVNDVM.

*Repulsam passi.*MARTINVS, IOSEPHVS, LVOAS,
GYMNASIARCHA.

MARTINVS. En vnquam hoc durissimo & intolerando seruitio exibo? in orbe terrarum nihil est me vno ærumnosius, nihil perditius. Pro Deum atque hominum fidem: iam sextum annum in pistrino Grammatico miserabiliter molo. Timæum Platonis, quo non esse quidquam tenebriosius fama tenet, celerius credo faciliusque caperem. Heus heus, cohibete gradum: quo ambulatis vos? I. Ad gymnasij Prefectum tendimus. M. Quas ob res? I. Depulsi sumus de spe, ego Humanitatis, iste Rhetoricæ: vterque præteritus est à Nomenclatore. M. Non igitur ego solus miser cum grege commilitonum meorum: me quoque (indignum facinus) excluderunt schola Syntaxeos. Ibo simul, & enitar exorare virum, & misereatur mei, consiliâque meliora capeſſat. Equidem si centum annis sedero in ludo Grammatico, non plus addiscam quàm hoc sexennio: omnes bonæ felicitates aduersantur & inuident mihi. I. Me verò Mobile cum fixo (quod illud Dij perdant) fecerunt immobilem, & tanquam in cruce suffixerunt. Cur tu, bone Luca, non ascendisti? L. Dic quibus in terris: nam cur vos non ascendistis? M. Perperam respondimus in examine, malè scripsimus. L. Eodem me crimine alligavi, vt isti Triumviri asseuerant, qui doctrinam nostram periclitati

sunt. Tam dignus ascensu fuisset, quam alius quivis. I. Neque nos tam sumus rudes & inepti, ut non si minus ex iustitia, certè quidem ex liberalitate & gratia potuerint nos illi Critici in scholas superiores asciscere: id quod antehac factum. L. Non secus atque si quæstionem inter sicarios aut sacrilegos exercerent, & crurifragium nobis perpetuè esset, asperos se præbebant & rigidos. Æacum, Minoa, Rhadamantum de capitibus nostris iudicio decernere putares. Sed ipse Præfectus contrà tendit. G. Salute adolescentes: quorsum hîc adestis? L. Reuerende Domine, prohibitus sum aditu scholæ Rhetoricæ. G. Quid narrat Iosephus? I. Ab humanitate reiectus sum. G. Et Martinus? M. à Syntaxi. G. Bene habet, sic merebamini. L. A Domine, tuam fidem obsecro. Liceat ascendere. G. Non perpendis quid contendas. M. Sextus labitur annus, cum sedeo in schola Grammaticæ: pertæduit. G. Nisi tu doctior Grammaticæ fias, adhærebis ad scamnum tuum usque ad annum sexagesimum. Tu similiter Iosephe, nec sequente Autumno Humanitate donaberis, si ad sedulitatem non addideris vel plurimum. I. Atqui perpetuò disco, continenter in libris versor, usque ad supremam lassitudinē donec defessus sim medullis omnibus. G. Scriptio & responsa hoc quā verum dicas demonstrarunt. Mitto barbarissimos: referta & scatens erat solœcismis epistola tua: quod genus figuræ apud Lucam quoque elucebat; apud te, Luca, qui in Græcis Alphabetum nescis, & neque solita, neque pedibus deuincta oratione cum villo eorum qui ascenderunt comparandus es: Præcepta insuper non tenebas. adeo, ut vix semel aptè responderis. L. Timor verba præpediebat, quo panè examinabar.

nimabar. G. Scitum, & ignavis istis vsitatum, ignorantia culpam timori assignare. Victores illi profecto non timebant: quia quæ tu ignoras, ipsi sciebant, & ad pugnam suis rectè instructique armis procedebant. M. Tuam clementiam precibus omnibus oro & obtestor, absoluat me tandem aliquando ab ista schola: satis diu iam hoc saxum voluo: polliceor incredibilem diligentiam in Syntaxi. G. O te inconsultum, ô insipientem. Hoc laboras, vt domum ædificare tibi fas sit, nullumque fundamentum ponere. Sic faciunt omnes, qui ad grauiora reconditoraque studia adiungunt animum, cum leuiora vix primoribus labris attigerint: quodque in priore consequi scientia debuissent, id se in superiore ludo promittunt velle discere, nec stant promissis. Adhuc vidi nullum, qui Grammaticæ indoctus, eam in Humanitatis, Rhetoricæ, Philosophiæ, Theologiæ aliarumque disciplinarum officinis didicerit. Quare, Luca, ne imponas tibi: non consequeris quod cupis. L. Heu. At enim nisi audis, parentibus dare me in conspectum non sustineo: efferuescent ira, & stomachum in me erumpent. G. vt ita sit, tute hoc intrinisti, tibi exedendum est. Commentare, quo pacto illis propitiis & beneuolis vtare. Mea nihil interest, nec ob tuum incommodum abrogandæ videntur comodæ leges gymnasij, & aperienda fenestra discipulis ad socordiam. I. Ego, Domine, non audiui omnia à Magistro, in quibus interrogabar. G. Quid te impediuit? I. Occupationes variæ non fuerunt me tam frequentem esse in ludo. G. An tu subducere me istis dictis postulas? Credibile est temetipsum tua voluntate coactum, tibi interdum mandasse ne-

gotia non necessaria. Vt cunque sit, danda fuit opera, vt etiam illa cognosceres. I. A mi domine Præfecte, sum pauper, viuo alienis sumptibus, & ni ascendero, amisso Mæcenate, literis & scholæ cogar multam salutem dicere. G. Contra torrentem niteris. Dedecorabis Mæcenatem, si, quod petis impetrabis. Non enim ille te alendū suscepit, vt nunc in hac, paulò pòst in illa schola trūcus super lignum sessitares; verū vt eruditior semper teipso effectus, eius postmodum vtilitatibus cū tempus venisset, commodares. Quòd si istas ratiunculas probauerimus: hæc aut illa non audiui cū explicarētur: Mæcenas non me posthac de suo alet; parentes è conspectu suo fugabunt, ex hoc ero diligens, iam multos annos hanc scholam frequentaui: si inquam has similēsque ineptias pro aptè conclusis epichirematibus receperimus, iisque permoti, scholam eruditiorē aliquibus patefecerimus; nullum vtique in inferioribus relinquemus. Quisnam status erit nostrę prouinciæ? quæ facies? in me postea culpa omnis transferatur, in me redundet ista calamitas. M. Patiare te flecti. L. Noli propter Deum, respuere rationes. G. Immò si fiant, quæ vos futura asseritis, ad exemplum proderunt multis, sceleritèrque sapient, qui malis alienis sapient: & dum similia formidabunt, acrius se studiis inuoluent. Cur Præceptorum vestrorum pæne assidue cohortationes, obiurgationes, istorūque malorum, in quæ incidistis nunc, prædictiones nihil apud animos vestros vnquam valuerunt? Ecce iam pretium fertis ob stultitiam. Atquē autem vtile censeo scholis nostris, vos & similem vestri turbam multari hac ignominia, quàm alios vestrum dissimiles, hoc est, industrios & doctos

Etos adolescentes cumulari gloria: vtrâque nimirū
 re, vt aliqua Respub. continentur. Quo circa defini-
 te, iam conclamatum est: frustra operam conte-
 ritis. Auferte vos domum, abscedite hinc, molesti
 vltra ne sitis, nihil noui de vobis nouo aliquo edi-
 cto fancietur. L.M.I. Dignare misericordia mise-
 ros. G. Cur vos ante vestri ipsorum non miserebat?
 quem modò amicum inuenietis, cum vobismetipsi
 hostes extiteritis? Serò sapiunt Phryges. L. Si post
 mensem idoneus fuero, nunquid non permittes me
 ascendere? G. Si. L. Conabor manibus & pedibus,
 noctesque & dies obnixè. M. Ego etiam laborem
 ac studiū adhibebo. G. Nimum miris modis mira
 prodigia, si tu actum reddas vno mense, quod sexē-
 nio non reddidisti. Magis istuc lingua percipio di-
 ci, quàm factis credo fore. Nihilominus, vt ne atro-
 citatem meam accusare possitis, indulgeo spatium.
 I. Quoniam ea conditio istis offertur, volo eā quo-
 que accipere. G. Tui est arbitrij. Sed hoc antè vo-
 bis denuncio, non plus gratiæ inuenturos, quàm
 nunc inuenistis. Præcipiam insuper Magistris, vt
 deinceps austerius vobiscum agant, & verberibus
 ad discendum compellant magis quàm hætenus: si
 fortè hæc ratio ceu à brutis ani mantibus nonnihil
 possit extorquere. Trahunt aratrum fortius boues,
 si fodiantur stimulis: & sub onere ambulant cele-
 rius asini, si ipsorum latera identidem percurrantur
 fustibus. Abite vnde huc pedem attulistis, & rebus
 vestris prospicite. Quin adhuc pauca attendite. Ci-
 cadæ æstatis tempore cantilenis assiduò sese oble-
 ctabant, cum formicæ, vt sunt prudentes, ac non in-
 cautæ futuri bestiolæ, ingentem farris aceruum po-
 pulantes, magnis operibus in cauernas cibaria con-

ueherent, quibus per hyemen victitarent. Fortè accidit, vt tritici grana terra humoribus putrescentia cubilibus exportarent, & ad Solis radios deficerent. Prætetiens cicada orat, vti alimoniam sibi dignentur esurienti impertiri. Tum formicæ: Quid tu, inquit, per æstatem agebas? cur tibi quod ederes non colligebas? Ego verò, subiecit cicada, non eram otiosa: canebar musicè: Hic arridentes formicæ responderunt: Si æstate cecinisti, hyeme saltata. Atque ita vacuam, vt venerat, inanemque discedere coëgerunt. Nunc æstas est dum adolescentis: quando senescetis, hyems erit. Ibi tum iucundè & suauiter fruimini, si quid modò vobis scientiæ pepereritis. Quod quia hucusque omisistis, otio autem, ambulationibus, ludis potius tempus transimisistis, cum condiscipuli vestri studiosè elaborarint in literis, an non idem illi quod formicæ cicadis, poterunt vobis exprobrare? O Luca, o Iosephe, o Martine, qui hac proxima æstate cecinistis, nunc choros ducitote. Hæc in pectora vestra demittite, & ad frugem vos recipite. Verbum non addam: quin vos hinc amolimini. M. Occisissimus sum omnium qui viuunt hodie vsquam gentium. I. Quam nunc ego spem, quam opem, quod consilium capessam? Nullus sum. L. Ærumnas Herculis supero ærumnis meis; nec quid me nunc faciam scio. Parum abest, quin me relinquat animus.

ANNOTATIONES.

EN VNQVAM) id est, vnquamne, hoc est, ali-
 quando? vt Seruius intrepratur ad illos versus
 eclog. i.

En vnquam patrios longo post tempore fines,
 Pauperis & tuguri congestum cespitem culmen
 Post aliquot mea regna videns mirabor aristas?

Idem Poëta per interpositionem diuist, eclog. 8.

-en erit vnquam.

Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta.

Plaut. etiam Rud. *Quæso, en vnquam hodie licebit mihi loqui? & Trinum. ô pater, En vnquam aspiciam te? Terent. Phorm. En vnquam cuiquam contumeliosius Audistis factam iniuriam? IN PISTRINO MOLERES*) Apud maiores nostros (inquit Seruius in 1. *Æneid.*) molarum non erat vsus, frumenta torrebant, & ea in pilas missa pinsebant, & hoc erat genus molendi: vnde & pinsores dicti sunt, qui nunc pistorum vocantur. Hinc Virg. frugesq; repectas. Et torrere parant flammis & frangere saxo. Inuenta sunt deinde mole asinaria, quas circumagerent asini: alia trusatiles, quæ hominum manibus versabantur maximo cum labore & lassitudine. Inde captum vsurpari pistrinum, pro loco molestiarum laborumq; pleno, & pro negotio nimium operoso. Terent. And.

Verberibus casum te in pistrinum Daue dedam vsque
 ad necem,

Ea lege atque omine, vt si te inde exemerim, ego pro te
 molam.

Plaut. Mostell.

Rus mihi tu obiectas? sanè credo Tranio,
 Quod te in pistrinum scis actutum tradier.

TIMÆVM PLATONIS) Adagium, Platoniciis numeris obscurius, quo vsus est Cic. lib. 7. ad Att. epist. 13. Plato quippe numeris Pythagoricis suam philosophiam inuoluit & obscurat, lectoriq; nebulas seu tenebras ingentes offundit, in dialogo precipue, qui Timæus, siue de natura inscribitur, quo nihil obscurius. de quo 2. de finib. Rerū obscuritas,

non

non verborum facit, vt non intelligatur oratio, qualis est in Timæo Platonis. Idem Academ. 1. In libris Platonis nihil affirmatur, & in vtramque partem multa differuntur, de omnibus queritur, nihil certi dicitur. DIC QUIBUS IN TERRIS) eclog. 3. Damaetas pastor ex Menalca querit in hunc modum.

Dic quibus in terris & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cœli spatium non amplius vlnas.

Hanc questionem cum Menalcas dissoluere non posset, æquè difficilem obiecit.

Dic quibus in terris inscripti nomina Regum
Nascuntur flores.

Quem morem & hodie vulgus imitatur in congressibus. TRIVMVI RI) Triumviri, seu vt Plaut. saepe vocat, Tresviri, quidam capitales creabantur, quorum munus in facinorosos & seruos ius dicere. Idem custodiae carceris præfecti erant, ipsorumq; interuentu de maleficis supplicium sumebatur. Amphit. Quid faciam nunc, si tresviri me in carcerem compegerint? Asin. Nam iam ex hoc loco ibo ego ad tresviros, vestraq; ibi nomina, saxo, erunt. Capitis te perdam ego & filiam. ILLI CRITICI) Grammatici qui descriptoribus & scriptis aliorum, imprimisq; poetarum ferrent sententiam, sic appellati sunt. Qualis apud Horatium Metius Tarpæ. Quintilius, apud Græcos celebratissimus ille Aristarchus. Horat. epist. 1. lib. 2. Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus, vt Critici dicunt. Tamen si vocem ipsam spectes, officium Critici malè Grammaticis finibus includitur, non rectè, inquam, ipsa iudicandi facultas atque peritia, quæ vis huius vocis est, cum actione confunditur. & κριτικός pro κριτής ponitur. Hoc non magis decet fieri, quàm pro eodem habere ποιητικόν, & ποιητήν, ἀποητικόν & ἀποητήν, στρατηγικόν, & στρατηγόν. ÆACVM, MINOA, RHADAMANTHVM) De his tribus inferorum iudicibus in 6. Æneid. Legendi mythologi,

gi, & maximè Natalis Comes. Propter iustitiam, qua in terris claruerunt, hoc honore donati à Ioue finguntur. A DOMINE) à aduerbium quiritantis, aut commiserantis est, & per aliquam harum interiectionū redditur, ah, hei, hem. Est cum terrorem & perturbationem declarat, tum valet hem, & eho. Catul. qui eo gaudet, prima notione dixit. A te tum miseri, malig, fati. Hæc idcirco breuiter, ne quis insolentia huius particula deceptus, in Ah, commutandam, putaret. HOC SAXVM VOLVO) Sisyphum quod Iouem prodidisset, fabulantur Poëta hac pœna apud Orcum in perpetuum cruciari, vt ingens saxum manibus & pedibus connixus & sudans in aduersum montem prouoluat. Cum autem non longè abest à montis vertice, tum vi quadam valida saxum repellitur, & in planitiem reuoluitur, ipseq, iterare laborē cogitur. Sisypho ambitiosos comparat Lucretius in 3. his versibus.

Nam petere imperium quod inane est, nec datur vnquam,
Atque in æ semper durum sufferre laborem:
Hoc est aduerso nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo iam vertice rursus
Voluitur, & plani raptim petit æquora campi.

Hinc saxum voluere eos dicimus, qui inexhausto, nec tamen vtili labore conficiuntur. Terent. Eunuch. Satis diu iam hoc saxum voluo. MULTAM SALVTEM DICERE) Dicendi ratio è Græco fonte profluens, πολλὰ καὶ ἀγαθὰ λέγειν. Cic. epist. 33. lib. 7. Ego verò multam salutem & foro dicam & curiæ, viuamq, tecum multum, & cum communibus nostris amatoribus. VT ALIQUA RES PVB.) Solonis est, de quo ita Cic. ad Brut. epist. 15. Neque solum vt Solonis dictum vsurpem, qui & sapiens vnus fuit ex septem, & legum scriptor solus ex septem. Is Rempub. duabus rebus contineri dixit, præmio & pœna. G. SI) Breuiloquentia delectatos fuisse Lacones constat. Inde λακωνισμός.

Ἰδὲ & λακωνισμοῖς. Paucissimis igitur verbis, saepe uno, plurimum sententiae complectebantur. Exempla sint αἰκία, si. Qua voce tantum ad longam Legatorum Philippi orationem responderunt. Præterea cum illis scripsisset Philippus; Si exercitum duxero in Laconicos fines, deuastabo vos, etiā rescripserunt, Si. Plutarch. de garrulitate. Item δ, cum quaesiuisset an ipsum in ciuitatem essent recepturi. Plutarch. eod. lib. Cum ipsorum agrum ingressus, per litteras quaesiuisset, uellentne se ut hostem, an ut amicum venire, responderunt, ὅδ' ἔρερον, neutrum. Contrarium est βαρτολογία, & βαρτολογία, hæc enim loquacitatem & sermonem nimis effusum & prodigum significant. **ÆRVMNAS HERCVLIS**) Propter tam graues, & omnibus iam, etiam tonsoribus notos labores, eosque non paucos, qui à diuersis Poëtis sunt descripti. Plaut. Persa.

Qui amans egens ingressus est princeps in amoris vias,
Supetauit ærumnis is suis ærumnas Herculis:

Nam cum Leone, & cum excetra, cum Ceruo, cum Apro
Ætolico,

Cum auibus Stymphalicis, cū Antæo deluctari maueim,
Quam cum amore.

PROGYMNASMA.

TRICESIMVM TERTIVM.

Vacationes.

PETRVS, HILARIVS,

PETRVS. Cum duodecim mensibus uol-
uatur annus Hilari, & is in quatuor tem-
pora digeratur, in ver, Æstatem, Autum-
num, Hyemem; vnumquodque autem
trimestri

trimestri spatio terminetur: non sum animi dubius, quintu, sicut in gradibus ætatis humanæ adolescentiam pueritiæ, constanti seu mediæ ætati, & senectæ præfers; ita in differentiis tēporum ætatem cæteris anteponas; ac proinde æstiuis mēsisbus amplius delectere, quando pacatum nitet diffuso lumine cœlum, rami baccharum vbertate incuruescūt, segetes largiuntur, fruges, pellucidulis aquis manāt fontes, quando stantes dædala tellus summit flores, & rident æquora ponti. H. Esto sanè: quorsum tu istuc? P. Quorsum? nosse velim, ex Iunio, Iulio, Augusto; siue, vt veteres nominabant, Quintili & Sextili, ex his tribus, inquam, mensibus, ecquis tibi expectatissimus venire consueuerit. H. An etiam id dubitationem habere potest? Idem, Petre, qui tibi. P. Quem ergo mihi amabilem acceptumque procedere autumas? H. Quid credis? Iulium. P. Quibus de causis? H. Quia Alcedonia sunt in scholis plus triginta, nedum quatuordecim diebus. Vacationum agitantur solennes feriæ: licet deambulare, & sese dare lusibus. In patriam quoq; abeundi potestas conceditur ad visendos parentes, fratres, sorores, propinquos & affines: vbi tam blandæ salutationes, tam beneuolæ ac festiuæ congressiones, tam multe vocationes ad honesta & delicata conuiuia. Quid verbis opus est? incunditates sexcentæ. P. De ista re nunquam tibi aduersari certum est. Laudo, laudo maiorum nostrorum prudentiam, qui adolescentum valetudini ista relaxatione consulendum putauerunt, quam continentibus atque diuturnis literarum contentionibus offendi exploratum est, cœlo æstuante potissimum, quali affligimur exorta canicula. Et mihi multo verissimum videtur illud

illud epigrammatographi: Pueri si ætate bene valent, satis discunt. H. Iam istuc vagandi & vacandi tempus propinquat. P. Scio, fastos seu kalendarium identidem adij. H. Qui traduces? P. Non omnino vsum librorum dimittam, nec me à nostris Musis proinde, vt si bellum ipsis indixissem, disiungam. H. Optimè verò, Petre, & fieri sic decet. Quid leges? P. Ea imprimis quæ liberalem & frugiferam delectationem pariant: vt sunt Græcorum Romanorumque historiæ, & excellentium carmina Poëtarum. Exercitationem styli haud intermittam, dictata recensebo, audita mecum pertractabo. Denique ita has hebdomadas vacationum transigere constitui, vt etiam otij mei rationem asserre possim. H. Ego natale solum, quod me sui immemorem esse nō finit, post quartum denique annum quàm discessi, videre destinaui. P. Et rectè. H. Addunt non mediocre calcar quas ab hinc triduum accepi literas; eæ sunt paterna manu. Ante diem tertium Nonas Quintiles iter in patriam ingredi iubent. P. Quando huc te reuersurum augurare? H. Si erit, vt illi me citò dimittant, citò: mater imprimis, quæ extra me stirpem virilem, aut muliebrem patri meo nullam generauit. Et nosti quanta sit matrum, in vnicos præsertim, φιλοσφροσύνη. P. Multas persæpe opportunitates corruerunt istæ matres, quæ sic efflictim amant liberos. H. Tamen per patrem impetrabo, vt ne vltimus omnium huc reuertar. P. Planè ita faciendum sentio.

A N N O T A T I O N E S.

VNVMQVODQVE AVTEM TRIMESTRI)
Adscribamus super hac re versiculos Ausonij.

Æternos

Acernos menses, & tempora quattuor anni.
 Quattuor ista tibi subiecta monosticha dicent.
 Martius, Aprilis, Maius sunt tempora veris.
 Iulius, Augustus, nec non & Iunius, æstas.
 Semptembri, Octobri, Autumnus, toroque Nouembri.
 Brumales, Ianus, Februarius, atque December.

IN GRADIBVS ÆTATIS HVMANÆ) *Qua-*
dripartita temporum commutationi Pythagoras hominum
etatem comparauit, & in quatuor eā partes distinxit, in
pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, senectutem. Primā
veri, alteram æstati, tertiam Autumno, vltimam Hyemi si-
milem esse confirmans: singulis autem 20. annos attribuit.
Laërt. Ouid. 15. Metam. Eandem distributionem secutus est
Horatius ad Pisones, vbi etiam cuiusq; etatis mores natu-
ramq; depingit. Varro à die Natali facit quinque partes. si-
ue gradus. In primo collocat pueros, qui sic dicantur, quod
sunt puri, sine pube, impubes, ad annum decimum quintum.
In secundo adolescentes, ab adolescendo appellatos, ad an-
num trigessimum. In tertio iuuenes, quod domi forisq; Rem-
pub. iuuare possint, ad annum quadragesimum quintum.
In quarto seniores, tum enim senescere corpus incipit, ad
annum sexagesimum. In quinto, qui ad finem vitæ exten-
ditur, senes, qua etate corpus senio conficitur & laborat.
Singulis ergo, præter extremum, annos quindecim Varro
decernit. Hippocrates septem gradus constituit, infantiam,
pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, virilem etatem, se-
nectutem, senium. Primi finem esse vult annum septimum:
secundi decimum quartum: tertij duodecesimum: quar-
ti tricesimum quintum: quinti quadragesimum secundum:
sexti quinquagesimum sextum: septimi nouissimū annum
vite humana. Vide insuper Gellium lib. 10. cap. 28. Iam quas-
dam loquendi rationes in etatibus & anni temporibus &
mensibus quoque accipiant adolescentes. Incunte, prima,
extrema, exeunte adolescentia, iuuentute. Prouecta, præci-

puti, adulta etate, precipiti, extrema senectute, &c. Sic in-
eunte, primo vere, exeunte, adulto, precipiti. Virg. Vere no-
uo. i. Georg. Medio, adulto, prono vere. iisdem de ætate vte-
mur (quam iudem novam in 4. dixit Virgilius, Caesar ini-
tam & exactam) & de reliquis partibus. Quas etiam se-
nescentes, vt Cic. hyemē pro lege Manil. & 2. de Nat. Deor.
Item prouectas, vt Tacitus noctem, appellabimus. Quæ om-
nia fas erit ad menses accommodare. QVINTILI ET
SEXTILI) Romulus annum digessit in menses decem,
fecitq; Martium primum, Aprilem secundum, propter Mar-
tem & Venerem auctores Romana gentis, tertium à maio-
ribus cognominavit, quartum à iunioribus: illum Maium,
hunc Iunium, Reliquos à numero Quintilem quod esset
quintus, Sextile quod sextus, & sic deinceps. Ouid. i. Fasto.

Martis erat primus mensis, Venerisque secundus,

Hæ generis princeps, ipsius ille pater.

Tertius à senibus: iuuenum de nomine quartus,

Quæ sequitur, numero turba notata fuit.

Postea de nomine Iulij Caesaris, quod eo natus esset, vt Fe-
stus inquit, seu M. Antonio legem ferente, vt scripsit Ma-
crobius. Quintilis appellari cœptus est Iulius. Sextilem è suo
suo cognomine Augustum nuncupavit, magis quàm Septem-
brem, quo erat natus: quod eo sibi & primus consulatus, &
insignes victoriæ obtigissent. Sueton. in Octavio cap. 31.
Hanc licentiam sibi permitti voluerunt Tiberius, qui Sep-
tembrem à se Tiberium, & Octobrem Lium: Nero, qui
Aprilem Neronem, Maium Claudium, Iunium Germani-
cum nominari iussit. Domitianus autem vt refert Suet. cap.
13. Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus
suis Germanicum, Domitianumq; transnominavit: quod
altero suscepisset imperium, altero natus esset. Lilius de an-
nis & mensibus. Argutum est, quod de Tiberio scripsit Dio.
Cum ei instaret senatus, statueretq; Nouembrem (eo men-
se natus

se natus erat XVI. Kalend. Decemb.) Tiberium appellandum esse, ita respondit. Si vobis Casares erunt XIII. quid facietis? **ALCEDONIA SVNT IN SCHOLIS**) Halcedones, seu Halcyones sunt aues paullo maiores passeribus, media hyeme in litore maris nidos faciunt, ova pariunt, pullos excludunt. Quibus diebus silentibus planè vetus summa est cæli serenitas, summa maris tranquillitas. Vnde dies illi Halcyonij vocantur. Vide Aristotelem de histor. animalium lib. 5. cap. 8. Plinium lib. 2. cap. 47. & lib. 10. cap. 32. Aelianum lib. 1. cap. 36. Varronem de lingua Latina lib. 6. Seruium in 1. Georg. Plaut. Casina, ad quietem & tranquillitatem à turbis & litibus in foro transferens pacem fecit. Tranquillum est, Alcedonia sunt in foro. Nos ad scholarum ferias, quæ in mensem Iulium incidunt, festiue significandas adhiberi posse censuimus. **IVCVNDITATES SEXCENTÆ**) Ingentem infinitumque numerum hoc verbo Latini declarant. Cic. ad Attic. Veno ad epistolas tuas, quas ego sexcentas vno tempore accepi. Ad eundem. Belli periculum, militum improbitas, sexcenta præterea alia. Plaut. Trinum. Sexcenta ad eam rem causæ possunt colligi. Idem alibi. Sexcenta sunt quæ memorem, si sit otium. Terent. Phorm. Sexcentas perinde potius scribito dicas. Licet etiam vti verbo mille, eadem ratione. Plaut. Amor mille modis ignorandus est. **OTII MEI RATIONEM AFFERRE**) Præclarus est locus in oratione pro Cn. Plancio, quem ad verba nostra illustranda totum adscribere non pigebit. Sed quid ego dicam de occupatis meis temporibus, cui fuerit ne otium quidem vnquam otiosum? Nam quas tu commemoras, Casti, legere te solere orationes, cum otiosus sis, has ego scripsi ludu & feriis, ne omni no vnquam essem otiosus. Etenim M. Catonis illud, quod in principio scripsit Originu suarum, semper magnificum & præclaru putavi. Clarorum virorum atque magnorū, non minus otij,

quàm negotij rationem exstare oportere. Iustinus præfatione, eiusdem dicti à Catone meminit. Columella lib. 2. cap. 22. Sed cum tam otij, quàm negotij rationem reddere maiores nostri censuerint. QVOD ME SVI IMMEMENTOREM) Cic. 1. de Orat. Patria nos omnium maxime delectat, cuius rei tanta est vis, ac tanta natura, vt Ithacam illam asperimus saxula tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteposuerit. De Vlysse loquitur, de quo & Homerus hoc ipsum Odyssæ 5. Ouid. de Pont. lib. 1. eleg. 4.

Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre locis.
Nescio quana natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Huc tamen ex illa barbarus vrbe fugit.
Cum bene sint clausæ cauea Pandione natæ,
Niritur in syluas quæque redire suas.
Assuetos Tauri saltus, afflucta Leones,
Ne feritas illos impedit, antra petunt.

Scriptit encomium patriæ Lucianus, in quo sic inter cetera. Si de urbium electione optioneq; ageretur, nemo profecto contempta patriâ, aliarum splendorem diuitiasque sequeretur: non quod illas non cuperet, sed quod iis patriam suam ornatam velleret: quam nihilominus qualiscunque esset, ceteris anteponeret, ANTE DIEM TERTIVM NONAS) Dicerem aliquid de hoc loquendi genere, ostenderemq; quo pacto eum ipsum diem, qui exprimitur, non precedentem significaret. item de illis, in ante diem, ex ante diem tertium Nonas, post diem tertium Kalendas, nisi me id iam pridem in Rochum Perusinum præstitisse meminisssem, cui præter cholia, etiam multa capita inserui. Vide editionis tertiæ cap. 50. Consulendus & Manut. in epist. 8. lib. 2. & 7. lib. 3. ad Attic.

PROGYMNASMA

TRICESIMVM QVARTVM.

Studium in syluis ac nemoribus.

MINVTIVS, POLYDORVS Magistri.

MINVTIVS. Non ita pridem, cū essem
 forē extrititia perturbatione, quārebam
 vbi illam miserā ex animo velut expue-
 rem. Dedi me itaque ad legendas episto-
 las Plinij, quas abs te vt breues, argutulas, disertas,
 suaues, eruditas & facetas magnoperē probari sæ-
 pius animaduenteram. Incidi autem in sextam libri
 primi, qua ille memorat Cornelio Tacito, qui cum
 ei familiaritas mutua intercedebat, se in sylua dum
 venaretur, & ad retia federet, iacerētque in proxi-
 mo venabulum, quo scilicet feras in plagas se in-
 duētes transuerberaret, meditatum esse; cogitatio-
 nēsque suas stylo pugillaribus indidisse. *Non est quod
 contemnas, inquit, hoc studendi genus: mirum est, vt ani-
 mus hac agitatione motus, corporis excitetur.* Iam vnde
 que sylua & solitudo, ipsumq; illud silentium quod vena-
 tioni datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde
 cum venabere, licebit auctore me, vt panarium & lagun-
 culam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam
 magis montibus, quam Minervam inerrare. His ita perle-
 ctis, egomet continuò mecum, cōueniam Polydo-
 rum, ex eo sciscitabor, quid de hoc Pliniano iudi-
 cio ipse iudicet: arbitretur ne perinde Minervam vt
 Dianam vagari per montes & nemora. P. Non er-
 go hoc de nihilo est, quod me conuentum esse ex-
 petisti. M. Non est Polydore, sed ausculta dū. Musis

quidem certè, & *μῆσαγέη* Phœbo montes, nemora, sylvas in quibus habitent, & chòros agitent, non arces & vrbes dedicatas nouimus. Capiuntur item eiufmodi locis poëtæ, & in ea secedere carmina cōposituri cōsueuerunt. De Orpheo quoties legimus, ipsum canētem bestias & quercus infecutas? Quòd si hoc antiquissimum è doctis genus, Poëtarum inquam, illic in suo negotio percommodè versari potest, cur alij non possunt? quid eos prohibet? Si solitudo ac silentium studiis conducunt, ibi neutrum desideratur. Si liber cœli aspectus, si lenes viridissimarum arborum susurri, si dulces auicularum concentus, si placido cum murmure de rupibus defiliētes lymphæ cogitationem minimè confundunt ac remorantur, quin potius spiritum exsuscitant, animum hilaritate complent, atque ad propositam actionem attemperant, cur non stamus à Plinio, & aliquando cum stylo & palimpsesto, aut cum libro in nemus ambulatum imus, ibique summa iucunditate diem conterimus? Virgilium Poëtarum excellentissimum in Campaniam frequenter, regionis amœnitate illectum secessisse, ibique bonam partem suorum carminum condidisse proditum est memoriæ. P. Quia sententiæ meæ particeps, vt esses, idcirco istuc *ἱερὸν* in medium attulisti, respondebo tibi, si spoponderis prius, non emanaturum quod audieris; sum enim homunculus vnus è multis, nondum oracula cano. M. Quod mihi credideris, ait Plautus, sumes vbi posueris: alium putes licet rimarum plenum esse, non me. P. Locos solos, ac silentium quàm altissimum legentibus, scribentibus, commentantibus vehementer commodare fatendum est, nec inter arbitros, clamores,

mores, strepitus, quantumcunque mediocres ani-
 mum pro eo ac vellet deberetque suum posse agere
 negotium. Hinc videmus literarum candidatos a-
 mare secessus, & locos interiores ac penitus silen-
 tes captare, ne per idola & imagines rerum sensi-
 bus perceptarum mēs sese diuidere ac pluribus im-
 pertiri cogitationem, & veluti pugnam quandam
 tolerare cogatur. Demosthenes ille, cuius eloquē-
 tia obstupuit vniuersa Græcia, studendi causa la-
 tebrosè ab hominum conspectu, loco subterraneo
 se occultabat, ex quo nulla vox audiretur, nihil vi-
 deretur. quare? ne oculi & aures aliò mentem auo-
 carent. Si Philosophorum, si Oratorum, aliorumq;
 literis præcellentium vitam legas, non multos in
 turba magis quàm in solitudine, solis libris prælen-
 tibus, respondentibusque suas res egisse inuenies.
 M. Prorsus tecum sentio. P. At verò quod quis ad
 hoc idem aliquid valere nemora & sylvas conten-
 dat, propter ratiunculas quas tu afferebas, hoc ali-
 quid nihil est. Iucundi sunt eiusmodi secessus, ve-
 rum ad ea quæ nos quærimus non sunt accommoda-
 ti. Siquidem illa eadem quæ sensibus blandiun-
 tur, & animum delectant, eum ipsum ab opere de-
 stinato quasi retrorsum raptant: qui, quò pluribus
 est intentus, (vt vulgatus inquit versiculus) eò mi-
 nor est, eò minus valet ad singula: valet vbi totus
 intenditur. Ac miror equidem Plinium hūc à Ma-
 gistro suo Quintiliano dissentire voluisse, quem
 lib. 10. cap. 3. hanc opinionem euellisse è mentibus
 hominum non ignorabat nisi forsitan, (quod video
 fieri potuisse) hic illo posterius Institutiones suas
 in lucem emisit. Sylvarum porro, nemora, montes, vt
 etiā flumina, fontes, citharæ, cantus, non ideo Musis

tribuuntur, quod Poëtas vel necessarium, vel utile sit in illis locis, aut circum illa loca versari; sed ut studij ipsorum quod tractant suauitates, & vsitata materia isto modo, istisque fictionibus indicentur. Bene igitur Flaccus.

*Me doctarum edera premia frontium
Diis miscent superis: me gelidum nemus,
Nympharumq; leues cum Satyrus chori
Secernunt populo, si neque tibi as
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.*

M. Tibi profecto, & clarissimo doctori Quintiliano suffragabor, amœnitatēque illa locorū, ut hortis, non nisi ad meram & solam animi oblectationem cum utar ipse, tūc utendum, si fuerit occasio, suadebo.

ANNOTATIONES.

BESTIAS ET QUERCUS INSECUTAS)
Horat. Ode 12. lib. 1.

*Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidone in Hæmo,
Vnde vocalem temerè insecuta.
Orphea syluæ.
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celerēsque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.*

Propert. lib. 3. eleg. 1.

*Orphea te tenuisse feras, & conceita dicunt
Flumina Threicia detenisse lyra.*

*Fabulam hanc, ut item alteram de cantu & lyra Amphio-
nis*

nis explicat Horat. epist. ad Pisones. LOCOS SOLOS) Sola loca, seu locos solos (nam vtrumq; in vsu est) vocant scriptores antiqui deserta, infrequentia loca, & in quibus nemo habitet. Plaut. Rud. Neque magis sola terra sola sunt quàm hac loca, atque hæ regiones. Lucret. lib. 6. Cur etiam loca sola perunt, frustra q; laborant. Cic. de Diuinat. Cum in locis solis mæstus errares. Probus in Eumene. Si per loca sola contenderet, sperabat se impudentem hostem oppressurum. Terent. Phorm. Solas terras. Virg. in eclog. Solos montes. Catull. Solam rupem, solam arenam. Sallust. Solas vias dixit. A MAGISTRO SVO QVINTIL.) Inter cætera, mihi, inquit, incundus hic magis, quàm studiorum hortator videtur esse secessus. Namque illa ipsa quæ delectant, necesse est auocent ab intentione operis destinati. Neque enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest: & quocunque respexerit, definit intueri quod propositum erat. Quintilianum magistrum suum nominat Plin. Epist. 14. lib. 2.

PROGYMNASMA

TRICESIMVM QVINTVM.

Mutuatio calami.

CONRADINVS, PIGMENIVS,

ONRADINVS. Da mihi, oro, vt edum calamum. P. Nullos habeo calamos hodie, quos tibi dem mutuos. C. Thecam plenam apud te vidi. P. Per somnium fortassis. Sed dicam vno verbo rem totam: nullos habeo, quos tu commodatos retineas. C. Quæ tam mala mens in hanc te suspicionem impellit? tam

peruersè de me existimas? eho, nòndum nòsti mō-
res meos? verum, ne sis in mora, da mutuū cala-
mum. P. Vbi tui? C. Meliusculos reliqui domi, de-
teriores portauī mecum per imprudentiam. P. At
tu meum quoque disperderes, aut nimium premē-
do, aut in ipso incinctu, ad fundum atramentarij al-
lidendo videlicet. C. Leuiter ducam per charram,
sensim intingam, salua cuspide. P. Multāne descrip-
turus? C. Tantummodò versus aliquot à Præcepto-
re post horam explanandos: vt nimirum glossulas
interferere queam, nam retinere eas nō possum ob
tenuitatem memoriæ. Si quid mutuaberis à me seu
calamos, seu papyrum. seu librum, seu quid aliud,
dabitur mutuū haud grauātè. P. Ecce tibi pro-
batum calamum, quem dono, tuus esto. C. Multū
te, mi Pigmeni, de isthac liberalitate amo. Expe-
riar. Profectò idoneus est, si quis alius, ad decorè
formandas literas.

ANNOTATIONES.

DA VTENDVM CALAMVM) Concedere,
accommodare, pro mutuari. concessum pro mutuū,
concessio pro mutuatione, Latina esse non puto. Nec dare,
accipere commodatū, accommodatū. Dicamus ergo, commo-
dare, mutuū, vtendum dare aliquid. Cicero mutuū su-
mere, non accipere, & mutuū, nō mutuo. Nos etiā com-
modatum, reddendum sumere. Plautus vtendum & mu-
tuū coniunxit in Persa.

Tecūque oraui, vt nummos sexcentos mihi
Dares vtendos mutuos.

QVÆ TAM MALA MENS) bona mens, mala
mens Latinus sapius est recta, peruersa voluntas. Exemplum
in tanta copia vnicum proferam. Catull.

Quenam

Quenam te mala mens, miselle Rauide
Agit præcipitem in meos iambos?

*Interdum ipsa ratio & ingenium seu natura. Vnde consilia,
& voluntates bona aut praua existunt. Terent. And. mala
mens, malus animus.*

P R O G Y M N A S M A

T R I C E S I M V M S E X T V M .

Frustratio petiti atramenti.

S I M P L I C I V S , Z E P H E R I N V S .

S I M P L I C I V S . Magnum apud me benefici-
cium poneret, qui paucillum atramenti
in vasculum hoc meum. cuius linteolum
pænè exaruit, infundere de suo dignaretur.
Si gossypium, aut tomentum imposuissem, &
& calamos intingendo corrupissem, & iam pridem
atramento caruissem. Tu Zepherine, quoniam cir-
cumfers atramentarium instar lampadis, aut mor-
tarij vastum amplum, ne deneges mihi ad incitas
redacto quam summissè peto stipem, seu eleemo-
synam. Z. Vix quarta pars horæ præterit, cum alius
idem quoque me poposcit: & dedi. Nunc si tibi si-
militer dederò, veniet tertius, deinde quartus, dein-
de quintus, & ita me exarmabitis omnino, & men-
dicitatem mihi offeretis. S. Non venient, interpo-
no fidem meam. Z. Qui scis? S. Vidi cum intinge-
rent calamos, referre eos ex atramentariolis madi-
dissimos. Z. Quin aquam infundis? S. Exeundum
esset è schola currèdumq; ad fontem in forū prop-
ter sex septè aquæ guttulas. Z. Inspue. S. Linguā ni-
mis siccam gero. Da si quid das, & si vis dare bis, da
citò

citò semel. Z. I. aliam quercum excute, aliunde exora quo indiges: atramentum hoc mihi coxi, non tibi. S. Saltem da mutuum, si non vis gratuitò, rem tantillam. Z. Pergin' aures tundere? abi hinc. S. Aliquando tu etiam egebis aliquo, tum accedito ad Simplicium, par pari referet. Spectate huius Zepherini inhumanitarem & auaritiam. Ego te pro istis factis mactabo infortunio.

ANNOTATIONES.

COSSYPIVM AVT TOMENTVM) Gossypium exponitur, Bourre. Tomentum appellatum, quod aut in filo, aut in tela tumeat. Isid. lib. 19. cap. 27. Lana brevis forficibus desecta, aut in poliendo à fullone de pannis rudibus, aut interpolatis deducta, qua infarciuntur culcita qualescunque. Nomenclat. Sueton. in Tiberio, cap. 54. Druso autem alimenta adeò subducta, ut tomentum è culcitra tentauerit mandere. A τέννω deducitur, incido. AD INCITAS REDACTO) Plaut. Trinum. Hem hic cuius est (ager) ut ad incitas redactus? Idem Pœnul. Tace modo, profectò ad incitas lenonem rediget. De his dici solitum, quos extrema premit egestas, incita enim pro egestate ponitur. Nonius. SI VIS DARE BIS) Proverbiū: bis dat, qui citò dat. Quomodo? quia altero tanto gratius est. Extat hac de re epigramma Græcum Luciani, quod Ausonius in hunc modum reddidit Latinum.

Gratia quæ tarda est, ingrata est: gratia namque
Cum fieri properat, gratia grata magis.

Aliter.

Si bene quid facias, facias citò, nam citò factum
Gratum erit. Ingratum gratia tarda facit.

Et

Et nostrum.

Dulcior est multò cita gratia: tardior autem
Interit, & dici gratia non poterit.

P R O G Y M N A S M A,
T R I C E S I M V M S E P T I M V M.

Ludendi potestas recusata.

F L A V I V S, A V R E L I V S, I V L I A N V S.

L A V I V S. Magister iussit nos dare ope-
ram lusiunculæ: veni Aureli, veni Iulia-
ne, venite sultis ambo. A. Quid hic nar-
rat? F. Quod certissimum est, quodque
iam ipse ludentium clamor nunciabit tibi. I. Siue
ita est ut dicis, siue comminisceris aliquid, non lu-
do. F. Quare? I. Præstat me prælecta repetere, quàm
lusu bonum tempus perdere. A. Ego inchoavi epi-
stolam: si intermiserò, multò postea difficiliùs, ani-
mo iam distracto, & aptis ad rem propositam co-
gitationibus tum dissipatis, cœpta pertexam. F. O
he, quàm parcos temporis habeo còdiscipulos? non
alij quoque exhibituri sunt Magistro epistolas? non
debent alij quoque prælecta repetere? non facere
quæ vos facitis omnia? A. Apage lusor, ne molestiâ
nobis exhibeas, fortet tuus sermo nobis. I. Quisque
sibi ferit, sibi metit. F. At Magister iussit ludere. I.
Falsum est: volentibus permisit, nolentes nunquam
cogit, & scio illum studentes quàm lusitantes ha-
bere chariores. Ac tu si rectè facias, ludum studiis
posthabeas. F. Si ægrotabis? A. Te Æsculapium
inuocabimus. F. Interdicerem vobis libris. I. Quâ-
diu?

diu? F. Ad sex menses. A. Tum tibi porcus sacrificandus esset. F. Qui dum? A. Quia infanires. F. Valet, ego ludo. I. Siccine ludum diligis? F. Ha, quid ni? At vos immodestè literas.

ANNOTATIONES.

SULTIS) Particula frequens Comicis. Plaut. *Afin.* Hoc ague spectatores sultis nunc iam, pro, si vultis. Ita sis, pro, si vis. Adduatur imperandi modo ad eum molliendum, ut alias praesepe addimus, si placet. Fac, si placet, dic, si placet. **TE ÆSCVLAPIVM**) Hunc Poëta Apollinis & Coronidis filium, medicina præsiciunt, eumq; mortuos etiam in vitam reuocasse comminiscuntur, ob quam causam à Ioue percussus sit & exanimatus fulmine. Lege *Lilium*, & *Natalem*. *Arnob. lib. 1.* Medicaminum reperiuntur custos & praeses sanitatis, valetudinis & salutis. *Idem lib. 7.* Æsculapius salutis dator, valetudinum pessimarum propulsator, prohibitor, & extinctor. De eius metamorphosi vide *Ouid. lib. 15.* **TIBI PORCVS SACRIFICANDVS**) Laribus immolabant porcum infanti, quiq; piaculum aliquod admiserant, & quibus liberorum prole aucta erat familia. *Plaut. Menach.*

-responde mihi

Adolesceps, quibus hic precii veneunt porci

Sacres, sinceri, nummos hos à me accipe.

Iube te piari de mea pecunia.

Nam ego quidem insanum esse te certò scio,

Et infra. Iube, si sapi, porculum afferri tibi, &c. *Iunius lib. 4. cap. 7.*

PRO-

PROGYMNASMA

TRICESIMVM OCTAVVM.

Comparatio nominum, verborumque coniugatio.

ELIAS, ARNOLDVS.

ELIAS. Demus finem huic colloctioni temporius, exemplò coram aderit Præceptor, exacturus quæ heri reddenda imposuit. A. Quid ergo factò opus est? E. Meditemur adiectiuum per accidentia, perq; tres gradus & tria genera. A. Hoc agamus. Quod erat illud? E. Benignus. A. Declinemus in casus. E. Quoti ordinis? A. Virile & neutrum sunt secundi, muliebre est primi. E. Cuius speciei? A. Primitiue. E. Figure? A. Simplicis. E. Quotuplex est figura? A. Triplex; simplex, composita, decòposita. E. Dic nominandi casum. A. Benignus, benigna, benignû. E. Comparatiuum. A. Benignior, benignius. E. Cur non sunt hîc tres voces vt in positiuo? A. Benignior est generis communis. E. Da superlatiuum. A. Benignissimus, benignissima, benignissimum. E. Vt habet in genitiuo? A. Benigni, benignæ, benigni, benignioris, benignissimi, benignissimæ benignissimi. E. Cur est vnica vox in comparatiuo? A. Quia neutra in us habent oris. Datiuo, benigno, benignæ, &c. E. Iam tu interroga me de verbo quod coniugandum erat. A. Commendo erat. E. Istuc ipsum. A. Si quis didicit Amo, non poterit errare in Commendo. E. Nihilominus interroga. A. Indicatiuo præsentis? E. Commendo, commendas, commendat. Plurali numero, commendamus, commendatis, com-

commendant. A. Pro certo credo te nunquam lapsurum. Verum hæc facilia sunt: si anomala inflectere & coniugare iusserit, tum sudabimus. E. id forsitan hodie futurum est. Profectò cum coniugarem nudius tertius Odi, multum id verbi oderam; quia cum sit defectiuum, faciebat ut deficerem. A Recordaris, opinor, quemadmodum me vexabant infelicia heteroclita, & comparationes anomalæ. E. St, auditur horologium: tussit, sreat ante ianuam Præceptor; parcamus voci.

ANNOTATIONES.

TEMPORIVS) Ouid. & Columella vsurparunt hoc aduerbium, deductum à tempus temporis. Temperius autem antiquius est, à tempus temperis: quemadmodum dixere veteres pignus pigneris, unde pignero verbum: posteriores autem, pignus pignoris. Manut. in epist. 16. li. 9. Apud. Plaut. in Aulul. & in Persa est temperi, in Capt. tempori. **MEDITEMVR ADIECTIVVM**) De verbo, meditator, in 1. eclog. Vigil. sic scribit Sernius. Quod Græci μετετῶ dicunt, per antistechon (id est, mutationem litera, seu elementi) meditator dixerunt Latini. L. enim & D. interdum sibi inuicem cedunt: unde & sella pro sedita dicitur, à sedendo, μελετῶ porro est exerceo, non solum, commentor, ergo meditari exercere. Virgilius. Sylæstrem tenui Musam meditaris auena. S T) Comicis nota est silentij, seu particula silentium indicans. Apud Plaut. Curcul. St, tace, tace. Mercat. St, tace atque abi. Epid. St, tace-te, habere bonum animum.

* *
*

P R O-

PROGYMNASMA.

TRICESIMUMNONVM.

Explicationum repetendarum ratio.

VRBANVS, THEOPHILVS,

VRBANVS. Repetistine hesternam explicationem epistolæ Ciceronis? T. Non-
 dum. V. Quid egisti? T. Occupatus fui in aliis. V. In quibus? T. In præceptis Grammaticæ ediscendis. V. Vtrumque faciendum fuit. T. Si socio non caruissem, hoc quoque forsità præstitissem. V. Vis tecum repetam? T. Nihil malo. V. Principiò reuocabo tibi in mentem ipsum argumentum epistolæ, verbis Gallicis: tu si diffidis memoriæ, poteris in chartaceum libellum referre. T. Nullo negotio retinebo, si iterum audiero: nec enim est ita longum. V. Postea Ciceronem exponam, verbum verbo, sequens constructionis ordinem; mox sententiam sententia, ut Præceptor solet. T. Et ut nos vult sese imitantes facere in repetendo. V. Postremò themata indicabo cum accidentibus, & syntaxes quasdam faciliores. T. Obstringes me non vulgari beneficio. Secedamus in locum solitarium, ne quis hîc nostra dicta arbitretur.

ANNOTATIONES.

PRINCIPIO REVOCABO) In repetendo explicationis ordo tenendus est, & quo quidq; loco audirum, eodem postea iterandum. Quoniam verò hic ordo repetitionis, & iste modus non videtur contemnendus, intel-

L ligant

ligant magistri eundem in exponendis auctoribus sibi oportunum fore. Seruent autem maxime illud (sequens constructonis ordinem) alioqui sensum euadere obscurum necesse est, tamen si verbum verbo explanauerint. SESE IMITANTES) Discipulis non quidem in tollenda, summittenda, inflectenda voce, sed in oratione expositionis, quantum memoria potest consequi, imitari debet. Quod non fit: nuda enim verborum Gallica aut Latina explanatione *Ἐρωτοῦμαι* cum pueri ipsi, tum Præceptores contenti sunt, & quamuis plura dixerint, plura tamen non repossunt.

PROGYMNASMA QVADRAGESIMVM.

Diſſa alterna.

CORNELIVS, RVFVS.

CORNELIVS. Quid tam improviso ante meridiem è schola euocabare? R. Vt negotium quoddam patri meo confectum darem. C. Cur eo curato non es reuersus? R. Perparum de hora supererat. C. Habes perfectam epistolam? R. Non. C. Haud igitur mecum in portu nauigas. R. Chirographum paternum affero, hoc me poena eximet. Tu verò qua de causa hesterno die toto abfuisti? C. Deterius valebam. R. Pedibúſne? C. Ita, pedibus. R. Sic opinabar. C. Sic tu opinabaris, scilicet: noui iocationes tuas. Verum audi. Tua mater est impensè litigiosa mulier. R. Quo teste id probas? C. Interueni aliquoties dum velitaretur cum vicina vestra, in eamque om-

ne

ne quod illi agrè esset euomet; quæ suo vicissim gladiolo, quàm acriter oppugnabatur, tam se strenuè, intra dentes tamen, defendebat. R. Et tua nouit exhaurire calices: nec hesterno mero foeret, quia in lucem semper bibit. C. Tunc semel vidisti? R. Semel? quoties ipsam vidi, toties hoc vidi: est etenim facie ebriosa, rubentibus verruculis ornata, longè ante alias specie, ac pulchritudine insignis matrona. C. In toto oppido non est mulier matre mea frugalior, magisq; sicca & frugi. R. Ain' tu? unde ergo tam potiora facies? C. Perfacilis est, & perexpedita responsio. Medicos i percunctatum, quos illa consulit, & à contumeliis linguam coercet: alioqui futurum est, vt te maledicentiæ huius pœnitudo subeat. R. Quod habui summum pretium persolui tibi. C. Ab alio expectes alteri quod feceris.

A N N O T A T I O N E S.

DICTA ALTERNA) Cic. 2. de Orat. dicere enim aiunt Ennium flammam à sapienti facilius ore in ardente opprimi, quàm bona dicta teneat, quæ falsa sint. Nam ea dicta appellantur proprio iam nomine. Plaut. Capt. & Stichus dicta meliora vocat, quæ sunt magis faceta magisq; falsa. **NEC HESTERNO MERO FOETET)** Martial. lib. 1.

Hesterno foetere mero qui credit Acertam,

Fallitur: in lucem semper Acerta bibit.

Fœminis olim Roma non licuit vinum bibere, ne in aliquod dedecus prolaberentur, nec curæ ipsarum cella vinaria committebatur. Egnatius hac de causâ uxore occidit, & à Romulo absolutus est. Valerius lib. 2. cap. 1. Gell. lib. 10. cap. 24. *Ælian. lib. 2. cap. 38. Victor. lib. 24. cap. 7.*

P R O G Y M N A S M A

Q V A D R A G E S I M V M P R I M V M.

Interrogationes variae.

L A Z A R V S, C E L S V S.

LAZARVS. Quandocunque ad flagrum citaris, Celse, (id quod propter tuam omnibus testatam segnitiam, qua ingenium finis te pescere, non raro fit) quid est quod tam difficiliter te moues, tamque inuitus cum tantis vociferationibus & ululatibus poenam suffers? C. Velim tibi vel semel contingeret, quod mihi sepius ais vsuuenire; statim scires causam. L. Reuera (quod hic dicendum sit) detrimentosus tibi metipsum es: nam si absque tergiuersatione te subiiceres, clamoribusque abstineres, clementiorem sentires utique Magistrum. C. Id equidem cogito mecum, & apud animum propono: sed cum iam res est in acie nouacula, excidit repente propositum. Sic est ingenium meum: suus cuique mos. Quanti tu hunc librum emisisti? L. Dimidio floreni. C. Duc me ad tabernam huius bibliopolae, ut mihi quoque emam auctorem istum. L. Maximè, dimissa schola. C. Vbi venduntur, quaeso, pulueres scripturarij? L. Nescio: ego aut arena vtor, aut arefactis, & in puluerem reductis ouorum putaminibus. C. Non placet: offe sunt meliores ac puriores. Nonnulli scobem apud fabros ararios lima abrasam colligunt, eaque ad siccandas in charta literas vtuntur. L. Quò istis heri ambulatum? C. In hortos nostros. L. Quid cerasa vestra, suntne matura? C. Matura. Proximè futuro die

die remissionis eodem me euntem comitaberis, ut ipso gustatu experiare. L. Ago gratias, maiores acturus, si promissa patraueris.

ANNOTATIONES.

CLEMENTIOREM SENTIRES VTIQVE)
 Quid clementia quid crudelitas sit. Seneca lib. 2. cap. 3. & 4. de Clementia nos ita docuit. Clementia est temperantia animi; in potestate vlciscendi, vel lenitas superioris aduersus inferiorem in constituendis pœnis: Dicit etiam potest, inclinatio animi ad lenitatem in pœna exigenda. Hanc autem certissimum definitionem existimat. Est moderatio aliquid ex merita ac debita pœna remittens. Huic contrariam imperiti putant seueritatem: sed nulla virtus virtuti contraria est. Opponitur autem clementia crudelitas: quæ nihil aliud est, quàm atrocitas animi in exigendis pœnis.
 SED CVM IAM RES EST) Hoc in vita humana quotidie, & in nobis, & in aliis fieri experimur, cum iam inibi est, ut reipsa & facto præstandum sit illud vel ad fortitudinem, vel ad iustitiam, vel ad temperantiam, vel ad patientiam, vel ad religionem, vel ad continentiam, vel ad aliam quamcunq; virtutem pertinens, quod tamen præstare omnino decreueramus apud animum. Tum enim omnia dura & grauia videntur, dum hæsitamus, cunctamur, & in omnem partem nos vertimus: tanta est voluntatum nostrarum in bonis sanctisq; rebus imbecillitas, inconstantia atque timiditas, tanta earundem in malis rebus firmitudo & audacia.

* *

L 3

PRO-

PROGYMNASMA

QVADRAGESIMVMSECVNDVM.

Amissus & promissus liber.

VDALRICVS, OTHO.

VDALRICVS. Quid vult hic fletus? O
 Amisi librum, V. Quem? O. Emmanue-
 lis Grammaticam. V. In scholane? O.
 In schola, mi Vdalrice. V. Quo tempo-
 re. O. Hoc ipso die, ante prandium. Cum enim dato
 signo discedendum esse domum, egoque libellos
 meos colligerem, hunc non inueni V. Quæsiuistine
 apud vicinos? O. Ac diligentissimè. Respondent o-
 mnes se esse extra noxiâ, nec habere, nec scire quis
 habeat, V. Non tu illico ad Præceptorem? O. Im-
 mō, sed iussit vt se appellarem denuo post meridiē.
 V. Appella. O. Despero me recuperaturum. V. Aliās
 alij suos amiserunt. O. Sic est. V. Nonne recupera-
 runt? O. Quidam, non omnes. Et hi, quod rem suam
 male custodissent, aut in ludo à doctore, aut domi à
 parentibus vapularunt liberaliter. Quod si hodie
 librum meum non recepero, certiores faciam ipsos
 oportet, vt pro hoc malo mihi dent malum. V. Iu-
 uabo te in quæritando Emmanuele tuo. Si non in-
 ueneris, est mihi aliquanto tritius ipso hoc exem-
 plar eiusdem, id dabo tibi proprium. O. Si nō simu-
 latè promittis, porrige dexteram. V. En. O. Affudi-
 sti aquam, rediit animus, & cura omnis ex corde ex-
 cessit. V. Lætus sum, quod te tranquillauī. Væ illi,
 qui se huius furci astrinxit: nam & librum minimè
 retinebit, & vberius quàm tu plorabit. O. Furem
 hun c

hunc mihi dari in conspectum gestio: coram in os
laudarem ipsum, & capillo conicinderem.

ANNOTATIONES.

ESSÉ EXTRA NOXIAM) Cornel. Fronto. Noxa
pœna est, noxia culpa. Festus. Noxa ponitur pro pecca-
to, aut pro peccati pœna, cum lex iubet noxa dedere pro
peccato Noxia apud antiquos damnum significat, sed apud
Poetas & Oratores ponitur pro culpa. REM SVAM MA-
LE CVSTODISSENT) Inter breuia illa praecepta.
Maiori cede, minori parce, &c. quæ cum distichis Catonis
circumferuntur, est etiam hoc. Rem tuam custodi. Quod si
cui suarum rerum cura est difficilis, quam laboriosa erit
alienarum? Dignissimi vel plagis sunt, qui quod sine magna
tura & sollicitudine retineri poterat, id per summam so-
cordiam negligentiamq; perire, aut sibi subduci patiuntur.
EST MIHI ALIQUANTO TRITIVS.) Hu-
manitatis officium, ut qui habet duas tunicas, det alteram
non habenti, & cui superest, succurrat fratri suo, cui nihil
est, cum id sine damno ac malo possit.

PROGYMNASMA

QVADRAGESIMVM TERTIVM.

Auxilium, & consilium.

EDMUNDVS, GALLVS.

EDMUNDVS. Tantum sudoris & laboris
indipiscor in hac epistola componenda,
quantum ad hunc diem in alia nulla. G.
Quis fit? E. Iliade longior est: hoc primum.
Secundo loco plurimæ insunt voces, quas in Gal-

lico Latino Calepino cogor quærere, vt Gauckler, vn Basteteur, *Ferberstangen*, vne perche de Tincteur, *Muscatblue*. Præterea scatet modis loquendi & prouerbiis difficillimis, nisi velim Germanismos inserere: vt, *die Leuth zur Banck hauuen*, decoupper les hommes à la Boucherie, Et: *Man soll die Leusz nicht an Beltz setzen*: à vn poul ne faut point de fourreur. Item: *Ich bin nicht dein Narr*, Je ne suis point ton bouffon: ac similibus. Quis me non exhibilet si dixerò, non oportet pediculos ponere in peliceo: nō sum tuus stultus? Primum illud ne Germanismo quidem exprimi potest. G. Coniicio significari eo genere loquēdi, detrahère de fama aliorum: sumpta videlicet metaphora, seu ducta allegoria à laniis, qui carnes quas fecerunt iugulatis excoriatísq; animalibus, in frustra secant bipennibus, & in officinis (*aux bancs de la boucherie*:) venales proponunt. Sic obtrectatores, & alienæ famæ carnifices occidunt quodammodò homines, eósq; vt carnes audientibus vendunt; apud quos nempe eos in summum contemptum adducunt, & planè despicabiles reddunt. Hoc ergo si ita est, vt equidem esse puto, ecquid animaduertis quanta cnergia, quanta significatio sit in hac formula loquendi Germanica? E. Animaduerto, tuámq; interpretationē amplector. Verùm quid das consilij? G. Quando in locos impeditos incidis, Magistrum ora, vt te expediat: sic enim iussit nos facere, egóque id non omitto. Nuper cū nescirem quid esset Latine, *creme de lait*, item quibus verbis dicerem: *il sçait bien ce que le méchant a dedans le cœur*: vtrumque ex eo cognoui. E. Imitabor te posita verecundia, quæ me hucusque absterruit.

ANNO-

ANNOTATIONES.

IN GALLI COLATINO CALEPINO)
Calopinis, Thesauris, Dictionariis, phrasium libru, Nizolis ne sint nimium dediti adolescentes, & sciant eo fine hosce libros esse conscriptos, vt iis quantum vsus, & quando postulat vtamur. Stultè peccant qui illis ex instituto legendis, aut epitomis ex iis conficiendis delectantur. Ars magna est, scire quo libro quomodo cum fructu vtaris. Est in huius progymnasmati quiddam, quod optarem seruari à Præceptoribus. Nèpe vt se interrogari iuberent à discipulis, quo pacto efferrent quod in componendo aut couerrendo difficile occurrit. Ita animos ipsis adderent, partem de emendandi onere sibi demerent, discipulos religiosos in verbis ac locutionibus efficerent, eosq; sibi multum ista ad eos adiuuandos lubentia conciliarent. Me puero hoc apud nostrates seruatum memini, & meminisse iuuat.

PROGYMNASMA

QVADRAGESIMVMQVARTVM.

Charta in membranam confuta.

CHRISTOPHORVS, HVGGO.

CHRISTOPHORVS. Mi Hugo, est quod abs te petam. H. Pete audacter. C. Tribue mihi paullum operæ. Insue in membranam hasce chartas puras. H. Ipsemet insueres. C. Expers sum huius artificij, atq; vt id credas, inspice hunc librum, quàm sit incôcinnè distortéque confutus. H. Nec me bibliopegus

erudit. C. Attamen quasi eruditus, concinnè id facis. H. Si tui optimè placet, ei optimè facio. Complicastine iam chartas tuas? C. Maximè: istæ sunt. H. Da filum, acum, membranam. C. Cape omnia. H. Filum oportet ceratum esse, ut opus euadat diuturnius. C. Heus pueri, quis secum affert ceram? H. In meo sacculo quæram. Aliquid certè reperio, ceram albam, commodissima est huic rei: nuper mihi hoc frustillum donauit ædituus ad tales vsus. Tu porro attentus aspice me suentem, & artem disce, quo posthac aliena opera ne indigeas. C. Aspicio intentis oculis. H. Ecce quemadmodum chartam chartæ arctius coniugo, ut spatium inter illas nullum intercedat. C. video. H. Item quemadmodum suprâ & infrâ sunt æquales inter se, nulla prominet. C. Aptè, artificiosè. H. Nec foris in tergo fila superiora inferioribus longiora visuntur: nec primum à secundo maiore intervallo distat, quàm secundum à tertio, tertium a quarto. C. Peritè. H. Nodi parui, & intus omnes. C. Sanè. H. Nunc tu cultellum accipe sis, partèque chartarum superiores cautè scindendo aperi. C. Pro ista opera referetur gratia tibi, mi Hugo. H. Satis gratiarum retuleris, si me amaueris, in studiis abs te foecordiam omnem reieceris, segnitieque amoueris. C. Vtrumque præstaturum tibi acipion.

ANNOTATIONES.

BIBLIOPEGVΣ πύτυρι est arctio, compingo, Bibliotheca. Quæ nunc vulgò Compactorem, Relieur des Liures, cur non Græco nomine tam commodo potius, quàm barbaro & nouitio nominemus? præsertim cum id

in mille aliis artificum artificiorumq; vocabulis soleamus,
 & in lingua Latina nimis multa vsurpemus. quæ à Græcis
 manarunt, quorum copia longe maior. SI CVI OP-
 TIME PLACET) Quæ minime sunt pulchra ea pul-
 chra videntur amanti. Sententia est Theocriti. Ita homines
 vt plurimum & frequentissime non res tales iudicant,
 quales sunt, sed quales ipsi iudicant, tales esse credunt, &
 ab aliis credi volunt, in omni rerum, negotiorum caussa-
 rumq; varietate: quodque ab Horatio de vna quadam per-
 turbatione dictum est, id patet latius, & ad omnes alios
 Concitato ac turbido animorum motu accommodari po-
 test. Impedi ira animum, ne possit cernere verum.

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUMQVINTVM.

Nomenclatura.

MAGISTER, CLEMENS, LIBERTVS,
 DONATVS pueruli.

MAGISTER. Vixdum exactis sideribus
 dies se mundo reddidit, cum vos puero-
 rum fosculi ante alios omnes huc in-
 tro pedem infertis. Quinam cum prima
 luce potuistis expergisci? C. Mandatu matris famu-
 la nostra in dies me expergefacit, quanquam hodie
 maturius præter morem. L. Ast ego nunquam non
 sponte mea, & inuocatus, ac ferè semper bene ma-
 nè consueui surgere. D. Ego etiam, Præceptor. M.
 Res difficilis ad credendū: pueri quippe, quibus so-
 pore nihil est amicus, nihil dulcius, pro more non
 habet vltro ac per se destrato surgere. D. Certè sur-
 go, expergefactus à nemine. M. Eequid ientastis? C.
 Ita. L. Dū ossa coquitur, visum est nimis longū; qua-
 propter

propter relicto ientaculo huc approperavi quàm maturrimè. M. Pulchrum in hac ætatula facinus. Quid si ego darem nunc tibi ientaculum? L. Cum nihil sit tibi, quid dares? M. Quo nihil edis libentius. M. Mihi etiam, Præceptor. C. Et mihi, obsecro. M. Nimium satur fieres altero ientaculo. C. Eia, quæso. M. Liberi, si promptè & nunquam interfistendo recitaueris, quæ heri nomina tibi ediscenda præscripseram, ecce, istas septem ficus, cum hisce amygdalis præmium tolles. D. Ego quidem nomina mea teneo, vt qui perfectissimè. C. Ego, ego mea referam memoriter. M. Liberius esto primus: eum si memoria fefellerit, tum vos duo de istoc honorario in certamē venietis. Sed cuius ordinis sunt tuæ voces? L. Rerum Cœlestium. M. Tuæ Clemens? C. Dignitatum & munerum Ecclesiasticorum. M. Tuæ autem Donate? D. Dignitatum functionumque ciuiliū. M. Incipe. L. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Sacrosancta Trinitas siue Trias, Numen, Diuinitas, Creator, Saluator, Seruator, Dei mater, Deipara virgo, Dei genitrix, Cœlites, Cœlicolæ, Diui, Sancti, Beati, Angeli, Archangeli, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, Cōfessores, Virgines, Viduæ, Innocentes, Cœlum, Sol, Luna, Stella, Astrum. M. Num intelligis quæ singulis subiecta sit notio? L. Optimè, imò. M. Qui sunt Cœlites? L. *Les Anges*, M. Archangeli? L. *Les Archanges*. M. Dei mater? L. *La mere de Dieu*? M. En accipe munusculum, & comede. Tu Clemens, edic tua. C. Quid erit præmij? M. Si omnia, & ea serie qua se consequuntur reddas, erit quod dem tibi: non omnes ficus absument Liberius. Si perperam, neque tūc indonatus abibis. C. Pontifex Maximus, Patriarcha,

cha, Cardinalis, Archiepiscopus, Episcopus, Præsul. M. Quid? hæres? Antistes, Abbas. C. Antistes, Abbas, Cœnobiarcha, Monachus, Concionator, Ecclesiastes. M. Quæ est vis Ecclesiastæ? C. Eadem quæ concionatoris. M. Quid ergo est Concionator? C. *Vn precheur*. M. Perge. C. Parochus, parochus. M. Parochus, parochus: tene bis labi? Sacerdos. C. Sacerdos, Diaconus, ædituus, sacra Virgo. M. Cetera vbi sunt? C. Non iussisti plura. M. Haud recitasti vt cupiebam. Tu meliùs Donate. D. Imperator, Imperatrix, Rex, Regina, Monarcha, Princeps, Dux, Comes, Baro, Dynasta, Heros, Heroïna, siue Herois, Præfectus, à cubiculis, à pedibus, à poculis, apparitor. M. Qui sunt isti? D. *Vn varlet de chābre, vn Lacqueys, vn Sommeillier, vn Huisfier*. M. Cape has quatuor ficus, & confestim in ventrem absconde. D. Vt præcipis. M. Sedete suo quisque loco, & quæ adhuc præscripsero, celeriter ac nauiter nomina ediscite. L. Etiam. Vt sapuerunt tibi ficus Clemens? C. Præceptor, Liberior me irridet. L. Commoui. C. Non impunè feres.

ANNOTATIONES.

EXACTIS SIDERIBVS) Exiguntue cælo expellunturq; quodammodo stellæ, cum Solis luce paulatim per Cælum se diffundente apparere desinunt. *Virgil. 3. Æneid.* Iamq; rubescebat stellis aurora fugatis. Dicitur etiam ab *Ouid. 2. Metamorph.* Lucifer agmina stellarum cogere, & Cæli statione nouissimus exire. Propriè sidus est quod Græcis ἀστὴρ, stella, quod iisdem ἀστὴρ. Vide *Macrobi. in Som. Scip. lib. 1. cap. 14.* PVERORVM FLOSCVL I) Sic appellant Latini, floris nomine videlicet, quod in re quaque,

quaque, purissimum, pulcherrimum, precipuum est. Cic. pro Flacco. flos legatorum. Pro Plancio flos equitum Romano-
rum. Philipp. 2. flos nobilitatis & iuuentutis. Ennius Cethe-
gum oratorem nominavit florem illibatū populi. in Cur-
cul. anus bibula, flos, inquit, veteris vini meīs naribus obie-
ctus est. in Cistell. Quia adeo complenti me flore Liberi. Ca-
sin. Nisi hac meracio se vespam percussit flore Libyco. Qui-
bus locus videtur Plautus vinum significare, cuius non modò
sapor palato, sed etiam odor naribus gratissimus sit. Idem
Casin. Flos Poëtarum. Catull. flos iuuenum, flos Gymnasij
& decus olei, id est, luctarorum, seu palæstritarum. Sic flos
eni, flos ætatis, flos filiginis, flos lactis, flos cœnæ, flos flammæ
& alia infinita. apud Catonem autem de re rustica ca. 88.
flos salis, est nitidus, candidus, optimus sal: popularis autem
sal, sordidus, vulgaris, niger. MATVRRI ME) Quid dif-
ferat super vocabulo, maturè Gellius, vide lib. 10. cap. 11. A
CVBICVLIS, A PEDIBVS) Latine variarum re-
rum ministros atque seruos sic appellabimus. A commen-
tariis, ab epistolis, à manu, à rationibus, à secretis, à libellis
supplicibus, à studiis, quales sunt hodie pedagogi, & quibus
vtuntur principes pueri ad ingenij cultum domi ab ipsis ca-
piendum. Vtuntur etiam præpositione, ad, idem volentes
exprimere. Seruus ad pedes, canes ad venandum, Leo-
nes ad fræna, custos ad limina, ad cyathos, ad bacu-
lum. De quibus Turneb. lib. 3. cap. 23. Seruus
autem ad manum non est amanuen-
sis, vt idem semetipsum cor-
rigens scribit lib.

5. capite vn-
decimo.

4

PRO-

PROGYMNASMA

QUADRAGESIMUM SEXTVM.

Iterum nomenclatura.

AD ALBERTVS, IODOCVS.

AD ALBERTVS. Visne Iodoce, quemadmodum tu me consueisti alicuius rerum generis interrogare nomina, sic ego vicissim aliquando te interrogem? I. Volo.

A. Quanam ergo rectissimè complexus es animo?

I. Musica. A. Recense primo loco instrumentorum musicorum appellationes. Sed maius industriae tuae documentum dabis, si ego Gallicè & permixtè ea nominauero, tu inde Latinè nomines. I. Vtroque versum haud imparatum offendes. A. *vn Bedon ou tabourin*. I. Tympanum. A. *Vne Harpe*. I. Cithara, A. *Vne Guiterne*. I. Chelys. A. *Haickbret*. I. Sambuca. A. Imò sambuca, si ritè audita recordor, significat *de Schu*. I. Nequaquam: sambuci est illa notio, non sambucæ. A. *L'archet*. I. Plectrum. A. *Vn cornet à bouquin, des Orgues, vn Luc*. I. Cornu, organa, testudo. A. *une Lyre*, I. Lyra. A. *Vne fleute*. I. Fissula. A. *une Tröpette, vn hautbois, Sacqueboute*. I. Buccina, tibia, tuba. A. Enumera nunc, seruato quem ego secutus sum ordine, artificum seu musicorum nomina. I. Faciam in quibus potero, quorum meminero. A. Quod dederis, eo contentus ero. I. Tympanista, citharædus, Chelys, seu *χελισσός*: dixit enim Magister, subiicienda Græca, cum Latina desunt, quandò innumera sint Græca, quæ Latina iam, velut vsucapione putentur. A. Verum prædicas. I. Cornicen, organi-

sta

ita vulgò, Latiniùs, qui organis canit, sicut dicimus aliquem canere fidibus, Lyricen, fistulator buccinator, aulædus, seu tibicen, tubicē. A. Restārne alia quædam vocabula ad musicen spectantia, nec ita abstrusa, vt diapente, & huic similia? I. Restant. A. Dic. I. Ligula tibiæ, *l'attache de la flutte*, Fides, vnde fidicen, *an ioieur de Harpe*. Verticuli, *Les chenilles d'une Harpe*. Cantor, *Vn chanteur*. Psalteria, *Vne chanteresse*, Choraules, *Qui meime des danses*, propriè, *Auec des flutes*. Harmonia, *Vne harmonie*, Pausa, *vne pause*. Cetera tute, si voles, à Magistris disciplinæ huius petas. A. Polles memoria Iodoce. Obsonemus famem parum inambulando, & de rebus ludicris sermones cædamus vsque ad cœnam: tātum quippe spatij cessationis Magister indulgit.

ANNOTATIONES.

IN VENTREM ABSCONDE) Respeximus ad illud Ciceronis 2. de Orat. in tractatione facietiarum, Erras, inquit, Scaure; Ego enim Magium non conseruasse dico, sed tanquam nudus nuces legeret, in ventrem abstulisse. OBSONEMVS FAMEM) Socratem ferunt, cum vsque ad vespèram contentius ambularet, quasitumq; esset ex eo quare id faceret: respondisse, se quo melius cœnaret, obsonare ambulando famem. Cic. Tuscul. 5. Plaut. Amphit. S. vide sis, herus saluator oppèssulatus ante fores graditur. B. Nihil est, famem exspectat obambulans. Laudatur etiam à Medicis ambulatiuncula ante cibum. Thorius Balbus Lannuinus utebatur iis exercitationibus, vt ad cœnam & esuriens & sitiens veniret: eo cibo, qui & suauissimus esset, idem facillimus ad concoquendum. Cic. 2. de Finib. SERMONES CÆDAMVS) Terent. Heaut. Verùm interea
dum

dum sermones cœdimus, illa sunt relicta. More Græcorum, qui κὼτ' ἐπ' λόγῳ, aut κὼτ' ἐπ' ῥήματι dicunt. Priscianus lib. 18.

PROGYMNASMA

QVADRAGESIMYMSEPTIMVM.

Exercitationes.

ABRAMIVS, TRANQVILLVS.

BRAMIVS. Quidnam esse in caussa putem, mi Tranquille, quod ab exercitationibus haud secus, quam boni viri ab impuris facinoribus refugis; & quasi multarentur capite, qui se ad eas dedissent? cum à doctore tantum non quotidie exercitationem dilaudari audias, quæ possit omnia, & sine qua cum nihil quidquam egregium præstari queat vlllo in artificio, tū claritudinem in literis nemo sit aliquando adeptus. T. Qui tandem? A. Perrarò disputas, neque solum non vltro, sed nec prouocatus, & iussus etiam causaris. Frequenter cares epistola: sæpius Gallicè loqueris: dum recitas memoriter Ciceronem aut Ouidium, hæsitās in singulis pænè versibus. Hæc ferè sunt genera, in quibus nos exerceri peropus est. T. Non dicam dolo, difficultas me absterret. A. Non plus tamen alienare te difficultas debet, quam inuitare atque allectare multiplex quæ inde efflorescit & promanat vtilitas. Et quid præclarum atque singulare sine sudore partum est? T. Propono apud animum persæpe, ad quæ tu me cohortaris, volo ardorem quendam amoris assumere; sed nescio quomodo, cum ad rem quasi dato iam signo aggrediendum

M

diendum

diendum est, voluntas illa omnis elabitur atque euanescit. A. Principia perrumpenda sunt, capiendaq; consuetudo quædam, quæ sensum laboris imminuit. T. At nimis diuersæ & innumerabiles sunt exercitationes. Si vnum aliquod genus proponeretur; exempli causa, si duntaxat scribendum, aut loquendum, aut disputandum, aut ediscendum esset, non lamentarer. Nunc ita vnumquodque horû frequentandum est, vt nullum ceterorum omittatur: hoc angit, hoc dolet, hoc cruciat. A. Possunt hæc fieri, cum diuersa, nec eadē hora, quin nec eodē semper die facienda sunt, & sibi mutuo non aduersantur; nec sunt multa, nec tam (vt tu iocabare) innumera. Proinde istum qui te subegit veterum excute. T. Ad finem inclinat annus, polliceor sedulitatem in sequentem. A. Maneas promissis, quæso, vt cum literas ad vtriusque nostrum cognatos dedero (dabo autem non raras) te de meliore nota commendare queam: quod illis summo gaudio futurum tam non ambigo, quam eos tuorum processuum cupidissimos esse penitus perspectum, planeq; cognitum habeo. T. Imitabor in morbum delapsos; medicinam, sectionem, vitionem volens nolens adhiberi mihi sustinebo, vt rectè valeam. A. Si hoc egeris, eris cum maiorem in modum lætaberis.

A N N O T A T I O N E S.

MANEAS PROMISSIS) *Virgil. 2. Aneid. Tu modò promissis manes, seruatq; serues Troia fidem. Idem sunt, Promissis stare, promissa seruare, promissis satisfacere, promissa soluere, exsoluere, efficere, etc. DE MELIORE NOTA) Veteres illi vini cados, testas, Amphoras*

Amphoras in cellis condere solebant notatas, id est, insignibus quibusdam, literis aut aliis notis, sed maxime consulum nominibus distinctas, ad tempus ac præstantiam vini significandam. Pendebat è vasis vinariis tabella, inquit Brodeus lib. 1. cap. 3. in qua vini ætas scripta erat: id est, quo tempore, quibusque consulibus conditum esset. Quo ex more natum est illud loquendi genus: De meliore nota. Curius ad Cic. lib. 7. Quare Cicero mi perseuera constanter nos conservare, & Sulpitij successori pos de meliore nota commendanda. Catull. ad Manlium.

Quare quod scribis Veronæ turpe Catullo

Esse, quod hic quisquam de meliore nota.

Lamb. in Oden. 3. lib. 2. & Turneb. lib. 1. cap. 1.

PROGYMNASMA

QUADRAGESIMVM OCTAVVM.

Temeraria suspicio.

BVRKARDVS,

ALIPIVS.

BVRKARDVS. Me infortunatissimum. Nullus dies abit, quin amittam aliquid; nunc atramentariolum, nunc papyrum, nunc libellum aliquem, nunc calamum, vt in præsens, Schola ista est plena furū, nec pœnarū vllus iā hīc est metus. A. Ne tu nos tam inconsultò in crimen vocaueris. B. Aliquem vestrum mihi furripuisse calamū oportet. A. Qui scis te attulisse? B. Qui sciam? nōne hoc literarum paullò ante exaravi? A. Vtere alio interim, dum priorem recuperes. B. Nec vnum præterea mecum attuli. A. Suadeo vt in posterum feras semper tres, aut quatuor. B. Scilicet vt sit, quos tu semper possis auertere. A. Libētius

ne tu cum malo quiescis, an sine malo, si copia est? B. Quis potuit clepsisse, nisi qui mihi sedet proximus? A. Quid ergo? Ioannes tibi à dextris non affidet, sicuti ego à sinistris? cur nō potiùs illum quàm me arcessis furti huius? B. Ioannem noui, mallet spoliari suis, quàm minimum quippiam sublegere de meis: dissimilis tui est. A. Certè dignus es virgis. B. Tace de virgis: quare me his dignum deputas? A. Quia de me falsum audacissimè, sine teste, sine argumento pronuncias. B. Hei, vtinam haberem calamum meum: quem eo molestiùs amitto, quòd tertium iam mensem vsus sum adeò bonus & firmus est. A. Quid si reddidero tibi calamum tuum? B. Qui reddit, abstulit: atque hoc est, quod mihi dudum videbatur. A. Non est hoc semper consequēs, inepte. Tu tibi abstulisti. B. Quomodo? quis post hominum genus natum sibi quidquam abstulit? A. Quia super auricula, vt mos obtinet, reposuisti, postea es oblitus; quodque nō amiseras, quæsiuisti, & alios furatos putauisti. En tibi tuum opatissimum calamum: deinceps quoties amiseris, auriculam dexteram interroga prius, an viderit calamum, quàm de innocentibus mentiare. B. Mi Alipi, mi Alipi. Gratias ago tibi: ignosce, obsecro, quod tecum egi suspiciosiùs, atque immodestiùs.

ANNOTATIONES.

VT IN PRÆSENS) *In præsens, in præsenti, in præsentiā, hæc tria Latine dicuntur vt* *Græcè* εἰς τὸ παρόν, ὃν τὸ παρόντι. *In præsentiārum vix Latinum est, & solæcismus olet. Utuntur tamen eo* *Probus in Hannibale & Cornel. Tacitus: si scriptura est sincera. Immo &* *Gellius*

Gellius & Cornificius, sed eos nihil moramur. QVIS POTUIT CLEPSISSE) Κλέψω est furor. Viitur aliquando verbis Græcis ad Latinam formam detortis Plantus, ioci causa. Ut hoc ipso, & ἀφωλῶ. Pseud.

Qui hæc habent consilia, vbi data occasio est, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge, hoc est eorum opus.

Et in Truculento. Dum illi agunt quod agunt, ceteri cleptasurantur, vel harpagant. Bacchid.

Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & bene & male facere tenet.

Improbis cum improbus sit, harpaget: furibus furetur quid queat.

Et in Aulul. Aurum mihi intus harpagatum est.

PROGYMNASMA

QUADRAGESIMVM NONVM.

Astutia puerilis.

MAGISTER, PVER.

MAGISTER. Quò tandem res euadet? quamobrem non desinis tu nouissimè huc conferre? P. Non audiui cāpanæ pulsū. M. Ego tibi nolam ad aurem alligandam, eamque pulsandam curabo sub horā septimam ante meridiem, & sub primam post meridiem, si quidem ita obsurdisti. Quid autem est, quòd istum quadrimum fraterculum tuum nunquā adducis tecum, nisi cū reddere præscripta nescis, aut tardius venis? P. Mater illum sæpius non dimittit. M. Mater non dimittit? quare tunc dimittit, cū, ut dixi, ultimus & imparatus ades? P. Nescio. M. O

M 3 pue-

puerum versutum: at ego haud nescio. Eho dic mihi, mandátne tibi mater, vt trahas tecum pusionem istum? P. Aliquando. M. Mandauitne hodie? Non. M. Cur ergo hodie ducis? P. Ipsemet duci voluit. M. Postquam tu scilicet voluisti. Responde amplius. Numquid ego te vnquam percussi, quando fratre isto paruulo comitatus venisti, & serò intrásti? P. Nunquam. M. Quare? P. Fortassis propter vociferationes, & eiulatus quibus penè dirumpitur, cùm me flentem, soluentemque ligulas ad plagas accipiendas intuetur. M. Itáne? Hæc, hæc, non alia ratio est cur ducas tecum; nempe vt pro tuo capite clamet ipse insolentissimé, ex sympathia videlicet, & ego eius, si minus tui, miseratione commotus, cruciatum tibi remittam. Nónne etiam id ipsum vt faceret tu docuisti? P. Non docui. M. Habes pium & utilem fraterculum, qui te toties perditum conclamatumq; seruauit. O calliditatem. Iam edico tibi, si in posterum non adfueris in Gymnasio citius, pœnas dependes, seu adduxeris fratrem, seu non adduxeris. Quòd si ille clamitare non cessauerit, eũ vnà tecum flagris feruere faciam. P. Ad horæ ipsum articulum adero.

ANNOTATIONES.

EX SYMPATHIA VIDELICET) συμπαθῶσα. simul patior, simul afficior, compator, co-afficior, consentio, id est, simul sentio aliquid. Hinc συμπαθῶσα consensus in affectu seu affectibus, conuenientia affectuum. Cic. 2. de Diuina. sic expressit hoc abstractum. Qua ex cognatione natura, & quasi contentu atque consensu. Item, conuenientia & coniunctio natura. Compator tibi, Latine, misere-
me

*me tui, vicem tuam doleo tua causa doleo, moueor, capior
misericordia cum tuum infortunium considero, dolorem è
rebus tuis capio, moleste fero casum tuum, excruciat me
valetudo tua.*

PROGYMNASMA

QVINQVAGESIMVM.

Somnus in Gymnasio.

PABIOLVS, ERASTVS.

PABIOLVS. Rabiosulum te autumo. E.
Quam ob causam? F. Quòd me modò
trahis, modò pugnum in latus meum
ineutis. E. In lanceum latusculum tuum.
Cur dormitas? non decet hoc in schola. F. Mihi sic
vltus est: tu vt tibi opus est facto, ita facito. Tua quid
refert? E. Mea quidem aliquantum, tua verò per-
multum. Nam si te dormire siuero, doctor me quo-
que vt infidelem custodem supplicio persecuturus
est. F. Itane est? E. Itane est. Etiam dormitator, ita
est. F. Permite vt dormiam. Quomodo nunc est,
aliter fieri non potest. E. Istam à magistro veniam
pete. F. Irrides? quasi tu dicas; pete ab atroci cane
vt te mordeat: sua sponte mordebit. E. Ego profe-
ctò non feram, non patiar, non sinam vt dormias:
vsque & vsque molestus ero, etiam acicula, en te
compungam, vt clames, teq; ipsum vt forex tuo in-
dicio prodas. F. Heu, mitte me: vicissim indulgebo,
si te somniculus corripuerit. E. Hanc abs te gratiam
nolo. F. Tamen. E. Iam reddēda est et memoria he-
sterna praelectio: excute somnū, frica paulū oculos,
& relege quæ edidicisti. Nisi faxis; à tergo, supra
caput, ante oculos vindicta est. F. Quid relege? nihil

M 4 edidici.

edidici. E. Tum tu ipsa es miseria. F. Non exigit à me quidquam hac luce: non enim omnes id quod scis, quotidie recitare possumus, præ multitudinem. E. Ponamus exigere: quid dices? F. Doce tu me quid dicendum. E. Pulchrè dictum. Egone doceam te mendacem fieri? nihil attraxit funis tuus. F. Actum est, verberabor, recitare non potero. Quid ergo proderit mihi si vigilem? vno dolore duo peccata expiabo: dormiam rursus. E. Dormi dormi, nihil moror. Si Magister me obiurgauerit, narrabo quid fecerim, quid dixerim tibi, quid tu contrà responderis. F. Tantum ne me expergefacias. Si etià hodie vapulauero, non moriar. E. Quæ tibi verberatio faulstè, ac fœliciter eueniat, mi Fabiole.

ANNOTATIONES.

PONAMVS EXIGERE) *Vsus verbi huius est in rebus controuersis, cum videlicet dicimus, ponamus ita esse, faciamus esse, fac potuisse, sit ita, esto, vt tu dicis, pro quibus Barbari, præsupponamus quod ita sit. Ponamus casum, ponamus quod sit, concessio, dato, posito, quod acciderit. NIHIL ATTRAXIT FUNIS) Ab iis ductum pro- uerbium, qui hamato funiculo pisces captant, & nullos tamen capiunt.*

PROGYMNASMA QVINQVAGESIMVMPRIMVM.

Spes & metus ob certamen scholasticum.

PASCHASINVS, STEPHANICVS.

PASCHASINVS. O quale, quàm venustum, modisq; omnibus elegans brauium in crastinum disputatoribus nobis à Magistro

gistro est propositum? Apelles ipse nihil pinxisset lepidius. Et idcirco ostendit ante, credo, vt disputandi alacritatem summam nobis iniiceret, & tam electorum præmiorum ardentiore nos cupiditate inflammaret. S. Cogor ipse fateri, nihil vidisse me pulchrius istis imaginibus. P. At nos victoria potituros, istaque κερμῆλια adepturos vix est vt sperare ausim. S. Non? hem. quid est quod tibi desperatorem istam obiiiciat? P. Iustinus & Anselmus disputatores sunt feruidissimi, rerumque Grammaticarum vt qui maximè gnari, & in certaminibus vincere soliti: ego autem pro more habeo vinci. Si auctores, ab eo, & Præceptorum conditionem renuntio: aut vt prodat dies aliquot disputationibus istis ab eo postulo. S. Tàmne demisso atque humili te esse animo? audacia hîc pro virtute vti licet: exue metû. Sunt mihi aliquot reconditæ quæstiones, quas cum antagonistis obiectauero, tanquam hamo pisces, visco volucres capientur. P. Si superati ceciderimus, væ virgis quæ morientur in corpore non tuo, sed meo: vehementer enim doctores nostri irasci solent succumbentibus, nec ignominia illorum contentus est, addit etiam acerbiter supplicij. Tibi parceret quoniam plerumque vincis, & vincêris ideo, quia solus duobus esse par nequiveris, cum ego te nihil adiuuerim. S. Contra est ac dicis. Ne sic te abieceris: non desunt tibi ad hanc pugnam vires, modò animus non desit. P. Quid tu statuisti proponere? S. De heteroclitis. Quid tu? P. De præteritis & supinis. S. Multa sunt ibi difficilia, bene elegisti. P. At hoc perquam incommodum, quod nunquam fas est librum inspicere. S. Si illis fas esset, nobis iniuria fieret; iam neutris fit. P. Si victoriæ compotes

redierimus, dona, quæso, mihi tuam partem. S. Infane, quid petis? talentum malletm donare. Non abundo istis opibus; tu ditissimus es. P. Errat qui hoc de me credit, mentitur qui dicit. S. Egone tibi mendax? P. Verbo lapsus sum; fallitur, volebam dicere. S. Intendamus ingenia, & ad certamen nos accingamus, quod illi colluctatores nostri sine dubio iam faciunt. P. Hac nocte somno parum apud me loci erit. S. Apud me permultum vigiliis.

ANNOTATIONES.

ISTAQUE κερήλια) Hoc nomine vocatur propriè & visitatè, quod in nostra suppellectile cæteris pretiosius, & tale, quod magna cum cura reponi solet, idam quod ἡνωρὸς, qui & ipse ob eam causam à τιβύμει dicitur. Galli, VII Cabinet, CONDITIONEM RENUNTIO) Renuntiare pro nuntium remittere, & salutem ultimam dicere, Cicero nunquam dixit. Quintil. in 10. Alia quidem sententia civilibus officiis renuntiabit. Budeus in Pandect. Conditionem latam renuntiare, est quod dicunt, resilire, vel digredi ab oblatione facta: quod si voluntate eius fiat, qui conditionem accepit, dicitur acceptam facere conditionem, hoc est, remittere oblationem. Idem in Forensib.

PROGYMNASMA

QVINQVAGESIMVM SECVNDVM.

Litigium.

PÆDAGOGVS, BLÆSVLVVS, CVRTIOLVS *alumni.*

PÆDAGOGVS. Germanus tuus. Blæsule, in discendo est impiger, citòque arripit omnia, tu autem lentè admodum, & ambulas gradu testudineo. B. Quid ergo tā crebrò

erebrò obmutescit, cùm te interrogante respondendum est? P. Audin? Curtiole? C. Stimulat fratrem meum inuidia, ferre neutiquam potest cùm abs te laudor. B. Egone tibi gloriolas tuas inuideo? scilicet laudatissimus homulus es, præsertim cùm mane surgendum. Ibi apparet generosum pectus tuum; nam ad lectulum quasi clavis affixus adhærescis. C. Tibi, obrectator, hoc vitium est: nam ego vocatus soleo me cubili proripere. P. Amborum vna culpa. Mea hoc facit indulgentia: sed aliquando malis mala euenient. B. Nihilo sum te inferior. C. Quid erit impudenter loqui, si hoc non est? nondum declinationes deuorasti. B. Pridem concoxi. C. Hebdomade antegressa exarabatur tibi corium, quòd vocabulum iusiurandum, in casus male inflectebas. B. Et tu ex vno errato colligis inflectiones me nescire? C. Si examinereris, utique peccares in plurimis. P. Ne superbi, Blasule; dabo enim potestatem Curtiolo te excutiendi, & introspicendi penitissimè. B. Habet nihilominus in schola complusculos, quibus palmam cedit. C. At tu interea manes indoctior, quamuis me alij doctiores sint, ut sunt: ceterum vix tres quatuorue ex omni copia. B. Si tam crebris donarer munusculis ut tu, forsitan alacrius discerem. C. Imò tum acciperes, si alacrius disceres. Non ante, sed post laborem veniunt præmia, si iustè veniunt. B. Abi argutule, consequar te, tametsi nolis. C. Si ego te cursuram incipiēte confisterem, tum me non exæquares modò, sed etiam anteuerteres. Hoc tu si speras, despera. P. Satis verborum. Vterque contendat neruos: sic parentibus, mihi, cognatis futuri quàm charissimi.

ANNO-

ANNOTATIONES.

GRADV TESTVDINEO) Iouem fabulatur Æsopos conuiuium struxisse inuitatis omnibus animantibus. Cum autem testudo postrema omnium finitissq̃, epulis venisset, interrogata causam, respondit οὐκ ἔστι φιλῶ, οὐκ ἔστι ἀγίῳ, domus chara, domus optima. Inde eam damnauit hac pœna Iupiter, vt domum semper circumferat. Vide præterea Prouerbium. Testudineus gradus. HOMVLVS ES) ab ἀνθρωπῶτος deminuta Græcis sunt ἀνθρωπῶτιος, ἀνθρωπῶτιος, ἀνθρωπῶτος, Latinis, homuncio, homunculus, homulus. Hoc extremum est apud Lucret. lib. 3.

Hoc etiam faciunt vbi discubere, tenentque
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo vt dicant, breuis est hic fructus homullis,
Iam fuerit, neque post vnquam reuocare licebit.

Versus causa geminauit consonam. L.

PROGYMNASMA

QUINQVAGESIMVM TERTIVM.

Simplicitas, & lentitudo Magistri.

TORANNIVS, EGESIPPVS.

ORANNIVS. Têrque quaterque beatus fuit hodie hic sodalis tuus. E. Qua in re? T. Quòd euidentissimo periculo, imò periculis, diuino adiutus numine defunctus est. E. Quæ ista pericula? T. Quæ sibi creant, qui nec scriptionem reddendam habent, nec memoriæ quidquam mandarunt, nec quæ respondenda sciunt, & ad extremum tardissimè ludū intrant. His virtutibus ornatus incessi hoc die. Carebam epistola,

fa,inquam,nihil edidiceram (quoniam in conuiuio apparitissimo domi nostræ accubantibus ad intempestam noctem ministraui, & saltatorium orbem versaui) nihil relegi, in lucem stertere perrexi: iam tu rationem subducito, quoties pulsationem promeruerim. Abij, excessi, euasi, erupi. E. Albo calculo hic dies notandus est tibi. An verò cras epistolam ostendes? T. Equidem. E. Qui tam breui compones? T. Particulam ab hinc biduum composueram, eam emendabit noster Cosmas, & reliquum addet de suo, iam enim promisit. Videbor Præceptorī vna nocte expolitus, laudabit me palam. E. Nōne sentiet præstigias? T. Oh, non. Satis modicè literatus est: æra quid lupinis distent haud bene nouit; & est homo antiquus, cui persuaderi possit, ouum extitisse ante gallinam. E. Itaque illi fucum sæpe fieri à discipulis credibile est. T. Sic opinor. E. Si resciscat, num maleficia vestra non vindicat? T. Etiam, sed molli brachio. Languidulus Præceptor est. E. Oleum flammæ. T. Vide quid mali faciant verbera: subigunt nos palpum Magistris obtrudere, & commenta proloqui; nam certò scio, nō hæc committeremus, nisi plagas timeremus. E. Quin potius illius ingenium simplicius, & vitiosa lenitas hæc mala creant. Si enim vafriciem vestram odoraretur atque perspiceret, & in reos acrius sæuisset, vos istis technis abstineretis. T. Vt cunque sit, ego secundissima fortuna me vsum gaudeo. E. Ego autem te volentem ac scientem Præceptorem cogitasse circumducere, non gaudeo. Equidem viri huius iram nullo in metu ponendam iudico.

A N N O-

ANNOTATIONES.

ALBO CALCULO) Plin. lib. 7. scribit Thraces cōsueuisse dies letos ac felices albo lapillo notare, infelices autem, inauspicatos, infaustos atro. Catull. O. lucem dignam candidiore nota. Horat. Cressa ne careat pulchra dies nota. Ode 36. lib. 1. Quo loco non est quod quidam Thressa reponant. Valet enim idem quod alba seu candida. Nam Creta non insule nomen est, sed etiam lutum illud album significat, quo utebantur cera loco Græci Asiatici, ad obsignandas literas & priuatas & publicas, propterea, quod in Creta magna esset huius luti copia. **HOMO ANTIQVVS.**) Antiqui homines sunt boni, cādidi, probi ac simplici ingenio viri: tales enim fuerūt antiqui, & anni veteres meliores anni. Ouid. Fast. 1. Laudamus veteres, sed nostris utimur annis. Sic antiqui mores sunt boni probatq; mores. Cic. pro Sext. Roscio. Homines antiqui, qui ex sua natura ceteros fingerent. Et infra. In qua muliere, Iudices, etiam nunc, id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli causa vestigia antiqui officij remanent. Pro Quint. antiquam officij rationē dilexit, cuius splendor omnis his moribus absoleuit. Ad Att. lib. 9. epist. 18. Quod scribis asperius me, quā mei patiantur mores, de Dionysio scripsisse: vide quam sim antiquorum hominum. Te mediū fidiū hanc rem grauius putauī laturum esse, quā me.

Plaut. Capt. Ille demum antiquis est adolescens moribus. Et Trinum. Meo modo & moribus viuito

antiquis. Terent. Adelph. Homo antiqua

virtute ac fide. **OVVM EXTITISSE**) Lepidam disputationem

habes hac de re apud Macrobiū. Saturnal. lib. 7. cap. 16.

PROGYMNASMA

QUINQVAGESIMVM QVARTVM.

Hora producta.

PATROPHILVS, ZACHÆVS.

ATROPHILVS. Hæc hora tam longa est, ut si dimidiatus sit dies. Z. Mihi pænè annus videtur. P. Retraxit à cursu is, qui horologium moderatur. Z. Non abest suspicio. Egisset hoc bonus vir antequam scholas ingrederemur. At ille perpetuò post meridiem errorem horologii sui, vel suam potius incuriam ista hora corrigit, ponderaq; sursum reuocat: quo in dies singulos ferme ad dimidium horæ tempus nobis prorogetur, cum alioqui totas quinque hîc sessitemus. P. Vbînam igitur hæc iniustitiam deplorabimus? apud quem de ista iniuria querimoniam habebimus? Z. Censeo apud Præceptorem. Verum cum ipsemet non ignoret tempus extendi, & tam leni animo id patiatur, videtur velle nos ultra definitum spatium hîc inter scamilla hæsitare: quod tamen sine magna eius quoque molestia fieri non potest. P. Consilium dabo. Z. Da. P. Conueniamus præfectum horologio, cumq; totius scholæ verbis rogemus, & honorarium polliceamur, ne nos cruciet amplius; quin post hac non solum non productiores, sed angustiores etiam horas reddat: quippe cum hîc sedemus tam diu, & immerito, tempus quod domi ad studia, ad cœnam lufumq; relinquitur, necesse est fieri contractius. Z. Nostra ætas, prò dolor, valde exposita est iniuriis: pueri enim contemnimur facîle, quia pueri sumus.

ANNO.

ANNOTATIONES.

IS QVI HOROLOGIVM) De inuentione horologi apud Romanos, vide quid scripserit Plinius lib. 7. cap. 60. INTER SCAMILLA) Imminutum est à scamino, vt à mamma diminuitur mamilla. Priscian. lib. 3. Vitruuius genere virili dixit, per scamellos impares. Turneb. lib. 11. cap. 2. HONORARIVM POLLICEAMVR.) Quod permulti parum Latine scientes, & egregie Germanizantes, ex Trinckgelt solent dicere, bibale, & dare alicui bonum bibale, nos hanc ipsis elegantiam relinquamus, dicamusq; honorarium. Honoris enim causa datur ea pecunia, etiam si à quibusdam ad pocula conferatur.

PROGYMNASMA
QVINQVAGESIMVM QVINTVM.

Pecunia utiliter collocata.

WOLFGANGVS, SEBALDVS

WOLFGANGVS. In amoribus es parentibus tuis Sebalde, & oculissimus filius. S. Quo signo, quoue indicio istuc? VV. Isto recētissimo tuo, & tam splendido amictu: quamquam & aliās non me latet, quā te in sinu & complexu semper habeant. S. Vsq̃ue ad eōne te in admirationem traducit iste ornatus meus? VV. Sane quidem: potest hoc domus vestra: diuitiis affluit. Hem zonulam pulcherrimam ex holoserico, bullis nitentem argenteis, è qua vt bella bellè dependet crumena? siquid pecuniarum custodit, optem illam mihi:

mihisi non, haud cupiam. S. Est intus pecunia, & tanta, quantam tu vix credas. VV. Quanta ergo? S. Coronati duo. VV. Supra fidem est. S. At ego faxo ut aliter prædices, nam res loquetur ipsa. En. VV. Quis dedit? S. D. Nicolaus more patrio in meam patellam cum cingulo, & pufillo istoc marsupio imposuit. VV. Ita in me liberalis haud fuit. Quid acturus? in quo consumpturus tam grandem pecuniam? S. Empturus quod animo meo collibuerit. VV. Quid collibebit? S. Quod erit meo iudicio visendum. VV. Quid autem illud? S. Quid tibi arrideret imprimis? VV. Plumulas elegantiusculas emerem primo loco, quas pileolo assuerem; deinde pugiunculum; deinde ensiculum, atque etiam speculum. S. Quas tu mihi ineptias? mercabor libellos inauratos, & strenam præterea insignem, quam anno hoc vnde nonagesimo ineunte Præceptoris offeram. Nihil possum parare melius, nec quod prudentes magis approbent.

ANNOTATIONES.

IN AMORIBVS) Qua ex re magnam voluptatem hac delectationem percipimus, eam & amorem & amores Latini appellant, etiam plurali numero, inquam, in honestis rebus utuntur, quod rudiores nesciunt, & eadem notione delitias vocant. Cic. 1. de Divinat. Quid amores & delitiae tuae Roscius? in epist. ad famil. in amoribus mihi est: Et, Deliciae verò tuae Æsopus. ad Att. lib. 2. epist. 19. Pompeius nostri amores, quod mihi summo dolori est, ipse se afflixit. & lib. 6. Dionysius (Ciceronum puerorum magister) mihi quidem in amoribus est. OCVLISSIMVS) Sensum oculorum supra omnes diligimus: surdus certè quàm cecus

esse mallet unusquisque nostrum. Itaque Plaut. Curcul. Hominem oculissimum dixit pro æquè charo, ut sunt oculi, seu pro charissimo. Ibidem oculissimum ostium hyperbole quadam. Curcul. Ni te plus oculis meis amarem. Idem.

Et ipse ei noli multò quod charius illi

Est oculis, seu quid charius est oculis.

ORNATUS MEVS) Cultum corporis, ipsumq; vestitum hac voce frequenter auctores indicant. Cic. 1. Off. Status videmus, ornatu ferè militari. Plaut. Amphit. Nunc ne hanc ornatum vos meum admiremini. STRENAM PRÆTEREA INSIGNEM) Strenarum origo, quibus felicem ominamur annum, ipsius auspicio & initio, à Tatio rege mansisse dicitur, qui primum Romuli hostis, deinde collega in regno Romano fuit. Fide Turneb. lib. 10, cap. 26.

PROGYMNASMA

QUINQUAGESIMVMSEXTVM.

Virtus in teneris.

PARENS, LYDIMA GISTER

PARENS. Operæ pretium facturum me credidi, si aliquando interrogarem te uti se darent initia, quantumque proficeret meus Laurentiolus. L. Est cur Deo gratias agas: mirandum in modum procedit in literis. P. Iam huc accessum, & hoc abs te auditu gaudeo, tibi que secundum Deum ago gratias singulares propter tuam diligentiam. L. Similes illius utinam essent omnes. Verum alios plerosque minis, & ictibus ægrè promoueo ad discendum quomodoque: iste tantum laudibus alitur, nihilque peius timet quam dedecus. Quod si quando in cōcertationibus

nibus frangitur (quod perquam rarò contingit)
 plorat tanquam si parentem amisisset. Excellenti
 imprimis est memoria: nam cum facile percipit quæ
 audit & legit, tum fideliter continet. Quid multis?
 ducit classem suam; & cum tempus ad scho-
 lam superiorem ascendendi, aut primus, aut à pri-
 mo proximus est ascensurus. P. De moribus quid
 sperem? L. Non minora. Pius omnino puerulus est;
 Catechismum memoria tenet ut nomen suum; Ro-
 sarium secum assidue, & in sinu semper libellum
 precationum gestat, cum in templū venimus, quie-
 tissimus est, Deumq; precibus colit quàm religio-
 tissimè, quin & in ludo nemo ipso tranquillior, ne-
 mo ad parendum promptior. Aureum genuisti fi-
 lium. Precare numen cœleste, uti sospitem annos
 iuueniles conficere patiatur: magnam utique &
 claram Reipub. lampadem accenderis. P. Vix sum
 apud me præ gaudio. Insiste mihi puerum erudire,
 sicut facis, & scito te ob hoc ut fratrem fore mihi
 in medullis. Malo enim prorsus carere liberis, quàm
 eos non habere, quàm præstantissimos: quales tua
 fidei opera me visurum spero. L. Deus votis tuis
 optatisq; quàm commulatissimè respondeat.

 A N N O T A T I O N E S.

Reprehendit Plutarchus parentes, qui postquam filios
 suos pedagogis magistrisq; commendarunt, ipsi quid
 discatur, nec inspiciunt unquam, neque audire curant. Non
 enim oportebat in mercenarij voluntate spem omnem col-
 locare, qui & ipse maiorem diligentiam pueris instituen-
 dis erat impensurus si identidem sui sibi muneris rationem
 reddendam fore sentiret. Affert deinde illud equisonis: nihil
 esse quod perinde saginaret equū, atq; oculus, regis. De lib.

educād. CVM FACILE PERCIPIT) *Quintil. lib. 1. c. 3.* Ingenij signum in paruis precipuum memoria est. Eius duplex virtus: facile percipere, & fideliter continere. DV-
CIT CLASSEM) *Quintiliani est.* Idem prorsus quod, sui ordinis primus est: nam classem hic pro vna quadam puerorum sedentium serie vsurpauit. Simile, ducit familiam, quod in dial. secundum explicauimus. FLORAT TANQVAM SI) *Mihi ille detur puer, quem laus excitet, quem gloria inuict, qui victus fleat. Hic erit alendus ambitu, hunc mordebit obiurgatio, hunc honor excitabit, in hoc desidiā nunquam verebor.* *Quintil. lib. 1. cap. 3.* CARRERE LIBERIS) *Liberos voce multitudinis pro vnico filio filiāue dixisse antiquos Oratores, histor. Poetas, confirmat Gell. lib. 2. cap. 13. Cicero quidem i. Philippic. Pax denique per eum (Antonium) & per liberos eius cum praestantissimis ciuibus confirmata est. Habebat Antonius duos filios, ex Q. Fadij, cognomento Bambalionis, libertini hominis filia susceptos, Sed de vno hic sermo est, quem Orat. 2. puerum nobilem, Bambalionis nepotem nominat. Ipsemet Cice. infrā declarat apertē, se de vno duntaxat locutum. Reipub. tuus paruus filius in Capitolium à te missus, pacis obses fuit. Pre lege Manil. Cū de filia M. Antonij, qui fuit auus huius Antonij, loqueretur, etiam liberos dixit. vt Terent. Hecyra. Qui illum decreuerunt dignum, suos cui liberos committerent, cum loquatur de vnica filia. Et Heaut. Chremes Menedemo, cui vnicus filius Clinia: Ingenio te esse in liberos leni puto. Et Virgil. 10. Aeneid. similiter vsus est voce, natis, pro vno tantū. Argenti atque auri memoras quā multa talenta, Gnatū parce tuis. Vide Seruium. Apud Iurecos. Liberos appellatione nepotes, pronepotes, abnepotes, trinepotes quoque continentur. Crinit. lib. 15. cap. 8.*

PROGYMNASMA.

QUINQVAGESIMVM SEPTIMVM,

Præceptor honesta imperat.

DISCIPVLVS, MAGISTER.

DISCIPVLVS. Summo perè, maiorem-
que in modum oro, vti hanc prouin-
ciam reos peragendi absentes, & aliò-
qui tum in schola, tum extrâ scholam
turbulentos, alteri velis imponere, qui
eam explicet melius ac libentius. M. Quid te mo-
uet, Paule mi, vt hoc tam flebili voce à me depofi-
cas? D. Plena est dedecoris. M. Ne sic erumpas. E-
gône, aut vllus cui cum virtute est commercium,
te facere iusserit quod sit plenum dedecoris? D. Nō
quidem res; sed opinione. M. Quorum opinione? D.
Condiscipulorum meorum. M. Tui condiscipuli
nondum sapiunt, fugit eos vbi laus, vbi turpitude
fita sit. Quid igitur de hoc munere loquuntur & sen-
tiunt? D. Dicere nihil quidquam veretur istos Co-
rycæos numerandos in proditoribus; non aquam a-
quæ similiorem esse. M. Nomina mihi de ista pue-
rorum nequam colluie aliquot. D. Non recorder
figillatim. M. Vnum saltem. D. Toties hoc audiui
de multis. M. E schola non exhibis, nisi vnum mihi
nominaueris, è quo ceteros extorqueam. D. Magis
me odiosum, & inuisum reddam. M. Sic agam, vt
quidpiam super hoc abs te ad me perlatum non in-
telligant. Tantis per fac sedulò quod tibi imperaui.
Tu assiduus in gymnasio, tu discendi studiosus, tu

probuses adolescens, & animo meo charus egregiè, ideo te ante alios delegi, cui hoc mandarem. Agitaui hanc rem in corde meo, & nollem hære in te peccatum: hærebit si auctoritati meæ non parueris. D. Quando constanter id mihi præcipis, oratione & auctoritate tua victus petitione desistam. te rogo tamen, vt honori & rationibus meis consulas. M. Sollicitudinem istam abs te remoue.

ANNOTATIONES.

ISTOS CORYCÆOS) Qui sint Corycai, & vnde hoc illis nomē, docebit copiosè Paræmiographus, prouerb. Corycaus auscultauit, ne frustra paginas impleamus. Quod autem plerique eosdem appellant syndicos, parum propriè loquuntur. Sunt enim Syndici aduocati, qui vt patroni ad communem causam defendendam mittuntur, & συνδικῶν verbum idem quod συννοπέω: ac si syndicari verbum fingas pro defendere, & patrocinium præstare. Sunt etiam syndici ciuitatum, & aduocati & defensores iuris publici: quasi in causam publicam communiter incumbentes. Budæus in Pandect.

PROGYMNASMA QUINQVAGESIMVM OCTAVVM.

Pueri multandi verberibus.

PATER, indulgentior. MAGISTER, senecior,

PATER. Queritur Augustinulus meus, se in ludo sæpissimè abs te vapulare: quem quidem non mihi narrare somnia, è fletu rubentes oculi testantur. M. Si filius tuus iustè

iuste vapulat, noli quærere, raróne an sæpe. P. At-
qui nec iuste videtur cædi, nec moderate, sed ini-
què & inhumaniter, si tam frequenter. Nam cui to-
ties imponendæ sunt plagæ, ei posteriores semper
gratiores imponuntur: quæ autem flagitia tam cre-
bra filius iste meus, propus utique & diligens puer
admittere possit, non intelligo. M. Amor cæcus
est, is facit, ut puerum meliorem, & in discendo a-
lacriorem existimes, quàm ego experior quotidie;
Ingenium sanè non deest illi, voluntas deest. Quod
ad verberum atrocitatem attinet, hoc tantum res-
pondebo tibi, me adhuc intra limitem sæuisse; pe-
tòque à prudentia tua, ut mihi potiùs fidem habeas
quàm pueris, qui leuissima de causâ mentiuntur fa-
cillimè, & cum virgas ac verbera impensè oderint;
nunquam iusta animaduersione punitos se confi-
teri solent. P. Quæso, Magister, sine me paucis op-
pugnare hunc morem vestrum cædendi pueros, &
si possim, sceptrum istuc tuum, virgam, inquam, ex-
torquere tibi de manibus. M. Patiar equidè te dis-
ferere aduersum nos quæ lubet, si tu etiam pati vis,
me consuetudinem nostram tam antiquam, vñta-
tam, & necessariam defendere, quæque mihi in mē-
tem venerint contrà respondere. P. Optimum &
æquissimum est, audire vicissim quem accuses. M.
Clauam Herculi hodie nunquam extorseris, futu-
rùmque est, ut tu magis posthac flagellum ad mul-
tândos liberos in manus sumas, quàm mihi, ut id ab-
iiciam persuadere contendas. P. Tu fortasse elo-
quentia tua confidis, qua me supplantēs: ego veri-
tate sola nitor, illam mihi comitem & adiutricem
aduersus te duco. M. Ausculto, dic virorum opti-
me. P. Pulsare pueros, siue id à Magistro, siue à
N 4 pædagogo;

pædagogus, siue à parête fiat, deformis est; quoniam mancipia & bestię, quæ aliter ad officium faciendum adduci non possunt, non ingenui, & filij, teneraq; ætatis alumni, & discipuli verberibus sunt utrgendi. Animum liberalem plagæ seruilem infractionemque efficiunt, qui dum omnia timet, nihil audet eximium, sequiturque desidia & inertia, quibus corpus quoque elanguescit atque conficitur. Similiter pueris immoderata seueritas, ut nouellis stirpibus nimia siccitas nocet. In equulos, & vitulos calcaribus, stimulis, verberibus non utimur: cur in pueros utimur? quin & adulti boues, si acrius stimulis subigantur, iuga persæpe detrectant, & frænorum iam patientes equi, si crebrius verberentur, percontumaces, pauidique, blanda autem manu attractati, generosi & audaces redduntur. Inter canes item ij nobiliores, quos blanditiis, & licentia quadam excurrendi potius, quam minis & verberibus venatores educarunt. Simile quiddam in hominibus accidere credendum est. Contrà verò in Asinos, quoniam abiectissimæ naturæ, pigerrimæq; animantes sunt, si ex iis vtilitatem capere studemus; fustes & flagella solemus expedire. Sic prorsus agrestibus & seruilibus ingeniis faciendum, quorum vitia non ut frondes teneræ stringendæ, sed ut spinæ & rubi penitus succidenda sunt. Quid, quod multa vapulanti- bus dictu deformia, ac maximæ verecundiæ futura vel dolore, vel metu solent accidere? Hæc porro non ideò dixerim, quod existimem solutam ac liberam pueritiæ ad omnia voluntatem esse oportere, neque ullam ipsi pœnam irrogandam, quam ad delicta nimio plus propensam & lubricam esse non me fugit: sed ut mitis quædam & moderata pœna, cum iudicio

iudicio prudentiâque, tanquam lene medicamentû ad ipsius curanda vulnera morbosque sanandos adhibeatur; quô fiet, vt longè melius, longèque facilius à suis vitiis ad studiû amorémque virtutis traducatur, neque Magistros odio prosequatur vt carnifices, sed amet vt parentes. Possit igitur non stultus ludimagister, si quid bene fecerint pueri, aliquando commendare, si quid errauerint, dissimulare: nonnunquam blandè emendare, & cum laudationibus castigationes permiscere, munusculis etiâ & crustulis interdum eos ad diligentiam allicere: celebrare eos qui probitate & scientia claruerunt; detestari autem, qui veluti muta pecora vitam silêtio transierunt. Condiscipulos item peccantes coram ipsis reprehendere, & rectè facientes prædicare, mirum in modum proderit. His ego similibusq; modis plus profectum iri apud adolescentulos putarem, quàm atrocibus minis assiduisque verberibus. Non nescis quid Terentius tuus quodam loco sentiat: Pudore & liberalitate, inquit, satius esse credo retinere liberqs quàm metu. Nec Plutarchi auctoritatem contemnis, cuius verba memini è libello de instituendis liberis. Non verberibus aut contumeliosa tractatione, sed verbis & adhortationibus ad liberalia studia pueri adducendi sunt. Torpent enim & abhorrent à laboribus, partim ob dolores plagarum, partim ob contumelias. Apud ingenuos laudationes vituperationesque plus valent; illæ ad pulchra incitantes, hæ à turpibus arcentes. M. Plurane tenes memoria? P. Etiam, hæc enim sequuntur ibidem. Alternis porrò increpationes & collaudationes sunt adhibendæ, vt & cum exultant animi, reprehensionibus etiam ad pudorem redi-

gantur, & cum deiecti sunt, rursus laudibus erigantur. Imitandæque in hoc genere nutrices, quæ infantes cum ad fletum prouocarunt, rursus ut consolentur mammam præbent. M. Miror te patrem non paternè, sed maternè filij causam agere, & esse animo tam indulgenti in puerum, nec illud etiam ex eodem auctore adducere voluisse, quod iis quæ recitasti proximum est: Vidisse se ait, parentes, quibus nimius auctor in causa fuerit, ne verè amarent. Sententiæ tuæ in speciem graui & prudenti communis omnium gentium consuetudo reclamation, & sapientes hunc modum cædendi pueros planè suadent, & sacrosanctæ literæ, quarum apud me non paulò maior quàm omnium poëtarum, Oratorum, Philosophorum est ad persuadendum vis atque auctoritas, non vno loco virgarum flagellorumque meminerunt. *Qui diligit filium suum, assidue illi flagella, ut lateatur in nouissimo suo. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera illius dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Qui parcat virgæ, odit filium. Stultitia colligata est in corde pueri, & virgæ disciplina eradicabit eam. Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur.* P. Obruīs me testimoniis. M. Quid si nullum omitterem? magis id diceres. Itaque D. Augustinus in libris Confessionum, quòd fœcordior esset in discendo, se vapulasse, idque sibi profuisse narrat. Apud Lacedæmonas vituperationem subibat pater, si filium à Magistro percussum & conquerentem non iterum percussisset. Quod si hoc sæculo valeret, melius forsitan ageretur cum Repub. tam perditam ac rebellem iuuentutem nō haberemus, nec tot facinorosi atque

atque pestiferi ciues existerent. Persuadere sibi omnino & parentes, & præceptores debent, nisi principiis anteuenterint puerosque flexerint, dum flecti possunt, fore, vt aliquando ex iis dolorem ingentem capiant, à quibus gaudium voluptatēque expectabant: & id est quod sanctæ Scripturæ oracula vaticinantur. Cæterum ista verberatione vtendum est moderatè, nec quauis, etiam lenissima de causa, nisi si frequenter committant, quauis in re leui: vitiosa enim consuetudo contrahitur, & à paruis delictis non punitis ad maiora fit progressio. Submo- uendi meo quoque iudicio à scholis, qui verbe- rando voluptatem sentiunt, omnēque culpam capitalem faciunt, nec magis parendum pueris quàm canibus existimant. Cauendum etiam ne irati quenquam plagis multemus, ira quippe me- diocritatem seruare non potest: & ne caput, cæ- terasque principes ac vitales humani corporis partes lædamus, vnde valetudini incommodum generetur. Si quis erit tam liberali ingenio, vt li- teras & virtutem vltro diligat, verecundus, maio- ribus obediens, labores non recusans, aliquando tamen peccans (quis enim vel sapientissimus nun- quam vlla in re offendit?) hic blandè, & dulci quodam modo, corrigendus erit, ne ad iracun- diam prouocetur, & pusillo animo fiat. Si qui vel reprehensionibus, vel verberationibus, magis tanquam saxa indurescant, iis pulsandis superse- dendum est. Quamobrem non est interdicensum Magistris hoc pœnæ sumendæ genus; sed si per se- metipsos non vident, admonendi sunt, vt mo- dum seruent, sciāntque & quibus, & quando, & quantum pœnam infligendum. P. Obstruxisti mihi

mihi os, serua institutum tuum. Si in posterum puer meus de te questus fuerit, Lacedæmonius illi fiam, iterum verberabo, vt conqueri desinat; & cum me approbare sciat quidquid tu feceris, si effugere verbera concupiscat, cupidius ad studia sua incumbat. M. Tali patre nihil laudabilius.

ANNOTATIONES.

QUÆ AVTEM FLAGITIA) Flagitium peccatum est ab aliqua animi mollitia, aut ignauia profectum, quod dedecus & turpitudinem affert: scelus autem vel cum aliqua crudelitate & cede, vel cum impietate coniunctum est. Itaque libidines flagitiosas dicimus: & flagitiosam vitam: & militem flagitium admisisse, qui locum non tenuit, qui hostem extimuit, qui fugit, &c. Lambin. in Oden. 5. libr. 3. Non esse cadendos pueros vult Quintil. extremo cap. 3. libr. 1. cuius ratiuncula haud magnum pondus habent. Cur autem ibi potissimum receptum sit virgis afficere pueros, vbi afficiuntur, in ea scilicet parte corporis, vide Rhodigin. libr. 4. capit. 8. **SCEPTRVM ISTVC TVVM**) Martialis ad Magistrum ludi epigramma hoc est lib. 10.

Ludi magister parce simplici turbæ:
Sic te frequentes audiant capillati,
Et delicatæ diligat chorus musæ:
Nec calculator, nec notarius velox
Maiore quisquam circulo coronetur.
Albæ leone flammeo calent luces,
Tostantque feruens Iulius coquit mellesem.
Scuticaque loris horridis Scithæ pellis,
Qua vapulauit Marfyas Celenæus,
Ferulæque tristes sceptræ pædagogorum,
Cessent, & Idus dormiant in Octobris:
Æstate pueri si valent, satis discunt.

IN EQVLOS ET VITVLOS) Nunquid nam
 æquum est, grauius homini & durius imperari, quam impe-
 ratur animalibus mutis? Atqui equum non crebris verberi-
 bus exterret domandi peritus magister: Fit enim formido-
 losus & contumax, nisi eum tactu blandiente permulseris.
 Idem facit venator, qui instituit carulos vestigia sequi,
 quique iam exercitatis vitur ad excitandas vel persequen-
 das feras. Nec crebrò illis minatur, contunditur enim ani-
 mus, & quidquid est indolis comminuitur trepidatione de-
 generi: nec licentiam errandi vagandiq; passim concedit.
 Seneca de Clement. lib. 1. cap. 16.

PROGYMNASMA

QVINQVAGESIMVMNONVM.

Litera Bellerophontis.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Tantum non alternis diebus
 nusquam in schola cerneris: cum deinde
 causam volo noscere, nunquam te defi-
 cit aliqua huius tam frequentis absentia
 purgatio; aut enim paternum, aut maternum impe-
 rium aliquo te negotio irretitum tenuit. Miror si
 ita res habet. D. Non secus profectò; & ut minus
 dubites in posterum, ecce schedam patris ipsius
 manu, eiusque signo obsignatam, qua mihi cauet.
 M. Legamus hanc schedam. O rem nec opinatam.
 Volebam tacitus quod hinc exaratum reperio lege-
 re, verum rectius fecero, si clarè toto audiente cœ-
 tu legero. Spe ista lapsus es. Infelices, & in caput
 atque perniciem tuam scriptas attulisti literas. At-
 tendite,

tendite, vt si qui huius pueri virtutem factâq; imitami-
nini, eiusdem exitum & exitium perhorrescatis.

SIMEON RHODOPHILVS

CASSANDRO Ludimoderatori. s. d.

FILIVM meum non nego alias à me, alias à coniuge
mea negotiis occupari necessariis, quando famulos, &
ancillas non semper sub manum habemus. Ceterùm ille, quo
tempore schola habentur, nimis sepe in adibus visitur, aut,
quod narratum est mihi, in platearum angulis cum aqua-
libus certat globulis, ac nucibus. Cùm percunctor, quare in
ludo non sit, respondet, aut non doceri, aut abs te sibi datam
domi manendi potestatem. Ego te in functione tua adeò seg-
nem, vt tam frequenter non doceas, vel pueri tam securum,
vt sine iusta eum ratione abesse sinas, credere nequeo. Ita-
que tametsi ipse hoc epistolum à me flagitauit, quo se tue-
retur, tu nihilominus pro officio tuo in eum quàm seueris-
sime animaduerte: id erit mihi vehementer gratum. Be-
ne vale.

Hem Carole, quid ais? pallor omnia membra te-
net, obmutuit, contremuit. Teneo calsibus meis
implicitam & impeditam vulpeculam. Nuda pel-
lem, vt debitam artibus tuis mercedulam capias.
En vt me ductauit dolis. Qui mendacio confidit, in
caducum parietem inclinat.

ANNOTATIONES.

LITERÆ BELLEROPHONTIS) Cum quis-
piam literas affert commendatitias, vt ipse quidem
putat, re autem vera accusatorias: aut cum aliquis nun-
ciat, facitue quo se prodit, sibi que nocet. Quales ad Iobaten
Lyciae regem attulit Bellerophon, & in sacra historia Ariam

Vriam

*Frias Hertaus ad Ioabum. Vide Homer. Iliad. 6. Lambin.
in Oden. 6. lib. 3. apud Horat. & adagium. Plaut. Bacchid.*

Nullus homo dicit. hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu artulisti. hæ te vinciri iubent (aha,
Bellerophonem iam tuus me fecit filius.
Egomet tabellas detuli, vt vincirer.

*Historiam periacundam de puero commemorat Iouianus
Pontanus, qui artificio quodam conciliato pallore & lan-
guore adduxit eò patrem, vt ipsum in ludum ire vetaret,
De sermone lib. 2. pag. 207. edition. Aldin.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM.

Mine.

PRÆCEPTOR, PVER *præfrecte indiligens.*

RÆCEPTOR. Asinum citius salta-
tionem Pyrrhichicâ docuisssem, quâ
stipitem istum literas. Age puer, cape
quod capiendum est: plus æquo ten-
tasti patientiam meam. Rogavi, iussi,
obiurgaui, verberaui, tu manes idem, idest, ignoras,
& a literis, vt videris, abhorrens. Si perstas in ista
mente, patrem menebo, vt te ad molitorem, carbo-
narium, aut carnificem adducat, vnus horum futu-
rum discipulum. Pv. Vt incumbam in eas toto pe-
ctore, nihil retineo literarum. P. Ipsa inscitia tua
reclamat affirmationi tuæ. Quî enim possit fieri, vt
tanta longinquitate temporis, si conatus fuisses, ni-
hil profecisses? Pv. Nescio qui fiat, fieri tamē planū
est: nec sufficiens otium domi relinquitur. P. Nunc
primum

primùm ista excusatione vteris? apparet conficta. Pv. Vfus essem pridem, nisi intellexissem nihil apud te valituram. P. Veritas apud me valuit & valebit semper. Conueniam parentes tuos, cognoscā ipforum mentem. Si ab ipsis tibi nihil erit impedi-
menti, tu aut Grammaticam discēs, aut opificium sordidum. Pv. Non commorabor diutius in patria. P. Quando discedes? Pv. Secundum Pascha. P. Tum ego non laborabo ampliùs tua causa; restat enim vnus tantum mensis ad Pascha: beasti me hoc dicto. Quò discedes? Pv. In militiam, vt reor: commendauit enim me pater cuidam vexillifero. P. Sanè gladius, aut ænea fistula tuis digitis aptior est, quam calamus.

ANNOTATIONES.

SALTATIONEM PYRRICHICAM) De hac saltatione, similibusq; exercitationibus corporum lege eruditissimos libros Hieronymi Mercurialis de arte Gymnastica. Germanum huic est illud Plaut. in Persa. Canis si in ludum iret, posset iam fieri, vt probè literas sciret. **ÆNEA FISTVLA**) Quidam sclopos vocant, & milites sclopetarios. Globulos autem qui inde emittuntur, glandes & pilas plumbeas. De inuentione bombarda Magius libro prtmo capite primo. Inuenta est ab homine Germano circiter annum à Christo nato 1370. nec ante id tempus ab vllò cognita.

Brod. lib. secun-

do, cap. 26.

* *

PRO-

PROGYMNASMA

SEXAGESIMUMPRIMUM.

Recitatio.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Heus Andrea, comprehendiſtin' memoria, quam heſterno veſpere explanaui epiſtolam? D. Verò, comprehendi. M. Quod felix ſit, claudeli-
brum, & recita diſtinctè, clara voce. D. Tullius Teren-
tia ſue, & pater Tulliola duabus animis ſuis, & Cicero ma-
tri optimæ ac ſuauiſſimæ ſorori. S. P. D. Si vos valetis, nos
valemus. Veſtram iam conſilium eſt, non ſolum meum, quid
ſit vobis faciendum. M. Altiore voce, vt omnes exau-
diant. Date vacuas aures pueri. D. Si ille Romam mo-
deſtè venturus eſt, rectè in præſentia domi eſſe poteſtis, &c.
M. Andrea, Andrea, nã tumalè hanc tam bellam
epiſtolam memoria ſepſiſti atque cuſtodiſti. D.
Reuera domi tenebam perfectiſſimè. M. Oh, tibi
ego vt credam? Identidem inſpiciebas librum, &
verba furabaris. Antiquum obrinebas. D. Bis tan-
tummodò, ſummum ter. M. Et mentiri non vere-
ris? quoties clamaui, claudè claudè? Quàm ſæpe in-
ſuper ordinem verborum commutabas, priora po-
ſterioriùs, poſteriora priùs pronuntjando? & aliquan-
do tua pro Ciceronis, ſcortea pro aureis videlicet
ſubſtituebas. Frequenter præterea voces iam di-
ctas repetebas, & denuo quaſi deglutiebas: vt inte-
rim poſſes aut ipſe librum aperire aliquantum, aut
vicinorum aliquis ſuggerendo hæretem te in ſale-
bris expediret; quod & nunc, & aliàs ſollicitè præ-
ſtitit Bernardulus. Abs te ne mihi hanc afferri falla-
ciam?

ciam? Noui ego artes puerorum ad vnguē omnes. Senex sum, & senī verba dare difficile est. D. Fuit nimium longa epistola, nequīui totam ediscere. M. Ecce, iam iā asseuerabas, domi te perfectē memoriter eam complexum. Itāne tandem? tu ex vno ore calidum & frigidum, & aliud stans, aliud sedens? Cur non ingenuē fassus es te nescire? D. Virgæ me terruerunt. M. Infelix puer, hoc magis pro cōmerita noxia te castigabo virgarum verberibus, quia ludificasti me, & ad socordiæ vitium vanitatis culpam addidisti. D. Volebam mihi consulere. M. Non consulit, sed nocet sibi, qui sic recitat. D. Ego alio intellectu hoc verbi dixeram; pœnam paratam effugere studui. M. Ne tuum exemplum & impunitas corrumpat, ceteros hodie cædaris necesse est, puerorum verberabilissime. D. Eheu, mi Præceptor modò tantum parce. M. Idem rogasti ante hac, & peperci: nunc luendum est commissum. D. Per tuum te caput, p̄rque tuam senectutem, p̄rque vitam tuam obsecro. M. Si per omnia diuina & humana obtesteris, nihilo plus assequare, quàm si ab asino lanam peras, aut concioneris mortuo.

A N N O T A T I O N E S.

VERBERABILISIME) Quis, obsecro, tam incogitans, atque in iudicando præceps ac temerarius erit, qui cum & hoc, & alia quadam non dissimilia, ex Plauto, aut alio quopiam bono auctore deprompta in hisce meis voluminibus legerit, non magis ioci, aut significationis & emphrasis causa, quàm serio ita me loqui existimet? Ob quas easdem rationes multa ille idem quem supra nominavi Comicus. Hoc se, mi lector, monitum etiam sæpe etiam volui.

PROGYMNASMA.

SEXAGESIMVMSECVDVM.

Repetitio.

PVBLIVS, GAUDENTIVS.

PVBLIVS. Conferamus inter nos audita Gaudenti, antequam Magister huc aditū ferat. G. Non ausim. P. Quæ huic est of- fusa religio? qua de causâ non audes, quod ipse Præceptor si resciscat nos agere, tantum abest ut vlla castigatione afficiat, laudatione etiam prosequetur? G. Quia fit cum periculo. P. Quo pe- riculo? G. Animaduersores isti me hoc aliâs cum alio facientem in gregem fabulantium per summū nefas aliquoties coniecerunt, ut ægrè postea, multa nimirum diligentique purgatione vsus, cōstitutum garrulis supplicium euitauerim. P. Vix adiungere dictis tuis fidem queo. G. Putas me somnia narra- re tibi? ecquando me cuiuspiam rei tibi falsiloquum reperisti? P. Nunquam. Sed cur ego non memini istuc accidere? G. Non semper es præsens in ludo; & te absente potest accidere, quod postmodum vel nō credas, vel etiam mireris accidisse. P. Onus for- tasse declinas, & aliud in pectore, aliud in lingua promptum habes. G. Aliter est, tutiora eligo. P. Quam tu vereris culpam, ego præstabo. Conluesti- ne solus tecum domi repetere explicationes Magi- stri? G. Ut si conceptis verbis id me facturū iuraf- sem. P. Non mirabor amplius, te nunquam non pa- ratum inueniri, cum iuberis auctore exponere. G. Parum conducibile est audisse Publi, nisi recolās quæ audieris: nec proxima tantū, verū longinqua

O 2

etiam,

etiam, quæque ante hebdomadam, ante mensẽ explicata fuerunt, repetendo iteranda sunt, quoniã Themistoclis aut Carneadis memoria non atecellimus, facillẽque auditorum obliuiscimur. P. Possesne, non quidem in dies singulos, nam id neutri foret commodum; at festis ac vacationum diebus, cũ scilicet otium est à scholis, paucillum temporis mihi tribuere, meq; adiuuare, & communicare mecum hanc meã prouinciam? G. Vt vnã repetamus, & vicissim quæ obscuriora sunt declaremus? istuc vis? P. Nempe istuc. G. Equidem possum, & tua causa volo. Ventitabis igitur in ædes nostras. P. Habes musæum quietum, atque à strepitu remotũ? G. Etiam, vbi nemo nos, ne musca quidem, neue musculus impediatur. Sed satis verborum: iaciunt recte piscatores, fileamus.

ANNOTATIONES.

OFFESA RELIGIO) De conscientia scrupulis, vt vulgus loquitur, quo pacto per vocem religio variis modis loquendum nobis esset, ostendimus annotatione quadam in dialog. 1. volum. secund. **CONCEPTIS VERBIS IURASSEM**) Verbis conceptis iuratur, id est, verbis certa comprehensis formula. Nam concipere comprehendere est. Hoc iusiurandum multo religiosius erat, quã reliqua. Huius generis erat præiuratio, cùm quis ante conceptis verbis iurabat, post quem alter in eadem verba iurans, tantummodo dicebat, Idem in me. Plura Turneb. lib. 3. cap. 10. **THEMISTOCLIS MEMORIA**) Themistocles quidem, cùm ei Simonides, aut aliquis alius artem memoria polliceretur, obliuionis, inquit, mallet. Nam meminì etiam quæ nolo, obliuisci non possum quæ volo. Cic. 2. de

PROGYMNASMA

SEXAGESIMVM TERTIVM.

Disputatio.

EUCHARIVS, OPTATVS.

EVCHARIVS. Si cuiuspiam vestrum tantū
adeſt fidentiæ, prodeat extemplò in me-
dium, ac certamine mecum congregiatur;
& vel ſummis mecum copiis contendat.
O. Quid tu garris audacule? E. Ad diſputandum
quemcunque de diſcipulis præſentibus prouo-
co, nemine excepto, ne teipſo quidem, etſi videris
eſſe quantiuis pretij. O. Quo fretus tam inſolenter
te iactas? E. Diligentia ſola: tenes? O. Nos igitur
hactenus dormiuimus, & tu, ſi cœlitibus placet, di-
dicisti omnia, ceteris nihil reliquiſti? E. Qui ſe cre-
dit profeciſſe ſurgat, veniat, digladiemur. O. Quasi
tu ſis præcipuus & inuictus diſputator, ita gloriaris
ventoſiſſime atque confidentiſſime homuncule. E.
Recupio refelli, non meris negationibus & maledi-
ctionibus. O. Dolebis intimis ſenſibus, cū tibi
victo ruborem excuſſero. E. Tu opinione tua deſe-
ctus, & à me pudore affectus recedes. O. Quo de
vis diſputemus? E. Hoc tui eſt arbitratus. O. Pa-
ratus es in omnibus? E. In omnibus. O. De nomi-
num verborūque inflectionibus agamus. E. Ve-
loes. O. Capiamus arbitrum, ſeu legamus, qui
amborum errores totidem punctis notet. E. Ad id
iam ſe Albertus comparat, vti vides. O. Euge Al-
berte,

berte, ne somniculosè hoc agas, & nihil des gratiæ. E. Dimitte librum. O. Tu quoque abiice tuum. E. Nullum habeo. O. Suggestorem tibi nullum esse volo. E. Multò minus ego tibi. Egredere de loco tuo, & confide in scamno longo, quod affixum est parieti. O. Tu idem facito, sed è regione. E. Licet. O. Ne obruas me clamoribus, & spatium iustum ad respondendum concedas. E. Geram me vt par est. O. At si te vicero, haud eo contentus ero. E. Quid petes? O. Tuum mihi locū cedas oportebit. E. Haud recusem. Tuum, cum meo inferior sit, non postulo: aliud victoriæ præmium perseques. O. Quale? E. Vel rosariolum tuum. O. Etiāne oculum adieciisti? E. Vel pulchram imagunculam, vel globulos aliquot de selectioribus. O. Iniqua conditio. E. Quapropter? Locus meus honoratissimus locorum est, ista autem quæ abs te exacturus sum, honoris & ornamenti quid afferunt? O. Et si non optima apparet conditio, nihilominus quia fastum hunc tuum retundere discupio, hui, Martem vtrinque inuadamus. Pone tuas quæstiunculas. Mox vel ad terram ictus corrues, vel præcipitem te fugæ mandabis. E. Res tibi erit in angusto.

A N N O T A T I O N E S.

Hoc dialogo vti poterunt pueri tãquam proœmio quodam concertationum suarum & his sese verbis ad disputandum prouocare. In ipsis autem disputationibus vehementer velim eos quosdam sordidos loquendi modos vitare: quos cum norint ipsi Præceptores, non est cur producã. **MARTEM VTRINQUE INVADAMVS**) Militaribus metaphoris sæpe cum venustate vtimur, sæpe etiã Poëticè dictum aliquod leporem habet. Ac Martem quidem inuadere,

inuadere, nihil est aliud, quàm sese mutuo armis inuadere, noto illo tropo, quem Grammatici Metonymiam, Cornificius Nominationem dixit lib. 4.

P R O G Y M N A S M A

SEXAGESIMVM QVARTVM.

Concertatio scriptionis.

GERARDVS, OCTAVIVS, LAMBERTVS.

ERARDVS. Magister die ab hinc tertia materiam nobis communem ad scribendum dictauit, cras ante meridiem ostendenda est scriptio. Lambertus suam prædicatione effert, meam vilipendit, quàm tamen nõdum vidit: ego me inferiorem illo in animum inducere non possum vt existimem. Restat igitur vt te oremus. Octaui, des iudicium, noster arbiter, noster Palæmon sis, & hanc controuersiam ex æquo & bono disceptes. O. Non audeo me in istam contentionem interponere. Non nostrum inter vos tantas componere lites. L. Ludens potes, si libeat: siquidem utroque nostrum non paulò es literatior. G. Da hoc mutua familiaritati, sine impetremus. O. Quid vultis faciam? G. Ausculta dum legimus scripta, & quæ videbuntur commodè dicta, approba, quæ vitiosè, improba. O. Fiat ea lege hoc adeo, si neque laudatus superbia, neque reprehensione perstrictus bile intumescat. L. Spondeo meã vicem. G. Et ego meam. O. Recitet ergo Gerardus principem periodum. G. Ex tuo tam diuturno silentio, mi Petre, non leuem traho molestiam, cogor- que suspicari, ne forte res aliqua te mihi immutauarit, vt

iam non sis, qui adhuc fuisti, hoc est, mei cupidissimus. O. Legat laum initium Lambertus. L. Charissime Lamberte, propter tuum satis longum silentium nō parum perturbor, & causam habeo suspicandi, quod forsitan mutaveris voluntatem erga me pristinam, nec me, sicut antea, diligas. O. Pressius Gerardus, & aliquanto nitidius. Ad cetera itote. G. Si erro, tu, quæ proxima inciderit occasio, eam noli prætermittere quin ad me scribas, & errorem hunc mihi eripias si id non feceris, ne agere feras, cum te in posterum in meis inimicis numeravero. L. Si me falsum habet isthac mea suspicio, tu, cum primum licebit, te mihi per literas aperi, & hanc opinionem ex animo meo euello. Quod si præstare detrectaveris, ne succenseas, si deinceps inimicorum te loco habuero. O. Uterque haud ineptè, & paullò melius Lambertus. G. Simus itaque pares hætenus: ceterum æqua manu ex hoc prælio non discedemus. L. Planum hoc, & ad victoriā maximi id interest. O. Ad reliqua procedamus. G. Pro mea parte. L. Barbarum. O. Corrige. L. Quod ad me attinet. O. Rectè. G. Quod ad me attinet, idē sum erga te, quem cognovisti à longo tempore. L. Barbarum & hoc. G. Qui dicendum erat? L. Iam pridem. G. Qui tam acutum in meis lapsibus; videbo quos tu Ciceronianismos allaturus sis in medium. O. Turpe est doctori, aiunt, Lamberte; proinde te circumspicias cautè rem geras. L. Haud reprehendissem, nisi me iisdem locis Latine locutum certò nossem. O. Absolve circuitum, seu comprehensionem istam. G. Nec me vlla res ab instituta semel, & confirmata inter nos amicitia desciscere coget. O. Lege quod sequitur in tua Lamberte. L. Quantum meam personam attingit. G. Barbarum. L. Quomodo? an non sic loquimur: hoc negotium me attingit? G. Hoc &

& similia dicimus quidem, verum non ideo statim proba est loquendi ratio qua tu vteris: olet merum rus, & est Gallicismus. Cur non adhibuisti illud; quod ad me attinet? L. Credebam hoc quoque Romanè dictum. O. Bene monuit Gerardus. L. *Idem permaneo in te, quem expertus es iam pridem: nec me ab amore semel suscepto quidpiam aliquando abstrahetur.* G. Ho, ho, ho, abstrahetur. L. Abstrahet, abstrahet. Phui, non aduerteram, obstupesco hui obrepserit. O. Etiam non advertere vitia erratum est quoddam scribentium, quos conuenit quam oculatissimos esse, & non solum scribere, verum etiam scripturam relegere. bis, ter, quater, emendarèque studiosissimè. L. Non tantum est flagitium istuc, quantum si ex incitia pecces. O. Esto. G. Legam clausulam epistolij. O. Age. G. *Hac breuiter multis arduisq; restrictis negotiis exaravi: cum plus otij nactus fuero, & aliquid abs te literarum accepero, id quod vehementer & cupio & spero, longiores mittam.* Vale. L. *Ista conscripsi in magnis laboribus: quando plus mihi vacuitatis contigerit, & tu aliquid responderis, sicut multum desidero & spero, proximiores à me accipies.* Valetudinem tam cura diligentissimè. O. Seruabitis promissa? L. Vtique. O. Tu igitur, Gerarde, ne tibi ut victor placeas: tu Lamberte, ne ut victus excandescas. Quamuis semel iterumque minus Latine quædam inseruerit Gerardus, accuratius tamen epistolam contexuit, & loquitur Latinius quam Lambertus. Cede tu priores, Cede palmam Gerardo, & iactura huius gloriolæ noli ad desperationem abuti, quod esset pusilli & abiecti animi, sed ad laborem ac nauitatem: quo tantò plus aliàs honoris reportes, quando ipsum victorem tuum superaueris. L. Tuis consiliis pare-

A N N O T A T I O N E S.

NOSTER ARBITER) Capere & sumere arbitrum dicunt Latini. Est autem iudex petitoris, & eius à quo petitur consensu captus, non à Pratore, aut lege datus, aut à Pratore quidem datus, sed non nisi volentibus. Itaque honorarius appellatur, quia honoris causa totius controversiæ arbitrium ei à litigatoribus ultro mandatur & desertur. *Δικαστὴς & μεσότης* à Græcis, Sic Lamb. in *Amphit.* NOSTER PALÆMON) eclog. 3. à pastoribus certaturis inter se cantibus siue carminibus, iudex adhibetur & arbiter Palæmon. Fuit item hoc nomine Grammaticus quidam Romæ, Tiberio & Claudio Impp. intolerabili arrogantia: quippe qui M. Varronem porcum appellaret, secumq; & natas, & interituras literas gloriaretur. NON NOSTRVM INTER VOS) Versiculus Virgilij ex eclog. 3. de cuius distinctione & sensu consulendus est Sertius. Nihil tamen impedit, quin totū iungatur, & pro recusatione quadam specie prouerbij adhibeatur, quemadmodū ex auctoribus complura, alia quàm ū voluerunt, sententia. PRO MEA PARTE) Si id hac locutione velis, quod Gallicè, en tant que m'attouche, barbarè loqueris. Sin autem id, quod illi, de tout mon pouuoir, de toute ma force, tum Latinè loqueris cum Cicerone. Est enim perinde ac si dicas, pro mea virili, pro virili parte mea, pro viribus meis. CEDE PALMAM) Ex Aristotele & Plutarcho tradit Gellius lib. 3. cap. 6. si supra palma lignum ingentia pondera imponas, itaq; vrgeas, vt magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palmam cedere, nec intra flecti: sed aduersus pondus resurgere, sursumq; niti ac recuruari. Propterea in certaminibus palmam signum esse placuit victoriæ: quoniam ingenium eiusmodi ligni est, vt vrgentibus opprimentibusq;

opprimantibusq; non cedat. Palmarium facinus apud Terent. Eunuch. est palma, hoc est, victoria dignum. Cic. pro Rosc. Amer. Alter plurimarum palmarum vetus ac nobilis gladiator habetur. Id TRIUMPHI) Vox militum lauro coronatorum, & imperatorem victorem prosequentium in urbem. Ouid. Trist. 4. eleg. 2.

Tempora Phœbea lauro cingentur, Ioque
Miles, iō magna voce triumphe canet.

Hanc eandem vocem intellexit 1. Metamorph. illis verbis,
de lauro loquens.

Tu ducibus lætis aderis, cum læta triumphum
Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.

P R O G Y M N A S M A

S E X A G E S I M V M Q V I N T V M.

Examen.

A D A V C T V S, O L Y M P I V S

AD A V C T V S. Examen, id quod nosti, propediem instituendum dies noctesque ante oculos mihi obuersatur. penitusque insedit in animo. O. Eadem res versat & coquit mentem meam. Si huic tam graui periculo ereptus essem. A. Quòd iterum iterumque ac sæpius per annum non idoneas ob causas declinaui ludum, id nunquam æquè sensi vt nunc sentio, quantum damni fecerim; quocirca non mediocri in dolore sum. O. Me pariter æqualiterque absentiaæ meæ, quantumuis non tam frequentis pudet, pœnitet, piget. A. Accedit ad exaggerandam animi ægritudinem, quòd diuinare non possum, quænam interrogaturi sint illi Quæsitores. O. Si scires? A. Ad discerem

discerem ea quàm acerrimè. O. Estne aliquis ex omnibus, cui hoc detegere soleant? A. Nullus. O. Moderatè igitur feramus commune malum. A. Timor item solet obstare ne promam liberè & intrepidè quæ scio: itaque hæret mihi aqua sæpe. Hinc pro inciticia ducitur, quæ non fuit. O. Ego, ne vt errans aliquantulùm sinistrè respondeam, nihil quidquam vereor: sed ne vt illiteratus planè illiteratissimè respondeam, id verò nō mediocriter pertimesco. A. Quī te ad istud tremendum & horribile examen præparas? O. Quidquid audiui totius anni curriculo, sæpius relego, ac repeto expositiones, quantum me adiuvat memoria: in Ciceronè, Grammaticis, Christiana Catechesi. Vbi quid non intelligo, de condiscipulis doctiorem aliquē interrogo. Ad hæc, denuo mando memorię præcepta pro virili. A. Nimium operosus labor est tam multa discere. O. Operosus, at necessarius omnino. A. Certum est tamen non omnia quæsituros. O. Propterea instructum esse in omnibus conuenit, quia quod ipsis lubet interrogant de omnibus, prudēter. Si enim ordine interrogare velint vniuersa, idq; de singulis, nimis longū sit, & fastidij plenum. Qui porrò quæstioni cuicunque aptè respondet, is totam videtur scientiam consecutus. A. Non stultè dictum. O si præterisset hæc turbulentissima tempestas. O. Subeunda & perferenda est, si optes ascendere. A. Tametsi hucusque segregauī à me ignauia in ista præparatione, tamen cogor nervos magis contendere, tum ne reiiciar, tum ne de postremis fiam vnus, cui rei, præsertim quando est maior ascendentium societas magna adiuncta turpitudine & infamia. At enim, nisi examen istuc impendens me adigeret, nūquam

quam studia forent mihi tanti, vt eorum gratia caput affligerem. O. Non ob examen duntaxat, sed ob futuras quoque prælectiones melius citiusque capiendas audita repetenda & recolenda sunt: vt sic felicius & fructuosius in superiore schola versemur. A. In scriptione haud leue momentum est; ibi barbarissimos & solæcissimos timeo, malas bestias. O. Non sine caussa; mordent atrociter. A. Ex tempore, sine vlllo libro in schola de argumēto improviso scribendum. O. Omnia denique ad exploratā progressuum nostrorum cognitionem capiendam instituuntur: ideo reprehensioni affinia nequaquam putanda sunt. Et cum huiusmodi discrimina in annos recurrāt singulos, nec vlla via euitabilia sint, reddamur studiosiores: nunquam vidi diligētes excludi. A. Opitulemur alter alteri in ista præparatione. O. Operam meam tibi promitto. A. Ego meam promitto vicissim.

ANNOTATIONES.

SI HVIC TAM GRAVI) Si interdum optā-
 tis est apud Latinos, quamuis sine particula *ō*. Virgil. 6.
Æneid. si nunc se nobis ille aureus arbore ramus ostendat.
 Id est, vtinam se ostendat. Pers. Saty. 6. si angulus iste Proxi-
 mus accedat, qui nunc deformat agellum. Sic Eurip. Hecuba
 ἔγωγε γὰρ εἶσο φθέγξομαι ἀπαχλοῖσι. Si mihi vox esset in
 brachiis. Vtinam brachia mea possent vocem mittere. **SOLÆCISMVM**) Barbarismum & solæcismum negat
 inueniri apud Græcos idoneos Gellius, qui βαρβαροί & σο-
 λοῖκοι dixerint. Nostri quoq; antiqui, inquit, solæcum fa-
 cile, solæcismum haud scio an vnquam dixerint. Quod si ita
 est,

est, neque in Græco neque in Latino solæcismus probè dicitur. Vide cap. 20. lib. 5. & lib. 13. cap. 6. Reperitur tamen in 4. Cornificij ad Herennium solæcismus.

PROGYMNASMA
SEXAGESIMVMSEXTVM.

Auditiones.

ELEVETHERIVS, MODESTVS, DAMIANVS.

ELEVETHERIVS. Cur vos, Modeste & Damiane, hesternæ luce, & nudius tertius non affuistis in gymnasio? M. Nihil dissimulabo. Ob cruditatem minus bellè valui: nunc sum meliusculus. D. Ab amico in hortos suburbanos hoc mense anni amabilissimo & lætissimo inuitatus, recusare nec potuissim, si voluissim, nec si maxime potuissim, voluissim: est enim ille de amicis meis veterrimus & fidelissimus. Inde autem aliquanto post, quàm putabam, in urbem reuerti. E. Undenam discetis, quæ nos interea Magister docuit? M. Legi iisdem de rebus, quem anno præterito accepi muneri à patruo meo commentarium. D. Ego ex autographo condiscipuli alicuius ea mihi describam. E. Arbitramini igitur vos isto modo eadem assecuturos, & intellecturos perfectè omnia? M. Quidni? Quin iam assecutus sum: nihil requiro. D. Per paulum aut nihil interest, ut quidem opinio mea fert, audierisne, an postea descriperis. Et hoc est commune eorum solatium, qui vel voluntate, vel casu aliquo abfuerunt à ludo; posse aliud de describere. Sunt qui nullum idcirco angorē capiunt, nec ideo fortunis suis desperant, quanquam
mensēs

menses totos docentem non auscultauerint. E. Ma-
 gno errore vterque ducimini. M. Si placet, demon-
 stra nobis istum errorem. E. Longè præstat audire
 quam legere, etiamsi multò diligentissimè legas. D.
 Quid ita verò? Non egemus libris disertis, elegan-
 tibus, eruditis, vnde hauriamus scientiam; & quæ
 legimus, intelligimus: neque enim adhuc nucibus
 ludimus, vt proinde iactura audiendi, paucorum
 præsertim dierum, tam grauius & iniquè ferenda
 non sit. E. Legendi semper est occasio, non est sem-
 per audiendi. M. Non sit: quid tum? E. Lectio so-
 litaria est veluti quidam somnus, auditio veluti vi-
 gilia. Viua vox Præceptoris magis nos afficit, ple-
 nius quasi pascit & alit; & altius descendunt in ani-
 mum, in eoque tenacius inhærent, quæ pronuncia-
 tio, vultus, habitus, gestus docentis affixerit. Quid,
 quòd illa moderatio & variatio vocis cuiusdā com-
 mentarij efficacitatem obtinet, & quædam eorum
 quæ dicuntur est illustratio? Quid, quòd plura ferè
 dicuntur de vna eadèque re in schola, quæ non
 item scribuntur, quia neque possunt commodè scri-
 bi, neque vult ea Magister calamo excipi? M. Nihilo-
 minus acriora absolutioraque sunt, quæ legimus
 in auctoribus. E. Vt hoc concesserim, quoniā plus
 operæ consumunt, qui libros edunt, quàm qui, de
 superiore loco docent, tamen obscuriora & inuo-
 lutiora esse quæ scribuntur, tu mihi vicissim con-
 cedas oportet. Non enim se liber ipsemet explicat,
 vt Præceptores facere consueuerunt, qui multis ex-
 emplis, sententiis, argumentis vtuntur, & nihil quod
 verentur non intellectum iri prætermittunt quin
 declarent. Quod autem scriptum est semel, hoc
 per sæcula tale, quale fuit ab initio, siue clarum,
 siue

siue obscurum, siue facile & expeditum, siue difficile impeditumque manet. Interroga millies quid hoc, quid illud sibi velit, nunquam respondebit liber tuus, quem voluis. Conquerenti Alexandro Regi cum Aristotele, quod libros Physicorum edidisset, quos Rex cōpressos teneri cupiebat; vt quomodo imperij, sic scientiæ gloria præstaret multis mortalibus: rescripsit Philosophus: sciret illos libros esse editos, & non editos; neque enim posse intelligi nisi ab iis, qui sibi docenti præsentibus dedissent operam. Præterea fieri aliquando potest, vt tam probatus & doctus non sit liber, & ita te parū adiunget, quin immò multum tibi noceat. Atque vt probatissimus sit, ego certè eximium Præceptorem malo, quem tanquam ex multis libris vnum quendam, viuumq; librum contempler; qui scilicet multa & multos peruoluarit, & tanquam sedula apis è diuersorum flosculorum succo vnius cuiusdam dulcissimi; saporis succum expresserit. D. Tam ingeniosi acutique nos haud eramus, vt ista animaduertemus, quæ tu nos modò nec opinante docuisti. M. Ad tuam sententiam meum aggrego iudicium; Prouidebo vt post hunc diem audiam quotidie, nisi morbi alicuius grauitas prohibuerit, aut medicus publico abstinere edixerit. D. Ego in dies festos conuiuia, & hortorum istas inuitationes reiiciam. E. Tantum tribui à vobis orationi meæ, & non displicuisse consilium, magnoperè, non mea quidem, qui tantum nec agnosco nec postulo, sed vestra causa lætus sum.

AN-

ANNOTATIONES.

SCopus & consilium meum hoc dialogo est, persuadere studiosis, ne parui ducant, si vel vnā auditionē omiserint, & spem illam non audita per se suoq; ingenio assequendi, spem inconsultam ac temerariam opinentur. Quod si causa honesta inciderit, qua à gymnasio abesse nos vnum alterūque diem quodammodo cogat, in festum diem, si potest, res differatur. IN VRBEM REVERTI) Reuerſi & redire, reuerſio & reditus quid differant, Manut. in 1. Philip. CONQVERENTI ALEXANDRO) Virūque epistolium Gracē & Latine inuenies apud Gellium lib. 19. cap. 14. in viroq; breuitatis elegantissima tenuissimum filium admiratur.

PROGYMNASMA

SEXAGESIMUMSEPTIMUM.

Industria discendi.

GORDIANVS, ALEXANDER discipulis.
MAGISTER.

GORDIANVS. Ne defugas hoc officiū, da mihi tantillum, mi Alexāder. A. Mitte orare tandem, en paratum habes, accedamus. G. Age sanē. A. Sollicitauit medudum, & instigauit Gordianus, vt quidpiam tibi in percunctando ponerem, venerande praeceptor. M. Quid est quod vicarium quærit? ipse per se, si quid est opus interroget. G. Non videtur referre vter hoc faciat. M. Ergo ipsemet faciat. A. Im-

P

pedit

pedit hominem adolescentiorem verecundia. M. De rebus à me explicatis, aut disputatis num est aliquid? A. Nihil tale. M. Quid dicam fore? Eun-
ciatè paucis. A. Auemus scire nos duo, quinam disci-
pulorum tuorum tibi in præcipuis sint amoribus:
& hoc est, quod te conuentum volebamus. M. Etsi
quæstionem affertis neque necessariam, neque tan-
topere vobis vtilem, attamen responsum reddam,
& sententiæ iudicii que mei rationes cum exposue-
ro, efficiam, vt peritiores abeatis, quàm aduenistis,
G. Id nobis in optatis est, studemusque sermone
tuo etiam nunc doctiores fieri. M. Principiò apud
me quidem certè formosus an deformis sit aliquis
perparui refert, qui non nesciam, nec in omni pul-
chro capite inesse cerebrum; & vinum Lesbium in
viliora abiectionaque vascula, vt in pateras gem-
matas & aureas infundi posse, iuxta mecum æquè
intelligitis. A. Quid verò spectare soles in discipu-
lis, propter quod apud te in numero aliquo, atque
honore sint? M. Dno. G. Quænam? M. Ingenium &
industriam: hæ res duæ commendant & charos mi-
hi reddunt auditores meos. A. Si quis ambabus ex-
celluerit? M. Vnum multorum instar, & ambrosia
alendum, à méque amari tanquam oculos meos af-
firmo. G. Si quis neutra? M. Eum scænum esse oport-
ere, & ad sordidum quæstuosumque opificium a-
liquod detrudendum. A. Si abs te in hac desperatis-
sima colluie numeramur, restim ememus, qui nos
suspendamus. M. Meliora ominamini, tenetis apud
me locum non infimum. Ingeniosos forsitan præ-
ferendos arbitrare diligentibus? M. Quî possim?
G. Potiores partes dantur ingenio. M. A quibus?
G. Ab vniuersis. M. Qui verò sunt isti vniuersi?
eruditio

eruditione rerumque usu & ingenio præstantes, an illiterati & imprudentes? G. Eruditi ni fallor. MAGIST. Falleris. Ingenium ignauum, segne, pigrum, eruditus nemo celebrauit. Diligentiam siue industriam mediocri consociatam ingenio certatim omnes in magna gloria & laude ponunt. Hæc sola est quæ plausum meretur. De hac Poëta quidam verissimè cecinit: Omnia conando docilis solertia vincit. ALEX. Iam perspicimus industrios te præ ingeniosis admirari, illosque tibi esse in deliciis. MAGISTER. Fateor ita esse, vt dicis. G. Quamobrem? M. Auscultate, tum scietis. Primum res mihi videtur amore dignissima labor multus & assiduus in honesto & præstabili negotio, animusque insaturabili sapientiæ cupiditate incensus, cuius ille (labor inquam indefessus) locupletissimus certissimisque testis est. Nemo quippe in eo elaborare, operamque collocare velit, cuius amore ac desiderio nullo flagrat. A. Percepimus istam causam, & alias si quæ sunt requirimus. M. Quid agit bonus Præceptor? G. Docet. M. Studiosè an oscitanter. G. Studiosè. M. Bestias an homines? G. Homines vtique. M. Discentes, an animis & cogitatione alibi commorantes, solisque corporibus præsentibus? G. Discentes, & tota mente attentissimos. M. Nunc tu mihi responde Alexander. Quorum censes proprium esse discere: ingeniosorum quàm ingeniosis, an potius industriorum, et si ingeniis minoribus prædicatorum? nam industriam omnis expertem ingenij applicare ad literas, esset imbrè in cribro portare. A. Plurimi valentes ingenio non discunt, aut dissolutè & languidè discunt: quocirca eorum hanc

esse naturam neutiquam sentio; nulli enim ingenio
 so deesset. M. Rem fabulare. Bene docentes igitur
 quos amare potissimum & imprimis debent? A. Be-
 nè discentes, & qui literas vorant, sine vlla contro-
 uersia. M. Omnem rem tenes. Quid nunc superest
 quod quæritis? G. Dici non potest, quàm tua istac
 ram subtili disputatione delectati simus. Tulimus
 responsum sapiens, & quod præterea requiramus
 restat nihil. A. Perspicimus probè quid tu iure à no-
 bis postules, enitemurque vt amore tuo, & quidem
 illo non vulgari ne simus indigni: quoniam quos
 vehementius diligas, manifestò cognouimus. M. Si
 verba ad rem contuleritis (quanquam hæcenus nò
 omisitistis, & ego magis instituti tenendi, quàm hor-
 tandi causa hoc profero) si hoc, inquam, effectum
 dederitis, nomen vestrum cum æternitate coniun-
 getis.

A N N O T A T I O N E S.

AD hunc dialogum, & ea, quæ de industria laudibus
 proferuntur illustranda, pertinere mihi videtur per-
 lepida historia, quam de Furio Cresino Plin. lib. 18. cap. 6.
 narrat. C. Furius Cresinus, inquit, è seruitute liberatus, cum
 in paruo admodum agello largiores multo fructus percipe-
 ret, quàm ex amplissimis, vicinitas in inuidia magna erat,
 seu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp.
 Albino Curuli die dicta, metuens damnationem, cum in
 suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum o-
 mne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque (vt
 ait Piso) bene curatam ac vestitam, ferramenta egregiè fa-
 cta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos. Post-
 ea dixit: Veneficia mea, Quirites, hæc sunt, nec possum vobis
 ostendere,

ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliasq; & sudores. Omnium sententiis est absolutus. Addit Plin. Itaq; est profectò, opera, non impensa cultura constat. Ego verò similiter in re dissimili affirmo: non tam ingenio, quàm labore & sudore doctrina inuenitur. De eruditorum tamen assiduis contentionibus atque vigiliis non saepe cogitamus. IN OMNI PVLCHRO) Vide Æsopi apologū de vulpecula in officinam statuarij ingressa. Dialogum 65. legant, qui crebrò à ludo absunt, & 66, qui ingenio minus valent: vt & illi fiant assidui, & isti animosi. ET CHARROS MIHI REDDVNT) In primis ea habenda cura est, vt iis (Præceptor) fiat nobis familiariter amicus, nec officium in docendo spectet, sed affectum. Nec sanè quisquam literis, saltem leuiter, imbutus, eum, in quo studium ingeniumq; perspexerit, non in suam quoque gloriam peculiariter fouebit. Quintilia. lib. 1. cap. 2.

PROGYMNASMA SEXAGESIMVM OCTAVVM.

Pensum diurnum.

MAGISTER, DISCIPVLVS.

MAGISTER. Nò tu existimas, Antoni, ad progressus in eruditione liberali haud ita longinquo tempore consequendos permagni interesse, certò ne tibi labores, libros exercitationes proponas, quibus studium dedas in dies singulos, an, vt impetus tulerit, & quamdiu tulerit, ita quidq; & tã diu agas? D. Sanè quidem maximi interest: hæc mea est opinio. M. Nonne præterea intelligis quanti referat, vtrum confu-

sè ac perturbatè, an distinctè, & ordine discas atq;
exerceas, quæ discenda & exercenda sunt? D. Ego
verò perspicuè intelligo, & reipsa id experior. M.
Num tu igitur consueuisti certa quædam tractare,
& vnumquodque præstituta hora per diei spatium?
D. Prorsus consueui. M. Commemora mihi qua-
nam istuc ratione. D. Posteaquam ad primam au-
roram somno solutus de lectulo surrexi, corpus a-
mictu contexi, faciem abluï, capillum pexui, quar-
tam horæ partem diuinis precationibus transigo, à
cœlesti doctore opem auxiliúmque efflagito, me
illi cum studiis & actionibus diurnis totum offero,
& dedico. M. Castissimè: à Deo enim qui est totius
sapientiæ primus & antiquissimus parens, auspicari
oportet, ab eo agendi sunt capienda initia. D. Tum
me ad libros applico. Primòdum omnium, quæ
ante meridiem in scholis pronuntianda sunt ex
memoria, edisco. Reliquum tempus in vesperti-
nis diei præcedentis interpretationibus dictatisq;
consumo: vt si iusseris, possim auctorem explanare.
Ære campano interea in ludum arcessimur, ibi tu-
ipse nosti quid agam. M. Et quid tu, & quid alij.
D. A prandio rursus edisco & repeto, mecúmque
retracto ac reuoluo, quæ te explicantem, & alio-
qui ad nos expoliendos accommodata, & idonea
differentem audiui. Si quid superest temporis, quæ-
admodum manè quoque. Adrianum Cardinalem,
aut epistolas Ciceronis lectito. M. Rectissimè.
Quando scribis? Secundum scholas pomeridia-
nas vsque ad cœnam: id est interuallum horæ & se-
mis. Nunquam autem scriptioni manus admoueo,
nisi prius Cicetonem versauerim, animúmque meum
illius compositissimæ ac splendidissimæ orationis
illecebra

illecebra delinitum, amore & diligentia similiter scribendi inflammârim. *M.* Euge, prudentissimum consilium. Quàm vellem te condiscipuli, & quotquot posthac se mihi in disciplinam tradent, imitarentur? Hoc si fiat, publico fiat bono. A cœna quid incœptas? *D.* Si non desunt sodales, honestis facetisque sermonibus, aliquando symphonia, seu eantum musico cum illis diem comburo. Si solus, tum aut testudinem pulso, aut fabellas *Æsopi*, apophthegmata, historiam planam, & disertè ac tersè conscriptam, quandoque etiam festiua & pudica poëmata lego, quibus lectiûculis oblecto otiolum meum, & tum ex ipsa rerum pulcherrimarum cognitione, tum ex sermonis elegantia, quasi aliud agens, vtilitatis fructum minimè pœnitendum excerpo. *M.* Liberalius, iucundius, conducibilius suadere tibi nihil potuisssem, supra ætatem sapis. Diebus festis quid rerum agis? *D.* Ad exercendam memoriam de Poëtis veteribus, item ex Cicerone, *Liui*, *Sallustio*, locos insignes edisco, quia te id in laude pōnere nō sum nescius. Præter ista in Græcis non parum temporis colloco. E sacris auctoribus ad animum emendandum, etiam sæpe aliquid lego. *M.* Probo summoperè institutum. Quid? diem vacationis totumne dum cubitum concedas, in ludo exigis? *D.* Deus auerruncet: ne tu suspicere me vnum de inertium istorum esse sodalitio, qui ludum & ferias imprimis, studia in postremis numerant. *M.* Quid ergo facis? *D.* Vbi horas aliquot corpus animumq; iucundè recreavi, & ad omnem me hilaritatem effudi, mihimet receptui cano, ad libellos regredior. Nam me quemcunque diem, quo non didicerim, perdidisse statuo. *M.* Quàm

non invito ad aures semino hic tuus accessit? O te solertissimum, ô summi industrium adolescentem. Tu non amandus? tu non gestandus in sinu? Mane in hac ratione semper, réque ex ea lucrum emolumentumque vberimum, & immortalis gloriæ splendorem acquisiturum spera.

ANNOTATIONES.

CASTISSIMUS *Terent. Epist. 4. Quando neque dii, quos tu castissimè coluisti, neque homines, quos ego seruavi semper, nobis gratiam retulerunt. Hic quidem quid valeat, castissimè, nemo non videt, idem quod integerrimè, sanctissimè, religiosissimè. Lege quæ assert Turneb. de verbis. castè, castitas lib. 30. cap. 36. ÆRE CAMPANO) Vfus campanarum quàm antiquus sit & varius, & quomodo sacris & profanis in rebus adhibeatur, deque illarum pulsu ad studiosos in Academiam scholasq; conuocandos, lege Iunium lib. 3. cap. 11. & Midendorp. lib. 1. cap. 11. DIEM COMBURO) Plaut. Menach.*

M 1. Hoc mihi abs te caueo cautiùs,

Clam vxore vbi sepulchrum habeamus, & hunc comburamus diem.

P 1. Age sanè igitur, quando ad diem oras: quàm mox incendi rogam?

Dies quidem iam ad vmbilicum est dimidiatus mortuus.

Cuius loci hæc est, quamuis allegorica explanatio. Græci & Romani mortuos in rogam imponebant, & comburebant. Menechmus optat sepulchrum, id est, locum, vbi nesciente vxore diem iam ad occasum præcipientem, & veluti animam agenem absumere possit, hilariter nimirum & iucundè viuendo, epulando, & perpotando. Virg. eclo. 9. dixit: Cantando puerum memini me condere soles. Horat. Ode. 5. lib.

lib. 4. condere diem. Parasitus autem, quàm mox, inquit, incendo rogam: id est, quàm citò prouideo, seu coquo obsonium, vt hunc diem comburamus, vt oppipare epulemur? Nunc enim dies in pomeridianum tempus inclinatus est, & ita quasi dimidiatus mortuus. Cōburendus igitur. A COENA QUID INCOEPTAS?) Aut nullum sit studium nobis post cœnam, aut iucundum sit, non spinosum atque serium. Vult etiam Plutarchus lib. de tuenda valetudine animum non vexari à cœna, neque curis, neque sophisticis contentionibus. Historicarum, poëticarumq; quasiuncularum exercitationes, quas aliqui studiosorum hominum secundas mensas nominauerunt, non prohibet. DEVS AUERRUNCET) Rusticum verbum est auerrunco, amputo, succido, refeco, à runca instrumento, quo vitium luxuries coercetur. Inde per metaphoram pro depellere, auertere, remouere. Lilius lib. 8. Placuit auerruncanda Deum iræ viclimas cedi. Cic. ad Att. lib. 4. Dī, inquit, auerruncent. Lucilius apud Nonium, Dī amentiam auerruncasint tuā. Hinc Auerruncus Deus, à quo precari solebant, vt pericula auerteret. Varro lib. 6. RECEPTUI CANO) Militaris locutio, crebra Lilio. Veget. lib. 2. cap. 22, Tubicines ad bellum vocant milites, & rursum receptui canūt. Græci ἀναλαῖψ. Receptus autem dicitur, quo se exercitus recipit.

P R O G Y M N A S M A

SEXAGESIMVMNONVM.

Obseruator.

OBSERVATOR, ATHANASIVS,
MATTHÆVS, BONIFACIVS.

BSERVATOR. Vos tres, linguas geritis
impensè liberas & expeditas, loquacitas
vobis dominatur, meam admonitionem

contemnitis ac pro nihilo putatis. Ecce in fabulato-
rum indicem vos refero. Si Pegaso velociores fi-
tis, nunquam hodie effugietis infortunium. A. Cō-
niuisti aliās, conuiue nunc etiam, & muta istam
mentem rogo; tacebo deinceps vt piscis. M. Si no-
mina nostra in catalogum retuleris, erit mihi, quod
præceptori de te narrem. O. Quid dices? M. Cog-
nosces. O. Minas iactare cuius obuium est. M. Ex-
perieris. O. Nullius in me maleficij crimen admi-
si, cuius me stimulet conscientia. M. Senties. O.
Nullum, inquam, crimen incurri, quo tu me accer-
fas; & non ignoro technas tuas. M. Videbis. B. Ne
scribe nomen meum in tabula, donabo tibi quid-
piam. O. Egone vt patiar me abs te corrumpi mu-
neribus? B. Lepidissimum est. O. Non curo. B. Si-
mul aspexeris, appetes. O. Mitte nugari, nihil hā-
bes quod dones. A. Habet certè. O. Quin osten-
dis? B. Ecce imago longè venustissima: augustissi-
ma Dei mater puerum IESVM vlnis sustinens. Vi-
detis vt amabiliter arridet nobis diuinissimus atq;
bellissimus infans? O. Hancine daturus es? B. Da-
turus, si pollicere silentium. O. Polliceor, da. B. Que-
res fœliciter ambobus eueniat, accipe. M. O fa-
ctum bene, iam tu incorruptissime obseruator nec
me, nec Athanasium audebis accusare. O. Quapro-
pter non auderem? A. Quia nos te accusaremus, &
tu penderes pœnas non leues, quod Præceptori in-
fidelis ac perfidus extitisses. O. Ignosco vobis simi-
liter, vt Bonifacio. M. Perplacet. Discede iam hinc,
obserua alios. A. Prò, quantum boni adepti sumus
hac luce, qui ab isto quidem Obseruatore quoad
vouerimus tuti simus. B. Quinam? A. Si de fracta
lege silentij postulare quenquam è nobis medita-
bitur,

bitur, obiciemus illi, quam abs te accipere non recusauit elegantem picturam vt sileret: mutire non audebit. Nam tribus, tibi qui donasti, mihi & Matthæo testibus oculatis plus vtique quàm illi soli vel iurato credet: periurissimum dicet, si deierauerit. M. Via reperta est commodissima ad euadenda verbera, propter istam congressionem nostram videlicet imminetia. Vah.

ANNOTATIONES.

PEGASO VELOCIORES) De equo alato, qui capite Medusæ amputato à Perseo, ex eius sanguine natus repente profiluerit, quomodo eo vsus sit Bellerophon, Natalis Comes Mytholog. lib. 7. cap. 11. & lib. 9. cap. 4. fabulantur hunc eundem equum, cum terram vngula percussisset, fontem elicuisse, vnde ipsi nomen inditum Pegasus, πῆγν enim fons, qui quoniam Musis consecratus est, dicuntur illa Pegasides. Idem fons πῆγν ὄρη, & Musæ Hippocrenides.

PROGYMNASMA SETVAGESIMVM.

Formula petendarum facultatum.

LVDIMAGISTER, NICOLAVS,
CRISPINVS, discipuli.

LV DIMAGISTER. Quas ob res, Nicolae, consueuerunt à Magistris potestatem petere pueri? N. Ob duas potissimum. L. Scilicet. N. Ob exitum è schola, & absentiam à schola ad tempus. L. Quapropter solent exire

exire è ludo? N. Vel vt corpus leuent, vel vt emant aliquid necessarium. Item ob causam aliquam omnino fortuitam. L. Estne more Cynicorum Stoicorumue simplicibus, propriis, apertissimis vtendum verbis, sine vlla præfatione honoris, cum loquimur de illis naturæ humanæ necessitatibus, quas iam cogitatione præcipis: an potius tectis, ac prætextatis; vt quod re inhonestum non est, modò occultè fiat, id verbo ne turpe obicænumque sit. N. Ita tu quidem nuper ex Cicerone nos erudiisti. L. Velim petitiones aliquas iis verbis iteres, quibus à me accepistis. Agite pueri, auscultate atque operam date, & quæ dicentur percipite.

N. *Caput, venter, dentes mihi condolent, Preceptor: quocirca precor, fac mihi copiam cundi domum.*

Febriculam, tentatiunculam sentio: tua cum venia domum me recipere concupisco.

Neesse habeo exire, Preceptor, ad hoc illudue emendum: si permittis exibo, & post paulò reuertar.

Vocor domum à seruo, ab ancilla: possum abire?

L. Quomodo, Crispine, absentia facultas roganda est?

C. *Hoc illudue negotium mihi curandum, transactum, reddendum, transigendum, perficiendum est, lauandum, hospitibus seruiendum, egrotanti sorori, fratri ministrandum.*

Parentes mei hanc, illam rem vt peragerem mihi preceperunt, huc, illuc me mittunt: quamobrem hodie, cras, biduo, triduo in ludo adesse non potero.

Hac

*Hac de re certiore te facere volui, amantiſſime
Præceptor, quo id te conſcio ac non repugnâte fieret.*

*A ſcholis abſui heri, nudius tertius, quatuor,
quinque dies, &c. ob hanc, ob illam cauſſam, quam
excusationem ne repudies, te vehementer oro.*

L. Hiſce phraſibus edico à me poteſtatem petant
omnes. & uſitatam ſibi, lutulentamque barbariem
valere iubeant. Qui contrà venerit, is & quod pe-
tet non impetrabit, & modis accipietur tam miſe-
ris, vt poſthac omnes barbariſmos odio Vatiniano
oderit.

ANNOTATIONES.

MORE CYNICORVM) Cynici non tantum,
quod obuios allatrarent, vt canes faciunt, ſed etiam
ob vitam illiberalem, ab humanitate & munditia remo-
tam, appellationem hanc ſunt conſecuti in Græcia. Turneb.
lib. 7. cup. 9. Teſtatur & Laërt. ob ignominiam ſic nomina-
tos. **ODIO VATINIANO**) Vatinium hominem na-
tum & ad riſum, & ad odium, ſcurræ fuiſſe venuſtum ac
dicacem memoria proditum eſt. In pedes ſuos ipſe plu-
rima dicebat, & in fauces conciſas: ſic inimi-
corum, quos plures habebat quàm morbos, &
in primis Ciceronis urbanitatem ef-
fugit. Seneca lib. Quod in ſa-
pientem non cadat
iniuria. c. 17.

* *

PRO-

PROGYMNASMA

SEPTVAGESIMVMPRIMVM.

Certamen copia.

PAVLINVS, MAVRITIVS, EVGENIVS.

PAVLINVS. Vter vestrum paratus est
Precum conferere manus, conferre pe-
 dem, suscipere bellum, certamen inire,
 praelio contendere, pugnam capeßere, in
 arenam descendere, Martem laceßere, armis expe-
 riri, dimicare, pugnare, certare, decertare, praeliari,
 configere? M. O he, quorsum tu inconsideratè tot
 synonyma, tot loquendi genera idem valentia con-
 globas? diceres semel vno verbo quid velles. Ec-
 quid tibi vis tandem? E. Quod istuc praelium nobis
 quam dimicationem offers? gloriose miles. P. De-
 miror equidem non sentire, non videre, non ani-
 maduertere, non intelligere, nō percipere vos quid
 cupiam, qua de pugna loquar. E. Nempe tibi ad-
 modum plaudis de varietate sermonis atque copia
 & tanquam Cræsus aliquis in tua affluentia nos vt
 Codro pauperiores auersaris, nostram paupertatē
 despiciatui ducis. M. Legistin' mi Thraaso (mi Pauli-
 ne volebam dicere) quid Archidamus Lacedæmo-
 niorum Imperator, cū in Arcadiam irrupisset,
 cognouissetq; hostibus Eleos ferre auxilium, quid,
 inquam, ad eos scripserit? P. Quid scripsit? M. Hoc
 tantum: quies bona. Ne igitur te commoueas cum
 tuis copiis, vt ne incidas in permagnos & valen-
 tes exercitus, à quibus re ad extremum perducta
 casum, fœdissima strage concisus cū fueris, tum
 denique

denique discas quid moneat illud verus adagium:
 Satiùs est recurrere quàm malè currere ; palma in
 medio est posita. P. Quod tuo capiti sit. Rem istam
 mecum recta reputavi via, subduxi rationes, dele-
 ctus egi: absit verbo invidia, est vnde vobis bellum
 faciam, copias magnas, valentes, virum à viro lectū
 visuri estis. Quare si vos viri estis, non mulieres, si
 audetis, si vos vlla accendit tantarum gloria rerum,
 mouete, aciem instruite, & à iugulis vestris vim
 meam prohibete. M. Vt sepe summa virtus in occul-
 to latet? Hic Imperator quantis est ceruicibus? in-
 numerabiles & munitissimas videtur vrbes expug-
 nasse. E. In nobis mora non erit vlla, quoniam tibi
 insanire libet. Pone in quo nos copia tecum decer-
 tare desideras. P. Ponam verò. M. O r i, quot modis
 aliter efferri potest Mauriti? M. Multis, quod nemi-
 nem fugit, nisi qui literas fugit. P. Quot ergo? M.
 Tu numerato, ego proferam. P. Numerabo. At ca-
 ue quidpiam inquinatum ac lutulentum; tanquam
 bonis mercibus adulterinas, & argenteis nummis
 plumbeos admisceas. E. Quorūnam formas illas
 loquendi esse postulas? P. Ridiculus es. Interro-
 gas qualem cocum, quales epulas stomachus meus
 appetat? examussim optimum, & coquisitissimas;
 architectorum nimirum & principum Latinitatis,
 M. Tullij, Cæsaris, Sallustij. T. Liuij, Plauti, Te-
 rentij, Virgilij, Horatij, &c. nec enim Poëtas exclu-
 serim: aliorum denique probatissimorum scripto-
 rum, etiam nostri sæculi, qui imitatione ad sanita-
 tem & mundiciem antiquorum accedere studue-
 runt. M. Facient ad stomachum tuum, vti spero. P.
 Ordire, Eugenius te excipiet, ego postremo loco
 occidā vos: trecētos enim modos ad hanc vnā rem
 explican-

explicandam recensebo. E. Basilicas edictiones hic habet. Mira confidentia. P. Mira diligentia. Iam pro castris militem producito, quem sub pelli-
bus tutius contineas, vt ego sentio. Fuga salutem
petet, si non oppetet. M. *Mortem cum vita com-
mutare*, non, vt aliqui, phrasim non intelligentes,
inuerso verborum ordine dicunt, vitam cum
morte commutare: hoc enim est ex mortuo viuum
fieri; vitam scilicet pro morte recipere. P. Quis ita
locutus est? M. Seruius Sulpitius disciplina Iuris
ciuilis eruditissimus, & oratione maximè limatus
ac perpòlitus, epistola qua Ciceronem de obitu
Tullix consolatur: *Posteaquam mihi renunciatum est,*
&c. lib. 4. epistolarum ad Familiares. P. Reperiturne
ibidem alius dicendi modus? M. Ita: *diem suum obire.*
P. Sic est, perge. E. Mauritius didicit literas Pauli-
ne, & personam adhuc bene gerit. P. Nondum per-
culit. M. E voce, vita, frequentes nascuntur formulæ.
*Vitam reddere: interdum adiungitur, natura, dan-
di casus videlicet. Vitam deserere, vitam dimit-
tere, amittere, relinquere, edere, vita cedere. E vita
cedere, discedere, decedere, recedere, excedere, à vi-
desciscere. Vita concedere, est apud Cornelium Tacitum,
E vita seu de vita exire, migrare, demigra-
re. Extremum vita diem conficere, seu, morte con-
ficere, vita carere.* Restant modi quidam conflati
ex vocabulis, anima, lux, spiritus, corpus, & alijs,
quos relinquam Eugenio representandos. P. Quo-
modo? tu repræsenta, tu promus esto, si quid habes
conditum præterea. M. Satis fore arbitror, si forma-
rum numero ambo te quasi coniunctis castris, du-
plicatissime

plicatisque viribus superemus. Quòd si tu vni potes resistere, duobus profectò non resistes: nam neque Hercules contra duos. P. Attulisti circiter quatuor & viginti: atqui plures exspectabam. M. Mox addetur cumulus, vt sint amplius quadraginta. Sudabis & algebis Pauline, si his nostris omnibus prætermisiss (quod necessariò tibi faciendum est) plus quinquaginta in medium adducere volueris: quot nisi adduxeris, palmam nequaquam obtinebis. Et veremur magnoperè, ne leonem pollicitus cùm sis, murè ostendas. P. Ego contrà vereor, ne vos falsa teneat opinio. Mecum erit iste labor. E. *Animam efflare, edere, exhalare, agere, expirare, amittere. Lucis usuram reddere, amittere, ex hac luce discedere, migrare. Extremum spiritum seu vitam spiritum exhalare, spiritum, supremum vitam spiritum edere, spiritum finire. Ab hominibus, seu ab hominum vita demigrare, inter viuos esse desinere. In viuis, inter viuos numerari, vitam & spiritum ducere, vita & communis spiritu frui, vitam propagare desit, vita defecit, casu ablatiuo. Interclusa anima creditus est mortalitatem expleuisse. Cornel. Tacitus agens de Tiberio, annal. lib. 5. in extremis.*

Poëtarum illa sunt; vitale lumen, lucem relinquere, lumina linquere, occubare umbris, linquere dulces animas, quæ duo sunt Virgil. in 3. *Æneid.* in quo & illud ad *Æneam* *Andromacha*: Viuisne? aut si lux alma recessit? Idem in 11. pereleganter, capi letho, cùm de *Camilla* loquitur. Ibidem de eadem moriente: Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras. Extremum efflare halitum, quo usus

est in secunda Tuscul. disputatione Sophoclis aliquot versus in Latinum conuertēs M.T. & in primo leto potiri: Euthynous potitur fatorum munere leto. Vocant etiam mortuos carentes luce, cassos lumine. M. Non poenitet virium, vtrique nostrum magnum dedisti decus. Desine plura, non vincet nos hodie. P. vincam, ita sim felix: quando totus in hoc bellum, & animo & mente infistam. Ac primum simplices voces, quibus vti consueuerunt auctores Latini, cum de morte verba faciunt, producam: quas tamen veluti calones & lixas, non veros, auctoratosq; milites aestimari, nec, quod ad victoriam attinet, vllō ipsos numero esse postulo. M. Fiat sanè, dum fateare, nos quoque fungi potuisse hac opera. Quin etiam illas elocutiones commemorare licebit, quibus præter naturam inuecta mors declaratur. P. Ita facere sedet animo, Demum ad eas aggrediar, quæ sunt vestræ classis, eæque partim oratoriæ partim Poeticæ: hoc modo numerus aduersus numerum pugnabit; meus nempe maior contra vestrum minorem. E. Placet: iam proposita exequere: arrectis astamus auribus. M. Sed expediet fortassis tuos milites in procinctu testamētum facere, quoniam satis est credibile, apud inferos hodie cœnatueros. P. Quod facillimum est facis. M. Quid istuc? Homines vt irrideas: verum noli, quæso, istum vrbانيتatis tuæ salem totum in me irridendō consumere. Itaque pro, mori, etiam dicimus interire, perire, occidere, extingui, obire, decedere, excedere, absumi, decidere. Plautus Trin. Nemo extat, qui ibi sex menses vixerit: ita cuncti solstitiali morbo decidunt. Ibidem: Quin prius ad plures me penetravi? Et in Casina. Qui nunc abie-

runt hinc in communem locum. Terent. Phormione:
E medio abiit: Horatius quoque.

Nos ubi decidimus,

Quo pius Aeneas, quo Tullus dives & Ancus,
Paluis & umbra sumus.

Vixisse etiam dicuntur, & fuisse, quos mortuos
significare volumus, Ἐσσεύμενοι. Tibull. libro
tertio. Siue erimus, seu nos fata fuisse velint. Vete-
res quippe *δυσφύλακ* in mortis mentione admo-
dum fugiebant. Quocirca etiam abiit dicebant,
pro interiit, & abitionem vocabant mortem, ut
auctor est Festus. Græci *ἄρχεσθαι*, Plura legetis
apud Scaligerum in Festum & Varronem, si col-
libitum erit. Qui seu volentes, seu nolentes occi-
duntur, ἢ dicuntur vitam ponere, profundere. Virg.
animas proicere, in sexto. Vita priuari, exui, eiici,
spoliari, expelli, extremum spiritum effundere, mor-
tem capere, è viuorum numero exturbari, à vita
eximi, morte affici, multari, mortem oppetere,
morte seu mortem occumbere, quod Virg. extulit
in secundo, cum dandi casu: Seu versare do-
los, seu certa occumbere morti. Cicero prima
Tuscul. è Poeta vetusto: Priamo vi vitam euitari,
id est, extorqueri, mitti ad mortem, ubi Socrates
de se cicutam bibituro disserit, & nono Philipp.
Occidi, interfici, interimi, necari, mactari, obtrun-
cari, iugulari. Iis item dicitur vita eripi, adimi,
extorqueri. Linius lib. 1. dare manibus dixit, pro in-
terficere. Et Plant. Asin. morti dedere. Virg. 4. Geor.

dedere neci. E. Vellem in rem præsentem venire, si liber Liuij adesset. P. Nihil est opus: memini verba & locum. De Duobus Curiatis tum à se peremptis, ac de tertio iam iamque perimendo sic ait victor Horatius: Duos fratrum manibus dedi: tertium causam belli huiusce, vt Romanus Albano imperet, dabo. Malè sustinenti arma, gladium superne iugulo defigit, iacentem spoliât. *Plant. Menæch.* Quem ego hominem si viuo, vitæ deuoluam sua. *Ibidem:* Anima priuabo virum. *In Milite dixit,* adimere animam. *Bachid. autem facit.*

Nam neque Bellona mihi vnquam, neque Mars creduat,
Nihil exanimalem faxo, si conuenero,
Nec ex heredem fecero vitæ suæ.

Ecquid plura expetitis? M. Non his contenti sumus. Ad illa delabere, quæ sunt institutæ concertationis propria; & memento quanta sit à nobis coaceruata locutionum multitudo: simul in mentem reuoca, quid promiseris. Et cum nos in summam expectationem adduxeris, vide ne falsos turpiter deferas. P. Non excidère animo promissa. Accipite. *E corporum vinculis euolare, ex his tenebris in lucem illam excedere, à Deo euocari, ad Deum abire, in cælum migrare, de vitæ statione decedere. Ad illud diuinum animorum concilium cætumque proficisci, ex hac turba & colluione discedere.* Quæ quidem non de quibusuis morientibus vsurpanda esse, ipsimet intelligitis, quando hæc Romuli nepotum disertissimus Cicero de Romanis illis, Paulo Æmilio, Catone, aliisque sapientibus atque optimis viris, qui cum virtute scilicet æuum agitaissent,

in somnio Scipionis, in Catone, & in Tusculanis v-
surpauit: quos præterea dicit corpore laxari, & eo-
rum animas in custodia corporis detineri, vt pro-
inde talibus decedentibus dicere integrum, sit ipsos
è custodia corporis euolare, elabi, emitti. Item vin-
culis corporum leuari. Si iam vocer ad exitum vi-
tæ, ait de se epistola quadam ad Torquatum, lib. 6.
E. Eleganter animaduertisti hæc elegantias. P.
Vitam finire, destituere, vita fungi, defungi, vitæ
modum finem imponere, supremum, vltimum vitæ
diem agere, explere, rebus humanis eximi. Nodis
corporeis eximi, apud Arnobium lib. 2. In eodem:
anima corporibus exuta humanis. Inter homines
agere desiit, legi apud Tacitum. Et Salust. in Iu-
gurth. Quoniam mihi natura finem vitæ facit. Et
Sueton. in Claudio. Ad finem mortalitatis accede-
re: Non præteribo illud, si quid ei acciderit, seu hu-
manitus acciderit. Cic. 1. Philip. & 1. Tuscul. cui si-
mile est, si quid eo factum erit, si quid eo fuerit, pro,
si mortuus fuerit: quo abstinabant, ne malè omina-
ri viderentur. Fato cedere, fato fungi, in fata con-
cedere. E. Cuiusnam hoc est? P. Opinor. Liuij. Na-
turæ satisfacere, natura cedere, concedere. M. Et
hoc extremum? P. Salustij in Iugurthino. Natu-
ram satietate viuendi expleuisse dicuntur à Cice-
rone, qui decrepita senectute de vita exierunt.
Mors continuò istam occupat. Terentius. Mortem
obire, vitam finire, claudere, alicui vitam deficere.

Item accusandi casu, Petrum vita defecit, Finem viuendi facere, inuenire. Transeo nunc ad formulas Poëtarum, quarum tu, Eugeni, bonas quidem illas, at paucas protulisti. E. Si libuisset, protulissem plures. P. Quin tu dicis idem quod in eclogis ille pastor: Nunc oblita mihi tot carmina. M. Pauline, hinc Rhodus, hinc salta. P. Audite. *Fata subire, siniri leto, morte sopiri, animas, vitam ponere, deponere, relinquere, consumi morte, supremam horam alicui venisse.* Tibull. *At mihi Persephone nigram denuntiat horam.* Idem: *Quod si fatales iam nunc expleuimus annos. Agere spiritum, tenuem mutari in ymbra, mitti ad campos Elysios, nigram tranare paludem, mors venit.* Propert. *Quandocunque igitur nostros mors claudet ocellos.* Martial. *Cum mihi supremos Lachesis peruenerit annos. Subire mortem, mortis iter adire.* Est etiam in vsu apud eos rapi, pro emori. Virg. in Epitaph. suo: *Mantua me genuit, Calabri rapuere: nam in Calabria decessit.* Idem in 6. *Æneid. de infantibus mortuis:*

Quos dulcis vitæ exortes, & ab vbere raptos

Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.

Propertius: *Vitam si viuet, si cadat illa, cadam. Animam ponere primis cunis. Fata repellunt vitam, fata properant quietem, venire ad fata, petere aquas Stygias, intrare domos nigrantes animarum silentium, immutes Parcas habuisse, sensisse.* Lucretius *vita pausam vocauit mortem: Frigida quem semel est vitæ pausa secuta. Cuius item illud elegantissimum est, vitæ lampada tradere: in 2. Vultis adducam versus ipsos? E. Volumus, si commemorasti. P.*

Sic rerum summa nouatur

Semper: & inter se mortales mutua viuunt.

Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur,

Inque breui spatio mutantur sæcla animantum,

Et quasi cursores vitæ lampada tradunt.

Rursus

Rursum lib. 3. de Xerxe. Lumine adempto animam moribundo corpore fudit. De Epicuro ibid. Ipse Epicurus obit decurso lumine vitæ. & in 5. Illi quos à vita natura remouit. In eod. quem vita reliquit. In 6. autem libro, cum pestilentiam describit, quæ urbem Atheniensem ciuibus exhaustit, Deus bone quàm venustis circuituionibus mortem seu obitum effert. Prorsus vt illud musæum mel, illúmque musæum leporem, quem toties nominat, agnoscas.

*Octauoque ferè candenti lumine solis;
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.*

Horatius pro mori dixit, Ire Numa quo deuenit & Ancus. epist. ad Numicium lib. 1. Quem penes iam est victoria? equidem operâ haud parcus fui. M. Nunquam credidissem tam pænè infinitis rationibus vnâ hanc rem explicari posse: multis posse haud ignorabam, & non paucas ipse annueraui. Videntur Romani scriptores in effingenda hac tam multiplici varietate mortem honorare voluisse, quam fugimus quidem omnes, non etiam effugimus. E. Tollamus digitum Mauriti, sepulti sumus. Vicisti Pauline, fuisti que ambobus laboriosior in obseruandis tot loquendi generibus sub vnum velut significationis iugum deuinctis, & memoria es meliore. P. Nullum acroama, nullius vocem libentius audiebat Themistocles, quàm eius, à quo sua virtus optimè prædicaretur. M. Hoc Themistocleum habes: illud assume, vt te Miltiadis trophæa è somno suscitent. P. Teneo;

A N N O T A T I O N E S.

QUOD CAPITI TVO SIT) De hac locutione
 Turneb. lib. 11. cap. 12. VIRVM A VIRO LE-
 CTVM) Faciebant Romani aliquando potestatem militi-
 bus, ut singuli notos sibi, quorumq; virtuti considerent, le-
 gerent, atque id potissimum. cum periculum aliquod maius
 instaret, aut aliquis grauior casus vrgeret. Reliqua Victor.
 lib. 18. cap. 19. & Turneb. lib. 25. cap. 7. MORTEM CVM
 VITA COMMVTARE) Sic Horat. ode 17. lib. 1. Ve-
 lox amœnum saepe Lucretilem mutat Lyceo Faunus. Id est,
 ex Lyceo qui mons est Arcadiæ frequenter in Lucretilem
 montem in Sabinis commigrat. In Capt. apud Plautum He-
 gio senex de permutatione Philocratis captiui quem habe-
 bat emptum, & Philopolemi filij sui, qui seruiebat ipse
 quoque captiuus, in Alide. Hoc illum me mutare confido
 fore, Hoc. (nempe Philocrate) mutabo illum (Philopolemū)
 EXTINGVI) Antiqui quod calore foueri ac vegetari om-
 nia & frigere cadauera cernerent, animum ignea natu-
 ra putauerant esse. Ex qua opinione verbum extinguendi,
 quod in igne proprium est, in animalibus quoque cœptum
 est vsurpari, & verbum viuere ad ignem transferri. Hac &
 plura Muret. lib. 7. cap. 6. AD PLVRES ME PE-
 NETRAVI) Cum Tarentinis editum esset oraculum, res
 eorum meliores futuras, si vnà cum pluribus habitarent,
 ita sunt illud interpretati: si illos, qui migrassent è vita in-
 tra urbem reciperent (nam ad id vsque tempus mortuos, &
 alij quoque Greci intra opidum non condebant) Rempub.
 suam bonam fortunatamq; fore. Verba oraculi hac erant:
 ἀμεινον καὶ λωϊον ἔσειδ' σφοδρὸν ποισμένους τῇρ δίκῃσιρ
 μετὰ τῶρ πλῆθόνων. Victor. lib. 2. cap. 7. QVI SEV VO-
 LENTES, SEV NOLENTES) De generibus mor-
 tis

tiſ eruditè, eleganterq; diſputat Manut. in epiſt. 12. lib. 4. a-
 pud Ciceronem. ANIMAM AMITTERE) De hac
 locutione, & ſimul de varia notione huius vocis, anima, le-
 ge caput 12. lib. 1. Miſcell. Hieronymi Magy, qua uſi ſunt
 Plaut. in Amphit. Cicero ad Terentiam, Saluſtius in Catil.
 Probus in Epaminonda. MORTEM OBIRE) Feſtus.
 Mortem obuiſſe ea conſuetudine dicitur, qua dixerunt an-
 tiqui, ob Romam legiones ductas, & ob Troiam duxit exer-
 citum, pro, ad. Similiterq; vadimonium obuiſſe, id eſt, ad va-
 dimonium iſſe, & obuiam, ad viam. E CORPORM
 VINCVLIS EVOLARE) Animal, vt conſtet, neceſſe
 eſt in corpore anima vinciatur. Ideo corpus *σῆμα*, hoc eſt,
 vinculum nuncupatur, & *σῶμα* quaſi quoddam *σῆμα*, id
 eſt, animæ ſepulchrum. Vnde Cicero pariter vtrumq; ſigni-
 ficans, corpus eſſe vinculum, corpus eſſe ſepulchrum, quod
 carcer eſt ſepulchrum, ait: Qui e corporum vinculis tan-
 quam e carcere euolauerunt. Macrobi. in ſom. Scip. lib. 1.
 cap. 11. NON ETIAM EFFVGIMVS) Propert.
 eleg. 17. lib. 3.

Sed tamen huc omnes, huc primus & vltimus ordo:

Est mala, ſed cunctis iſta terenda via eſt.

Exoranda canis tria ſunt latrantia colla,

Scandenda eſt torui publica cymba ſenis.

Ille licet ferro caurus ſe condat & ære,

Mors tamen incluſum protrahet inde caput.

Nerea non facies, non vis exemit Achillem,

Cræſum aut Pactoli quas parit humor opes.

Martialis lib. 4.

Nulla fata loco poſſis excludere: cùm mors

Venerit, in medio Tibure Sardinia eſt.

Eodem.

Lanificas nulli tres exorare puellas.

Contigit: obſervant quem ſtatueret diem.

Lucret. lib. 3.

Vitæque mancipio nulli datur, omnibus uſu.

Ibidem.

Certè equidem finis vitæ mortalibus astat.

Nec deuitari letum pore quin obeamus.

TOLLAMVS DIGITVM) Qui succubuerat in conflictu, hoc indicio victum se fatebatur. Similia sunt: tollere, dare manum, dare seu porrigere herbam, fasces summittere. Hoc extremum à Coss. sumptum est, qui in concionem ascensuri, Publicolam imitati, de quo lib. 2. Linius, fasces populo summittebāt. Quod mirè gratum ipsi fuit, cum ita confessio fieret, populi quam consulis maiestatem vimq; maiorem esse. ACROAMA) Cicero hac pro Archia. Est autem acroama, festiua & iucunda narratio, tralatione à symphonia musica, quæ olim in theatro histrionum actionem commendabat, & auribus percipiebatur, vt illa oculis. Cic. pro Sextio Clodium acroama appellauit, quod & histrionis & musici partes gereret. Ipse ille maximus Ludius non solum spectator, sed etiam actor & acroama. MILTIADIS TROPHÆA) Cicero Tuscul. 4. Noctu ambulabat in publico Themistocles, quod somnum capere non posset: quærentibusq; respondebat, Miltiadis trophæis se è somno suscitari. Plutarch. in Themistocle idem narrans, addit. Reliqui enim cladem barbarorum Marathoniam belli finem esse censebant, at Themistocles eā initium maiorum certaminum putabat, ad qua se pro tota Gracia assiduò preparabat.

P R O G Y M N A S M A
SEPTVAGESIMVM SECVNDVM.

Cantus Musicus.

SABINVS, CRESCENTIVS.

ABINVS. Auditione accepi, te in ludū itare musicum Crescenti. C. Méne? audisti vera. S. Quoties per hebdomadem? C. In dies

dies singulos. S. Qua hora? C. Duodecima. S. Vltro-
ne pater voluit, an tu ab eo precibus id extorsisti?
C. Exoravi patrem: nec meo factum. S. Cur quæ-
so? C. Quæ hunc intemperię tenent? Haben' tu au-
res, an auriculas tantum? S. Enimuerò habeo au-
res, nisi eas hoc temporis articulo perdiderim. C.
Quid ergo interrogas, cur discam canere? S. Non
absurdè id quæro. C. At ego dico, absurdissimè.
Quid enim musica dulcius? quid illa sonorum tem-
perature auribus gratius, aut iucundius? S. Scire
fidibus (quod ingrauescente iam ætate Socratem
Philosophum didicisse fama vulgavit) & canere ci-
thara, testudine, barbitò, multò esse suauius quouis
pignore contendam: quàm de vocibus, libentiùs au-
dierim Sirenas, aut lusciniolam, aut cygnum in
morte canentem.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua

Cantator cygnus funeris ipse sui.

C. Ista reprehensio incitiam tuam coarguit: nam
si musicam scires, nunquam facultatem nobilif-
simam in vituperationem adduceres. S A B. Non
diffitebor me artem hominum feriatorum, lan-
guentium, & nihil agentium ignorare. Aures per-
mulcet illa quidem; in animo voluptatis nihil re-
linquit, vt literæ. C. Necesse non est, si literæ sunt
bonum, musicam esse malum: nec si illæ plus pro-
sunt, ideo hanc nihil prodesse. S A B I N V S. Acumen
Dialecticorum. Patet tamen in musica nimium de-
ditos, esse idiotas ferè. tria verba Latinè loqui ne-
scire. C. Haud me dedam immoderatè, non dico
amplius. S. Nolim ego tempus disperdere in re-
petendis, & vsque ad vomitum penè audientium
recantandis per dies integros hisce 6. syllabis, vt

re,

re, mi fa, sol, la, Præterea in ligaturis, fugis, cantibus naturalibus, consonantiis perfectis, imperfectis, resolutionibus, diminutionibus, diapête, diatessaron, & similibus tricis. C. Mihi relinque istas tricas, & perpende in quos hoc maledicti conferas. S. In neminem. C. In multos præstantissima dignitate, & in excelso ætatem agentes viros, qui animos pondere curarum lassos, cantuunculis remittunt ac releuant. Sanctarum literarum summa est auctoritas, qua commendatur musica. S. Noui tamen clarissimos grauissimosq; viros, qui, ne ponantur in suspicionem leuitatis, canere cum sciant, cantu consulto abstinent. C. Facesse hinc Mome: tempus est in ludum eundi. Vale. S. Ito, ito, & bonas horas male perde. Cantâ ab vsque manè ad vespèram, cantâ in somnis quoque. C. Et tu quoad lubet in Cœlum iaculare.

ANNOTATIONES.

NEC MVTO FACTVM) Si pæniteret facti, muto factum, nolo factum: contra si probarent, factum volo, factum cupio, factum gaudio dicebant. AVRES AN AVRICVLAS) A vocibus hauriendis dictæ sunt aures. Virgil. 4. Æneid. Vocemq; his auribus hausi. Auricula est cartilago, aurium cavitatem circundans, cuius ima parte nihil mollius, tenerius, aut flexibilius in toto humano corpore. Hinc prouerb. Auricula infima mollior, in hominem lenem, lentum, minimè asperum & iracundum. Vtitur eo Cicero. ad Q. F. SIRENAS, LVSCINIOLAM, CYGNVM) De cantu Sirenium vide Odyssæam. Et paræmiâ, Sirenium scopuli. Isocrates ob dicendi suauitatem Attica Siren cognominatus est: Eadem de causa Xenophon Attica

Attica Musa, & apud Atticam Sophocles. Luscinia de qua multa Plin. lib. 10. cap. 29. inde dicta, quod cantu suo significare solet diei surgentis exortum, quasi lucinia. Eadem & acredula. Cicero Prognost. Et matutinos exercet acredula cantus. Isid. lib. 12. Dicitur Græcis nominibus philomela & ædon, propter amorem perpetuum cantandi. Plaut. Bacchid. Polego quoque metuo, lusciniola ne defuat cantio. Cygnorum cantu apud vulgus & poetas nihil notius, quos Plato in Phadone non solum cum cantu & voluptate mori, sed in vita reliqua muscos & canoros esse cribit. Lucianus tamen libello de cygnis, Aelianus lib. 1. cap. 14. Plin. cap. 23. lib. 10. negant cygnos canere. PONDERE CVRARVM LASSOS) Quomodo cantus animum abducat à curis, à mæroribus, quomodo sensum malorum minuatur, quantamq; delectationem habeat, lege Ouid. eleg. 1. lib. 4. Trist. FACESSE HINC MOME) Fingitur quidam Deus hoc nomine, qui cum ipse nullum opus edidisset, aliorum deorum opera curiosius contempleretur, & carperet quam liberrime, si quid aut omissum, aut perperam factum putaret. In venere quidem cum aliud reprehendere nihil posset, reprehendi strepitum & stridorem eius sandali. Hinc licebit sandalium Veneris vsurpare, ut paræmiam, de re quoquomodo, & iniuste etiam reprehensa.

PROGYMNASMA

SEPTVAGESIMVM TERTIVM.

Græcæ literæ.

DOROTHEVS, MATTHIAS.

DOROTHEVS. Quid libri manu geris?
M. Nicolai Clonardi Institutiones linguæ Græcæ: quæ lamentariæ mihi sunt,
neque eas ferè intueor, quin propemodum
illachry-

illachrymer; certè quidem suspiro. D. Hui egregiū virum, & immortalī virtute præditum. Nam spicula vibrant quibus te conuulnerent? M. Telis non aspēctabilibus sauciant pectus meum: quin cerebrum mihi excutiunt. D. Quī istuc fieri potest? M. Fieri sentio, & excrucior. D. Quæso, quid tu hominis es? abhorres nimio opere à lingua Græca: hoc illud est, hæc illa sunt suspiria. M. Non Pythium magis verum est responsum, quàm quod dixisti. Etiam, abhorreo. D. Et quibus tandem superatus rationibus? ne occultaueris. M. Ob inexplicabiles, immensas, infinitasq; difficultates, quæ me potissimum impediunt, & deterrent ab hoc studio. Myriades contractionum in nominibus & verbis, in totidem partes distrahunt animum meum. Tot sunt declinationes, tot coniugationes, tot anomala, quot Athenis noctuæ. Quis vel abundantissimus otio ista penitus memoria comprehenderit? D. Præclare Terentius, opinor: Nulla est tam facilis res, quin difficilis fiet, quam inuitus facias. Contrà Mantuanus Homerus: Labor improbus omnia vincit. Et alius. Amanti nihil difficile. Tuum ingenium, quod apparet, non capitur, non oblectatur hac principe, & regina linguarum: ea re inuitus, & quod proximum est, minore cum diligentia, nulla cum nauitate ad hæc præceptiones discendas incumbis. Hæc vna res difficultatem exaggerat; vbi est aliqua difficultas; vbi autem nulla est, ibi eam progignit; sicuti ex altera parte, amor & desiderium rei alicuius adipiscendæ efficiunt, vt quamuis onerosus magnusq; labor aut perparum, aut minimè sentiat. M. Tu si hic sis, aliter sentias. Scienti ac perito non videtur laboriosa scientia. Iam tu hæc liguriuisti & con-

coxisti,

cohisti, in quibus ego tam sudo, quàm si molares effoderem. D. Fatebor candidè, per somnum & iocum hæc disci non posse: veruntamen minui, vel potiùs minùs sentiri aio laborem, si generosa discendi cupiditas affuerit, quæ frigidam suffundat. M. Tam fatuum & delirum non inuenies, qui nolit Græcè nosse. D. Cùm de voluntate loquor, non illam omnino desidem, & operum solutam intelligi postulo, qua cupiunt quidam pecuniam facere, & amplificari patrimonia, cùm vacui negotiis domi sedeant; qua honoribus augeri, cùm honore nihil dignum moliantur; qua eruditione præstare, cùm se erudiendos nulli magistro dedant. Perquàm insipienter vult, qui sic vult. Atque vt hoc tibi largiar, magnam inesse in præceptionibus difficultatem, tamen istuc ipsum cum multis præcellentibus rebus iis commune est, de quibus dictitare illud solemus: difficilia quæ pulchra. M. Haud dicam dolo; labore & studio me tantùm non eneco, nec tantillo magis inhærescunt in mente mea illi canones. D. Non pauci affirmant se hoc facere, nec faciunt. M. Quomodo? D. Quia cùm studium à M. Tullio breui ac circumscripta definitione explicetur his verbis: Est vehemens & assidua ad aliquam rem applicata magna cum voluntate occupatio; ipsi aut non vehementer, aut non assidue, aut si vtrumque, non adeò magna cum voluntate occupationem ad Græcas literas applicant. Tu tacitus temet interroga, te excute, tecum considera, num ita te geras. Si geris; nisi bardus & truncus, stipex, caudex sis, præterque figuram hominis nihil habeas, vti que addisces Græcam Grammaticen, M. A tempore subsecare nihil possum, quod

quod dem Græcis quotidie. D. An tu non potes minimum semihorā tribuere? M. Latina hoc quidquid est temporis sibi quoque vendicant. D. Attende paulisper animum. M. Do tibi operam, loquere, D. Si nostrorum studiorum præfides ac moderatores vidissent non sufficere nobis ordinarium tempus ad Græca cum Latinis coniungenda, nunquam in catalogis librorum explicandorum, qui quotquot annis describuntur formis æneis, & luci committuntur, vllum auctorem libellūmve Græcum nominassent: nec Magistri, homines considerati & prudentes, hoc pensū a nobis exigent. M. Sophisma & captio istā tua nil me conturbat: tu si quid es facturus, firmiora argumēta conquiras necesse est. Ambo curare non possum. D. Tu verò potes, & poteris si voles. Aliorum exempla, quos audisti & vidisti vtrunque studium persequi, tibi persuadeant. M. Abundant ingenii. D. Do hoc de aliquibus: voluntate quidem pollent ac diligentia, nec adeò sunt imbelles vt tu. M. Postquam equis remisque contendere, non consequar tamen consummatā Grammaticæ notitiam. Sic ego operam, parentes sumptū perdiderint. D. Desperatio quoque est mater ignavia, ac plurimos pessundedit. Extermina hanc pestem literariam ex animo tuo, speraque te adepturum omnia.

Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis

Semina, quæ magna fœnore reddat ager.

Ferrum assiduitate vsus atteritur; & quid ferro durius? aquæ guttæ cauant marmor; & quid aqua mollius? marmore solidius? quī ergo assiduò impensa cura, perpetuatumque studium doctiorem te non reddat, minus licet valentum ingenio, quo ante-

testas

testas compluribus? M. Quæ, per Deum, est tanta & tam fatalis huius transmarinæ linguæ necessitas? D. Multiplex & præcipua. Ea, (ne longum faciam) ut sine eius cognitione manca & mutila sit omnis doctrina; & qui eius expertes sunt, ij nec Latine quidem scripta penitus percipiant. M. Paradoxa mihi narras. Doctissimo viros habeo nominare, & te nouisse multos arbitror, qui alphabetum non teneant, & Græcam legere vocem, cum occurrit aliqua, nesciant funditus. Sunt qui in commentariis à se editis ita loquantur: Græcum est, non legitur. Item: Græcum hoc totum omite. Isti profectò estimationis suæ non ideo iacturam faciunt, quia *τιμή* & *ἀνθρώπων* quid velint, aut qua ratione per casus inflectantur, nesciant, & suarum artium alumnos citra damnum istiusmodi otiosorum delectamenta negligere posse pro certo credunt. D. Bona verba. Commemini hac ipsa de re audire à Præceptore meo: ceterum ego tantus adhuc non sum, ut fufius hoc de argumento mihi agendum putem. Cum legimus quæ ab eruditis de huius linguæ laudibus prodita sunt ad posteritatem, tum rationibus firmissimis, & bene multis demonstrari cernimus, quàm sit ad omnem disciplinam vtilis & necessaria Græcarum litterarum cognitio; id nos credere oportet tantisper, dum re ipsa experiamur: quemadmodum morbis impediti credunt medicis, ad sanitatem bonitatemque valetudinis profuturam sibi potionem, & alia quæ ab iisdem dantur pharmata atque antidota. M. Sed Clenardus iste perturbatus atque confusus est, & meo quidem animo docendi viam ac methodum nullam videtur custodiuisse. D. Hoc ipsum consensu iudicauerunt quidã

docti homines: quocirca, quod in rem communem esset adolescentum, in ordinem certum ac facilem eius præcepta redegerunt. Eum librum in Galliis editum commercare: de tuis condiscipulis sunt qui parauerunt. M. Ante vesperam adibo ad tabernam librariam, empturus librum, quantū quis precio steterit. Abs te autem maximopere pro nostra summa coniunctione, tuāque humanitate peto & quaeso, si quādo te interrogauero, ne deneges mihi operam, & hoc addas ad tua in me officia: statui enim feruidius discere. D. De me sic tibi promitto atque confirmo; nihil cūm malim, quā te Græcè vel optimè nosse, non detrectaturum tua causa pusillum hunc laborem. Tu modò fac animo erecto constantique sis, & caue vnquam in consilium desperationem adhibeas. M. Ero, ita me amabit fides: & hoc tuo facto ad eam quam erga te habui voluntatem magnus cumulus accedet, contrāque omnia me quæ potero in te studia & officia collaturum polliceor.

ANNOTATIONES.

MANTUANVS HOMERVS) Aliquot epitheta Virgilij ab optimis auctoribus ipsi tributa asseramus, quò in promptu sint studiosis. Alex. Seuerus Imper. Platonem poetarum vocabat. Plin. celeberrimum auctore. Velleius, principem carminum. Marcellinus, eminentissimū vatem. Seneca, vatem maximum. Macrobius, Homericæ perfectionis per omnia imitatore. Idem Mantuanum Homerum. Fabius, auctorem eminentissimum. Augustinus, Poetam maximum, omniumq; præclarissimum. Quidā Iouem poetarum Latinorum. NON VIDETVR LABORIOSA) Plures sunt verbi huius notiones. Homo laborio-

sus

sus est, quem Græci dicunt φιλόπονος, nos industrium. Itē
 is, qui molestia aliqua impeditus est, ex qua sese explicare
 nequit. Res etiam laboriosa dicitur, in quam multus im-
 pendendus est labor. Catull. Chartas doctas & laboriosas
 vocauit, magna diligentia studioq; elaboratas. Secundam
 notionem confirmat illud ex Miloniana. Quid enim nobis
 duobus, ludices, laboriosius? quid magis exercitum dici po-
 test? qui spe amplissimorum præmiorum ad Rempub. addu-
 cti, metu crudelissimorum exitiorum carere non possumus.
 Prima tam est manifesta, vt confirmationis ac testimoniij
 nullius egeat. Est ergo hoc verbum de illorum ordine, quæ
 agendi patiendiq; vim habent, seu in vtramq; partem sig-
 nificatione reciproca & aduersa dicuntur: vt formidolosus,
 inuidiosus, suspiciosus, ambitiosus, gratiosus, infestus, metus,
 iniuria, nescius, ignarus, &c. Gell. lib. 9. cap. 12. Huc etiam
 pertinet nobilis: dicimus quippe nobilis poëta, nobilis latro.
 DOMI SEDEANT) Sedere significat interdum negli-
 genter se gerere, pigrū, otiosum, ignauo animo esse vt apud
 Græcos καθύψ. Cic. in Pison. An potest vlla esse excusatio,
 non dicam malè sentienti: sed sedenti, cunctanti, dormienti,
 in maximo Reipub. motu consuli? Virgil. 3. Georg. Et melio-
 ra deos sedet omnia poscens. Sic desiderare pro remisso animo
 esse. Sueton. in Iulio. Victor. lib. 16. cap. 20. & Torrent. in
 Sueton. Eandem vim habere apud Tullium verbum, iacere,
 notauit alicubi Manut. in eiusdem epist. QUOT QUOT
 ANNIS) M. Varronem sapius dicere, quotquot annis,
 quotquot mensibus, cum singulis annis, singulis mensibus si-
 ne intermissione significare vult, animaduertit, & in eo si-
 nistrorum correctorum errorem correxit Victor. lib. 9. cap.
 23. FERRVM ASSIDVITATE) Plutarch. de lib.
 educand. Multarum rerum cōtemplatione addiscere possis,
 quantum efficacitatis habeat industria atque labor. Nam
 & aqua guttatim lapsa lapidem cauat: & ferrum atque æs

manuum contrectatione atteruntur: & rotas curruum magno labore curuatas nullo possis conatu in pristinam restituere rectitudinem. Et quæ sequuntur. Seneca item episto. 50. Nihil est quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Robora in rectum quamuis flexa reuocabis, curuatas trabes calor explicat, & aliter nata in id finguntur, quod vsus noster exigit. Quāto facilius animus accipit formam, flexibilis, & omni humore obsequentior? Quintil. lib. 1. cap. 1. Præstat ingenio alius alium. Concedo: sed vt plus efficiat aut minus: Nemo tamen reperitur, qui sit studio nihil consecutus. A QVÆ GUTTÆ CAUANT MARMOR) Lucret. lib. 1. Stillicidi casus lapidem cauat. Idem lib. 4.

Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

Rei paræ & humili magna est in hisce duobus versibus
quaesita dignitas. Quos cum illo sanè abiecto & plebeio
Nasonis comparat Victorius.

Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.

Propert.

Quid magis est durum ferro, quid mollius undæ
Dura tamen molli saxa cauantur aqua.

Idem lib. 2.

Sed ramen obscura teritur rubigine mucro
Ferreus, & paruo sæpe liquore silex.

BONA VERRA) Quem sensum contineant ista, bona
verba, & bona dicere, explanat. Nonius lib. 1.

PRO.

PROGYMNASMA
SEPTVAGESIMVM QVARTVM.

Bibliotheca.

ANTONIVS, CYRILLVS.

NTONIVS Vbi tu aut moratus, aut vagatus es tamdiu? C. Apud patruum erat quod transactum redderem negotium. A. Quid narras? quodnam negotium? C. Tua nihil refert: quare desine percunctari. A. Difficillimum creditu; propter negotium, vt dictitas, dimidiatum penè diem illic te hæsisse. C. Propter aliud etiam. A. Parcā exquirere, quid fuerit illud aliud: si ultro aperueris, non inuitè auscultauerim. C. Bibliothecam maxima impensa, libris multis, variis, optimis refertissimam, locupletissimamque confecit. A. Quid hoc autem ad te? C. Quid ad me? ô Antoni. A. Etiam, quid ad te attinet, si ille Bibliothecam comparauit? an tu idcirco eam es adepturus? C. Adipiscar si vixero. A. Iam volo mihi pandas hoc mysterium. C. Audacter proloquar. Cùm defunctus essem mandato, quod à patre acceperam & rem absoluissem ex sententia, adesdū Cyrille mi, infit meus patruus, paucis te volo; manūque apprehensum in conclaue perducit, bene amplum, lucidum, abundè instructum & ornatum. A. Lubido est porrò audire: iucundum aliquid magnumque consequetur. C. Magis id dices, si audieris. A. Ergo narra. C. Visebātur ibi in ordines dispositi libri per conclauis latera: vnūquodque habebat octuplicē seriē maioribus ascendēdo minores semper magnitudine

ac mole succedebant, cùm ipsa quidem receptacula seu loculamenta essent libris proportionè interuallorum respondentia. A. Quàm multos diuinas fuisse? C. Minimùm tria millia. A. Non aspernandus numerus. C. Plurimi insuper in acruo soluti & rudes ex officina iacebant. Ceteri diligenter admodum compacti: alij tegumentis seu inuolucris erant ex albo corio, alij nigro, alij rubro: quidam membrana candida, & arida modò pumice polita tegebantur. Nonnullis, præsertim grãdioribus, per quatuor vtriusque frontis angulos ex orichalco bullæ vmbilicatæ cernebãtur affixæ. Claudebantur hi vncis æneis (clausuras vulgò vocant) illi loris sericis, alij coriaceis. A. Quod genus scriptores? C. Omne genus. Nam etsi patrius Iuris ciuilis sciẽtiã profitetur, attamen non in politiores duntaxat literas præterea, verumetiam in Philosophiã, Medicinam, & aliquantum in Theologiam studium tradidit. In Rhetoricis & Dialecticis excellit. Græcæ linguæ iam inde à prima adolescentia se perstudiosum extitisse affirmare solitus est: quam interdum seriò quidem & ex animo, sed suauiter cum lepore promittit se mihi spòsam cum lautissima dote relicturum,

Omnes quæ mecum meritis pro talibus annos

Exigat, & pulchra faciat me prole parentem:

hos enim simul de poëtarum Latinorum Platone versiculos recitat. Non fugit prudentissimum virum, me eandem hanc efflictim deperire. Ergo quia omnem doctrinam liberalem combibit, & opibus præditus est, hinc tanquam cornucopiæ librorum possidet. Nec illi confusè locati: verùm dispertiti in ordines certos visuntur: hîc ad hanc, illic ad aliã disciplinam pertinentes. Ad vnumquemque verò ordinem

ordinem porrectioribus elementis seu literis cubitum longis, ut iocatur Plautus, præscripta pendent lemmata: THEOLOGICI. PHILOSOPHI. IURECONSULTI. ORATORES & HISTORICI. PHILOLOGI. POETÆ. GRAMMATICI. Adhæc quisque nomen suum in tergo gerit: terga enim ostendunt intrantibus & aspicientibus, ut nullo negotio quod quæris inuenias. Omnia deinde tam nitida & munda, ut in primis obstupefactus, in paradisum (ut nostri loquuntur) te iures introgressum. A. Per quem hæc curat? nam ipse credo, hanc molestiam non subierit. C. Puerum mercede conduxit, promptum & impigrum, qui in singulos dies certa ac præstituta hora puluerem de libris deuerrit, cumque opus est, cōclauis scopis purgat, & turbata ac disiecta quæ sunt, rursus componit. A. Quid ibi est extra libros? C. Mensa cooperta tapete viridi laneo, pluteus, clepsidra, ceteraque supellex in litteras sese abdentium. Adde monumenta nonnulla antiquitatis, ut statuas paruas marmoreas, perquam artificiosas, ut veterum Imperatorum nummos argenteos, ut illustrium pictorum tabellas, ut mathematica instrumenta & musica. A. Quid postquam tibi demonstrauit hæc omnia? C. Iuuat meminisse. Complexus me: Tua hæc erunt vniuersa, Cyrille charissime, si colueris studia literarum, ut instituisti, nauiter; & quam expectationem tui concitasti, eam sustinueris. Nulla mihi vxor est, ut vides, nullus hæres: te harum, quantecumque sint, copiarum mearum hæredem ex asse testamento scribam nominatim, Noli quærere; ita sum hac rã singulari ac diuina promissione affectus, ut ebrius lætitia nescirem ubi consisterem. A. Tam valde hoc

facto delectatum esse te non miror; nihil enim potuit fieri amantius, nihil dulcius. C. Gratias contrà agebam immortales, pollicebar montes aureos. A. Hen, cur ego quoque talem patrum fortitus non sum? ut nimium longe meis tuæ fortunæ præcedunt? C. Non cuius homini contingit adire Corinthum.

ANNOTATIONES.

ADuersum eos, qui maximis impensis ingentem librorum multitudinem comparant, quibus non tam vrantur quàm glorientur, lege quæ sunt apud Senecam cap. 9. de tranquillit. animi. Quo mihi, inquit, innumerabiles libros, & bibliothecas, quarum dominus vix tota vita sua indices perlegit? onerat discentem turba non instruit: multoq; satius est, paucis te auctoribus tradere, quàm errare per multos. Quadraginta millia librorum Alexandria arserunt, pulcherrimum regie opulentia monumentum. Alius laudauerit, sicut Liuius, qui elegantia regum curaq; egregium id opus ait fuisse. Non fuit elegantia illud aut cura, sed studiosa luxuria, &c. **RECEPTACULA SEV LOCULAMENTA**) Posteriore voce appellat Seneca illos quasi cancellos, per quos libri in bibliothecis disponuntur. Cic. ad Att. lib. 4. epist. 18. pegmata vocat, quanquam & aliud eodem loco significare potest. Vide Manut. Epistola verò 4. lib. 4. cum inquit, offendes designationem Tirannionis mirificam meorum librorum, intelligit eorum dispositionem, collocationem, descriptionem, & distributionem suo cuiusque loco. Argumento locus est epistola 8. non longè à principio Posteaquam verò Tirannio mihi libros disposuit, &c. Lamb. annotat. Sittybas in extremo epistola 5. lib. 4. Manut. interpretatur membranulas, quarum integumento libri

20 libri à pulueris temporisq; iniuria diutius integri conseruantur. IN RHETHORICIS ET DIALECTICIS) In Musicis, in Dialecticis, Arimethicis, Grammaticis, malebant dicere veteres, quàm in Musica, seu, in arte Musica, in arte Dialectica. Cic. 1. de Orat. in musicis numeri, voces, & modi. & lib. 4. ad Att. epist. 16. musicis eruditos. Terent. Eunuch. fac periculum in musicis. Cic. ad Att. li. 12. hominem remotum à Dialecticis, in Arithmeticis exercitatum. Et 1. de Natu. Deor. Tātos progressus habebat in Stoicis. Obseruauit Manut. MIHI SPONSAM CVM LAVTISSIMA) Ciceronem quoque delectauit audacior ista metaphora. Nam ad Atticum lib. 1. epist. 8. sic ait. Bibliothecam tuam caue cuiquam despondeas, quamuis acrem amatorem inueneris. Nam ego omnes meas vindemiolas ed reseruo, vt illud subsidium senectutis parem. Et epist. sequenti apertius. Libros verò tuos caue cuiquam tradas: nobis eos quemadmodum scribis conserua. lib. 3. Libros tuos conserua, &c. ILLUSTRVM PICTORVM TABELLAS) Imagines doctorum, clarorumque hominum in bibliothecis collocabant. Cicero ad Att. lib. 4. epist. 9. Maloq; in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis sedere, quàm in istorum sella curuli. HÆREDEM EX ASSE) De diuisione assis in 12. partes lege Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 1. As interdum significat nummum æreum, qui sit decima pars denarij: denarius autem est octaua pars aurei Rhenensis, seu daleri, significat, inquam, nummum minimi precij. Hinc prouerb. Ne assis quidem. Catull.

Rumorésque senum feueriorum
Omnes vnus æstimemus assis.

Id est, penitus contemnamus. Ad assem perdere dixit Horat. vniuersa pecunie iacturam indicare volens.

PROGYMNASMA

SEPTVAGESIMVM QVINTVM.

Descriptio Gymnasij.

FABIANVS, SYLVESTER,

FABIANVS. Schola ista nostra, in quam ad ingenij culturam percipiendam in dies cœpimus commeare, pulcherrimè commodissimèque exædificata mihi videtur: idem tibi videri, nunquam in incerto habui. S. Bene: & antepono illam multis aliis, quas vidi, in quibus studiorum gratia versatus sum hæctenus. F. Primum (vt inde potissimum laudationem exordiar) excitata est eo ciuitatis loco, qui omni strepitu, clamore, turbis caret. Non hîc elculenta, poculenta, non scruta venduntur: nullæ in hac vicinia cauponæ, nulli falsamentarij, salgamarij, myropolæ nulli. Non fabri assiduè incudem tundentes, nō doctuarij, non aurifices, non demum eiusmodi opifices, qui totum diem pulsibus perstrepunt, nulli circuli, non colludentes & concinentes pueri ac puellæ. Hîc summa quies, hîc alta silentia: prorsus, sicut illa prætoria, seu magistratuum palatia apud Persas, de quibus Xenophon in vita Cÿri. Nec enim carmina solum, vt inquit vates Sulmonensis, sed vniuersè & generatim studia omnia bonarum artium secessum quendam & otium, hoc est, tumultus, negotiationumque vacuitatem requirunt, vel potius flagitant. S. Haud quidquam hac veritate verius. F. Tum salubri quoque sub Cœlo condita est; quod in eadem

eadem vrbe non omnibus semper ædificiis contingit: quædam enim crassiore, & corporibus humanis pestilente circumfunduntur aëre. Academiam illam Athenis amœno & nemoroso, at minimè ad tuendam sanitatem, accommodato solo traditum est constructam fuisse. S. Vt memoria mea est, hoc ipsum quod affirmas alicubi scriptum legi. Et æquum est, cum alioqui integra valetudo studiorum diuturnitate ac vehementia corrumpatur, non ibi constitui gymnasia, vbi procliuius est, eam omnino perdi, quàm recreari & conseruari. F. Nullæ domus ita contiguæ, vt officiant luminibus. Iam verò quæ excelsi parietes? quàm sublime & ad pluuiarum defluxus præcept aptatumque tectum? Ipsa forma domus non proiecta in longum, non extensa nimis in latum, non trilatera, sed τετράγωνος siue quadrata: ita tamen, vt sit aliquantò longior quàm latior, porta ingens, & aspectu augusta ac venerabilis, à scalptore & pictore emblematis insigniter decorata. S. Illi ordines fenestrarum, infra quidem latis luminibus, suprà angustiorum, omnium autem inter se ad perpendicularum æqualium, ecquid ornamentū addunt? F. Eximium. Vbi ingressus fueris, ad læuam auditoria duo, ad dexteram totidem: ambulatiunculæ ante scholas, & inter scholas. Inde gradibus septemdecim ex albo expolito lapide, quatuor cubitos longis, vnum penè latis ascenditur. Rursum ibi quatuor gymnasia, cū suis ambulatiūculis. Non se mutuò possunt impedire discipuli, nec magistri alter alterum clamoribus obtundere. Suggestus vt bellè laborati? suprà velut tecta impendent, ne dissipetur vox docentium; adhærentia autem ipsis, nō vt in sacris ædibus, disiuncta à concionatorum cathedris.

thedris. A terra quatuor gradibus eleuati, quò videri audiriq̃ue ab vniuersis doct̃or facillimè queat. Non in dextro aut sinistro latere, sed ex aduersum portæ collocati, vt intrantes primo aspectu in Magistrum incidant, & ipse sine circumactu capitis auditores suos, & quemcunque ingredientem possit aspicere. Vt ordinatim disposita sedilia? sic, vt ex omni parte à fronte, è tergo, à dextris, à sinistris inter ipsa & parietem spatia fieri queant. Vt delatis è tabulis speciosa laquearia? vt circum fenestras decentissimè depictæ vites, rosæ, flores denique? quàm mundum, candidum ac subtile tectorium? nihil vsquam fractum, nihil ruinosum, araneorum nihil. S. Aulam omittis? F. Nōne hæc scholis incumbens, & in summis ædibus ampla, tabulatisque ornatissima, & picturis egregiis mirabiliter locupletata est? S. Assentior. F. Nōne ad oratorias exercitationes, ad comicas quoque actiones opportunissima? S. Nimirum. F. Nōne templo quàm simillima? S. Etiam. F. Quid igitur salubrius, quid splendidius nostra schola? S. Nihil. F. Quàm adhæc frequentes discipuli? quàm eruditi Magistri? Breuiter; si Musæ cum Apolline suo Heliconem relinquunt, huc imprimis, & cupidissimè commigrent. S. Me adscribito huic tuæ sententiæ.

ANNOTATIONES.

SCESSVM QVENDAM) *Plutarch. de Curiesse.*
Siquidem & Musæa quam maximè procul ab urbibus collocabant. Causam ne queramus, patet enim eo vel tante. SALVRI SVB COELO) *Cælum pro aëre dicunt Latini. Hinc loci & Cæli grauitas, Cæli salubritas,*
Cælum

Cælum graue, salubre, pestilens. Cic. 1. de Diuinat. Aspiratio cæli grauis & pestilens. Pro quibus barbari, mala aura, malus aër, infalubris aër. Plin. lib. 2. cap. 38. Namque & hoc cælum appellauere maiores, quod alio nomine aëra: omne quod inani simile, vitalem hunc spiritum fundit.

PROGYMNASMA

SEPTVAGESIMVM SEXTVM.

Pædagogi.

EVTROPIVS, LEOPOLDVS,
TIBERIVS.

EVTROPIVS. Lachrymas effudisti Leopolde, etiamnum quippe in tumore sunt oculi, & rubent. Hem, quæ causâ ploratus? L. Plorasses tu nihilo minus, pro certo, si pædagogus tuus similem in modum tibi blâditus esset. T. Eia, blanditus? fortasse in te misello virgæ rursus exultauerunt. Factum est hoc Leopolde? L. Factum est. E. Quid ais? L. Dubium hac de re nullum est; nimis apertum atque indubitatum est pellem mihi vsque ad saturitatem consauciatam flagris. E. prædurum pædagogum prædicas. L. An vos nunquam à vestris flagellamini? T. Perquam rarò, Leopolde. L. Nimis propitios ac lenes habetis ac proinde vereor vt vos sitis boni pueri. E. Quin fauissimi sunt: quare nos plagas & increpationes illorum suprâ quàm cuiquâ credibile est metuentes, officiû vltro exequimur. L. Meum, vt arbitror, fauitia non anteibunt; qui tyrannidem in me quandâ exercet. T. Tyrannidè? L. Inprimis omnia dicta, facta mea curiosissimè obseruat: non potest tamen nosse

nosse quæ mente agito (rumpatur licet) nam cogitata sunt cuique libera. E. Meus æquè, vt scias, non dormit. T. Nec meus profectò. L. Quandocunque non videt assidentem libro, suspicatur, suspicatur autem? imò credit me ludere, vixque ad naturæ requisita concedere patitur. T. Auges rem in maius: non equidem puto tam ab omni humanitate derelictum & agrestem. L. Nescio mentiri. E. Quàm sæpè rationem poscit eorum, quæ in schola audieris? L. Fermè in dies singulos. E. Quid facit tibi, si quærenti imperitè respondeas? L. Minatur. L. Si iterum? L. Ferociùs minatur. E. Si tertium? L. Vobis istuc cogitandum relinquo: dolet enim vel dictu, nedum perpeffu, quod iste plagosissimus homo mihi tertium peccanti consuevit facere. T. At nostri (quod inter nos liceat dicere) tota hebdomade vix semel nos examinant; quia videlicet ponunt, nos esse diligentes, vt reuera sumus. L. Quid igitur istuc est, quod diligentes isti tam crebrò in ludo vapulât? E. Nimiùm argutaris. Sinítne diutius te dormire? L. Dormire? propemodum ante galli cantum, multa adhuc nocte è somno me Stentorea, voce excitat. Diebus festis ad quintam, & hyeme ad sextam ægerrimè finit requiescere. E. Nos, Tiberi, præ Leopoldo beati sumus, quibus conceditur in lucem cubare sæpius. L. Num intelligitis iam verum me dixisse; habere vos pædagogos plus æquo indulgentes? T. Non, non: hanc enim lenitatem & indulgentiam seueritatibus nonnullis affatim compensant. L. Quibus? T. Proferrem, si ex vsu tuo fore iudicarem. L. Cur non erit? nam hinc me non solum miserum esse cognoscā. T. Cogunt in sacris precationibus multum absumere temporis; insolenter ac raro

rarò permittūt operam dare lufibus; ob leuiffimam culpam interdicunt ientaculo : nonnunquam merendam quoque eripiunt, ſilentium vt Pythagoreis imperant. L. Clementior meus eſt aliquanto , confiteor. E. At tu paulò antè quaſi quendam carniſic ipſum deſcribebas. L. Verumenimuerò quod vos de veſtris, idem ego nunc de meo: lenitatem vnam tribus ſeueritatibus compenſat. Dies me citius relinquat, quàm enumerem quas mihi leges, quàm multas, quàm duras ciuilitatis & modeltiæ impoſuerit, quoties apud parentes coram & per literas accuſarit. Omnipotens & miſericors Deus, da mihi alium pædagogum. E. Timendum, ne malo peior ſuccedat, eueniâtque tibi, & nobis, ſi idem quod tu optemus: illa aſini calamitas apud Æſopū. L. Quæ calamitas? E. Seruiebat olitori, & quoniam ille præparcè pabulum dabat, multumque laborare cogebat, precatus eſt Iouem aſellus, vt alter ſi domino venderetur. Iuſſit figulo vendi. Hic aſinus iniquiore animo geſtare cœpit onera; nempe teſtas & lutum. Rurſus ergo cū rogaffet, vt ſibi dominum liceret mutare, coriario eſt venditus. Tū peiorem prioribus herum naſtus, vidensque quid ille faceret, cum ſuſpirio: Væ miſero, præſtabat apud priores manere dominos. Nam hic, vt video, pellem quoque meam conficiet. Conſilium meum eſt, vt cuiuſcuſmodi ſunt pædagogi noſtri, eos toleremus. Et quoniam id quod volumus, fieri nunc haud poteſt, velimus quod poteſt: donec, vbi ex ephebis exceſſerimus, in tutelam noſtram veniamus, tunc poteſtas dabitur viuendi liberiùs. L. Nunquam vidi melius dari conſilium. E. Et iſti pædagogi, quod more iam receptum eſt, ſient patresfamilias, ducēt

vxores,

vxores, quæ nos multis modis vlciscētur, & istis maritis suis magnum dabunt malum, postquam illi argento accepto, imperium dote vendiderint. L. Meus si pro peccatis in me commissis centum ducat vxores, parum est.

ANNOTATIONES.

STENTOREA VOCE) *Homer. Iliad. 5. Stentori attribuit vocem ferream, id est, firmissimam, eumque affirmat clamoris magnitudine æquare alios quinquaginta. Hinc vox seu clamor Stentoreus, pro maximo. MERENDAM ERIPIVNT) Festus. Merendam antiqui dicebant pro prædico, quod scilicet medio die caperetur. Nonius. Merenda dicitur cibus, qui post meridiem datur. Isidor. lib. 20. cap. 2. Merenda est cibus, qui declinante die sumitur, quasi post meridiem edenda, & proxima cæna. Vide Hieronymum Mercurial. variar. lect. libr. 4. cap. 17. & Muret. libr. 4. cap. 12. quoties antiqui cibum in die sumpserint. EX EPHEBIS EXCESSIMVS) *ἐφ'ἡβία* est finis pueritiae, principium adolescentiae, seu extrema pueritia, & prima adolescentia, seu prima pubertas. Terent. And. Nam is postquam excessit ex ephebis, liberius viuendi fuit potestas. Eodem modo Plaut. Mercat. Cic. pro Archia. Nam ut primū ex pueris excessit Archias. IN TUTELAM NOSTRAM VENIAMVS) Tutela definitur à Iurecos. vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum, qui se per ætatem defendere non potest, iure ciuili data ac permissa. Quam vim ac potestatem qui habent tutores appellantur. In suam tutelam venire aut peruenire, est ad pubertatem peruenire. Cic. 1. de Orat. Negaretq; nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelam peruenisset, mortuus esset, &c. Item 2. de Inuent. Quidam pupillum heredem fecit,*

sit, pupillus autem ante mortuus est, quàm in suam tutelam
veniret.

PROGYMNASMA
SEPTVAGESIMVM SEPTIMVM.

Præceptores.

RUFINVS, SERENVS, FLORENTIVS.

RUFINVS. Quotus annus voluitur, Sere-
ne, cum limina ludi literarij calefacis? S.
Iam octauus instat. Vos, quamdiu fre-
quentastis gymnasium? F. Ego annis se-
ptem. R. Nec pluribus, nec paucioribus ego. Quis
autem qualisue fuit, quem primum es adeptus in
patria tua didascalum? S. Nomen erat viro, illi no-
men erat: iam iam versabatur mihi in labris primo-
ribus, ab aspiratione inchoatur. R. Hieronymus. S.
Non est. R. Hieremias? S. Non est. R. Hilarius? S.
Non est. R. Henricus? S. Hem iste est: satis intra la-
bra atque dentes iacuit. Henricus ergo audiebat:
cui indigenæ à promissa ad pectus, & rufa barba, æ-
nobarbo postea cognomentum indidere. F. Cuias
erat? Germanus, Belga, Italus? S. Germanus: &
quod quasi per nebulam recordor, Misnensis; illa
enim dialecto loquebatur, mollissima nimirum ac
suauissima, qualem testantur harum rerum periti
fuisse linguam Ionum quondam inter Græcos. R.
Vbi sita est tua patria? S. Continens est cum terra
Misnia. Pergam vt exorsus sum de illo Magistro
dicere. F. Si molestum non est. S. Statura eius iusta
longior, vultus placidus & mitis. Deduxit domum

non multò pòst, quàm iniuit docendi prouinciam, prædiuitem. Viduam: etenim in nostra regione ludimoderatores sunt fœliciores quam alibi, quando perfacilè bene dotatas vxores inueniunt. Interpretor hoc dari literarum scientiæ à ciuibus nostris, & in parte beatitudinis numerari à fœminis, coniunctam esse cum erudito homine. F. Quemadmodum Henricus ille puerum te tractabat? S. Næ, primis mensibus amanter, & perhumaniter, postmodum asperius & austerius, vt mihi tum videbatur. R. Cur ita? S. Audies. Sodales mihi erāt pueruli coæui tres, ciuium primariorum filij: cum iis me separatim in humili scamno collocabat, eramus siquidem omnes pusilli ac teneri. Quoties autem ingrediebatur scholam, toties ferè nos ipsum propter adeo prolixam barbam nonnihil timentes (vt illa ætas metum in se concipit facillimè) placidissimis oculis aspectare, & capita nostra manu demulcere sæpiculè, insuper singulis aut aridas ficus, aut in cucullis coriandri grana, & amygdala saccharo obducta porrigere, hortarique nos suauiter subridendo, & multa pollicendo vt disceremus alacriter. R. O dignum statua Præceptorem, & cui victus publicè in Prytaneo præbeatur. S. Dissimulabat præterea, si interdum confabulantes cerneret. Scholis finitis, domum suam, quæ in proximo erat, aliquando secum abductos, priuatim docebat, & nunc vuis passulis, nunc scriblitis donatos dimittebat. F. Aureum præceptorem narras. Nunquamne verò te cecidit? S. Vsq̃ue hodie tangit animum memoria illius nefasti diei. Cùm malè legerem libellum Gallicum, hæsitaremq̃ue ad tertium aut quartum quodque verbum, ille me obiurgare, ego hæerere, pallere,

pallere, tremere. Cùm autem perperam legendi hesitandique finem non facerem, afferri virgam iussit. F. Oh, tam sæuiter? S. Tum, vt paruulis fieri mos est, super genua sua ipse sedens me composuit, perinde ac lanius ouiculam iugulaturus, meq; graphicè profectò tetigit. multumq; eiulantem à se repulit. R. Ha ha hæ. Non tu ibi cogitare: papæ, quid hoc prodigij? quæ ista est mutatio? vbi ficus? vbi saccharum? vbi scriblitæ? vbi tam mellita verba? S. Hæc ipsa voluebam Rufine. F. Sed quid ais? Qualis in reliquum tempus in te extitit? etsi suspicione iam præcurro. S. Non amplius blandus, sed rigidus, nō pater, sed tristis quidam patruus. F. Quoties demulsit caput tuum? quoties munuscula? S. Hæc omnia in flagella & verbera conuersa sunt. F. Multa ex quo fuerunt commoda, eius equum est ferre incommoda. S. Rides? Meministine verò tu illius temporis quo rudimenta literarum posuisti? F. Valde. S. Similne modo actum est tecum? F. Ah, longè dissimili. S. Dic, oro. F. Altero statim die cæsus sum, &, si cutem meam speculere, nihil te vidisse magis lacerum iures. R. Quantum auguror coniectura, eras puer nequam, & parum aut nihil discebas; quandoquidē, vt tute commemoras, tam egregiè concisum est tibi corium. F. Tu scilicet in rosa educabare. R. Summum ter quaterue triennio toto percussum me recordor: nec id tam propter studia, quàm puerilem insolentiam atque licentiam. S. At hoc tempore, estisne adepti Magistros pro arbitrio? R. Diligentissimum scio esse meum, venire in ludum tempori, exigere rationem à discipulis quotidie, docere accuratè, emendare scriptiones sollicitè, tradere pietatem & virtutem, punire fontes

pro delicti grauitate, amare & laudare industrios, hortari segnes & cogere. F. Meus sanè quidem nec omnia hæc, nec nihil horum. Fœcundos calices amat, & inuenitur non rarissimè vino madidus: hoc, si rectè ratiocinor, parum decet. Quod crebrò facit pueris ludendi copiam, nō reprehendo; mallem tamen aliquando non luderemus. Scitè dictum, ne quid nimis. S. Nos quali Magistro vtamur in præfens, ex discipulorum doctrina moribúsque puto perspici posse. Quod querar, penitus nihil habeo. R. Gratulor tibi tanto bono.

ANNOTATIONES.

LIMINA LVDI CALEFACIS) Calent loca, quæ frequentantur. Sueton. Oſta. cap. 71. Lusimus per omnes dies, forumq̃, aleatorum calefecimus. Verba sunt ipsius Augusti ex quadam epistola. Catull. Galliambo. Mibi ianue frequentes, mibi limina tepida. **HENRICVS AVDIEBAT)** Græci verbum ἀνδρῶν vsurpant interdum pro vocor, dicor, nominor. Sic Latini, vt Horat. epist. 7. lib. 1. ad Mecænatem, rexq̃, paterq̃. Audiſti coram, nec verbo parcus absens. Idem epist. 16. Tu rectè viuís, si curas esse quod audis, id est, quod diceris. **DEDVXIT DOMVM)** Ducere & deducere domum ad matrimonium & nuptias etiam significandas adhibentur. Plaut. Trinum. Nunquid caussa est, quin vxorem cras domum ducat? Terent. Hecyr. Vt ad pauca redeam, vxorem deduxit domum. Tibull. Vt iuueni primum virgo est deducta marito. **CVI VICTVS PVBLICE IN PRYTANEO)** Athenis erat domus hoc nomine publica, in qua victus præbebatur ex arario iis, qui bene meriti essent de Repub. Cic. I. de Orat. Interrogatus Socrates, quam quasi æstimationē
comme-

commeruisse se maximè fateretur, respondit, sese meruisse,
 vt amplissimis honoribus & premiis decoraretur, & vt ei
 victus quotidianus in Prytaneo praberetur. TRISTIS
 QUIDAM PATRVS) Patrum in filios impoten-
 tem amorem ignorat nemo. Patruum verò tamen si fratrum
 suorum liberos ament, illo tamen vehementi affectu sunt
 liberi, nec quemadmodum patres ad filiorum, sic illi ad ne-
 potum suorum peccata conuient, neque ea dissimulant, sed
 seuerè ac acriter reprehendunt, incorrupteq; de actionibus
 ipsorum iudicant. Vnde factum vt nomen patruum pro obiur-
 gatore, castigatore, reprehensore seuerò & acri poneretur
 à Latinis. Cic. pro Calio. Qui in reliqua vita mitis esset, fuit
 in hac causa pertristis quidam patruus, censor, Magister,
 Horat. Sat. 3. lib. 2. Siue ego prauè, seu rectè, ne sis mihi pa-
 truus. Et Ode 12. lib. 3. Patrua verbera lingue. vide epistol.
 2. lib. 2. ad Att. & in eam Manut. Lambin. in Horat.

P R O G Y M N A S M A
 SEPTVAGESIMVM OCTAVVM.

Auctores scholastici.

VENANTIUS, FLORIANVS, EPIPHANIVS.

ENANTIUS. Triennium elapsum est,
 nisi quid erro, ex quo in ista Principiorum
 Schola sessitas Florianè, prima, inquam,
 Grammatices, id est, postrema & infima
 omnium. Ecquid studes? F. Quamobrem nò potius
 decennium dicis, maior vt esset annorum numerus,
 atque vt magis falsum diceret, quoniam tibi volu-
 ptati est veri aliena effutire? E. Biennium effluxit,
 hoc saltem non refutabis. F. Etiam tu delicias fa-
 cis? proximo Octobri annus vnus cum semestri ab-

soluetur; diutius non fui in eo gymnasio: & me breui condiscipulum tuum, Venâti, visurus es; sic enim augurat animus. V. Meus certè non eris; nam ego me Epiphaniij futurum diuino. E. Non es futurus profectò: ego enim in scholam Humanitatis euolabo. V. Si modò qui examinabunt, alas tibi non interuellerint; aut si illas calor solis, vt quondam Icarij, non liquefecerit. E. Tam dignus illa ego, quàm mea tu. V. Res ipsa documentum dabit. Tu Floriane, in quibus interrogaberis ab iis, qui eo tempore cognitionem puerorum explorabunt? F. In iis, puto, quæ doceor. E. Et quæ sunt illa? F. Rudimenta. V. Verrepæi, an Valerij, an Emmanuelis? F. Emmanuelis. Deinde epistolæ selectæ, breuissimæ illæ Ciceronis, disticha Catonis, & Institutiones Christianæ fidei. V. Hi sunt auctores tui? F. Hi sunt. E. Quid Venantius hoc anno audiuit? V. Quæ quotannis ferè traduntur. Grammaticam Emmanuelis, quam Præceptor commēdat mirificè; eiusdem syntaxeos epitomen, selectas Ciceronis. E. Pauca sunt hæc. V. Multa satis mihi quidem. De tuis velim cognoscere, vt libros comparare possim, quomodo arma ante bellum miles. E. Emme Ouidium de Tristibus. V. Mallem de Hilaribus, nam meopte nunt tristis esse soleo. E. At nihil illa Nasoniana tristitia lætius, nihil incundius, quod experieris. Adde epistolas ad familiares, Catonem siue Lælium, & libellum de octo partibus orationis apud Græcos. V. Heu, statui non discere Græca. E. Debebis volens nolens, non erit hoc arbitrarium. V. Non possum: semper ab ista carnificina longissimè ratio voluntasque mea abhorruit. E. Et ægri ab amaris ac salutaribus potionibus abhorrent. V. Quid præter hæc explanatur?

tur? E. Profodia Emmanuelis. E. Optimè: versus facit cupio, profodiam non ingratis discam. F. Si frustra emeris hos libros? F. Minimè frustra: vtetur quippe anno nonagesimo, si hoc imminente non variatur. V. Ad nihilum cauilli tui recident Florianei scio te id nolle; ascendam tamen ego, si me Superi adiuuant. E. Si doctrina tam incensæ cupiditati responderit, non negauerim futurum de quo tu nihil dubitas. V. Mitte curas. Num quem alium mihi mercandum censes? E. Adrianum Cardinalem, Farraginem sordidorum verborum, Scopas Latinitatis, Aduerbiarum connubia. Epitheta Ciceronis. V. Vtiles tibi hos sensisti? E. Vt nihil possit superari. Tu quoque, Floriane, cura vt instructus sis à libris. F. Pædagogi hoc munus est, ipse curabit, ego sine cura sum.

ANNOTATIONES.

AUCTORES SCHOLASTICI) Solent quidam eruditi cum de illis quasi præstantissimæ ac vetustissimæ notæ scriptoribus loquuntur, eos nominare auctores, & scriptores classici. Aptè & eleganter vtrique id quod ex Gellio licebit discas lib. 7. cap. 13. Vt QVONDAM ICARI) Fabula de volatu Dædali & Icarum eius filij est in 8. Metamorph. Mare in quod decidit, Icarium nomen obtinuit. Ouid. Trist. lib. 1. eleg. 1.

Dum petit infirmis nimium sublimia pennis.

Icarus, Icarias nomine fecit aquas.

Monendi sunt mihi vno verbo Magistri, vt ne temerè quæquam auctorem suis discipulis interpretandum suscipiant, & cogitent, vna recentia dulciora, vetusta autem salubriora esse. Deinde videant etiam quos libros emant pueri,

ne dilapident pecuniam. Ipsi se interrogari super ea re iubeant, & quam vtilissimos emendos suadeant. Quod quidem difficile non erit iis, qui in multis libris diu volutati fuerint.

PROGYMNASMA

SEPTVAGESIMVMNONVM.

Formula salutandi, & valedicendi in congressionibus atque literis.

CLAVDIVS, ALBINVS.

CLAVDIVS. Quandoquidem Latinitatis peritia multis partibus iam diu factū est postquam me vincere cœpisti, rogo atque oro, si commodum est, da mihi paulum operæ. A. Vel multum, si id rationibus cōducatur tuis. Nolo tibi vllum cōmodum in me claudier. C. Vt si quidquam aliud: ne dubitaueris. Sed hoc die, quoniam te vacuum offendi, vnum quiddā me doceri peropto. A. Quid est illud vnum? C. Tristissimum cū sit ita salutare factos obuiam, & in congressu, bonus dies, bonus vesper, bonum mane, bonum serum: & respondeatur salutantibus. Deo gratias. Item in digressu sub noctem, cū his verbis bene precari soleamus; fausta nox, felix nox, red datūrque idem responsum, more patrio videlicet, *bon iour, bon soir, graces à Dieu*. iis autem formis loqui necessitas nulla cogat, Latinisq; auribus ingratis- simum sit: quo pacto tū salutando tū valedicendo, siue cū in alicuius colloquium congressumq; veniendum est, siue alicui scribendum, nos

gere-

geremus? Non enim me later, solere te studium acerrimum ponere in notandis huiusmodi latinismis, cum inter legendum occurrunt, aut à Magistro inculcantur. A. Haud equidem me tanto dignor honore. Nihilominus, quia tu hoc à me candidè petis, & posse me tibi commodare iudicas, parebo voluntati tuæ, mi Claudii, neque te quidquam celabo eorum, quæ in præsentia, nihil tale providenti memoriam subierint. Hoc tenebis primum, non semper opus esse responsione cum salutamur: & interdum salutantem non resalutari, verum responderi aliquid aliud, quod ille libens ac volens audiat. Est quando salutationi quæstiunculæ quædam adiciuntur, de valetudine præsertim: nonnunquam resalutantes etiam interrogatiunculam annexunt. Hæc omnia exemplis declarabuntur: tu auritum te facito.

Salve. Respon. Salve.

Salve Ioannes. R. Et tu Paule.

Salve. R. Et tu.

Mysis salve. R. O salve Pamphile.

Salueto.

Salueto: quid agis?

Mater mea frater mi, salve. Res. Salve fili, salve mi frater.

Antoni salve. Respon. Salve Paule.

Salve oculissime homo.

Iubeo Chremetem: subaudi, salvere.

O Iacobe salve. R. Saluus sis Corneli.

O salve bone vir. Resp. Hem, Simo. O noster Chreme.

Mi patrue salve. R. Salve,

Curculio exoptate salve. R. Salve. Saluum te aduenire gaudeo.

O noster Chremes. R. Salve Geta.

Salve Andrea. R. O nutrix, ô mea nutrix.

Salve mi germane. R. O soror mea, quid agitur?

Salve exoptate gnate mi.

Saluum te aduenisse gaudeo.

Venire te saluum volupe est. Resp. Credo quid agitur?

Here salve saluum te aduenisse gaudeo. R. Oh, bone custos, salve.

Plurima salute Parmenonem suum impertit Gnatia: quid agitur?

O mi exoptate Clinia, salve. R. Ut vales?

Georgius plurimum iubet saluere Stephanum.

Iubeo te saluere.

O pater, pater mi salve. R. Salve multum gnate mi.

Charmidem socerum suum Lysiteles salutat. R.

Dij dent tibi Lysiteles quae velis.

O Thraso. R. Saluete.

Amphrituo uxorem salutat letus suam. Valuiſtin' vsque? exspectat usne aduenio?

Saluus atque fortunatus Euclio semper sies. R.

Dij te bene ament Megadore.

O amice, salve, atque equalis mihi: ut vales

Ambrosi? R. Et tu.

Salve Gregori. Valen', valuistin'? R. *Valeo, & valui rectius.*

Mi homo, & mea mulier, ego vos saluto. Resp. Et nos te.

In Andria Crito cum salutasset ancillam, & ab ea fuisset resalutatus, subiicit secunda interrogatione. Quid vos? quo pacto hic? satisne recte? M. Nosne? sic, Vt quimus aiunt, quando ut volumus, non licet. Querebant etiam sic. Satis salua? Exemplum sunt apud Liuium.

C. Habeo salutationum rationes; nunc quibus verbis valedicendum sit quaero, quocunque diei aut noctis tempore. A. An potest ulli quidquam optari melius integra valetudine? qua nihil maioris aestimandum vita humana complectitur. Itaque has ferè formas inuenio.

Bene vale. R. Et tu.

Vale. R. Et tu bene vale, Martine.

Vale. R. Et tu frater.

In hoc quatrimum Antoni vale. Resp. Mi Georgi, & tu: nunquid vis aliud?

C. In extremis epistolis quonam modo valedicemus.

A. Vale.

Da operam ut valeas, hoc mihi gratius facere nihil potes.

Tu me diliges & valebis.

Cura si me amas ut valeas.

Vale, & matrē meosque tibi cōmendatos habe.

Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuae & tranquillitati animi seruias.

Valebis

Valebis, meque ut à puero fecisti, amabis.

Ama nos & vale.

Cura ut valeas, & me ut amas, ama.

Bene vale & me dilige.

Fac valeas, meq^{ue} ames.

Fac valeas, meque mutuò diligas.

C. Vbi tam multa, tam varia legisti? A. In epistolis M. Tulli: ac miror te interrogare. C. Quid si ad amicos & consanguineos scribemus, quibus tum vocibus utendum censes? Nullus hac in re præstator magister eodem Cicerone, ex cuius epistolis quædam exempla tibi recitabo, quorum similia licebit excogites, cum usus venerit.

Ad uxorem & liberos.

Valete mea desideria, valete.

Vale mea Terentia.

*Mea Terentia fidiſſima atque optima uxor, &
mea chariſſima Tulliola, & ſpes reliqua noſtra
Cicero, valete.*

*Vos, mea ſuauiſſima & optatiſſima Terentia,
& Tulliola, ſi nos amatis, curate ut valeatis.*

Etiam atque etiam vale.

*Tu velim tuam & Tulliolæ valetudinem cures.
Valetudinem tuam cura diligenter.*

Fac ut tuam & Tullie valetudinem cures.

*Maxime autem date operam ut valeatis, ſi
nos vultis valere.*

*Cura ut valeas, & ita tibi perſuadeas, mihi te
charius*

charius nihil esse, neque vnquam fuisse.

Ad Q. Fratrem.

*Reliquum est vt te orem, vt valetudini tue, si
me & tuos omnes valere vis, diligentissime
seruias.*

Cura mi frater vt valeas.

Fac mi frater vt valeas.

Vale mi optime & optatissime frater.

Mi frater vale.

Te oro etiam atque etiam mi frater, vt valeas.

*Cura mi suauissime & charissime frater, vt
valeas.*

Vale mi suauissime & optime frater.

Ad T. Pomponium Atticum.

*Cura vt valeas & nos ames, & tibi persuadeas
te à me fraternè amari.*

Cura vt valeas.

Etiam atque etiam vale.

Ad Tironem.

Etiam atque etiam vale.

Cura vt valeas etiam atque etiam Tiro noster.

*Quantum me diligis, tantum fac vt valeas,
vel quantum te à me scis diligere.*

Ama nos & vale.

Cura te etiam atque etiam diligenter.

Cura mi Tiro vt valeas.

C. Expone hoc loco, si placet, qua ratione in extre-
ma

literarum, aliorum nomine salutare nos oporteat.

A. *Saluebis à Cicerone, salue à Petro, salutat te Cicero meus. Cicero bellissimus tibi salutem plurimam dicit. Tullia tibi plurimam salutem adscribit. Terentia te saluere iubet. Cicero te salutat. Terentia tibi salutem. Terentia impertit tibi multam salutem. Domus te nostra tota salutat.*

C. *Quonam modo, quibus verbis quosdam salutabimus per eum, ad quem damus literas?*

A. *Tulliola & Ciceroni salutem dicito. Multam salutem Piliæ. Dionysio plurimam salutem. Atticæ plurimam salutem velim dicas. Dionysium iube saluere. Dionysium velim saluere iubeas. Iubebis meo nomine saluere Paulum. Ex me salutato Praeceptorem tuum. Saluta meis verbis Ioannem. Salutem Marcello. Salutem dic Petro meo nomine, quem ego in oculis fero. Molinio meo multam salutem. Salutem quibus videbitur. Saluta tum mihi istis quos videbitur, Contarellum præcipue, & Gerardum. Communibus amicis à me multam salutem.*

C. *Cumulatè omnem desiderij mei expectationem expleuisti. A. Volui id quidem efficere certè, & gaudeo, si, quod volui, affecutus sum. C. Arctiore vinculo tibi me astrinxisti. Vtinam hoc meritum in me tuum referenda gratia aliquando consequi possim.*

ANNOTATIONES.

Quas hic legis salutandi resalutandiq; formulas, non collegi nunc primùm omnes, collegi tamen aliquas, sed annum abhinc plus duodecimam, cum Rochum Perusinum de epistola componenda auerem, & scholis illustrarem, à me comportatas, hunc in locum hoc tempore transferendas, existimaui. Non poterit autem quisspiam conqueri de

de paucitate, nec elegantiam reprehendere, sunt enim Terentij, Plauti, Ciceronis, & eloquentissimorum hominum.

PROGYMNASMA OCTAGESIMVM.

Cupiditas proficiendi.

PELAGIVS, SISINIVS.

PELAGIVS. Malè est sodali tuo Sifinni. S. Malè? quì istuc mi Pelagi? Deum oro vt bene sit potius. Verùm enuntia cur secus est quàm volumus? Quid tibi malæ rei euenit? P. Quoniam quod natura & voluntate facio libentissimè, id facere quantum velim haud permittor. S. Age, proloquere, quid illud? P. Discere. S. Quis mortalium præclaros conatus tuos, & incitatos ad laudem impetus retardat? P. Familia negotiosa, inquieta, turbulenta. S. Non habet pater tuus aliquod vltimis conclaue in ædibus, quod tibi attribuat? P. Hyeme vix habet: domus enim nostra nō est tam multis conclauibus & hypocaustris: tum ligna stant magno. S. Experimur nos idem incommodum. P. Ergo in eodem hypocaustris diuersantur serui, ancillæ, infantes, quorum inconditis clamoribus perturbatur animus, & ab eruditis cogitationibus aliò auellitur atq; abstrahitur. S. Tuarum fortunarum me miseret. Non te pater aliquò mittere deliberauit extra solum patrium? P. Anno futuro, quod Deus prosperè euenire iubeat, Dilinguam mittet, ibi in spe sum, me quiete optata potiturum. S. Habesne in manu cetera quæ desideras? P. Nullo modo. S. Cur? P. Quòd multo mane vetor surgere: timent enim

enim parentes valetudini meæ. S. Quàm manè cuperes? P. Hora quarta æstate, quinta hyeme. S. Ætas imbecilla non ferret. Et cur tam maturè? P. Quòd duas trësue horas ante scholam possem repetere, ediscere, scribere, legere: matutinum quippe tempus percommodum est hisce rebus; nec mihi non audita est vigilantia Demosthenis, qui dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. S. Sufficit horam impendere. P. Tibi quidem, adolescenti ingenioso, & fideli memoria; at non ei qui hebetior & obliuiosus sit. S. Quin me anteis utroque. P. Ingenium ac memoriam creare mihi non possum, diligentia velim cedere nemini. S. Tantoperè adamasti studia? P. Vt nihil ardentius in vita. In hisce omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem omnem fixi & locavi: sapientia quippe cœlestes immortalésque diuitiæ. S. Quoties non obiisti ludum toto anno? P. Nec vnâ hebdomadem Sisinni; hebdomadam autem? nec vnum diem: quid diem? nec vnicam horam abfuisse me tam certum scio, quàm me tecum modò congregi. S. Rarum decus. Quoties cæsus? P. Cæsus? numquam. S. Obiurgatus? P. Nunquam. S. Commendatus? P. Quod apud amicum effari liceat, sapissimè. Hoc ego stimulo non ad stultam arrogantiam, sed ad maiorem industriam excitor: nec considerare soleo, quàm longè à carceribus processerim, sed quàm procul adhuc à metis absim. S. Laudo: hoc virtutis opus. P. Si pedem alterum in sepulcho haberem, adhuc discerem, vt ille de se prædicabat. S. Frustra te rogem, quo pacto tempus transmittas, cum tam inflammata doctrinæ cupiditatem in te videam. P. Vt fatear verum, ludis & otio parum

parum apud me loci est. S. Illustrabis familiã tuam.
 P. Faxit Deus, quem ego præsidem & auspicem
 mearum literarum in dies singulos piè sanctèque
 veneror, & cœleste ipsius auxilium certis preca-
 tionibus flagitare non desisto. S. Accessi ad ignem
 tuum, Pelagi, iam caleo plus fatis.

A N N O T A T I O N E S.

QVORVM INCONDITIS CLAMORI-
 BUS) Seneca epist. 62. etiam negotiorum tractatione
 sua studia cogitationesq; affirmat minimè impediri, quod
 paucissimis arbitramur esse concessum. Verba eius subscri-
 bam. Vaco, mi Lucili, vaco: & ubicunque sum, meus sum.
 Rebus enim non me trado, sed commodo: nec confector per-
 dendi temporis causas, & quocunque constiti loco, ibi cogi-
 tationes meas tracto, & aliquid in animo salutare verso.
 Cùm me amicis dedi, non tamen mihi abduco: nec cum illis
 moror, cum quibus me tempus aliquod congregauit, aut
 causa ex officio nata, sed cum optimo quoque sum: ad illos
 in quocunque loco, in quocunque seculo fuerint, animum
 meum mitto. Audiamus etiam Quintilianum lib. 10. cap. 3.
 Silentium & secessus, & vndique liber animus, vt sunt ma-
 ximè optanda, ita non semper possunt contingere, ideoq;
 non statim, si quid obstrepet, abiciendi codices erunt, &
 deplorandus dies, verùm incommodis repugnandum, & hic
 faciendum vsus, vt omnia, quæ impediunt, vincat intentio.

Quam si tota mente in opus ipsum direxeris, nihil
 eorum, quæ oculis vel auribus incur-
 sant, ad animum perue-
 niet, &c.

* *

T P R O-

PROGYMNASMA

OCTOGESIMVMPRIMVM.

Munditia librorum.

AMANTIVS, MANSVETVS.

AMANTIVS. Si incumbere in libros, est cubito supra eos deposito niti, haud memini videre, qui magis incumbat te vno, qui Emmanuelem & alios Codices tuos propè iam incumbendo contriuiſti. M. Assiduitas hoc intertrimentum attulit, non cubitus. A. Quid? ista assiduitas in meo cur non sic apparet? Præterea, quàm sunt commaculati intus & foris tui? quàm habent oras paginarum infimas & summas introrsus inflexas? quas auriculas asinorum solemus vocare. Itane est vt loquor? M. Tu aliquod artificium calles vt videtur, mihi adhuc ignotum: quod vbi didicero, habebò libros mundiores, minusque tritos. A. Nullum teneo artificium, omitte iocationes: munditiam librorum perinde vt corporis totius amo & complector. M. Quid tam te miseret librorum meorum? quid tam mirum in modum sollicitus es? breui novos emam. A. Si sanus es mētis, quare mauis prodigere pecuniam, quàm deponere rusticitatem & negligētiam? M. Eho, tu vt mihi rusticitatem in probri loco obiectes? A. Non enim est vrbana elegantia: hoc quamuis iniquo iudice probauerim. M. Quid tibi mecū est negotij? cura tuos. A. Id ego ago; veruntamen odi malè sordes istas in aliis quoque. Phui, quàm habes item digitos atramento fœdatos, & os similiter denigratum; vt non
iniuria

iniuria suspicetur aliquis, te atramentum bibere solitum. Cur non caues? cur non aqua purgas? M. Indicia & vestigia sunt hæc diligentiae magnæ & laboris. A. Pigritiæ magnæ & torporis: oportebat alioqui diligentes fieri immundos atque sordidos. M. Desine mihi exhibere molestiam, si sapias, A. Tracta libros humanius, aut dicam tibi diem. Scis Magistrum in huiusmodi peccata æquè, vt in discendi socordiam acrem se præbere vindicem. M. Crimine vacare debet qui in alterum paratus est dicere. A. Quid istuc? M. Non deerit vnde tibi par reponam. A. Minæ istæ nihil sunt nisi minæ. Vale fordide. M. Vale nitidiuscule.

ANNOTATIONES.

Non placent, qui nimis diu nimis mundos ac nitentes habent libros suos: id enim argumentum est, parum sepe ac multum ab eis lectitari libros. Quod si fieret, contererentur etiam, ne dum, vt munditiam suam perderent. Nec tamen si egregiè intus forisq^{ue}, & spurcissimè contaminati sunt, statim est colligendum, id ex frequenti vsu & euolutione accidisse, & quod est puerorum virium, id etiam grauib^{us} viris tribuere: nihil posse sine sordibus diu conseruare. Laudandi praterea non sunt quidam, qui quamuis iis non vtantur, aut mense toto vix semel, noctes tamen & dies apertos in scamnis, in mensis, in pluteis iacere, & pulueribus inquinari sinunt. Vnusquisque artifex suppellectilis sue curam diligenter gerit, suaq^{ue} instrumenta, si possit, recentia semper habere velit: & studiosus literarum tam elegantia & pretiosa instrumenta, vnde non ferreum aliquod, lapideum, ligneumue opus, sed eruditio comparatur nihili pendet?

P R O G Y M N A S M A

O C T O G E S I M V M S E C V N D V M.

Academia.

P A N C R A T I V S, T O R Q V A T V S.

PANCRATIVS. Quod precatus sum à Deo, & à parentibus sæpe multumque contendi, ut à triuiali gymnasio remotū me in aliquam Academiam, & in hanc potissimū tanquam ad mercaturam eruditionum virtutūque clarissimarum amandarent, eius me compotem aliquando factum in sinu gaudeo. Confido inanem me neutiquam rediturum, dedecorantem Præceptores meos, & mœstitudine luctūque complentem parentes, qui suæ dignitatis spem in me collocauerunt, statuuntque ipsorum me vrgenti iam senectuti multa solatia daturū esse. T. Quin præstiturus sis, quæ indolem tuam egregiam cōdecet, & quæ parentes ambo expectant, non mihi datur vlla dubitatio. Argumentum verò gaudendi idoneum & iustum. Etenim etiam si quia Cicerone eloquentior, Aristotele doctior euaserit, idq; vel domesticis vsus Præceptoribus, vel in istis scholis (quibus quoniam in triuiis, hoc est, passim aperiuntur, triuialibus vulgò nomen est) nunquam gloria circumfluet, nisi cum in alicuius Academiæ luce versatum constiterit. Opinantur enim homines, ibi pænè solum (procluius quidem certè) ad solidæ perfectæque sapientiæ diuitias perueniri, vbi Doctores & multi, & optimarum artium studiis polissimi

tissimi ex Regum & Principum ærario stipendiis liberalissimis aluntur, & exercitationes disputationum, repetitionum, scriptio-
num, sermonis item Latini & Græci, diuersarum tractatio disciplinarum, æmulatio inter adolescentes eandem scientiam excolentes (quod ad progressum vehementer conducit) maxime vigent. P. Sic arbitror: cum hoc ipsum animaduernerent Principes, & præterea secum attentè reputarent, quantum interesset Reipubl. vel potius vniuersi orbis terrarum, quàm plurimos viuere abundanti doctrina homines, in suis prouinciis atque regnis Academias, tanquam publicas & communes diuinæ humanæque sapientiæ officinas idcirco instituere voluisse. T. Idē ego sentio prorsus, & sentiam. Quis autem est, in quo aliquod probitatis lumen eluceat, qui tantoperè à maiorū curriculum deflexum esse dolenter non ferat? & nunc in istis sacrariis atque templis religionum, virtutum, scientiarumque tam multos cernit otiosos, tã multos inertes, poculis, impuræ libidini, cæterisque criminibus, & voluptati immersos? P. Sæpe interfui querelis grauium virorum istam rerum conuersionem deplorantium. Quare initio affirmabam, efferri me lætitia, quod huc essem missus: hæc siquidem Academia præclaram sibi famam longè latèq; cōfecit, & à morum pietatisque disciplina celebratur; ad quam proinde, qui filiis suis bene cupiunt, eosq; Christianis institutis formari desiderāt, eosdē trāsmittere solent. T. Si isti commendādi sunt, vti sunt; malè merentur de liberis, qui eos mittunt, vbi Catholicæ veritati nefarium atque impium bellū indicitur, vbi, vt literas percipiant, pietate quidē nulla excoluntur, & quam attulerunt Catholicam reli-

gionem, agrè tuentur, facillimèque prauissimarum ac lethalium opinionum commētis ad exitum præcipitantur. P. Ipsi viderint quid Deo rationem reposcenti respondeant: præsertim quando Orthodoxæ in Gallia Academiæ non desunt. Porro me frequenter cupido incessit, eiusmodi librum volutandi, in quo de Academiis ageretur: si in talem incideris, mone me, quo eum vel emam, vel ad tēpus à te mutuum sumam, & ita diuturnam hanc sitim meam restinguere queam; hoc te vehementer etiā atque etiam rogo. T. Inuenisti quod quæris. P. Euax, inueni? T. Sequere me in bibliothecium meū, ibi monstrabo, & commodabo etiam quod optas. P. O fortunatum hunc diem. Haben' tu illum lib. ū? T. Libros dic: uam duo sunt. P. Cuius auctoris, & quales? T. Iacobi Midendorpij Iureconsulti, nō indocti hominis, multæq; lectionis. P. Quid alter differt ab altero? T. Primus continet celebriores Academias orbis terrarum, institutiones, incrementa, interitus, progressus, & plurima demum, quæ in Academiis fieri obseruarique cōsueuerunt. Alter historiam Academiarum orbis Christiani, & ingenuis liberalitèrque educatis adolefcētibus dignam sanè eruditionem complectitur. P. Beasti. Eamus ad te. T. Eamus. P. Maiore opera ad eosdem legendos me dedam: si stat sententia.

A N N O T A T I O N E S.

Optare debent adolefcentes in Academias mitti, sed ad discendum, non ad ludendum, noctūq; obambulandum, ad disciplinam, non ad licentiā eò mitti. Non est laudabile in multis & illustribus Academiis fuisse, sed vel in
 una

una bene profecisse, hoc pradiatione dignum est. At nunc inueniuntur, qui nulla re meliores, sed tantummodo leniores ibidem sunt. Spero deplorationem nostram in dialogo, & querelam de Academiaram corruptelis cordatis viris non improbatum iri. Et quoniam mihi pulchrum est visum, studiosos cognoscere res Academicas, indicaui auctorem qui distincte, copiose & erudite hoc argumentum pertrahauit.

PROGYMNASMA
OCTOGESIMUM TERTIUM.

Honores Academici.

MARTYRIVS, SMARAGDVVS.

MARTYRIVS. Quod aspectauerim te aliquoties circumferentem libellum sententiarum Ciceronis, forma permodica (typographi in decimosexto vocant) & typis Plantinianis, quorum est in hoc genere precipua commendatio; eam opinionem imbibi, eius lectionem pergratam, perque iucundam tibi solere contingere. S. Et perutilem, Martyri, quod creberimè experiundo probaui. M. Recita dum vnum aliquod axioma, seu pronunciatum. S. En Tuscul. 1. Honos alit artes, omnesq; incenduntur ad studia gloria, iacentq; ea semper, quae apud quosq; improbantur. M. Vera effatum quis neget virum sapientissimum, & Romanae eloquentiae principem? Atque hanc eandem sententiam millies cantata audiui in creationibus Baccalaureorum, Magistrorum, Doctorum, quas Promotiones nominare mos iam antiquus & vulgaris est. S. Ibi potissimum locus fuit, & est, meo iudicio, ista

similiâque proferendi. *M.* Cur tãdem? *S.* Quòd eos honores imprimis sibi proponunt plerique, qui ad sapientiæ studia ingrediuntur: quorum adeptione velut gradus parant, vitãque sibi muniunt, qua ad amplissimas dignitates, tum in Ecclesiastica, tum in ciuili Repub. prouehantur. *M.* Res isto modo se habet. Nec mirum tamen, artes ingenuas sine spe singularium præmiorum non coli à multis, cùm vix vnum alterúmque inuenire detur, qui virtutem, qua constat nihil esse honestius, nihil amabilius, propter seipsam amplectatur. Et surdis canit Poëta nescio quis: Ipsa quidem virtus sibi met pulcherrima merces. *S.* Est verò honestissima merces honor, & in eo omnes nationes concordissimè conspirant atq; consentiunt: quocirca qui illam affectant, citiùs in laude ponendi sunt, quàm qui esuriunt pecuniã. Diuinè, vt omnia, *M.* Tullius in Off. Nihil est tam angusti animi, tamque parui, quàm amare diuitias: nihil honestius magnificentiùsque, quàm pecuniã contemnere, si non habeas: si habes, ad beneficentiam liberalitatẽque conferre. *M.* Ex eodem nobilissimo scriptore mihi occurrit illud: Insignia virtutis multi sine virtute assequuntur. Quod pro certo in istis quoque scholasticis ornamentis valere debet: vt existimemus nimirum non omnes Magistros esse Magistros; siquidem non omnes qui habent citharam sunt citharædi. *S.* Hi faciunt, vt inaugurationes istæ vilescant, & per summam inscitiam ac temeritatem suam non mediocria in ciuitates detrimenta important. *M.* Probas mihi ista quæ dicis. Quot sunt autem ordines siue gradus istarum dignitatũ? Præter Baccalaureos, Licentiatos (quos Promagistros, seu Mellodidascalos mallēt quidam nominare)

nominare) Magistros & Doctores, mihi quidem nulli videntur. S. Quo pacto nulli? Esne tu Studiosus? M. Studiosus, vt si quisquam alius. S. Estne istuc honoris vocabulum? an minus? M. Si negem, tu me iure optimo de mentis potestate exiisse dicas. S. Est ergo alius gradus, & quidem primus omnium, sine quo (in Academiis præcipuè Germanicis) nulli fas est illos, quos supra recensebas, ascendere. M. Da veniam, non cogitâram. Superest igitur vt Baccalaureatum mediter, quandoquidem beanismo exutus & absolutus, in numerum Studiosorum iam pridem cooptatus sum. S. Meditare, licet: sed caue ne tu quoque vnus de illis reperiare, qui hoc insigne virtutis sine virtute assequuntur. M. Cauebirur. Nunc velim, quod sine magno labore tuo fiat, rationem istorum vocabulorum explices, si poteris, & rem breuiter ac perspicuè definias. S. Annitar sanè, vt postulatis tuis faciam satis. Beani nomen vnde profusum, & quare huc translatum sit, nescire me confiteor, nec me huius inscientiæ pudet. Vsurpatur autem de iis, qui quasi profani adhuc, & Musarum sacris initiati nondum sunt, de tyronibus nouitiisq; scholasticis. M. Probè intelligo. Nunc de Baccalaureis age. S. Pedibus eo in sententiam docti cuiusdã viri, qui hanc vocem à militia deductam credit. Gallorum enim veteri lingua batallum prælium, & battalarios tyrones milites, quique castra sequi, & militiæ exerceri cœpissent, ac semel manum cum hoste conseruissent, nominatos: hinc postea in Academia Parisiensi perantiqua vbi hæ promotiones videntur natæ, Battalarios appellari solitos, qui in studiis ingenuarum artium quasi tyrocinium possuissent, & publicè disputando specimen eruditio-

nis suæ præbuisſent, atque ita tanquam cum hoſte
iàm conſiſſent. Quod ergo de bacca & lauro alij
philophantur, friuolum eſt ac nugatorium. Lau-
rus, id eſt, corona è lauri foliis contexta, debetur
poëtis tantùm (de doctis loquor: nam quis ignorat
etiam Imperatorum & militum triumphantium
eſſe lauream?) præterea nullis; idq; ob certas cauſ-
ſas, quarum hic non eſt neceſſaria commemoratio.
Ceterùm conſuetudo & ignorantia, vt alias innume-
ras, ſic iſtam vocem deprauauit, ac pro Battala-
riis, Baccalarios, deinde Baccalaureos in ſermonē
Latinū induxit. M. Haud diſplicet opinio tua. Quis
igitur erit Baccalaureus (retineamus vocē vſitatā,
ne res nouas moliri videamur) quis, inquam, erit in-
ter literatos? S. Qui conſecto liberalium ſcientiarū
tyrocinio, publicum progreſſus ſui teſtimonium,
hocque ipſum nomen in conſeſſu & frequentia A-
cademica eſt conſecutus. M. De Licentiatis ſequi-
tur vt diſſeras. S. A licentia deſluxum eſt nomen,
quòd illis liceat ſummam dignitatem petere & cō-
ſequi, cūm voluerint. Aptius Magiſtri, ſeu Docto-
res designati appellarentur, quæ poteſt eorum ha-
beri definitio, vt agamus pingui Minerua, & pau-
cis. M. Magiſtri nomen, aueo noſſe vnde extiterit:
Quidam volunt à magis & ter, quòd nempe Magi-
ſter emineat ſuper alios eruditos ter. S. Apage cum
notatione iſta tam ridicula. Magiſtri Iurecoſ. ſunt
quibus præcipua rerum cura incumbit. Hinc dicti
magiſtratus. Feſtus Magiſtros appellatos docet,
quòd cæteris magis poſſunt: vel quòd magis quàm
cæteri diligentiam, & ſollicitudinem rebus quibus
præſunt debent. Nec ſolūm in ſcientiis liberalibus
dicuntur aliqui Magiſtri, id eſt, præceptores & do-
ctores,

ctores, sed etiam in aliis rebus permultis; nempe Magistri pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, conuiuiorum, equitum, qui pagis, societatibus, vicis, collegiis, conuiujs, equitibus præfunt, & præfecturæ illæ, magisteria. Vnde magisteria municipalia apud Sueton. in Augusto. Et in Catone, cum de conuiujs loquitur Cicer. Me verò magisteria à maiorib. instituta delectant. Et Magistrare Felto est moderari, regere, temperare. Itaque illud, ter, nihil video aliud habendum, quàm adiectionem syllabicam, vt loquuntur Grammatici: sicut fit in meditullium, quod significat medium; in qua voce, tullium, nihil est: & pari ratione in aliis quibusdam vocibus. Finiemus autem Magistrum: cui decursis Philosophiæ & artium septem spatijs, ritè ac solemnè cæremonia hoc nomen est imperitum. De Doctoribus, siue illi Iuris, siue Theologiæ, siue Medicinæ sint, facile ex his quid sentiendum sit, colligetur. Sed intra carceres reuocanda est aliquando oratio. Si quid vel nunc desideras, vel aliàs super his rebus desiderabis à doctioribus & Dialecticis petes. M. Impleuisti expectationem meam, erisque in posterum mihi & propter facilitatem tuam charior, & propter doctrinam venerabilior.

A N N O T A T I O N E S.

DE honoribus istis scholasticis, siue vt more iam receptum est loqui, de promotionibus, multa cap. 7. lib. 1. *Academiæ* Midendrop. Rationem insignium istorum accipiendorum, & honorem denique cum victoribus apud *Olympum* coronatis cõparat *Iunius* lib. 5. c. 21. Axioma 3° & V PRONVTIATVM) Quam *Aristot.* ἀποφασίη proposi-

propositionem, enuntiationem, Cic. 1. Tuscul. more Stoicorum, ἀξιωμα vocat, & interpretatur ibidem pronuntiatum. in 4. Academ. effatum. An tu Dialecticis ne imbutus quidem es? Inprimis enim hoc traditur, Omne pronuntiatum (si enim mihi in praesentia occurrit, ut appellarem ἀξιωμα, ut ait post alio, si inuenero melius) id ergo est pronuntiatum, quod aut verum aut falsum esse dicitur. Aristoteli in posterioribus analyticis axioma est aliud: nempe communis quadam sententia, quae non tantum vera est, sed etiam vera omnibus videtur. Eadem sunt axiomata, quae & νοινὰ ὁμοια. Inepite autem faciunt, qui hanc vocem ἀξιωμα hoc significatu dignitates interpretantur. Lege Muret. cap. 2. lib. 6. SIBIMET PVLCHERRIMA MERCES) Seneca de Clement. lib. 1. cap. 1. Recte factorum verus fructus est fuisse, nec ullum virtutum pretium dignum illis extra ipsas est. DE MENTIS POTESTATE EXISSE) M. Tull. insanos, furiosos, iracundos exisse dicit e potestate: hoc loquendi genus ex eo natum suspicor, quod qui furiosi erant, agnatorum & gentilium potestati mittebantur, & domini rerum suarum esse vetabantur. Ita exierunt e potestate sua. Rationem enim loquendi, quae postea manauit latius, hanc originem, hunc fontem habuisse auguror. Nam & filij qui parentum potestati subiecti erant, tamen quibus in rebus sua spontis & arbitrij erant, sua potestatis dicebantur esse. Cic. autem eleganter dicit: furiosos exiisse e potestate dici, quia non sunt in potestate mentis, cui regnum totius animi a natura tributum est.

Turneb. lib. 2. ca. 11. INSCIENTIAE

PVDET) Piget damni, pudet
turpium, tadet eorum,
quorum facietas
nos coepit.

* *
*

PRO-

PROGYMNASMA

OCTOGESIMVM QVARTVM.

Deposito.

NARCISSVS, GVLIELMVS.

NARCISVS. O Kalendæ Kalendæ Apriles, nulla vnquam dies delebit memoriã vestri ex animo meo. Quàm libens huic diei oculos effoderem, tantum gemitus, tantum acerbitalis mihi obtulit. Certum est, notabitur à me atro calculo. G. Cuius vox mihi ad aures aduolat? quem prope me exclamantem audio? Tu ne eras Narcisse. N. Quid hic vult? G. Salueto, quid agis? N. Ambulo domum. G. Consistamus hîc aliquantisper. Quam ob causam huic diei tam es iratus, eiusque in sempiternum memorem te futurum asseris? N. Quia perpeßus sum hac luce horribilia. G. Ain' tãdem? passus es horribilia? quid fuit? amabo: quanquam præcipere mihi suspitione rem ipsam videor. N. Num te clam est quisnam libellus in propylæo Academiae fuerit propositus? G. Editum graue Bedelli significas, quo pro auctoritate Beanis imperabat ille, vti se ad duodecimã pomeridianam, quo loco mos est, sisterent, audituri passurique quæcunque ius æquumq; postulasset. N. Istanc ipsam promulgationem aio mihi dolores & iniurias multas peperisse. G. Enûtiabo liberè quod sentio: nihil præter ceteros tibi singulare acerbumque contigisse arbitror. N. Prò Deum immortalẽ, hoc modo accipiantur omnes, satius est, me iudice, mulionem

mulionem aut bubulcum,quàm Studioſum creari. Quin cum meis commilitonibus humaniùs agebatur. G. Haud credo. N. At ego credo, vt qui oculis aſpexerim & ſenſerim. Me ſicut præſtantem feram delegerant,quàm aliis propè dimiſſis perſequerentur canibus ſuis venatores. Erant autem canes illi, vt in Captiuis ait paraſitus, moloffici, odioſicique & multum incommodiſtici G. O felicitàtem. N. vt primùm ingredior, quidam me Archibeantum ſalutare, alij nato ſuſpenſo ludere, nonnulli medium digitum oſtendere, omnes denique me circumuolare & vellicare, vt aues noctuam. Ibi tum cor meum in pectus emicare præterrore, & animus impleri curis anxiiſ. Cogebat humi extenſus immotusque ſupinus iacere, inſtar mortui. G. Quid te factum ibi? N. Inſtrumentis fabrilibus, ſerra, ſecuri, dola-bra, bipenni pulchrè, & ad amuſſim (nempe ad funem bene craſſum) ceu trabs aliqua ædificio conſtituendo accommodatus ſum. Liberaliſſimè pulſata crura, brachia, latera: quid multis moror? totum corpus. Quamobrem ſi me graciliorem intueris, quàm heri & nudiùs tertius, nihil mirum: multum materiæ in ſarmentis de me reſectis perdidi. G. In eadem officina ab hinc triennium miſerrima vidi, & eorū pars magna fui. N. Raſerunt boni tonſores barbam meam, cum imberbis adhuc ſim penitus, lauerunt caput frigida, quam ego ipſe è culina, in cuprea & ſordida trulla efferre cōpellebar. E qua proteruiſſimus vnus, cū mihi ad latus iret, ſemper faciem meam ſua manu aſpergebat, & genu impa-cto me protrudebat. Poſthæc pectebar tam ſubtili pectine, vt raſtrum putarem. Recordabar Polyphemum, quem huiuscemodi pectine uſum ſcribit Ouidius.

dius. De linteo quo sum extersus, quid ego memorem? quandoquidē ex lixiuio & pectine conici potest eius leuor, & mollitudo. G. Quid vis fieri? patiendum fuit: nam qui ibi se resistendo defendit, nihilo plus agit, quā si aquam tundat in mortario. N. Etiam cubitales pueri me subsannabant, carpebantque manibus mentum meum sine intermissione: quæ vocantur participia. G. An te iratum simulabas? an rogabas vt miserescerent tui? N. Egōne vt simularem? non simulabam, verū medullitus irascebar, & ex animo obsecrabam, ne putarent me pro cibo habere sic verberari; mitius agerent hominem esse me, non belluam. At illi nequissimi, quo id magis faciebam, eo me infestebant probris vexare cupidius; dicta in me falsa, & scurrilia ingerebant, recentioribusque participiis implebant. Quid credis? videbar agnus in gregem luporum deuenisse. G. Quā vellem affuisse huic comœdiæ. N. Non erat comœdia, erat eluceus, & taurus Phalaridis. Ah, vt dolēt omnia, vsque adeo raptatus, protrusus & contusus sum. Quin etiam (infandum) pro tantis iniuriis & ignominiiis, tanquam bene meritis, nescio quantum argenti soluere necesse habui, gratias agere, & sacramentum conceptis verbis dicere, non me ultorem aliquando fore. Quod nisi dixissem, tenere me vix possem, quin aliquibus in me exagitando diligentioribus mutuam pro beneficiis gratiam referrem. Nunquam aliquid animo meo neque est, neque fuit ægrius. G. Quidquid perpetratum est, non malevolentia & odio, sed leuitate & risus commouendi causa perpetratum est. Ignosce; & puta alios æqualia vel passos hactenus, vel passuros in posterum. N. Rem perdifficilem suades.

suades. Audi insuper fallaciam admirabilem. Apponebant atramentarium torno factum, cum calamis & charta; iubebant pingere literas. Ego vasculum aperire cum vellem, non poteram: epistolum quippe non erat inditum, quod amoueretur, sed erat totum opus solidum, & ut dicebam, tornatile. Hic profiliens quidam, digitosque meos bacillo contundens; pro Superi, inquit, beatus iste necdum atramentarium aperire didicit. Omnes cachinnum tollere. Ut libenter homini caput commitigassem fuisse aliquo, aut saltem os pugno percurrissem: valde profecto mihi manus pruriebant. G. Modestissime tractatus hic fuisti: ha ha ha. Non meream mihi vel talentum, ut in te hodie non inciderim. Restatne aliud quidpiam huius notæ? N. Restat, & superiore vel intolerabilius. G. Expone sis, do tibi operam. N. Furcifer quidam me imprudente iniecit in saccum meum, quem vesti interius assutum, & ad femora dependentem gesto, epistolon velut à matre missum, quod coram omnibus extractum recitavit. Deus bone, quam effuso & immodesto cum risu tam suo quam aliorum quotquot aderant? G. Quid eo continebatur? N. Mater lamentabatur ab sentiam meam, & muliebriter, id est, ineptissime blandiebatur, commemorans quantis me cum doloribus peperisset, quam studiosè mammam dedisset, quam crebrò osculata esset pulcherrimum infantem, quanta me denique cura eduxisset, & quam ardentem me ab incunte pueritia velut corculum suum dilexisset, qui ipsi fuisset ocellus aureus, hædillus, agnellus, passerculus, & dulci melle dulcior. Tum adiciebat, se somnum capere non posse, & vim lachrymarum profundere in
dies

dies singulos propter cruciamenta, quibus me in-
 audisset oportere affligi in depositione ista. Hæc
 omnia irrisores illi excogitauerant & scripserant.
 Toto tempore nihil fuit ipsis iucundius. Vt risu pæ-
 ne corruerant? vt mihi epistolam obtrudebant? vt
 pugnos impingebant? vt magis magisq; participiis
 me cumulabant? Quid quæris? propemodum totus
 effectus sum vnum quoddam participium. Certè,
 plus satis illud est mihi. Mori me malim, quàm
 vt hæc pariar denuo. Laruæ, insanix, & intemperix
 miseros in me stimulabāt. Si scissem hæc futura ab-
 iissem vbi sunt Academiae, in quibus nihil istorum
 fieri perhibent. G. Do sanè, multis in Academiis
 non fiunt hæc: tamen cur introducta sint, & iam in-
 ueterauerint, potest afferri ratio verisimilis. Non
 inficias ierim porro, quædā omitti, alia modestius
 committi posse. N. Si aliorum initiationi interfue-
 ro, malo meo doctus sum, quo me pacto erga eos
 vicissim geram. Vale. G. Et tu bene vale Narcisse:
 atque audin' N. Quid est? G. Quæ exprompsisti
 apud me, si apud alios. N. Memorem mones.

ANNOTATIONES.

AD ingenium cuiusq; naturam, voluntatem explo-
 randam, ad fastum reprimendum, ingenerandamq;
 modestiam hic mos deponendi excogitatus primùm vide-
 tur, quod etiam eius ceremonia quædam ritusq; communes
 omnium Academiarum (in quibus scilicet tenetur) satis
 indicant, si eos intelligas. Initium forsitan coeperit ab Athe-
 niensis Gymnasij cōsuetudine, vbi nouitij captiosius interro-
 gationibus vexari, irrideri, miroq; tumultu ac strepitu in
 balneū per forū deduci solebant. Quæ de re multa D. Greg.

Nazianzenus in laudatione D. Basilij Magni, quem cum Bizantio veniret Athenas, propter opinionem probitatis & doctrina, quam haberet iam tum apud omnes, hac lege solutum fuisse affirmat. Lege cap. 10. lib. 1. Academiæ Middelendorpij. In re igitur ludicra mihi ludendum fuit, & ex præcepto Isocrat. *μὴδὲ περὶ τὰ γελοῖα πρὸς δάξειν, μὴδὲ περὶ πρὸς δάξαι γελοίοις χαίρειν.* Nec in ridiculis serio, neque in seriis ridiculè agendum. ERAT ECULEVS) Eculeus seu equuleus stipes erat, cui velut equo imponebantur, ac variè torquebantur, cruciabantur, & distendebantur: id è Prudentio apparet, cum enim in D. Romani martyrio scripsisset,

-iusserat

Euiscerandum corpus eculeo cminus

Pendere, & vncis vinculisque crescere.

subiicit: iubet amoueri, noxialemq; stipitem. Turneb. lib. 4. cap. 3. vbi & vngula, catasta, lamina, quid fecerint declarat. Aliud tamen genus tormenti fuisse equuleum tradit Brod. lib. 2. cap. 9. NON MEREAM MIHI VEL TALENTVM) Nec talentum quidem, ne dum minus aliquod pretium, seu mercedem mihi velim persolui, vt hodie in te non inciderim. Quod tibi occurri hodie, & abs te ista narratione tam recreatus sum, maius est mihi omni pretio QVAM CREBRO OSCVLATA) De osculandi generibus vide Donat. in Eunuch. & Torrent. in Aug. Suet. cap. 94. Iam vt illa, amatio, infinitio, tactio, debitio, abitio, & similia, sic basiatio, osculatio, suauitatio leguntur. OCELLVS AVREVS) Ocellos & oculos vocare consueuerunt auctores optimi eas res, quæ tantum eiusdem generis rebus, quantum in corpore humano ceteris partibus oculi antecellunt. Sic Catull. villulam suam peninsularum ocellum: sic Cic. ad Attic. Cur ocellos Italiae villulas meas non video? & in 3. de Natur. Deor. Corinthum & Carthaginem oculos ora maritima vocat Victor. lib. 9. cap. 9.

P R O -

PROGYMNASMA, OCTOGESIMVM QVARTVM.

Actio Latinitatis.

LATINTAS accusatrix, *M. T. CICERO*,
disceptor, sine quaſitor, *MYXOBAR-*
BARVS reus.

LATINITAS. Etsi res noua, atque ante hoc tempus ne fando quidem audita videtur, filiam ad parentis tribunal citato reo actionem intendere; quia tamen in caussa Romani sermonis tot sæculorum memoria apud vniuersas gentes summam decernendi potestatem tibi concedere, tuum iudicium exquirere & amplecti tanquam cœlestia responsa omnes consueuerunt, visum est faciendum, charissime pater, vt ego in hac calamitosa afflictâque fortuna mea te quoque iudicem mihi diligerem, cuius integritate, prudentia, æquitate istius contumeliis atque iniuriis, quibus me onerare in dies singulos non destit, finem impositum, veritatẽque ab eodem nimium diu debilitatam & exagitatam, vindicatum iri magna me spes tenet. *M.* Contra aduersariam gratiosissimam, & facundissimam litem mihi peroranscio. Atque vt hoc scio, sic illud minimẽ nescio, in hac summa esse quæ in me ne mediocria quidem inueniuntur. Veruntamen te *M. Tulli* solitudini atque inopiæ meæ auxilium laturum, vti virum iustum condecet, qualis tu semper habitus es, & haberi voluisti, tuamque virtutem & grauitatem solatio mihi futuram confido. *T.* Quanquam nihil

dedit natura dulcius,quàm suos cuique liberos,mihi que mei tum propter indulgentiam meam, tum propter excellens ipforum ingenium sunt vita mea cariores,nihilominus fidei & iustitiæ, quas sæpe in aliis iudicibus laudaui, nihil antepōnam. Habeo in consilio legem,fidem,religionem,æquitatem:libidinem,inuidiam,metum,cupiditates omnes amouebo:maximi æstimabo conscientiam mētis meæ,quàm à Diis immortalibus accepi,quæ à me diuelli non potest. Quòd si tua fuerit secundum veritatē & æqua defensio,litem secundum te dabo,te absol-uam,hæc caussa cadet,hanc condemnabo;sin minus,tu cades,neque sine tuo magno malo. An aliquid desideras præterea? M. Qui possim? T. Quid controuersię inter vos extitit? L. Myxobarbarus,pater, congressionibus hominum quo iure quaque iniuria me prohibet,& à colloctionibus excludit ac repellit,tantumq; domi in Musæo,libris circumfusa,vt aliquam sellulariam mulierem mansitare vult,& tum demum disertam atque elegantem,& accuratam esse,cùm ipse mihi calamum in manū ad epistolam,orationem,seu quidpiam aliud conscribendum dedit. T.Vt nihil obscuritatis relinqua-tur,volo dilucidius & vberius rem explanari. L.Li-cet. Hoc dico. Semidoctus iste negat & pernegat,in conuentu,seu in mutuis sermonibus cogitatè,purè ac bene Latinè loquendum esse,idque cū gregalibus suis vituperabile ducit:barbarè & inquinatè loquendi licentiam & ipse sibi audacissimè vendicauit,& aliis etiam proiectissimè largitus est. En quantos sibi spiritus,quantam arrogatiam sumpsit? Quòd si hodie tersius,limatiùs,curaque adhibita apud te differuerit,calliditati eius assignato: nouit enim

enim fraudulentus iste religiosissimas, & maximè teretes ac delicatas aures tuas orationibus sordidis fluctuantibus, asperis ac salebrosis vehementer inimicas, & infensas. Si quid componat aliquis, nō vetat quin ego consiliaria, magistra & emendatrix accersar, totamque scriptionem pro arbitrio moderer, & vt Lydius lapis explorem. T. Tertium facinus de te prædicat puella. Ehodum bone vir, quid ais? expedi te hoc crimine. M. Negare nolo me istuc facere, quod autumauit. Ast ego huic instituto caput, dux & auctor non sum, in aliorum vestigiis pedem pono. T. Qui sunt illi? M. Docti viri. T. Necessarium fore existimo, vt momenta rationū tuarum antè in medium proferatur, quàm vltèrius progrediatur Latinitas. Id si tuipse per te agere vis, age: sin autè, ipsa proferet, tēq; refutare insistet. M. Nemo me magis quàm egomet intelligo, & sibi quisque est fidelissimus. Non abutar autè patientia tua, M. Tulli: dicam breuiter. T. Censeo. M. Vnum hoc te rogo, vt me benignè amicēq; audias, & efficias, vt neque amor, quo filiam tuam, vtpotè sanguinem & genus tuū prosequeris, mihi nocuisse, neq; eiusdem eloquentia (cuius & Grachi Corneliam matrem, sic ipsa te patrem suum auctorem atque magistrum habet) me dicentem impediuisse videatur: quorum hoc vereor sanè, illud pertimesco. T. Depone timorem, & loquere quàm liberrimè. Boni iudicis est semper verum in causis sequi; id me, non aliud facturum hodie certus esto. M. Animaduerti ab eruditis quibusdam castigari eos, qui, cū libenter Latinum sermonem congregientes vsurpent, eundem nitidum, politum, floridum ac venustum adhibere pro deliciis habent: quoniam ferè con-

tingit, vt qui accuratorem, & diligentiam ad sermonem colloquiumque conferendam putant, minus literatè scribant, siquidem necesse est, dum illarum rerum, quæ ad splendidè loquendum valent, iucunditate rapiuntur, in altero imperfectiores maneant. Quis enim res duas pari sedulitate, similique studio tractauerit? Proinde & illi affirmant, & ego assentior, neminem adhuc se eruditè scribentem cognouisse, cui promptum fuerit perbene Latinè, ornatèque loqui. Haud inficiamur laudi dandum elegantius loqui, & quasi quasdam orationis ostentare diuitias: aut dum nos huic rei totos impendimus, præclarissimas artes, quas cōsecrari oportebat negligimus. Quòd si ex bene loquendo oriretur bene scribendi facultas, permittenda sermonis diligentia atque sollicitudo videretur: hoc autem non fit: de aliis enim rebus loquimur, de aliis scribimus. Loquimur de familiaribus, domesticis, nouis, quotidie nascentibus: scribimus de locis communibus, de Deo, de homine, de virtute, de vitio, de Repub. de pace, de bello, aliisque huiusmodi, vbi de nugis antea quantumuis commodè, apparetque locutum esse quas tãdem opportunitates habebit? Addere possum exempla Manutiorum, Sigoniorum, Budæorum, qui, cum omnis Latinitatis essent scitissimi, rarò tamen, & perpauca, & coacti Latina lingua locuti perhibentur: malebat enim iste Gallicè, illi Italicè cogitationes suas efferre. Qui de scriptionis laude non cogitant, illis omni ope conatūque enitendum censemus, vt quàm politissimè res omnes eloquantur. Hæc vr breuissimè & apertissimè potui ad institutum meum ab istius calumnia tuendum, ita disserui. T. Vnam aurem huic dedi filia,

lia, alteram tibi seruaui. Hic rationem facti sui reddidit pro viribus: tuum est dicta refellere & coarguere; meum iustam pronūtiare sententiam. L. Nisi te ipsum ignoras pater, nisi à temetipso longissime discessisti, non potes huius vllō modo probare ineptias. M. Obuium est maledicere; nisi temperas, reponam tibi par. L. Obmutescas: infans enim es, nisi cū scribis. M. Fuerimne infans in hac defensione mea, parens tuus iudicabit, & vt sim indifertus, ita faciet disertissimum. T. Tollātur iurgia, ceteretur argumētis: dic causā tuam filia. L. Rudem, omnisque animaduersionis expertem orationem in congressibus adhibendam statuit Myxobarbarus: ego verò exquisitam atque diligentem. Ille idcirco hanc tuetur sententiam, quòd ita melius & politius scribitur. Ridete quidquid est cachinnorum: rideret si viueret, & absurditatem opinionis huius audiret etiam ille, quem semel tantū in vita risisse scripsit Lucilius. An illud huic erit impedimento? immò adiumento præcipuo. Quemadmodum enim ad prælium capeßendum paratiores sumus, & arma tractamus longè scientius, si in vmbra libus pugnis nos prius exercuerimus: sic prorsus à consuetudine & exercitatione præclaræ locutionis ad scripturæ concinnitatem, & lautitiam instructiores accedimus. Fuerunt item & sunt etiam nūm, qui cū in vtroque excellent, possintq; cū optimè loqui, tū bellissimè scribere; ex illo ad hoc, & vicissim ex hoc ad illud se profecisse testificantur. Iam verò quid vnus & alter de numero literatorum aliquando egerit, id quasi ab aliquo Deo factum sit, tantū habere admirationis, tantum valere ad exemplum minimè debet: potius quid ab vniuersis Latinae lin-

quæ candidatis fieri possit ac deceat considerandū est. Quod si meditatus nec indiligens sermo nihil ad festiuè scribendum prodest, quæro sitne profuturus inquinatus, omni cura vacuus, insulsus & incomptus; & an ideo quispiam in scriptione nitefcatur quia sit in quotidiana locutione barbarus ac lutulentus? multò opinor minùs. Attende paulisper, mi pater, inconsideratissimam vocē cuiusdam de istorum colluue: *Nulla prælectio mihi tãti est*, inquit, *vt cogitationis illi aliquid velim tribuere, id namq; me à scopo meo auerteret.* Ea solùm profero, quæ primùm occurrunt, quæ exercitatio longa mihi comparauit. Nōne hoc est disciplinarum professores iubere illotis manibus suggestum conscendere? Pergit: *Et si loquendum esset cum viris summis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem vnum præmeditarer, tam libēs ineptè, quàm aptè sententiam exprimerem.* Satis insipienter hæc: sed extrema parum animo valentem, ac delirum videntur arguere. Quod si res maiorem curam postularet, *talem rem, talem cœtum, veluti pestem fugerem, ac styli amorem continerem in pectore.* Quis se huic erudiendum tradat, nisi qui æquè desipiat? num hîc è squilla rosam, & non potius è malo coruo malum ouum exspectabimus? Ceterum illud nequaquam negabo, prompta & expedita bene loquendi facultate haud multos præstare: neque vlla aut ingenij bonitate, aut memoriæ excellentia, aut studiorum cōtentione, aut vsu fieri posse, vt tam docta, venusta, limatâque sit extemporalis oratio, quàm quieta, negotiis carens, multâque cum commentatione scriptura. Pleniora, maturiora, vberiora, elaboratiora sunt, quæ chartis mandamus, quàm quæ profamur. Cogitatio enim quodammodo alit, format, excolit, auget

auget stylum:quem quidem tu, amantissime pater, Latinitatis supremus architectus non semel commendasti. Quamobrem si cui vtraque facultas contigit, tametsi non æqualiter, gaudeat in sinu: Et ille sibi nihilominus plaumat, qui cum loqui perbene ac scitè non possit, scribendi commoditate præstat, communèque multorum malum singulari paucorum bono compensat. Quod asserebas, accidere, ut qui accuratè loquerentur, parum eruditè scriberet, causam ego cur ita sentias nullam video; ut neque eorum quæ deinceps in tua oratione sequuntur. Nō enim necesse est, ut si in hoc sis industrius, in altero segnissimus euadas. Et quisnam, quæso, cum libenter & cum voluptate loquatur purè ac venustè, scribendo velit amplecti barbariem, scabritiem atque fordes? aut quis ingenium nactus cum sit ad illud, in hoc ingenio deficiet? Neque sunt istæ duæ res diuersæ, Latine loqui ac scribere, sed vnæ; nisi quòd in scriptionem plus operæ curæque consumitur, quæ etiam est sermone perfectior: quam si bene loqui impedit, quod tu inconsultè fabularis, ergo aut malè loqui adiuuabit, quo nihil stultius; aut certè loqui ad scribendum non conducet, quod etiam est ridiculum. Præterea artes laudandæ non negliguntur: quin hoc ipso, dum perfectè loquendi scribendique affectatur gloria, quæ sine multis rebus & artibus non comparantur, præclare discuntur; iidemque doctissimi qui Latinissimi semper adhuc inuenti sunt. Quod addebas, non iisdem de rebus nos loqui & scribere: ut ita sit, quanquam ita non est omnino; saltem nullum scriptioni impedimentum sermo obiciet: Deinde interrogabo istos; tu imprimis, mi pater, Virgilius,

lius, Terentius, Plautus, an iisdem de rebus loquamini, de quibus nos scribimus. Minimè inquiunt. Et tamen à vobis disertissimè atque politissimè nos loqui ac scribere discimus. Manutium & alios non idcirco tacuisse arbitror, ne fierent in scribendo inopes, aridi, exsanguis, sed quia suis in ciuitatibus vsum Latinè loquendi nullum videbant, & cum meram ac puram putam Latinitatem expromere vellent, timebant ne apud semilatinos in arrogantie suspicionè caderent: aut fortè vsu Latinè loquendi carebant, nec magis inductione animi, quàm necessitate faciebant, quod fecisse prædicatur. Quòd si ad scriptionem quidquam prodest obmutescere & elinguem fieri; tu pater, Quintilianus, aliique dicendi doctores hoc in præceptis non omisissent: nullum autem verbum aliquando inueni. Hæc sunt quæ aduersus hoc impurum & illotum sodalitium dicenda habui. Nunc noli, pater, comperendinare; da huic tristem, mihi salutarem literam. T. Inuitus facio vt quemquam damnem: at veritas me cogit pro Latinitate iudicium dare. Erras Myxobarbare. Quòd si in hoc tam pernicioso errore perseuerare, eum rationibus defendere, sectam tuam inter studiosos literarum propagare perrexeris, & me grauem aduersarium atque inimicum perpetuum es habiturus, & aut vinculis & carceri mandaberis quoad viues, aut ad Scythas exultatum proficiscere. L. Dignum factis exitium: iam satis est mihi, fiat quæso. M. Res mihi egere deliberatione videtur post triduum renuntiabo quid decreuerim. T. Concedamus illi triduum. L. Concedamus. Quid me aspectas stolide? quid nunc vis tibi?

A N N O.

ANNOTATIONES.

NE FANDO QUIDEM AUDITA)
Passiue positum gerundium. Plaut. Amphit. Quæ neque fieri possunt, neque fando vnquam accepit quisquam. Cic. pro Quinct. Non denique vlla vnquam intercessit postulatio, mirto æqua: verum ante hoc tempus ne fando quidem audita. Et. 1. de Nat. Deor. Ne fando quidem auditum est, Crocodilum, aut Ibim, aut Felem violatam ab Ægyptio. Virgil. 2. Æneid. Fando aliquid si fortè tuas peruenit ad aures. Talia sunt apud eundem, cantando, videndo, eclog. 8. Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis, & Georg. 3. Carpit enim vires paulatim vritq̃, videndo Fœmina. FILIAM AD PARENTIS TRIBVNAL)
 Enumerantur fœminæ 3. quæ caussas egerunt à Valerio lib. 8. cap. 3. In iis Hortensia, Q. Hortensij filia, de qua etiam Quintil. lib. 1. cap. 1. eius orationem apud Triumuiros habitam legi non tantum in sexus honorem. SINE TVO MAGNO MALO) Veteres cum minarentur, aut significarent, quod quis diceret, aut faceret impune non habiturum, malo id eius futurum aiebant, & serè hac formula: malo tuo. Vide Iani Guilelmi Quest. in Asin. Plauti. VT GRACCHI, CORNELIAM MATREM) Cornelia Scipionis Africani maioris filia matrimonium tenuit Tib. Sempronij Gracchi, cui genuit liberos duodecim, eosq̃ tanti fecit, vt illorum caussa Ptolemai Regis nuptias repudiaret. Cicero in Brut. fuit Gracchus diligentia Cornelia matris à puero doctus. In eod. lib. infra: Legimus epist. Cornelia matris Gracchorum. Apparet filios non tam in gremio educatos, quàm in sermone matris. Quintil. lib. 1. cap. 1. Gracchorum eloquentia multum cõtulisse accepimus Corneliam matrem, cuius doctissimus sermo in posteros quoque est epistolis traditus. Et Lælij filia reddidisse in loquendo paternam

paternam eloquentiam dicitur. Eurydice Illyria vt filios docere posset, prouecta iam atate disciplinis animum studiumq; applicuit. Plutarch. de lib. educand. in extremo. Aristippi quoque Socratici filia, Aristippum filium optimis artibus, ac disciplinis, & Philosophia instituit, vt eum se & ano dignum efficeret. Themist. orat. 1. VNAM AVREM HVIC DEDI) Traditum est memoria, Alexandrum magnum cum fortè accusatorem audiret, manu admota alteram aurem occlusisse. Interrogatum cur id faceret, respondisse: Quoniam hanc seruare me defensori oportet. Vtrag; pars igitur in controuersis & litibus audienda, quantumcunque manifestum & euident appereat, quod altera dicit. Seneca.

Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licet statuerit, haud æquus fuit.

COMPERENDINARE) Quid sit comperendinatio,
& quid ab ampliacione distet, Turneb. lib. 1. cap. 3.

P R O G Y M N A S M A

O C T O G E S I M V M S E X T V M.

Littera Pythagoræ, seu biuium Herculis.

S O P H I A, P A L A T I N A, A D O L E S -
C E N S *fluctuans.*

SOPIA. Iam dudum te, quisquis es, & vnde vnde veneris, chare iuuenis (certè autem ex hominum vulgo, & alicuius baiuli, aut operarij filius non es) in hoc secessu, sub ista quercu ad biuium sedentem intuita, vultum mœstitia suffusum, & aliquam animi ægritudinem, ancipitiſue cogitationis distractionē, aut tædium ac fatietatem cuiuspiam negotij declarantem obseruau. Vidi quemadmodum modò vngues roderes,

roderes, modò caput scaberis, modo brachia diffi-
 pares, modò librum abiiceris: quocirca tui conue-
 niendi, consolandi, & instituendi volùtas me subiit.
 Ibo aduorsum, inquã, & electabo quidquid est mo-
 lestiæ. Quod est hoc intestinum malū quod te cru-
 ciat? ne clausum tene in pectore. P. Et ego, lectissi-
 me ornatissimēque adolescens, viam ad te flexi, vt
 allocutione mea prodessem tibi: quare idem te in-
 terrogo. At imprimis nosse te interest quē simus. A.
 Deas quispiam vos ambas suspicari posset; adeò &
 augustus est vtriusq; habitus, & plus quàm humana
 species ac pulchritudo: vt omnibus vnæ omnes mū-
 dicias, & elegantias furripuisse videamini: vox verò
 ipsa diuinū quiddā ac cœleste sonat. O quānā tan-
 dē? vnde? quo gressus dirigitis? S. Tibi generis mei
 claritatem vno verbo pādam. Pater mihi est Deus,
 matre careo, quam nunquam habui: Sapiētiam La-
 tini, Græci σοφίαν vocitant. A. Papæ, coniectu-
 ram ex re ipsa capio. Tu illa es, quam patrimam, &
 è capite cœlicolūm regis ortam poëtæ canunt. S.
 Nequaquam: nihil mihi cum cōmentitiis antiquo-
 rum numinibus. Mineruam nescio, Iouem non a-
 doro. Ab vno illo solóque rerum effectore ac prin-
 cipe Deo me procreatam, & cum genere humano,
 quod ipse admodum vehementérque diligit com-
 municatam omni asseueratione tibi affirmo. Ille est
 omnis sapientiæ fons & origo. P. Mihi Palatina no-
 men est: sum præses ac domina eorū, qui vitam co-
 lunt aulicā, potentissimisq; Imperatoribus ac Mo-
 narchis, opulētissimis regibus, nobilissimis dynastis
 ad nutū inseruiunt. Ecquid te capit species mea? A.
 Quo magis aspicio, hoc magis vtraq; placetis: sed
 egomet mihi summoperè displiceo, meiq; me valde
 pœnitet.

pœnitet. S. Quamobrem? A. Quia confusus atque incertus mētis statuere nō possum, quid posthac incipiendū sit; procederēne debeam in colendis literarū studiis, an ad aliquod plebeium artificium appellere animū. P. Quid istuc verbi ex ore tuo profluxit? iam eximia facie, tam præstanti corpore adolescentem cogitare opificiū? Non discedam hinc, nisi te mecum abduxero, fecerōque vnum è domesticis potentissimi alicuius Regis, eumque vel à cubiculis, vel à poculis, vel ab epistolis. S. Vel à stabulis, vel à tergendis calceis, vel à canibus. P. Oh, quid tu? S. Nonne hi quoque sunt aulici? Sed tu mihi istum bolum hodie è faucibus, vt spero, non eripies. Frangam sententiam tuam, frangam impetus. O adolescens optime, tūc fastidio teneris literarum? A. Maximo. P. Nec primum hunc esse scito, nec postremum fore, qui spreto ac deserto ignauissimo clientum tuorum otio in gremium se meum recipiat. S. Non me latet, in aulis excellentia euauisse, & quasi in nihilum occidisse ingenia, quæ à me rebus amplissimis atque honorificentissimis ornari potuissent, quibusque ciuitatum salus, & incolumitas niti debuisset. Quid verò creauit tibi istuc tam delicatum fastidium? A. Quòd neque vllam necessitatem, neque tam admiranda commoda, neque tam incredibiles suauitates inesse in his occupationibus atque laboribus animaduerto: quin contra molestias innumerabiles, & incōmoda nec pauca, nec mediocria. P. Facetè, lepidè, lautè, nihil suprà. Si quid verum est, hoc est. S. Deprehendo etiam atque etiam, te non ita longè prouectum à primo littore, nec delatum adhuc fœlicibus Euris in ipsum eruditionis vastissimum altissimumque pelagus:

pelagus: nunquam tu has coram me voces emisisses. Sic autem iudico, magis bonam voluntatem ac diligentiam, quàm bonum ingenium hactenus tibi defuisse. A. In tua penetralia nondum me penetrasse confiteor; quòd si tamen aures patefacere mihi parumper volueris, non planè fatuum cognosces, nec sine iusta caussa rem in deliberationem adducere, & curas animum meum haud immeritò diuersè trahere, pergamne hoc vitæ genus agitare, an vel artem aliquam sedentariam addiscam, vel in militiam proficiscar, vel etiam aulicas elegantias amplectar, quòd me isthæc aduersaria tua pellicere videtur. P. Pelliciam profectò, tēque aduersus istam differentem enixè adiuuabo. S. Aquila non captat muscas, & testudo non sentit culices. Dicite quæ fert animus. A. Cùm necessarium id definiatur, sine quo res aliqua finem & propositum suum aut nullo modo, aut non satis commodè assequatur, neutrum necessitatis genus in literas cadit. Finis quippe hominis est fœlicitas, quam si quis in artibus istis quas honestas, ingenuas, liberales appellitant, quærendam putat, verèdum est magnoperè, ne pro thesauro carbones effodiat. De ipsa autem felicitate opiniones trecentæ inter doctos, & adhuc sub iudice lis est. P. Istuc verò bene. S. Multò faciliùs & commodiùs auxilio doctrinæ ad beatitudinem peruenitur. P. Erit ergo quisque hoc sanior, formosior, copiosior, quo doctior: sine istis enim non est consummata fœlicitas; tametsi eam in virtute potissimum Peripatetici tui constitutam esse philosophantur. S. Non ego philosophicam potius quàm Christianam beatitudinem intelligi volo, quam is faciliùs consequitur, qui Deum ardentius amat: amabit ardentius,

dentiùs, qui clariùs cognoscet; cognitio siquidem
 amorè parit: nemo autem cognoscere potest Deù,
 nisi qui res ab eo conditas intelligentia percepit.
 Inuisibilia enim Dei per ea quæ facta sunt intelle-
 cta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus
 & diuinitas. Et quamuis non ita sentirem, tua ta-
 men argumentatio nihil efficeret: non enim quo-
 niam aliquid ad aliud consequendum vim & mo-
 mentum affert, idcirco illud dat, tantóque amplius
 dat, quanto plus ad acquirendum prodest. Sine ve-
 hiculo potest quis pedibus suis in locum remotum
 peruenire, facilius autem atque celerius vehiculo
 non ideo totum est situm in vehiculo, commodi-
 tas tantum illius est, quæ nulla erit, nisi ascendis, ni-
 si equos adiungis, nisi eos flagello increpas, vt
 procedant alacriter: verumtamē vt à genere sum-
 mo descendamus, possum dicere quare necessaria
 fuerit calcearia, quare necessaria sutura, fabrica,
 ferraria, architectonica, textoria, & similes: quid
 opus sit Grammatica, Musica, Geometria, cæteris-
 que non video. P. Nec ego. S. Nec ego viderem
 sane, si vestros haberem oculos, & vos perspicuè
 videretis si meos haberetis. P. Cæci ergo tibi vi-
 demur? S. Cæci, vt ille qui Platoni dicebat, vide-
 re se cyathum, videre mensam, at cyathitatem &
 mensam non videre. P. Nisi tu fortasse dicas,
 disciplinas istas liberales, vt vocas animo esse ne-
 cessarias, quem ornent atque perficiant. S. Dico. P.
 Hinc est quod docti isti hominem literatum ni-
 hil nisi forma à bestiis, & tanquam equum indo-
 mitum à domito differre clamant. S. Haud falso.
 P. Omnes ergo qui literas nesciunt bestię: vos so-
 li homines. Estote Dij si vultis, S. Non soli homi-
 nes.

nes, sed excellentiores homines, seu magis homines. Est enim hominum propria veri inquisitio & mentis agitatio, quæ in rudibus permodica est, in doctis multa & assidua. Proinde persapienter Aristippus: satius esse fieri mendicum quàm indoctum: quòd ille tâtum eget pecunia, hic humanitate. Cui deest pecunia, est ille quidem homo: at homo non est (hoc est, hominis nomine dignus non est) cui deest eruditio. Cur igitur qui pecunia caret, à viatoribus petit; qui eget sapientia, neminem eius adipiscendæ causâ sollicitat? P. Qui est animal rationis & consilij compos, is mihi homo perfectus videtur. Omnes tales sunt. S. Stultine etiam perfecti? Si dixeris; tum iudicio tuo inter stultum & sapientem nihil intererit. Hoccine erit purpuram iuxta purpuram diiudicare? Si negaueris; quæram, cur? an quia rationis compos non est? imò est: an quia ratione parum utitur? ita, dices. Perfectio igitur hominis à perfectiore usu rationis est, qua perfectissimè utuntur, qui sunt literarum doctrinis quàm maximè imbuti. An non perfectissimi homines qui sapientissimi? P. Esto. S. Nonne eruditissimi sunt sapientissimi? P. Prius ut confitear me cogis istis pûctis interrogationis tuæ, quàm ut assentiar. Accipe reliqua velut vno cumulo. Aut priuatis aut publicis rebus sunt necessariae litteræ. Si priuatis; paterfamilias vxorem, liberos, seruos malè gubernabit, nisi linguam Græcam & Latinam nouerit; nihil vèdi, nihil emi, nihil negotij inter vicinos conferri, sine Rhetorica, Dialectica, Astronomia poterit. Quod ad publica attinet, sæpe illud Platonis audiui: Tum demum beatas fore Respub. cum aut Philosophi eas regere incipient, aut qui regunt, philo-

sophabuntur. Quare igitur ipse, vt Athenarum gubernacula susciperet, se adduci non est passus? quare scripsit Philosophos non accessuros ad Rempub. nisi coactos? Populi mores ferre non possunt, quietem nimis amant. Non ergo commodo est Philosophia ciuitatibus, si Philosophi se à studiorum cōtemplatione ad negotiorum tractationem auocari nolunt. Quamdiu literæ à Romanis repudiatae fuerunt, virtus & disciplina militaris apud eos in honore fuit: cum primum otium vestrum inertissimū illud clarissimum imperij domicilium, illam arcem omnium gentium occupauit, neque tam boni, neque tam fortes & generosi postea ciues extiterunt. Quæ doctrina fuit Romuli? quæ Numæ Pompilij? quæ Tarquinij Prisci? quæ Seruij Tullij? quæ multorum Imperatorum, in quibus etiam Iustinianus ἀναλάβων, qui tam sapienter, moderatè & clementer imperauerunt? Si necessariae sunt artes; omnes ne, an aliquæ? De Grammatica vanitatis sit affirmare. Mathematicæ otiosam habent delectationem, & obscuritatibus refertæ sunt. Dialecticorum sermones ipsimet Philosophi araneorum telis similes confitentur; vtpotè subtiles quidem, sed inutiles. Rhetorica non minimam partem incommodorum vrbibus & prouinciis sæpe importauit, estque instrumentum seditionum & tumultuum. Iureconsulti ex æquo & bono iudicant præcipuè, quod facere possemus etiam nos, qui Iureconsultorum nomen atque personam non gerimus. Medici non nisi coniecturis ferè nituntur. Philosophia est plena incertis opinionibus. Theologia non ad Remp. tēperandam, sed ad salutem animarū procurandam est vtilis, quam apud monachos & Sacerdotes reperias,

rias, ab Imperatoribus frustra desideres. Ostendi non esse literas necessarias, putóque simul ostensum parum esse vtilis: tum enim valde commodas iudicare licuisset, si vita humana iis carere minimè potuisset. Quibus autem angoribus implicitus, quibus molestiis cinctus, quibus malis obrutus fueris, tu bone adolescens, dum incumberes in literas, rectius ipsemet explicabis. A. Quo pacto iucundum esse queat, à quo nihil vtilitatis speres? Lætari & exultare gaudio fortasse potest, qui iam in doctrinarum est possessione collocatus: at cui, quæso, id ante obitum contigit? Cum sapere incipimus, tum à nobis debitum natura exigit, & colligere vasa, ac de vita recedere volentes iubet, nolentes compellit. Atque ut delectarent, non est tamen sapientis, sequi potius quòd delectat, quàm quòd commodat. Ego porrò non alias literarum delectationes cerno, quàm frequentem capitis dolorem, qui existit, cum intendere cogitationem velut arcum continenter vrgemur, & in altissimo puteo Democriti latentem veritatem perscrutàdo indagare cogimur; crebram tussim, epiphoras, multas cruditates, insomniam, nauseam, phtisin, variosque morbos. Pro miraculo est deditum studiis paulò vehementius, retinere bonam corporis habitudinem. Noctes & dies requirunt libri, societates & colloquia amicorum excludunt, patrimonia exsorbent. Hæccine possunt esse voluptati? hæccine expeterda? P. Ito iam Sophia, prædica te nectâr & ambrosiam præbere alumnis tuis. Quin è vestigio mecum vadis? A. Quónam? P. In regiam. S. Per Deum immortalem noli adolescens huic auscultare, quæ te suæ temeritatis implet & insanix; noli cantionibus

huius veneficæ delinitus, animum ad malas partes adducere: nondum audisti responsum meum, quo disturbabo huius machinas. P. Ito mecum: honores, potentiam, diuitias voluptates tibi polliceor. A. Accendis me pollicitationibus tuis: sed explicatis pollicere. P. Tunc ignoras inter ministros Principum quanta varietas, quantum nominis, auctoritatis, loci, munerisque discrimen? nonne complures honorum gradus? A. Non ignoro ista. P. Nonne ab vno ad alium, ab inferiore ad superiorem, ab infimo ad summum ascendi solet. A. Etiam, solet. P. Pro quanta aulicorum gloria? Incedunt per urbem, homines passim nudant caput, assurgunt, genua incuruant: si ad mutuum sermonem veniatur, si saluten- tur, singularis adhibetur cærimonia, manibus figu- tur oscula, delecta verba, pudorisque ac reuerentiæ plena vsurpantur. Nonne ipsorum opem ac gratiâ mortales plurimi exposcunt? nonne ipsos sibi pro- pitios in primis facere laborant? nonne ipsorum apud se habere imagines, iisque domum illustrare percipiunt? Possunt illi & nocere & prodesse mul- tis; nec pluris propemodum refert, vtrum apud au- licos domino suo charos, an apud dominum ipsum in offensa sis. Licebit præterea tibi ex ærario Prin- cipis magnificentissimas ædes construere: quin vl- tro, nec rogatus nunc mille, nunc duo aut tria au- reorum millia donabit; nunc torquem, nunc pate- ram; nunc inauratum ensẽ, nunc aliud quippiam magni pretij: Longa famulorum ceterua comitatus auro & ostro conspicuus prodibis. Si vehi cupies, paratus currus te dignus; si equitare, è Turcia aut Hispania præsto erit elegantia mira caballus. Fruẽ- ris insuper quotidianis, iisque suauissimis oculorũ,
aurium,

aurum, odoratus, gustatus, tactionisque voluptatibus. Videbis ludos apparatissimos, spectacula sumptuosissima; hominum utriusque sexus & forma insignium, & vestibus non tantum mundissimis, verumetiam rarissimis indutorum coetus: quos choreas identidem ducentes aspicere quam erit iucundum? Ibi perelegantes picturae pascent animum, morabunturque oculos belluata, & auro argentoque intexta vela, quibus parietes conuestiuntur: supellex denique omnis visetur ibi tam lauta, tam copiosa, tam artificiosa, ut quidquam optari melius non possit. Aedificia ipsa è solido marmore, mirabili & exquisito opere fontes, amoenissimi horti, praestantes ferae, lectissimi canes; catuli etiam Melitae, simiae, psittaci. Infinita memorare possum praeterea ibidem oculorum oblectamenta. Quid aures? Illae verò dulcissimis musicorum cantibus assidue recreabuntur, miscebis colloquia optatissima cum illustribus viris, & de magnis viris, qui ad gloriam virtutis via grassati sunt: nihil acciderit in Germania, nihil in Italia, nihil in Gallia, nihil in Hispania, nihil in Perside, nihil in Turcia, nihil in toto terrarum orbe, quod tibi non etiam narrabitur. Mensa coeditissimis optimisque & diuersissimis dapibus constructa, quantam pariet voluptatem? quod enim Principi apponetur, tibi quoque appositum iri ne dubites. Quid vina dulcissima, generosissima, è peregrinis terris allata memorem, quae poculis gemmatis & cristallinis ministrantur? quae porro in aulis vnguenta, qui flores, qui odores desiderantur? omnia perfecta, quibus & corpora & animi reficiuntur, multoque plura reperies, quam à me breui sermone possit exponi. Quocirca dubitationem qua

te habet prorsus excute, me hac via ad quam sedes ingredientem hilari passu sequere: nunquam te suscepti consilij pœnitebit. Plures dixerunt salutem istis ignauissimis literis, quos ego ex ignotis notos, ex egentibus beatos, ex infimis summos reddidi: tu noli sapere nimium, & laureolâ in mustaceis quærere. A. Acres mihi stimulos admouisti: parum omnino abest, quin te sequar. S. Faciam ego tu idem aliter prædices. Adolefcens, vnum rogare te volo. A. Quid vis? roga. S. Vt auscultes & discas à me, quos tibi fumos indocta huius garrulitas vendiderit. P. Eia fumos. S. Etiam; meros fumos, & si quid est fumo inanius. Honores aulicos iactas? Heu quâ illi sæpe non virtuti non meritis tribuuntur. In speciem te multi venerabuntur; vbi præterieris, medium extendent digitum, malè dictitabunt tibi, tua vitia in ore habebunt. Quis explicabit sollicitudines, quis oratione consequetur metus, quibus isti aulici noctes & dies suspenduntur, cum se negligi, alios efferri, aut sibi præferri aspiciunt? cum honorem quiddam lubricum esse, quod parua offensione interposita amitti, & ignominia etiam multa compensari possit, considerant? Potentiam verò diuturnam obtinere quempiam inuidorum obtreçtorumque insidiæ, & multorum odia non sinunt. Quisque primus esse nititur; & quo quis Principi gratior fuerit, quo apud illū plus poterit, eò à pluribus oppugnabitur, & tandem ruet: grauissimè autem ruunt, qui ex tam alto dignitatis gradu præcipitantur, & inimicis suis fiunt ludibrium, sibi dolorem, amicis dedecus ferunt. Quàm autem indignum & risu prosequendum, vt diuitias assequare, libertatem vendere? quo enim pluribus beneficiis te
cumu-

emulauerit Princeps, eo amplius obseruare nutus
 eius, & ad omnia inferuire te ipsi oportebit: milita-
 re, nauigare, iusta, iniusta imperia exsequi; ridere si
 rideat, flere si fleat, laudare si quem laudet, vitupe-
 rare si vituperet. Noui ego nonnullos qui cum ma-
 iorum virtute essent diuites satis, in aula fortunaru
 naufragium fecerunt: multique cum tot annos ex-
 gissent vitam illam, nec ad vllum honorem, nec ad
 opes peruenire quantascunque potuerunt. Iam si
 extremum bonum situm esset in voluptate, recte
 eam sibi proponerent, qui aulam cogitant, vt dedi-
 ti corporis gaudiis, per otium, luxum, somnum &
 ignauiam æuum suum exigerent. Cæterum alibi
 verba bona & homine digna sunt reposita. Quam
 multa nihilominus iucunda & admiranda non vi-
 dere eos necesse est, qui latera Principum stipare
 coguntur? Nec tantum hauriunt in aula voluptatis
 oculi, quantum doloris: audiuntur autem plura quæ
 displiceant, quam quæ placeant. Obscenas volup-
 tates omitto, quibus fruendis quo quis est beator,
 tanto est infelicio, atque in ea ipsa re quot timo-
 res, & incommoda insint, nemo facile dixerit. Gu-
 stus & odoratus voluptates sectari pecudum est,
 quas natura pabuli tantum studiosas finxit: ac
 sæpe muscas potius, quam istos videbis epulas
 regales attingere. Quoties, donec plerumque
 noctis processerit, expectanda cœna? quoties
 prandendum cœnandumque simul? malè cocta,
 frigida, insulsa, & aliquando ante lucem ortam
 compellêris esitare, nisi velis nimium diu esuri-
 re. Cum in meridie pranderis, post horam iube-
 beris cœnare; nihil enim propemodum certo æ
 suo tempore fit in aula: hinc vomitus, calculus,

intestinatorum dolores, variâque morborum cruciamenta. Vinum bibes sæpe corruptum, nec quantûvis sitiens bibere audebis, nisi maiores cœperint, transibitque poculum per multorum manus priusquam ad te veniat, & in fundo fax plurima hærebit: carnes edes frigidas, immundas, fœtentes, legumina semicocta, pisces paratos ante quatrídium. Tædet plura enumerare incommoda, quæ non perpendunt, qui ad pauca quædam foris magnifica, & in speciem conspectanda respiciunt. Agricola, priuatum aliquem ciuem, opificem deniq; aulico fœliciores arbitror. Nunc, mi iuuenis, meliora capesse consilia, & deserta Palatina ad meam te voluntatem nutumque conforma, ad meas te rationes adiunge, ac scito, me ea expectare abs te, quæ à summa virtute summoque ingenio expectanda sunt. A. tua oratio, Sophia, ad veritatem visa est propensior. Quare tametsi aulam non cogito, tamen nisi mihi studia literarum insigniter collaudaueris, & flammam in pectore meo crescere incipientem confoueris, atque in immensum adauxeris, etiam te non potero sequi. P. O stultum, littori & vndis concionata sum: præ iracundia nequeo animum ad cogitandum instituere. Abi in crucem cum tua muliercula. S. I hinc quò digna es cum tuis tam lepidis conclusiunculis.

ANNOTATIONES.

LITTERÆ PYTHAGORÆ) *Cursum vite humane Samius ille senex litteræ T comparauit, cuius basis pueritia, summum autem basis, vbi videlicet duo cornua oriri incipiant, limen seu initium adolescentiæ, quod quisque hominum cum attigerit, hæreat, ac nesciat in vtrâ sese*

fese partem det, dextramne an leuam vitæ agenda viam teneat. Illam esse virtutis bonarumq; artium, asperam quidem, sed exitu iucundam & amœnam: hanc luxuria, inertie & ignauia, gratam & suauem in speciem, sine ipso plenam miseria. Qua de re Lactant. lib. 6. cap. 3. & 4. Fertur etiam carmen inter cetera Virgiliana Appendicis, Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni. &c. Sic Prodicus Sophista Herculi etiamnum puero in solitudine ad biuium sedenti virtutem & voluptatem apparuisse, & vtramq; ad se Herculem perducere conatam finxit. Meminerunt Xenophon lib. 2. & τὸ βυνημον. Quintil. lib. 9. cap. 2. Cic. 1. Offic. Silius Italicus figmentum hoc ad Scipionem sub lauro sedentem, & de bello cogitantem transtulit. Talis deliberatio est Lysitelis adolescentis in Trinum. Plaut. Huc referatur somnium Luciani de statuaria & Pædia. Huc angusta porta & lata via, de qua apud Matth. MODO VNGVES RODERES) Sic facere consueuerunt, qui aut de mutanda re, cuius penitere ceptum est, serio multumq; cogitant, aut in aliqua attentissima cura defixum habent & immersum animum: præcipue autem, qui maiorem ponunt in scribendo attentionem ac diligentiam. Hinc Persius negligentiam Poëtarum reprehendens: nec demorfos sapit vngues. Et Horat. de Lucilio Sat. 10. lib. 1.

Si foret hoc nostrum fato delatus in æuum,
Detereret sibi multa, recideret omne quod vltra
Perfectum traheretur, & in versu faciendo
Sæpe caput scaberet, viuos & roderet vngues.

QVAM PATRIMAM E CAPITE) De ortu Minervæ e capite Iouis exstat festinus apud Lucianum dialogus. Quorum vterq; parens in viuis esset, patriminim dicebantur. Quibus pater mortuus, matrimi, quibus mater, patrimi. Catull. epig. 1. Minervam vocauit patrimam virginem (sic enim quidam recte legunt pro patrona virgo) quod matre carens, tantum haberet patrem. TE NON ITA

LONGE PROVECTVM) Vulgò dicitur: Scientiam neminem habere hostem, nisi ignorantem. Qui enim in adyta disciplinarum semel introierunt, ij demum experiuntur, quam sit verum illud Aristoteleum: radices literarum amaras esse, fructus verò dulces. Ac potest sanè quod de Dialectica scripsit Gellius lib. 16. cap. 8. ad quamlibet doctrinam liberalem, atque ad chorum totum Musarum aequè referri. Huius disciplina studium atque cognitio, inquit, in principiis quidem tetra & aspernabilis, insuavisq; esse, & incivili videri solet: sed ubi aliquantum processeris, tum denique & emolumentum in animo dilucebit tuo, & sequetur quedam discendi voluptas insatiabilis. Cui sanè si modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne ut plerique alij, tu quoque in illis Dialecticæ gyris atque meandris, tanquam apud Syrenios scopulos consenescas. ARTEM SEDENTARIAM) Sedentarii & sellularij opifices sunt, textores, sutores, sartores, & omnes denique, qui sedendo opus faciunt, eaq; artes sellulariæ, & sedentariæ dicuntur, suntq; in contemptu propemodum. QUI PLATONI DICEBAT) Laert. in Diogene rem his verbis exponit. Platone de Ideis differente, & nominante mensalitatem & cyathitatem, equidem, ait Diogenes, ô Plato, mensam & cyathum video, mensalitatem verò & cyathitatem non video. Rectè (inquit Plato) quibus enim cyathus mensaq; conspicitur oculos habes: quo autem mensalitas, & cyathitas intelligitur, animum non habes. Hac historia melius se tuebuntur, qui ob rerum obscuritatem voces coguntur inauditas producere, & illo Lucretij:

Multa novis verbis præsertim cum sit agendum,
Propter egestatem linguæ & rerum novitatem.

melius, inquam, ita sese defendent, quam eo, quod Cicerò Lentulitas & Appietas dixerit. ESTOTE DII SI VULTIS) Messeniorum legati, aut alius civitatis, legati certe,

certè, Philippo Regi narrarunt, decreuisse Rempub. propter rerum ab eo gestarum gloriam & magnitudinem in deos ipsum referre. Tum Rex ita quæsiuit: Habétne vèstra Rempub. potestatem faciendi deos? Illi, habet, inquitunt, Et Rex: Facite ergo primum vos ipsos deos. Non ita filius Alexāder, qui Dario superato spiritus ingentes, immoderatosq; concipiens, Græcis scripsit: vt se deorum numero ducerent. Aliis igitur aliud statuentibus, Lacedæmonij decretum tale fecerunt. Quoniam Alexander deus esse vult, esto deus. Laconicè & patrio more hominis stuporem, & vecordiam redarguerunt. Alian, libr. 2. cap. 19. Idem agrotus se in Euphratem deiicere cogitauit, vt cum nō appareret, ad deos abiisse credaretur. Rhodigm. lib. 3. cap. 5. In eodem de iis qui aut seipsos fecerunt deos, aut relati sunt in deos. EST ENIM HOMINVM PROPRIA) Cicer. 1. Offic. Inprimisq; hominis est propria veri inquisitio atque inuestigatio. Itaque cum sumus necessariis negotiis curisque vacui, tum auemus aliquid videre, audire, addiscere, cognitionemq; rerum aut occultarum aut admirabilium ad bene boateg; viuendum necessariam ducimus. Et infrà non longè: Omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, & quæ sequuntur. Quæ sententia est etiam Aristotelis lib. 1. de Sapientia. QVI EGRET SAPIENTIA, NEMINEM) Laert. Percontanti Dionysio. quæmobrem Philosophi diuitum limina tererent, diuites vero philosophorum non item. Quod illi, inquit Aristippus, sciūt quibus indigeant: at hi nesciunt. Duæ sunt præclara sententiæ Isocratis, oratione ad Dæmonicum, quæ quidem referta est præceptionibus saluberrimis: eas attulisse, videtur ex vsu futurum. spectant enim ad rem propositam. Audiuisset multa præstare puta, quàm pecunia multū cōgisse. Nā hæc facile amittitur, illa perpetuū durat. Solius enim sapientiæ possessio est immortalis. Altera cōtinenter sequēs
hæc

hæc est. Ne te pigeat longam ire viam, ad eos, qui se aliquid
 utile docturos profitentur. Cum enim mercatores rei fami-
 liaris augenda gratia tanta maria transmittant, turpe fue-
 rit adolescentes excolendi ingenij caussa, nec terrestre iter
 velle suscipere. ANIMAL RATIONIS ET
 CONSILII COMPOS) Cic. 1. de legib. hominem de-
 scribit his verbis. Animal hoc prouidum, sagax, multiplex,
 acutum, memor, plenum rationis & consilij, quem vocamus
 hominem, præclara quadam conditione generatum esse à
 supremo Deo. Solum est enim ex tot animantium generi-
 bus, atq; naturis particeps rationis & cogitationis, cum cæ-
 tera sint omnia expertia. Idem 4. de finib. Hoc solum ani-
 mal natum est pudoris & verecundie particeps, appetensq;
 coniunctionem hominum ac societatem, animaduertensq;
 in omnibus rebus, ne quid ab eo fieret, nisi honestè & deco-
 rè. PUNCTIS INTERROGATIONIS TVÆ)
 Fuit hic mos Stoicorum, quorum omnis cura in Dialecticis
 consumebaratur, quiq; disputationum suarum veluti laqueis
 alios irretiebant. In Tuscul. Stoicorum more agamus, qui
 breuiter astringere solent argumenta Et præfat. Paradox.
 Cato autem perfectus (mea sententia) Stoicus, & ea sentit;
 quæ non planè probantur in vulgus, & in ea est hæresi, quæ
 nullum sequitur florem orationis, neque dilatat argumen-
 tum, sed minutis interrogatiunculis, & quasi punctis, quod
 proposuit efficit. CVM AVT PHILOSOPHI
 HAS REGERE) Est apud Platonē in V. de Rep. loquēs
 Socrates in hunc modum: εἰς τὴν δὲ φιλοσοφίαν βασιλεύ-
 σωσι, &c. id est. Nisi vel Philosophi ciuitatibus imperitēt,
 vel ij, qui nunc reges & dynaste appellantur, legitimè, &
 quod satis est philosophentur, atque in idem ciuilis facultas
 & philosophia concurrant, & contra, quam hoc tempore in
 utroq; sit, ingenia multa necessariò, diuersa in studia di-
 strahantur, nunquam malorum finis reperietur. Cic. epi. 1.

lib. 1. ad Q. F. paucis totius sententiæ summam est complexus: Atque ille quidem princeps ingenij & doctrina Plato, tum denique fore beatas Resp. putauit, si aut docti & sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent, omne suum studium in doctrina ac sapientia collocassent. V T A T H E N A R V M G V B E R N A C V L A) In 1. Off. Itaque eos (philosophos) ne ad Remp. quidem accessuros putat, nisi coactos. Æquius autem erat id voluntate fieri. Vide locum. Præterea epist. 9. ad Lentulum; cur ipsemet Remp. attingere noluerit, causam quandam affert: nempe quod cum offendisset populum Atheniensem prope iam desipientem senectute, cumq; eum nec persuadendo nec cogendo regi posse vidisset, cum persuaderi posse dissideret, cogi fas esse non arbitraretur. Ælian. lib. 3. cap. 17. plurimos Philosophos recenset, qui Resp. gubernauerint, easque instituerint, & emendauerint. Q V A M D I V L I T E R Æ A R O M A N I S) Anno ab V. C. C C C C X. seu vt alij numerat D X. C. Claudio Cæci filio, & M. Tuditano Coss. Liuius Andronicus Romæ primus dedit fabulam, anno vno ante natum Enniam, qui fuit maior natu, quàm Plautus & Nauius. Sero igitur Romani poëticam acceperunt. At contrà Oratorem celeriter complexi sunt, nec eum primò eruditum, aptum tamen ad dicendum. Vide initium 1. Tuscul. Quin edicto prohibiti sunt docere, & vt putabant, ignauia corrumpere iuuentutem Rhetores. Id habes apud Gell. lib. 15. c. 11. Meminit etiam Sueton. libello de claris Rhetor. duoque censoria edicta subiicit. At postea, quàm imperio omnium gentium constituto, diuturnitas pacis orium confirmauit, vt est in 1. de Orat. existimarunt Romani sibi quoque ad literarum & sapientiæ laudem emittendū, qua Græcis non multum cederent, qui ipsos eousque vicissent nō repugnantes. N O N M I N I M A M P A R T E M I N C O M M O D O R V M) Lege proœmium 1. de Inuent. & librorum

brorum de Orat. COLLIGERE VASA) Locutio militaris. Vasa quippe, hoc est, impedimenta colligunt milites & sarcinas, quoties castrametaturi sunt. Allegoria quadā & cum lepore Cic. Verrina 4. Cum Diodorum è Sicilia antè diceſſe vellet ſignificare, quā à Verre, cuius rapiendi libidines non ſolum oculis, ſed etiam auribus excitabantur, ſcyphus & ſupelleſtile argentea ſpoliaretur, conquiri, inquit, Diodorum tota prouincia iubet. Ille ex Sicilia caſtra iam mouerat, & vaſa collegerat. Conuaſare, ait Nonius, eſt furto omnia colligere. Hoc eſt in ſarcinam conſtringere & componere, qua tecum aſportare & auferre velis, Terent. Phorm. Aliquid conuaſaſſem, atque hinc me conicerem protinam in pedes.

PROGYMNASMA

OCTOGESIMVM SEPTIMVM.

Pars poſterior, ſeu laudatio Eruditionis.

SOPHIA, ADOLESCENS.

OPHIA. Gratificabor tibi quod petiſti,) quid enim hac petitione tua dici poteſt equius?) ſi paucis adhuc, quę tam inſcitè ab inimica mea, tamq; odioſè, & putidè effuſa ſunt refutauero. A. Tui audiendi mira me cupido inceſſit. S. Credas igitur ipſam partim falſa, partim ſibi lo digna, partim aliena locut, literaſq; nō modo laudari, ſed nec vituperari ſine literis poſſe, de quibus illa guſtaſſe videtur aliquid, vt canis è Nilo. Vna ſcientia liberalis alteri neceſſaria eſt, vt ſuo munere perfectè fungatur. Habent quod dā inter ſe cōmune vinculum: omnes autē humano generi tantum conducunt, quantū nullius, etiā eloquentiſſimi

vertigissimi lingua declarare potest. Imperitus liter-
 perfuisset ille quidē homo, & absolutus homo, quod
 ad naturæ humanæ partes attinet: veruntamen so-
 cialis, ciuilis, mansuetus, similibusq; laudum hone-
 stamentis excultus ac decoratus non est. Deinde si
 id necessarium interpretamur, sine quo esse nō pos-
 sumus omnino id quod volumus, aut debemus (vo-
 lumus autē omnes boni, humani, tractabiles ac sa-
 pientes esse) ad virtutem sanē & doctrinarū studia
 incumbendū est, sine quarū præsidio adminiculōq;
 in istorū quæ à me nominata iam sunt bonorū pos-
 sessionem nemo pedē est aliquando positurus. Incō-
 moda quæ recensuit iocos & cauillationes quibus
 nugata est, existima ad homines, non ad ipsas artes
 pertinere. A. Non habeo dubiū, nihil illam magnō-
 perē auditione dignum disseruisse. Te autem, mater
 opere maximo rogo, pro tua facultate & copia præ-
 stantiā, fructus, suauitatēq; studiorum explanes:
 abs te enim verissimā certissimāq; dici putabo, &
 animam relinquam citiūs, quā tua castra deseram.
 S. Nauo tibi hanc operam fili, tēq; iam desperatio-
 ne illa exemptū, qua initio cōsistebat, auersumq;
 ab illa vitæ ratione, quā loquacula mulier insipien-
 tissimē suadere nitebatur, mirum in modum vehe-
 menterque gaudeo. A. Demonstrasti perspicuē mi-
 serias aulicorum hominum, & tanquam in tabella
 spectandas exhibuisti, grauique me huius volunta-
 riæ seruitutis odio incendiisti: quamobrē me quidē
 certē non inescabit hamus ille, nec aureis istis cō-
 pedibus vnquam astringar. S. In terris nihi sane est
 admirabile atque magnum præter hominem, quem
 nonnulli terrestrem, mortalemq; Deum nominare
 voluerunt. At in ipso homine nihil eximium præter
 animū;

animum : in quo ipſo rurfum nihil magnum *tio mili-*
 virtutem & ſcientiam. Porro vnus ille mundus *t milites*
 conſtitutor ſcientiarum ſemina, cupiditatēque
 cognoscendi mortalibus ingenerauit : quidquid
 autem ab illo largifluo, perennique bonorum ſon-
 te promanat, hoc iuſtum honeſtūque confiteri
 mos pius ac bonus eſt. Iam ſi non fruſtra inſeuit, ad-
 hibenda eſt cultura, qua adoleſcant illa ſemina, fru-
 ctusque pariant innumerabiles. Ecquid ita eſt fili?
 A. Eſt verò haud aliter ac loqueris marer. S. Quid
 verò æquè decens hominem reperiatur, quàm in-
 dagando & quotidie aliquid cognoscendo addi-
 ſcendoque conſeſſum à natura viuendi ſpatium de-
 currere? cum enim in eo nihil ſit ratione præſtabi-
 lius atq; diuinius, certè nulla erit rationis func-
 tiōe nobilior, illa autem eſt intelligere, quo vno mēs
 alitur. Propria hæc, inquam, rationis eſt actio, vt na-
 ratus piſcium, volatus auium, curſus equorum, ſauit-
 tia belluarum. Vnde animorum veſtrorum origo in
 terris nulla apparet, quoniam cœleſtis eſt. Iſtoque
 modo ad diuinam ſimilitudinem peruenitur: ſiqui-
 dem Deus alio modo ab hominibus non intelligi-
 tur, niſi mens ſoluta quædam ac libera, ſegregata ab
 omni concretione mortali, omnia ſentiens, omnia
 mouens. Hebetes autem, indociles, & intelligentia
 parum valentes, non magis ſecundum naturā, quàm
 prodigioſa corpora & monſtra videntur naſci. A-
 pud omnes nationes atque populos eruditis ac ſa-
 pientibus viris ſummus ſemper tributus eſt honos,
 ampliſſimāque decreta præmia, philoſophis, orato-
 ribus, poëtis, medicis, Mathematicis, Iureconſultis.
 A. Et quidem non immerentibus. S. Suſpice hunc
 ducem ac moderatorem temporum ſolem, aſſidua
 vertigine

vertigine cœlum obeuntem, suâque clarissima luce
perfundentem & collustrantem omnia. A. Suspicio.
S. Nōne is omnium quicumque oculorum sensu
orbati non sunt lux est, per quam res singulas in-
tuentur? A. Est sanè. S. Sic prorsus omnibus quibus
cœlesti beneficio concessa est ratio, tanquam ocu-
lus, lumen, dux & ornamentum est vir sapientiæ
compos. Atque illi demum dicendi sunt viuere, &
memoriam sui quàm maximè longam efficere, qui-
bus vel in senectute aspirare ad sapientiam licuit;
reliquorum vita somno est quàm simillima, in quo
vanæ imagines inanésque rerum species deludere
animos consueuerunt; nec est animal in terris pul-
chrius homine literis tincto, atque adeò infecto. E-
ruditorum vitam exemplar quoddam dixerim il-
lius beatissimi status, in quo aurea ætate homines
erant victuri: fuisset quippe tum vita non aliud quàm
iucundissima quædam schola, in quâ de rebus di-
uinis, de natura rerum, de æternitate animorum, de
motibus Cœlestibus, de quibuscunque vitæ officiis
de pulcherrimis demum quæstionibus quàm fre-
quentissimè disputaretur. Duæ item res sunt quibus
nihil habet natura humana constantius, nihil me-
lius, nihil clarius, nihil maius; veritas & iustitia, di-
uitiarum enim, formæ reliquarumque rerum glo-
ria fragilis, caduca, & exigua est. Harum porro in-
quisitio explicatióque scholis est commendata. Et
quanquam in templis, aulis & foro veritatem atq;
iustitiam regnare oportet, earum tamen notitia è
scholis petitur. Splendor generis & familiæ bonum
quoddam est à maioribus acceptum. Diuitiarum
possessio fortunæ dominationi subiecta est. Honor
res instabilis. Forma haud longi temporis. Sani-

tas quoque facile corrumpitur. Etiam robur senectus & morbus auferunt. Et Elephantis, Tauris ac Leonibus validiores quàm homini vires concessæ sunt. Bonorum itaque omnium sola doctrina cœleste quiddam & immortale est, nulli periculo, casibus nullis, nulli temporum varietati obnoxium. A. Admirabilia hæc, quæ quæ in pectus meum sensusque intimos quàm suavisimè influunt. S. Quid dicam de fructibus? si in animum idoneum tanquàm in pingue, ac sua natura fertile solum disciplinarum isti satus inciderint, non poterunt non fecundas ac lætas efferre segetes. An non memorabilis sapientiæ fructus hic tibi videtur, quòd Reges & Principes viris doctis amicitia suæ fores cupidissimè patefecerunt semper, & singulari eos liberalitate benevolentiaque prosecuti sunt, seque illis instituendos tradere voluerunt? Pericles qui annis quadraginta Atheniensium Rempub. administravit, ab Anaxagora Clazomenio fertur institutus. Timotheum Cononis filium Isocrates, Epaminondam Lysis Pythagoræus, Alexandrum Magnum Aristoteles, Agesilaum Xenophon, Dionem Plato erudierunt. Solonis colloctionibus summoperè tenebatur Cræsus, cum Dionysio Plato & Aristippus familiariter vixerūt, cum Alexandro Callisthenes, alij demum cum aliis. Inter sapientes autem non postremas poëtæ occupant, è quibus charum fuisse constat Ælchylum & Simonidem Hieroni, Euripidem Archelao, Scipionibus & Catoni maiori Ennium, Lælio sapienti Lucilium, Memmio Lucretiū, Mæcenati & Augusto Imperatori Virgilium & Horatium: omitto alios, quos memorandi magna mihi esset copia. Ac tametsi opes docti non sitiunt,

fit

fit tamen vt eas assequantur. Non vixit pauper ac tenuis Aristoteles, non Demosthenes, non Gorgias, non Isocrates, non Virgilius. A. Ducēta quinquaginta millia coronatorum acquisisse per amicos scribitur hic postremus. S. Et hic idem aliquādo panes in mercedis loco accipiebat ab Augusto. A. Legi historiam. S. Censen' quidquam vtilius, quā rectē viuere? A. Nihil. S. Atqui Philosophia omnem virtutis, officij, benēque & innocenter viuendi disciplinam continet, omnium bene factorū benēque dictorum mater. Quid quæris? Eloquentia hominum fraus ad perniciem, integritas ad salutem vocatur. Iurisprudentia quid æquum, quid iniquum sit decernit. Poētæ aut prodesse volunt aut delectare: aut simul & iucunda & idonea dicere vitæ. Mathematicarum doctrinarum terra marique multis rebus ac temporibus creber est vsus. Eruditio iuuenibus donat sobrietatem, senibus affert solatium, pauperibus conciliat opes, diuitibus eximiū decus. Vno verbo, quidquid cernitur inter mortales humanitatis, moderationis, prudentiæ, virtutis, ac sapientiæ, totum è literarum purissimis sanctissimisque fontibus profluxit. A. Sic me ad assentiendum commouet oratio tua, vt hætenus æquē nulla. S. De voluptate literarum dicendum restat. A. Eam partem percupidè exspecto. S. Incredibile memoratu est, quanta ea & quā multiplex sit: quam augent conuentus illi scholastici, vbi in omnium artium varietate versati Doctores consuli, interrogari, audiri que possunt. Natura simili delectatur: at in gymnasiis multos quisque sui similes, hoc est, iisdē artibus initiatos atq; consecratos inuenit. A. semetipso in rebus aduersis solatiū petere vir

doctus potest: obliuiscitur etiam calamitatum suarum, & aberrat à molestiis eruditis cogitationibus intentus semper animus. M. Tullius filia mortua per literas doctissimis suauissimisque allocutionibus dolorem sibi suum leuauit. Fecit hoc idem in exilio Ouidius, fecit Boëthius. Quanta autem iucunditatis putas, cum tot excellentissimis veteris memoriae hominibus colloqui, & eos quasi hospitio excipere? cum Homero, Platone, Cicerone, Plutarcho, Herodoto, Thucydide, Liuiio, Sallustio, Cæsare, Euclide, Virgilio, Terentio? velut in imagine ipsorum sensa, ingenia, sapientiam perspicere, superioribus, & vetustissimis illis sæculis videri interfuisse, totum mundum, omnemque antiquitatem animo circumferre? Si etiam agresti parua leuissimeque notitia delectationem dat; quantoperè hominem eruditum infinitæ rerum pulcherrimarum maximarumque cognitiones delectabunt? Mira voluptas è fidium, tiliarum atque vocum cantibus hauritur, veruntamen illa continuò euanescit: literarum est stabilis ac permanens: quæ interdum mentem humanam ita velut captiuam & oppressam detinet, ut nec oculi, nec aures, nec gustatus suum faciant officium. Atque hæ res quas hætenus audisti, in causa fuerunt, ut tam indefessos assiduosque labores in cumulata eruditione sibi pariunda multi susciperent, totque regiones tam distantibus locis, tam diuerso sub cælo positas peragrarent. Plato & Pythagoras in Ægyptum, ille etiam in Italiam cōtendit, Anacharsis Schytha Athenas venit, Apollonius ad Indos est profectus. Carneadi idem philosophandi qui viuendi finis fuit. Demosthenes Thucydidem octies sua manu descripsit; de cuius vigiliis & studiis

diis multa passim narrantur. Sophocles cum propè centesimum ætatis annum attigisset, sub ipsam mortem fabulam præclarissimam Oedipum Coloneum diuulgauit. Horum aliorumque exempla studiosè imitaberis, & in eo, quod tam necessarium, tam fructuosum iucundumque intellexisti consecretando, nullam neque corporis neque animi defatigationem contentionemue recusabis. A. Abducas me tecum licebit, tuisque diuinissimis præceptis instituire pergas. Nihil me iam præter vnā te potest recreare, in te mihi sunt omnia, tibi immensas & habeo & ago gratias, cuius prudentissima splendidissimāque disputatione mens mea collustrata liquidissimam veritatem intuetur: tibi omnia mea quā commendatissima esse cupio; ad tuum arbitratum imperiumque me totum conuerto. S. Saluus es, si istam animi firmitudinem obtines. Serua tibi perpetuam patronam & adiutricem me, atque hanc inuentam inueni.

ANNOTATIONES.

NEC AVREIS ISTIS COMPEDEBVS)
 Diogenes Aristippum Philosophum in aula regia degentem aureis compedibus teneri dicebat, ne exire posset, captum videlicet delicata illa & splendida vita Principū. Est tamen stulti, ut ait Seneca, suis delectari compedibus, tametsi aureis. Lege prouerb. Aurea compedes. Item de miseris Curialium Aneam Syluium, aliosq; complures auctores cum eodem coniunctos, de vita aulica & priuata. CVPIDITATEMQUE COGNOSCENDI)
 Cicer. 5. de finib. Tantus igitur innatus est in omnibus

cognitionis amor & scientia, ut nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento mutata rapiatur. Videmusne ut pueri ne verberibus quidem è contemplandis rebus, perquirendisq; deterreantur? ut aliis narrare gestiant? ut pompa, ludis, atq; eiusmodi spectaculis teneantur, ob eamq; rem vel famem, & sitim perferant? VNA SCIENTIA LIBERALIS ALTERI) Quid poterunt sine Grammatica reliqua omnes? quandoquidem illa velut ianua & clavis est aliarum. Quid sine Dialecticis & Rhetorica & Iuris civilis prudentia, & rursum cetera omnes? siquidem instrumentum sciendi est. Quid sine Mathematicis Philosophia? quid sine Philosophia vel Medicina, vel Theologia? Quid sine leuioribus seu humanioribus literis ille interiores & recondita? Quid rursum sine illis ista? Ac putarunt quidam ob hanc causam dictas esse Musas quasi $\mu\upsilon\sigma\epsilon\varsigma$ & $\theta\epsilon\omicron\alpha\varsigma$, quod sunt, seu esse debent simul NIHIL SIT RATIONE PRÆSTABILIVS) Id in quoque optimum est, cui nascitur, quo censetur. In homine optimum quid est? Ratio: Hac antecedit animalia, Deum sequitur. Ratio ergo perfecta proprium hominis bonum est: cetera illi cum animalibus satisq; communia sunt. Valet? & Leones. Formosus est? & Pavones. Velox est? & equi. Non dico, in his omnibus vincitur. Non quero quid in se maximum habeat, sed quid suum. Corpus habet? & arbores: Habet impetum & motum voluntarium? & bestie, & vermes: Habet vocem? sed quanto clariorem canes, acutiorem aquila, grauiorem tauri, dulciorem mobilioremq; lusciniæ? Quid in homine proprium? Ratio. Hac recta & consummata felicitatem hominis impleuit. Seneca epist. 76. HUNC DVCEM AC MODERATOREM TEMPORVM SOLEM) Adscribamus locum Plinij ex cap. 6. lib. 2. quo hunc principem ac moderatorem luminum reliquorum, mentem ac temperationem

tionem mundi eximie collaudauit. Eorum (siderum errantium) medius Sol fertur, amplissima magnitudine ac potestate: nec temporum modò terrarumq̃, sed siderum etiam ipsorum, cœliq̃, rector. Hunc mundi esse totius animum, ac planius mentem: hunc principale naturæ regimen ac numen credere decet opera eius astimantes. Hic lucem rebus ministrat, aufertq̃, tenebras: hic reliqua sidera occultat: hic vices temporum, annumq̃, semper renascentem ex vsu naturæ temperat: hic Cœli tristitiam discutit, atque etiam humani nubila animi serenat: hic suum lumen ceteris quoque sideribus sœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, vt principi literarum Homero placuisse in vno eo video. Arnob. lib. 1. Siderum sol princeps, cuius omnia luce vestiuntur atque animantur, fons rerum, sator seculorum ac temporum. Vide multa apud Macrob. cap. 20. lib. 1. in som. Scip. DICENDI SVNT VI-
VERE) Otiosi à dormientibus atq̃, adeò à mortuis perparum differunt. Qui autem verè, & vtiliter sint occupati, atque ideo etiam verè vigilantes viuente sq̃, ostendit Seneca de breuit. vitæ cap. 14. in extremo, & sequenti. H O-
MINE LITERIS TINCTO, ATQVE
ADEO INFECTO) Cic. 2 de Orat. Sit enim mihi tinctus literis, audierit aliquid, legerit, ista ipsa præcepta acceperit, &c. Vbi Budæus Commentar. lingua Græca, arbitrat^r Tullium exprimere voluisse *διπορωμένος*, quod valet bene tinctus, seu imbutus, ita vt deleri tinctura, aut elui non possit. Ac de purpura propriè, de aliis omnibus quæ colorem habent metaphora dici affirmat Suidas. Victor. lib. 10. c. 18. aliter sentit, Ciceronem in promptu summamq̃, tantum cute aspersum ac coloratum significasse, id declarari verbis sequentibus, legerit aliquid, audierit, &c. lege reliqua apud eundem. A SEMETIPSO IN REBUS ADVERSAIS)
Hoc fecerūt, qui in hoc ipso dialogo nominantur Cic. & alij.

Et testatur id de se pluribus locis Cicero, sibi literas suas esse in rebus incommotis leuamento ac solatio. Quod si a-
 nario in aduersa quapiam fortuna dulcis est pecunia in ar-
 ca recondita, ambitioso suus honor, voluptario sua Venus:
 cur sapientem non delectet sua sapientia? SESE PER
 LITERAS) Epist. 9. lib. 12. ad Att. ipse me per literas con-
 solatus sum, quem librum ad te mittam. In Bruto, hanc
 scientiam Varro pluribus, & illustrioribus literis explica-
 uit. In eodem, librum Attici, quem dicit sibi solatio fuisse,
 vocat literas. Omnino vox littera, frequenter Cicer. libros,
 orationes & monumenta significat. SVAVISSIMIS-
 QVE ALLOCUTIONIBVS) Alloqui quempiam
 dicebatur, qui ad eum morientem accedebat, verbisq³ dolo-
 rem illius minuebat, vt Græcis $\omega\alpha\alpha\mu\theta\epsilon\iota\delta\iota$ & $\omega\alpha\pi\gamma\omicron\phi\epsilon\upsilon$. Varro lib. 6. de ling. Latina. Hinc allocutum ire mu-
 lieres aiunt, cum eunt ad aliquam locutum consolandi
 causa. Sic allocutio pro consolatione, vt $\omega\alpha\alpha\mu\theta\iota\alpha$, $\omega\alpha\eta\gamma\omicron\epsilon\iota\alpha$. In quam notionem cepit hoc verbum Sueton. in Ti-
 berio. cap. 23. Catull.

Quem tu, quod minimum facillimūque est,
 Quā solatus es allocutione?

Seneca Troade. Alios parentes alloqui in luctu decet, Tibi
 gratulandum est. Sic alloquium $\omega\alpha\alpha\mu\theta\iota\omicron\pi$. Horat. Illic
 omne malum vino cantuq³ leuato Deformis agrimonie
 dulcibus alloquiis. Victor. lib. 8. cap. 23. Muret. lib. 2. cap. 4.
 IN EXILIO OVIDIUS) Sic ipsemet de se ac
 studio suo Trist. 4. eleg. 1. Scribit item Plutarch. in conso-
 lat. ad Apollon. de Antimacho poëta. Cui cum mortua es-
 set vxor Lyde, quam eximie diligebat, elegiam, qua semet
 consolaretur composuit, quam Lyden nominauit, enumera-
 tisq³ heroicis calamitatibus & infortuniis, malis alienis a-
 gritudinem sibi minuit. VT NEC OCULI,
 NEC AVRES) Cicer. 5. de finib. Quid verò, qui inge-
 nuus

nus studiis atque artibus delectantur, nōne videmus eos
 nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem? om-
 niāq; perpeti, ipsa cognitione & scientia captos? & cum
 maximis curis & laboribus compensare eam quam ex dis-
 cendo capiunt, voluptatem? Lege totam paginam, multis e-
 nim ostenditur, quomodo ad sese totos conuertat homi-
 nes, & mirabiliter pascat scientiarum iucunditas. P L A-
 T O E T P Y T H A G O R A S I N Æ G Y P-
 T V M) De Philosophorum peregrinationibus Cicerv. lib.
 5. de finib. in hunc modum: Cur Plato Ægyptum peragra-
 uit; vt à sacerdotibus barbaris numeros & cœlestia acci-
 peret? Cur post Socratem ad Architam? Cur ad ceteros Py-
 thagoreos, Echecratem Timaum, Acrionem Locros, vt cum
 Socratem expressisset, adiungeret Pythagoream discipli-
 nam, eaq; quæ Socrates repudiabat addisceret? Cur ipse
 Pythagoras & Ægyptum lustrauit, & Persarum magos
 adiit? Cur tantas regiones barbarorum pedibus obiit, tot
 maria transmisit? Cur eadem Democritus, &c. In eodem.
 Quid de Pythagora? quid de Platone aut Democrito lo-
 quar? à quibus propter discendi cupiditatem vltimas terras
 videmus esse peragratas.

P R O G Y M N A S M A

O C T O G E S I M V M O C T A V V M.

Studia politioris Humanitatis.

V E R A N N I V S, M V S Æ V S. Magistri.

E R A N N I V S. Frequens excussi atq; pon-
 deraui acutissimam illam præclarissimā-
 que, & perpaucis notam M. Tulij senten-
 tiam de Doctoribus, qua nihil verius dici

Y 5 potuisse

potuisse confirmo: Vt quisque ingeniosissimus est, inquit, ita laboriosissimè docet; quod enim ipse celeriter didicit, id cum alij tardius arripiunt, cruciatur. M. Nondū perspicio quorsum collimes. V. Atqui nihil facilius. M. Ast ego Dauus sum, non Oedipus. V. Ingenium ego mihi quidem summum nō arrogo, mediocre & infra summum detrahi ferrem paulo ægrius. M. Esto. V. Sed quanquam ingeniosissimus haud numer, hoc tamen narro tibi, me docere laboriosius, id est, cum video quæ à me dicuntur arripi tardius à multis, cruciari vehementius. M. Et mihi bilem commouent, quos ita de iisdem rebus cogor docere in dies, velut si eandem incudem perpetuò continenterque tunderem. Qui, etsi meo iudicio tam sapiens minimè sum, quam fuit is, qui oraculo Delphico mortalium sapientissimus est renuntiatus at stultitia certè quidem carere me confido, quæ quidem consensu omnium philosophorū maius est malum, quam si omnia mala & fortunæ & corporis ex altera parte ponantur. Ita Cic. in 3. de Nat. deor. scripsit. V. Simili fortuna vtimur; tuorum plerique sunt hebetes, meorum pauci ingeniosi ac dociles. Proinde ex sententia Philosophi nescio cuius, non iniustè magnam mercedem exegerimus ab vtrisque; ab ingeniosis quidem, quòd multa discunt; ab obtusis, quòd multum molestiarum exhibent. Veruntamen communis hæc ludimagistrorum calamitas: communia autem toleranter patienda sunt. Ingenium dare sibi nemo potest, sedulitatem & industriam potest quilibet. Quibus de rebus ante meridiem disputasti in gymnasio? M. De illustribus. V. Sic reor equidem. De bello Troano (quæ est materia in ore nostro frequentissima)

aut

aut de historia, aut de poësi fortasse. M. De nullo istorum. V. Quid suspendis me? quin rem dicis? M. Quoniam iuuentuti trado literas humaniores, & hac voce nihil contritius, cum tamen eius ratio & subiecta vis nec à Doctioribus nonnullis intelligatur, de studiis Humanitatis paratus meditatulq; differui. V. Prudenter fecisti. Non multi abierunt dies, cum idem inter meos argumentum tractaui. M. Munere singulari abs te ornatum me putabo, si disputationis tuæ summam quandam, ipsaque capita recensueris. V. Faciam id ego, si tu priore loco sententiarum tuarum conscium me feceris. M. Primò triplicem humanitatis significatum statui; post id causas attuli tres, ob quas hæc liberalissima studia isto nomine afficerentur. V. Quid tertio loco ostendisti? quanquam id opinione præcipio. M. Quàm latè paterent, quas artium facultates ambitu suo includerent. Postremò de iucunditate, vtilitate, dignitate eorundem verba feci, & adolescentes ad ea toto pectore complectenda excolendâque inflammaui. V. Debitum tenuisti ordinem, via & ratione processit oratio. Ceterum animi & memoriæ causâ rerum propositarum summam mutuo sermone iteremus. Et sicut nautis de re nautica, de ventis ac tempestatibus, agricolis de seminibus & frugibus, militibus de bello & armis audire & colloqui cum voluptate moest, ita nos de communi professione nostra, deque suauissimis studiis, in quibus vterque iam pridem versamur, vel sæpius in colloquium venire delectet. M. Bene iudicas. Humanitas igitur in Latina lingua idem est, quod natura hominis, quodque ad hominem pertinet, eiusque proprium est; hoc, inquam,

quam totum humanitatis nomine comprehenditur. Sic eos omnem humanitatem exuisse dicimus, qui naturæ officia contempserunt, perinde ac si homines se esse quodammodò oblitī sint. M. Tullius agens de parricidio, quod à Sexto Roscio filio commissum accusatores mentiebantur. Magna est enim vis humanitatis, inquit, multum valet communio sanguinis, reclamationis huiusmodi suspicionibus ipsa natura. Deinde humanitas est, quæ à Græcis *φιλανθρωπία* dicitur, dexteritas quædam & beneuolentia erga omnes nobiscum naturæ societate fœderatos, prorsus erga omnes homines; morum facilitas & suauitas, lenitas, placabilitas, mansuetudo. Sic Cicero scripsit difficillimam esse societatem grauitatis cum humanitate. Idem laudat nescio quem, qui summam seueritatem cum summa humanitate coniunxerit: Sequitur tertia notio, qua capitur pro eruditione & institutione in bonas artes; Græci *παιδεία* vocant. Cicero: Homo non hebes neque inexercitatus, neque communium literarum & politioris humanitatis expers. Et alibi: Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur. Testis item à Cællio adducitur. M. Varro, qui sic usus est hoc verbo, libro rerum humanarum primo. Praxiteles qui propter artificium egregium nemini est paulum modo humaniori ignotus: Humaniori; inquit, non ita ut vulgò dicitur, facili, & tractabili, & beneuolo, tametsi rudis literarum sit (hoc enim cum sententia nequaquam conueniret) sed eruditiori doctiorisque, qui Praxitelem quis fuerit, & ex libris, & ex historia cognouerit. V. Perspicuè diserteque docuisti, quæ huic vocabulo

Io notiones subiicerentur. Mea porrò opinio est, ab illa prima fluxisse alteram, & ab hac tertiam. Quia enim ad humanitatem, id est, ad naturam hominis vehementer pertinent lenitas, mansuetudo, comitas, idcirco ea communiter humanitatis nomen acceperunt. Certè homines immanuetos, agrestes, inurbanos, duros, implacabiles, vix in hominibus, sed in belluis magis numerandos arbitror. Et quoniam, qui istas, de quibus sermo à nobis susceptus est, litteras studiosè colunt, comes, faciles, tractabiles, iucundi & suaues euadunt, propterea ipsimet eruditioni, ab effectu scilicet, hoc nomen impostum mihi videtur. M. Extra controuersiam est, huius elegantissimæ doctrinæ alumnos humanitatis laude excellere. Habet enim eam vim ac potestatem, vt quamuis naturam, quoduis ingenium mitescere, mollescere, ac māsuescere cogat: & vt quisque ab ea est foelicissimus, ita est facillimus atque lenissimus. Testimonium petere possumus ab Ouidio ingenioso ac pererudito poëta duplex. Primum est.

*Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec finit esse feros.*

Alterum.

*Artibus ingenuis (quarum tibi maxima cura est)
Pectora mollescunt, asperitasq; fugit.*

Sit ergo hæc prima causa, cur hæc vox ad ingenuas artes significandas sit accommodata. Secundam video à nonnullis afferri, quòd nemo ferè nisi placibili & mansueta præditus natura, & ab omni motione feritatis aliena, possit in hanc partem studiorum placidissimam pulcherrimamq; incumbere, & eius cupiditate incendi. V. Nec isti rationi sua deest proba-

probabilitas; humanas, siue humaniores appellari literas, quando eas ferè non nisi humani, id est, lenibus à natura & mansuetis ingeniis ornati homines consecretantur. Vel igitur quia faciunt humanos, vel quia non patiuntur nisi humanos, ideo humanitatis nomen sortiuntur. M. Adiungam his tertiam ex A. Gellio, apud quem ita scriptum est: Huius enim scientiæ cura & disciplina ex vniuersis animantibus vni homini data est, idcirco Humanitas appellata est. V. Hóccine Gellius? M. Etiam. Sed quod bona cum venia tanti scriptoris liceat mihi dicere, cum neque istarum, neque aliarum artium, vt Mathematicæ, Medicinæ, Iurisprudentiæ, Philosophiæ, Theologiæ participes sint aliæ animantes præter hominem, si quid hæc ratio valeret, eadem ille quoque quas recensui disciplinas, Humanitatis nomen ferrent. V. Rectè argumentationem concludis: non placet hæc vltima caussa. Quibus autem finibus, quibus terminis Humanitatem circundas ac circumscribis? M. Grammaticis (quo nomine duarum linguarum, Græcæ, videlicet ac Latinæ acerrimum & admodum latè patens studium intelligo) poëticis, oratoriis, historia siue antiquitatis notitia, Dialecticis, & morum Philosophia. Non quidem his solis, sed his potissimum. V. Multa hæc, imò infinita complectuntur. M. Nec solum vniuersa, sed singula: quod nôrunt optimè, qui longius discendo progressi sunt. V. Peruenimus ad disputationis tuæ quartum caput, quo istorum laudes celebraſti. Si otium superest, quaeso, strictim quædam repete: non enim te audiēdo fatigari possum. Quid enim agam nunc aliud? aut in quo utilius hunc diem possum consumere? M. De laudibus harum

harum literarum puto abs te orationem habitam. Quare tu mihi exponas licet quibus argumentis earum dignitatem, suauitatem, vtilitatem ostenderis: multo enim eruditius elegantiusque id præstitisti quàm ego possim. V. Fallus animi es: vituperatoribus enim humanitatis respondi tantum. M. Eâ ipsam responsionem fuisse laudationem dico: quippe cum studia hæc nostra maximè defenduntur, & à contemptu vindicantur, tum maximè commendantur. Incipe Veranni, fac promissa, libera fidem. V. Quoniam premis & acrius instas mihi, accipe; alieno uti nihil moror. Criminationem istorum in quatuor diuisam esse partes, & quodammodo quatuor tela in nos iaci animaduerto. Hoc genus studiorum leue, inane ac nugatorium ducunt; quod qui profitentur, nequaquam graues difficilesque labores suscipiant. Ex eo deinde haud ita admirabiles vtilitates ad Rempub. peruenire censent, cum eius doctores interiore & singulari eruditione præditi non videantur. M. Probè rem percepi, & quatuor illa, de quibus dixisti, capita accusationis planè video. Aciem igitur tuam contra sic instruxisti, ut munus nostrum & grauissimum, & multis difficultatibus plenum esse, nosque & commodare plurimum ciuitatibus, & partes nostras sine variis multisque literis tueri neutiquam posse demonstrares. V. Hæc ipsa docui Musæ. M. Potuitne ergo magis collaudari Humanitas? V. Potuit ab alio me disertiore & doctiore. Tamen cum hæc studia mihi famam aliquam celebritatemque in hac vrbe peperissent, decere existimaui, ut ipsis vicissim pro virili mea aliquid splendoris conciliarem. M. Iure. V. Valde ad nos deformandos mouet aduersarios,

uersarios, quòd non ita præmiis & honoribus
maçtari conspiciunt in hisce studiis, vt in medicina
& iure ciuili sese collocantes; quæ quidem hoc tẽ-
pore sunt artes duæ quæstuosissimæ. Nullis in ne-
gotiis deliberationibusque arduis consilium no-
strum postulatur, non componimus ciuium con-
trouersias, non agimus causas, nemini salutem da-
mus. Proinde nos arbitrantur tantum versari in fig-
mentis poëticis, quibus auditorum nostrorum ani-
mos hilaremus, & in aliquot faciendæ ornandæq;
orationis præceptiunculis operam cõsumere: quæ-
rere quæ fuerit mater Hecubæ, quid cantent Sire-
nes, quot remiges Vlysses habuerit; Æneas è naui
egrediens, vtro pede Italiam tetigerit prius: Ana-
creon vinosior an libidiniosior, Homerus an He-
fiodus antiquior fuerit. Hanc esse eruditionem no-
stram; quæ neque si adsit, vllum emolumentum, ne-
que si absit, vllum detrimētum communi generet:
Dialecticen, Physicen, Philosophiam moralē ma-
ximas vtilitates parere aiunt, idq; ipsum verbis do-
cent. M. Audire gestio confutationem tuam. V. E-
tiam si assentiremur hoc vobis, inquam, nihil nos
nisi poëticas fabulas, & orationis perpoliendæ præ-
cepta tradere, non liceret tamen concludere, hanc
nostram doctrinam quiddam inane, & ad puerorū
tantummodò aures animosque demulcendos ido-
neum esse, nec vllum artibus nostris cum Philoso-
phia commercium intercedere. Non sunt enim o-
tiosorum hominum commenta duntaxat istæ poë-
tarum fabulæ, vt vos calumniamini: quin tanquam
integumēta omnem liberalibus ingeniis decoram
cognitionem, sapiētiamque omnem complectun-
tur. Nunquàmne illud Maximi Tirij legistis? Quid
aliud

aliud est Poëtica, inquit, quàm Philosophia, tempore quidem vetusta, compositione metrica, sententiis mythologica, ac fabularum inuolucro tecta? Plato & Aristoteles quàm studiosè Homerum legerunt? quàm sæpe eius testimoniis ad res suas confirmandas vsi sunt? ipse Plato poëtas modo sapientiæ patres ac duces, modo Deorum interpretes, modo Deorum filios appellat. Cum igitur poëtas interpretamur, sementem quodammodò virtutis atque doctrinæ facimus. Cum autem quo pacto aptè, distinctè, ornatè, copiosè, planèque oratoriè loquendum sit præcipimus, ea docemus, quæ semper in omni libera ciuitate, beneq; instituta, & optimis temperata legibus Repub. plurimùm valuerunt. Quis ignorat vim eloquentiæ, quantumq; ipsi à sapientibus semper tributū sit? legite quæ à Crafso in 1. & ab Antonio in 2. de Oratore grauissimè sapientissimèque dicuntur, & à nobis eius facultatis artificium petendum intelligite. Quod si hæc duò tantum tractaremus, & hoc solum à nobis postularetur, tamen nec leuibus in rebus industriam nostram exerceri, nec parum nos prodesse hominū societati iure affirmaremus. Nunc attendite paulisper, quantum opinione vestra aberretis, & quanto perè fallat vos sententia. Nulla est ars ingenuo apta homini, cuius non aliqua cognitione imbutum esse oporteat eum, qui cum laude hoc munus velit administrare. Alij eos voluunt & tractant scriptores, quorum vno aliquo genere disputatio continetur. In libris quippe Dialecticorum, physicorum, medicorum, Iurisconsultorum haud ferè inuenias, cuius intelligentiam non ex illis ipsis, de quibus inscripti conscriptique sunt artibus petere

queas. Nobis ij sunt explicandi libri, qui cùm à viris omni scientia instructissimis confecti sint, ipsi quoque innumerabiles locos ex omni disciplina depromptos habent. Cæteri si vnam illam artem tenent quam docent, aliarum sint omnino imperiti, atque rudes, existimantur tamen munus suum præstare posse; nec medico vitio datum est nescire leges, aut iurisperito ignorare medicinam, aut Astrorum rationem: nos vni sumus, quibus omnis illa artium magnarum liberaliumque varietas non pertractanda quidem ac pernoscenda penitus, sed degustanda certè & delibanda est necessariò. Itote nunc, nullamque eximiam in Humanitatis doctoribus scientiam inesse blaterate. Pergite iam in odium contemptumque nos trahere, vt qui nullo commodo simus Reipub. qui nullos labores perferamus, qui que nugas tantum venditemus. Fateor me breuem fuisse. Atque hoc ideo, quod non desunt, qui de hoc argumento vos plura & melius doceant. Hæc Musæ, capita sunt defensionis meæ. M. Nisi me domum reuocarent negotia, pluribus totum agerem; nascetur alia occasio. Vale, V. Mi Musæ, tu quoque.

ANNOTATIONES.

STVDIA POLITIORIS HVMANITATIS) Cic. vocat artes, quæ ad humanitatem pertinent. Præterea, artes, quibus puerilis ætas ad humanitatem informari solet. Item politio rem humanitatem, & virum humanitate politum. Docti sæpenumero studia humanitatis, liberalia, optimarum artium studia, liberalem, ingenuam doctrinam, artes ingenuas appellant. DAVVS SVM,
NON

NON OEDIPVS) Ita seruus apud Teren. in And. cū senex obscurius, & quasi ænigmata loqui videretur, vt proinde opus esset aliquo Oedipo. Notum est ænigma apud Thebas à Sphinge propositum de eo quod manē quatuor pedibus incederet, meridie duobus, vesp̄ri tribus. quod quidem Oedipus dissoluit. Plaut. Pænulo.

Nam isti quidem hercle orationi Oedipo
Coniectore opus est, qui Sphingi interpres fuit.

S V M M A M Q V A N D A M) ἀνακεφαλαιῶς Græcis est breuiter, summam, rem in summa quadam repetere, capitulatim, seu per capita iterare ante dicta. In scientia numerorū est in summam colligere ac redigere. ἀνακεφαλαιώσεως est summaria repetitio. Sic potius dicam, quān recapitulatio, & sæpe vtar libentius duabus aut tribus vocibus aut Latinis, aut latinioribus, quā vna inquinata, & veteribus inaudita: modo obscurus ne fiam. Nam si quid ego iudico, præstat barbarè loqui, quā obscure loqui. Obscuritas autem aliquando dicentis, aliquando audientis culpa contingit. A D D E Q V O D I N G E N V A S) Cic. ad Q. F. lib. I. epist. I. Cuius natura talis est, ne etiam sine doctrina videatur moderata esse potuisse: ea autem adhibita doctrina est, quæ vel vitiosissimam naturam excolere possit. Similis sententia extat apud Plat. in extremo tertio de Repub. Q V O D N O N D E S V N T) Agminis nostri duces & Imperatores, Victoriū, Mareti, Sigonij, Amasæi, quod sciam, de studiis Humanitatis luculentissimas orationes reliquerunt, quæ cūlumniatoribus ora obstruere, & ad funem reducendam eos cogere poterunt. Nos è Mureto
quadam saluatim
decerpsimus.

* *

PROGYMNASMA

OCTOGESIMVMNONVM.

M. Tullius Cicero.

CHRYSOSTOMVS, GLAPHYRVS.

CHRYSOSTOMVS. Nunquam tam manè,
neque tam serò te conuenio, Glaphyre,
quin legentem aliquid, affixúmque librò
offendam: vt tibi illud Plinij penitus in
animo infedisse videatur. Omne tempus perire sibi
dicebat; quod studiis non impenderet. Cum autem
ex te percunctor, quid auctoris euoluas, rarò alium
præter M. Tullium nominare soles, cuius modò e-
pistolas, modò τεχνικά, seu præcepta oratoria, mo-
do orationes, modo φιλοσοφύμνα manu tenes. Fa-
cere nequeo quin te mirer. G. Cur mirare? C. Nam
cum impedio non modico bibliothecam tibi con-
struxeris, possideasque scriptores & eruditione præ-
cipuos, & elegantia non contemnendos, eosq; pro-
pè innumeros, quid est quod vni huic tam fixè per-
tinaciterque inhæres, vt ab eo diuelli non possis?
Crantor philosophus de poëtis exosculabatur Ho-
merum & Euripidem: hic tibi vnus præ omnibus in
amore ac deliciis est. G. Nicostratus pictor Zeu-
xielis Helenam cum admiraretur, cum quidam in-
terrogauit, quid ita tam vehementer illam picturâ
suspiceret. Non interrogasses, inquit ille, si meos o-
culos habuisses. Nec tu me Cicéroni adeo deditum
mirarere, si in eo videres, quæ ego videre cœpi: si
meos, inquam oculos haberes, non me etiam ipse
interrogares. Me istuc factitare quod obiicis fateor
atque

atque etiam profiteor, & præ me fero: & quo magis facio, eo minus fecisse pœnitet; quantôque amplius & diutius hunc suauissimum saluberrimûmque cibum comedo, tanto maior me stimulat esuries, illiusque vehementiore desiderio exardesco, sumque in dolore ob eam rem grauissimo, quod diuini huius ac cœlestis ingenij monumenta, à quo tot magnarum optimarumque artium probè percepta sunt, & præclarissimis literis explicata doctrina, nec omnia ad nos peruenerunt, & quæ peruenerunt, nec integra sunt, nec adhuc satis clara & emendata; id quod eius studiosi tantum non quotidie experiuntur. Et quis tandem est *ἐκ τῶν φιλολόγων* qui non vnū saltem alterumue locum emaculet, corrigat, sanet, illustret, declaret, castiget, restituat, purget, defendat? his enim verbis idemque valentibus multis in ista re vtuntur. C. Hæc tria, primum potissimè cum T. Liuiò, Varrone, poëtis, plurimisque non spernendis scriptoribus antiquis, tum Latinis, tum Græcis ipsi cômune est: quorû labores & vigilas aut edax tempus, inuidiosaq; verustas nobis abstulit, aut barbarorû Italiam & Græciam depopulantium furor & immanitas deperdidit. Deum immortalem quas gazas? plus quàm Pactoli opes, plus quam talenta Pelopis. Ac si tantis copiis fortunisque indignissimè spoliati, nihilominus tam exaggeratas adhuc eruditionum diuitias retinemus, qualis quantaque extitisset nostra fœlicitas, si tot librorû lectissimorum millia seruata fuissent? Veruntamen tu reliquorum auctorum vicem parum sollicitus, vnus casum iacturamque inprimis dolenter pateris & lamentaris, cuius amore percussus es supra omnes. G. Equidem Ciceronis vnus, qui mihi est pro

centum millibus, amore percussus sum, vt dicis. Iam si amare, ex quo amicitia nomen ductum est, nihil est aliud, vt hic idē docuit 2. de Finib. nisi vel le bonis aliquem affici quam plurimis, etiam si ad se ex iis nihil redeat, nōne mihi optandum medullitus, vt extent de Rep. de consolatione, de temporibus suis, Hortensius, ceterique libri Latinae linguae & eloquentiae Romanae parentis, omni doctrina elegantiaque refertissimi? vt quanquam ubique terrarum iampridem adeptus est amplissimam, tamen longē ampliorem adhuc laudis & glorię celebritatem adipiscatur. C. Peruellem ego quoque extarent tam praestantis ingenij, tamque sapientis & clari hominis opuscula reliqua: sed ea aut nostrā, aut posteritatis memoriam aliquando visuram, cum hactenus tanto interuallo temporis prolata non sint, desperandum opinor. Hic ego immortales gratias habendas illi statuo, qui abhinc septēnium Consolationem, aureolum profectō libellum ē tenebris vetustatis in lucem eduxit, & desiderationem tot amissorum librorum vnus inuentione quoquo modo leniuit. G. Ha ha ha: simplicitatem spectate huius mei Chrysostomi. C. Ride & deride vt lubet, me de sententia non detrudes. G. Quid? tu illum commentariolum ē Ciceronis officina processisse? quid? tu illius ingenij extra omnem ingenij aleam positi, tu facundiae literarūque parentis foetum esse credis? C. Quidni credam? ita praedicāt. G. Ita praedicant? o inscitiam, o imprudentiam. Quis inuenit? vbi inuentus est? qua occasione? quo modo? quo anno? cur nullae lacunae? cur nihil vsquam imperfectum? cur nullam cariem? cur blattas ac tineas nusquam sensit? vsque adeōne oleo cedrino

cedrino illum perunxerant? omnia plena, integra, nihil mutilum, nihil situ exesum, nulla litera fugiens, omnia expeditissima, quasi tum primum scriptus esset, cum est repertus. C. Mouerunt me principio ista quæ opponis, & mirabar sine vlla præfatione, sine emendatione, sine vlla annotatione tot annorum centuriis sepultum proferri librū. Ast omnem postea scrupulum Caroli Sigonij hominis in antiquitate perscrutanda diligentissimi, & eloquentissimi orationes duæ mihi exemerūt, quibus eum & à Cicerone confectum, & partum suo parente dignum esse demonstrauit. G. Errorem haud leuem in extrema senectute obiectum Sigonio, & Consolationem istam esse supposititiam, ex frustulis per totum Ciceronem è Germana illa consolatione dispersis contextam, imò ex primo Tusculana magnam partem descriptam, inflatam nimis & grādiloquam, suauitatis, & diuinæ illius dulcedinis, qua pollet in consolando tenera mollique natura præditus M. Tullius, prorsus expertem, & aliis præterea vitiis laborantem complures postea eruditi homines minimè dubiis rationibus conuicerunt. Sed me reprimam, nec vagabor in hac opinione refutanda longius. Nam ut est apud Arnobium; aiunt sana sentientes, contradicere rebus stultis stultitiæ esse maioris. C. Quando tu isti libello non temerè, sed ad probandum firmis argumentis complexionibusque confisus, quod animaduerto, tanquam ementito hæredi, & impostori, Ciceronianæ dignitatis nobilitatisque patrimonium negas; cur ego asseram? aut cur eius patrocinium suscipiam, si eum Sigonius, (qui vir?) defendere, siue ut dicam rectius,

cooptare in familiam Tullianam toto, vt aiunt, corpore neruisque omnibus connisus non potuit? Tuum porro iudicium in complectendo, & in oculis atque in sinu semper gestando Tullio nequaquam reprehenderim: velim nihilominus ad meam vtilitatem eiusdem iudicij tui amorisque tam inflammati causas ex te cognoscere. G. Non tu mihi imperterritus, animæque prodigus miles videris. C. Quidum? G. Quia cum vix adhuc signa cecinerint, relicta parmula meorum armorum aspectu tremefactus te fugæ mandasti. C. Ego non cōtremiscam? ego non fugiam? primo congressu imperatorem meum dedisti ad necem: & parcemiam nosti veterem; cæso duce fugantur milites. Nec verò si quis mihi hanc fugam exprobrauerit, responsurus sum quod ille è prælio apud Cheronæam fugiens, qui ignominie causa *ῥιψάκων* est cognominatus, respondisse fertur: *ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μάχισται*. Qui fugerit, rursum ille præliabitur. Sed ad incœpta redeamus. G. Multitudo, Chrysostome, lætitantium Ciceronem imitarique conantium, ipsa insuper experientia, variusque fructus, quem mihi ex eo tot annis diligenter etiam atque etiam lecto, ac penè contrito collegisse videor, ipsum mihi penitus penitusque commendauerunt, hæretque mihi in venis, in medullis. Quæ enim schola est in tota Europa, imò in Asia & Africa quoque, in qua quidem Latinus sermo doceatur, cuius parietes non quotis die vocibus Ciceronianis personent? quis magistrorum non mille colaphis puniendus censeatur, si Cicerone careat, cum Alcibiades tam ægrè ferendum sibi putarit, magistrum illum, in cuius ludum intrauerat, carere Homero, vt manum ab eodem verberando

verberando abstinere nequiegit? quis autem scholasticorum non vnum saltem atque alterum eius librum tenet in capsa sua, si omnes prænummorum penuria non possit emere? quis est qui se studiosum literarum dicere audeat Ciceronis ignarus? quis non sibilis conscindatur, qui se hunc non curare, nolle imitari, non nimis dictionem eius probare præ se ferat? quis tot interpretes, tot scholiastas, tot correctores, tot explicatores & illustratores, tot etiam admiratores, encomiastas & præcones inuenit? in quo toties recudendo Typographi, toties vendendo bibliopolæ, toties colligando bibliopegi occupati & sunt, & fuerunt, & erunt? C. Manifestiora sunt hæc, quàm vt ea neget vel impudentissimus. In quo autem tibi tantum emolumentum pepererit, ac mihi aliisque sui amantibus parere possit, velim pro nostra inueterata coniunctione ostendas. G. Non dubito quin multa & sæpe de illius viri laudibus legeris. C. Multa equidem & frequenter legi. G. Ea ipsa quid in eo quærere, quo pacto eius opulentia rem tuam augere deberes, vt cumque docendi te vim habuerint. C. Habuissent: verum cum ea legerem, non id cordi erat, vt in alumnis & clientibus Tullianis numerarer. G. Quid ergo? C. Tantummodo vt liberali doctrina augerer; bonæque Latinitatis instrumento domum meam exornarem atque instruerem: qui omnium propè in litteris versantium communis est finis. Etsi verò non pauci sunt qui se ad exemplum Tullij effingere laborant, non ita multi tamen illius effigiem virtutemque assequuntur. G. Hoc ideo fit, quia stylum eius probè cognoscere, & de eo scriptore iudicium ferre non est cuiuslibet: dein-

de rationem certam ac veram eò quò intendunt
perueniendi non obseruant; in qua præscribenda
videmus quosdam studiũ posuisse. C. Memini me
in eiusmodi commentariolos incidere, quos dua-
bus de causis voluerẽ supersedeo. Primum quia
ferè non persequuntur nisi exilia quædam & minu-
ta, atque ad solam elocutionem spectantia: perinde
quasi eloquentia, cuius perfectus ad vnguem, ab-
solutusque magister & dux Cicerò proponitur, nõ
etiam aliis partibus contineretur. Deinde, qui præ-
cipiunt, quæ in ipsorum oratione, cum aliquid
scribere aggressi sunt, non elucet: est enim hor-
ridula plerumque ieiunia, dissoluta, incompta, ple-
na rursus, Ciceronis autem plena succi, plena san-
tatis, plena cultus, æquabiliter fluens, aptis illi-
gata numeris, multisque distincta laminibus. Qua-
re tacitè illos iubeo in suum ipsorum sinum inspu-
ere, & cum se purpuram vendere profiteantur, a se-
metipsis quoque sumere, non aliunde queritare
exemplum quod mihi exhibeant. G. Mittamus ho-
rum institutũ in præsens. Quid mihi Cicerò meus
contulerit, malo ab aliis, & aliquando abs te ipso
(quando nimirum planius eum exploratiufque no-
ueris) cognosci, quàm à me non sine arrogantia
suspicionem enuntiari. Alterum illud, quid nempe ti-
bi cæterisque scripta M. Tullij utilitatis afferre
possint, spero te ex ore meo hodie intellecturum.
C. Aures admoueo percupidas, meque regalibus
epulis abs te acceptum iri diuino. G. Verissimè T.
Liuius de Cicerone: in eius viri laudes sequendas
ipso laudatore opus fore. Quod non solum de re-
bus illius præclarissimè pro salute & incolumita-
te Reipubl. gestis toleratæque morte, verum etiam
de

de eximia, & omnibus sæculis prædicanda eloquē-
 tia interpretandum scias: quæ quidem eodem ipso
 teste, ex plurimarum maximarumque rerum cog-
 nitione efflorescit ac redundat, & est copiosè lo-
 quens sapientia, vnumque ex multis artibus, scienti-
 iis, studiisque conflatum atque collectum. Quan-
 tam istuc admirationem habet; eum qui quinto &
 vicesimo ætatis anno intra iudicium subsellia ver-
 sari, ad causas priuatas atque publicas adire cœ-
 pit, omne reliquum vitæ suæ tempus honorum
 magistratuumque perfunctione, urbanis seu do-
 mesticis, prouincialibusque negotiis, longissimis
 creberrimisque itineribus transmisit, nihilominus
 ita multos, ita rebus & verbis singulares edere li-
 bros potuisse? Quid tibi hæc inter tantas corporis
 animiq; contentiones πολυπραγμία, quid, inquā, aliud
 indicare videtur, nisi vehementissimum incitatissi-
 mumq; studium, summū & ab omni laude scelicis-
 simum ingenium, scientiarum copiam, exercitatio-
 nem maximam, memoriā penè diuinam? C. Sæpe il-
 li vigilatas noctes existimo, & sentētiās aliquot re-
 corder, quibus incensum in literas amorē suum te-
 status est; quæ ipsi cū delectationi in secundis, tū
 solatio in aduersis, in grauissimis nempe illis Reip.
 tempestatibus, priuatisque incommodis fuerunt.
*Me, inquit in epistolis, à prima etate omnis ars, & doctri-
 na liberalis, & maxime philosophia delectauit. Pro Ar-
 chia. Quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure snc-
 censeat, si quantum ceteris ad res suas obeundas, quan-
 tum ad festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias
 voluptates, & ad ipsam requiem animi & corporis con-
 ceditur temporis, quantum alij tribuunt tempestiuus conui-
 uiis, quantum deniq; aleæ, quantum pile, tantū mihi egomet*

ad hæc studia recolenda sumpsero? In primo autem de Oratore: Ac fuit tempus illud, cum mihi quoque initiū requiescendi, & animum ad vtriusque nostrum præclara studia referendi fore, iustum & propè ab omnibus concessum arbitrarer. Sic initio Tusculanarum: Cum defensionum laboribus, senatoriisq; muneribus, & quæ sequuntur. Ad Atticū: Ego, hic duo magna οὐράματα absolui, nullo enim alio modo à miseria quasi aberrare possum. Ad Messinium, lib. 5. ad familiares: Itaque vtor eodem perfugio, quo tibi vti dum censeo, literulis nostris. Et ad Ampium Balbum, lib. 6. Sed est vnum perfugium, doctrina ac literæ, quibus semper vsi sumus: quæ secundis rebus delectationem modò habere videbantur, nunc verò etiam salutem. Et sexcentis præterea locis per illos epistolarum libros. G. Qui ætatem omnem procul à Repub. abundantes ingenio; doctrina & diligētia homines in literis habuerunt, tam multa certè mandare chartis superuicturis non poverunt. C. Tibi istuc assentior, est enim apertissimum. G. Leges tu quidem Latinos scriptores omnes; si me audias, & leges quamdiu voles, hunc vnum imitaberis, quem vt transeundi spes nō sit, magna tamen est dignitas subsequendi. de quo multò instius quam de Epicuro canetur:

Qui genus humanum ingenio superauit, & omnes

Præstinxit stellas, exortus vti æthereus sol.

Siquidem alios vniuersos in omni dicendi genere longinquo post se interuallo reliquit.

quid enim contendat hirundo

Cygnis? aut quidnam tremulis facere artubus hædi

Consimile in cursu possunt, ac fortis equi vis?

Hinc copiam & vbertatem, hinc breuitatem, hinc grauitatem, hinc suauitatem, acrimoniam, perspicuitatem, subtilitatem, mediocritatem, magnificentiam petas.

petas. Ad ingenia, illustria limanda, perpolienda, & alenda nemo aptior; nec est quisquam, quem ille nō ut rebus doctiorem, sic oratione splendidiorem ab se dimittat. Hic vnus. meritò gnomon quidam & regula in verbis deligendis statuatur; quam esse originem eloquentiæ Cæsar scripsit. Abiecta, obsoleta, dura, aspera, impropria, longiùs ducta, obscura in eo nulla. Contrà autem dilucida, plena, sonantia, illustria, iucunda, magnifica, propria, vsitata, pura, numerosa omnia. Proinde si rectè ratiocinaberis, huic vni præoptabis te similem, quàm aliis superiorem esse. Caue autem idem facias illis, qui quoties aliquid arrogantius ab eo dictum inueniunt, quoties ille se auidum gloriæ confitetur, miserum reprehendunt; cùm nos non mores sed linguam, & doctrinam in ipso quærere potius, & ista collaudare, imitationēque pro viribus exprimere, illa dissimulare debeamus. C. Vellem tecum sensissent, qui oppugnare imitationem Ciceronianam, ut gigantes cælum, non horruerunt. G. Non curat Hippocliides quid illi mastiges fabulentur, Zoilosque & Andabatas nec pili facit. Cicero noster omnium doctorum suffragiis, in omni sermonis virtute primas tulit: quem quidem è Græcia Romam reuersus, cùm ingentes sibi copias ex facundissimæ, & eruditissimæ gentis illius copiis cologisset, ita excoluit, ornauit, amplificauit, ut iam Græcis ipsis non adeò multum concedamus, cum quibus ipse de dicendi gloria tam scelici Marte dimicauit, ut de iis trophæum constituerit. C. Quoniam de copiis è Græcia Romam transportatis mentionem iniecasti, occurrit animo præclarum illud testimonium, quo Apollonius Molo, quem Romæ bis audierat prius,

prius, & cui se Rhodi postea recoquendum dedit, cum tota Asia peragrata, cum summis se oratoribus exercuisset, cohonestasse Ciceronem dicitur, cum eum Græcè eloquentissimè orantem audiuiisset. Nā cum ceteri omnes qui tum aderant obstupuissent, Ciceronemque certatim extollerent, Apollonius neque dum audiret hilaris visus est, & postquam ille perorauit, diu tristis attonitòque similis cum sedisset, tandem aliquando: Te quidem Cicero laudo, inquit, & admiror; sed me Græcorum fortunæ miseret, cum videam doctrinam & eloquentiam, quibus bonis iam solis beati eramus, ad Romanos per te translatas esse. G. Fuit sanè præclara vox illa Græci doctoris, eamque postea euētus comprobauit. Quamuis igitur meritò præferendus videatur omnibus, qui domi forisq̃ue Rempub. probè administrarunt, quòd illi partes aliquas iuuerunt, hic simul vniuersam conseruauit, possitq̃ue tanto iustius secundus appellari Romulus, quàm Camillus, qui paruum adhuc & angustum restituit, cum hic tantoperè auctum amplificatumq̃ue imperium è faucibus fati eripuerit: tamen quod Cæsar de eo scripisse proditur, ad gloriā illi maius est. C. Quid scripsit? G. Ciceronem omnium triumphorum lauream adeptum maiorem, quanto plus est ingenij Romani terminos tantum promouisse quàm imperij. Nec illa non certissima sunt, quæ vir literis Græcis & Latinis iuxtà atque doctissimè eruditus, atq; in Ciceronianis scriptis multum diuq̃ue exercitatus de eo magnificè protulit. C. Quænam? G. Strictim, & ex multis paucissima tibi recitabo. C. Animo arrectus sum ad audiendum. G. *Ex hoc tanquam vberissimo omnium doctrinarum atque artium fonte, siue*
Gramma-

Grammaticum aliquid, siue Rhetoricū, siue Dialecticum, siue Historicum, siue Poeticum, siue Geographicū, siue Oeconomicum, siue Morale & Politicum, siue Physicum, siue Geometricum, siue Musicum, siue Astrologicum, quicquid denique ad vllam artem libero homine dignam pertinens requiras, hinc tibi assidud haurire licebit. Ad hoc discunt pueri, senes, priuati, magistratus, rustici, urbani, miseri & calamitosi, beati & fortunati, pauperes & egentes, diuites & abundantes, ignobiles & obscuri, nobiles & clari viri: ab hoc militares & sagati, ab hoc pacis alumni & togati, ab hoc infimi & humiles, ab hoc viri excellentes & principes. Denique nemo est mortalium cuiuscunque sit vel aetatis, vel loci, vel ordinis, vel fortune, vel studij, vel nationis, quin à Cicerone & melior & doctior fieri possit. C. Agnosco laudationem. Iure sibi illum tantis laudibus ornandum sumpsit, à quo fuit ipse tam eximie excellentérque ornatus. Et par esse duco, vt omnes animi ingeniique vires in eo deprædicando profundant, quibus ille tantum, quantum huic profuerit, cuius verba modò recitabas. G. Num Victorij, Sigonij, Mureti, Manutij, Corradi, quos Germanos Tullij discipulos appellare possis, scribendi elegantia atque munditia, & eruditionis varietate magistrum suum non valde commendant? C. Maxime commendât. Ad ea posthac exemplaria respiciam, versabóque Ciceronem non paulò diligentius, & aliquam eius similitudinem in meam imaginem, vt Zeuxis, transferre annitar. G. Gaudebis fructu huius diligentiae tuae magis, quàm si quis tibi regnum donauisset. Sed cum initio Tullianos lib. in 4. ordines distinxerimus, auésne audire quo sese pacto in singulis gesserit, qualémue se præstiterit, & quâtopere in hac rerum scriptorumq; diuersitate excelluerit?

370 PROGYM. LATINIT.
luerit? C. Nihil utique malim; & te rogo, hoc bel-
lum in meam gratiam milites. G. Militabitur.

ANNOTATIONES.

QVI cognoscere cupit quantus in doctrina & eloquē-
tia vir fuerit M. Tullius, & quā eximie tanquam
à buccinatoribus suarum laudum cantatus sit, legat. *Quin-
tilia. lib. 10. cap. 1. sub finem. Prasat. Lamb. in eius edi-
tionem. Plin. lib. 7. cap. 30.* QUID EST QVOD
VNI HVIC TAM FIXE) Sunt qui libros
quamplurimos commercantur, eosq; non legunt. Ii tam
docti euadent, quā Citharædi, si multas emant citharas,
quas domi ad parietem suspendant: & quotidie intuean-
tur. Sunt qui sine delectu ac discrimine per varios scripto-
res vagantur, & circumcursant, creduntq; multa & varia
legendo se doctos fore. Isti solliciti sunt ut multa ingerant,
non etiam ut digerant, quāq; legunt in suum succum san-
guinemq; conuertant. Audiamus quid Seneca statuatur de le-
gendis auctoribus *epist. 2.* Est enim res magni momenti, &
scitu necessaria studiosis, ne tempus, quod nunquam redit,
malè conterant, & sese frustra macerent. Illud vide, in-
quit, ne ista lectio multorum auctorum, & omnis generis
voluminum habeat aliquid vagum & instabile. Certis in-
geniis immorari & innutrirī oportet, si velis aliquid tra-
here, quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est, qui vbiq;
est. In peregrinatione vitam agentibus hoc euenit, ut multa
hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est
iis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia
cursim & properantes transmittunt. Nihil aequè sanitatem
impedit, quā remedium crebra mutatio. Non coales-
cit planta, quæ sepe transfertur. Nihil tam vile est, quod
in transitu proffit. Distrabit animum librorum multitudo.

Itaque

Itaque cum legere non possis quantum habueris, sat est habere quantum legas. Probatos itaque semper lege: & si quando ad alios diuertere libuerit, ad priores redi. Idem epist. 45. Non refert quàm multos libros, sed quàm bonos habeas. Lectio certa prodest, varia delectat. QVAS GAZAS) Persica vox gaza pecuniam regiam significat. Curt. lib. 3. Gazam Persæ ararium vocant. Utuntur hac voce Cic. Virg. AMORE PERCVSSVS SVM) Percussit idem valet, quod permouit & affecit. Cic. ad Attic. lib. 4. Percussit animum. Sic Terent. And. Percussit illico animum. Horat. Ode 7. lib. 1.

Me nec tam patiens Lacedæmon
Nec tam Larissæ percussit campus opimæ.

Quod autem quidam apud Terent. legunt percussit, errant. Perculit enim à percello, non percussit, Latinum est. Atque ut amore percussus, sic percussus dicitur. QVAM BENE CVPERE) Quid autem est amare, ex quo nomen amicitia ductū, est nisi velle bonis aliquem affici quàm maximis, etiamsi ad se ex iis nihil redeat? Cic. 2. de finib. CONSOLATIONEM ISTAM ESSE SVPPOSITIAM) Mitto alios, Iani Gulielmi pereruditum libellum videmus, quo istam consolationem nec Tullij, nec Tullio satis dignam esse conuicit Carolum Sigonium, quem in infami argumento eloquentiæ suæ diuitias opinatur ostendere voluisse. Concedit tamen esse hominis neque indiligentis, & philosophiæ ac Ciceronis studiosi: ingenio autem nec ad illam comprehendendam, nec ad hunc exprimendum vel acuto satis, vel accommodato. lege librum. Alterius acuti, & eruditi hominis iudicium hoc est. Scripta frigide, solute, & ut verbo dicam, ineptè. Quis ille tam stultus, qui sperauit se posse imponere nobis falsa hac persona, sub qua latet aliquis ne superioris quidè, ut suspicor, aui. Bardi Typographi, qui tam ambitiosè hac diuulgant. Sed credo in nostrum

risum, & suum quaestum. Valde me Ciceronis poeniteat, si ille vel in medio dolore tam elumbis. Nusquam nervi, nusquam sententiarum sanguis, ne color quidem verborum, nisi cum cerussa & fuco. Haecenus ille. Cicero autem eandem consolatur suam etiam inscripserat, de luctu minuendo. ad Attic. lib. 12. epist. 21. Eodem lib. epist. 22. de ea sic ipsemet. Neque tamen progrediar longius, quam mihi doctissimi homines concedunt: quorum scripta omnia, quaecunque sunt in eam sententiam non legi solum, quod ipsum erat fortis agroti, accipere medicinam: sed in mea etiam scripta transtuli, quod certe afflictus & fractus animi non fuit. **UT MANVM AB EODEM VERBERANDO**) Incussit ei pugnus satis durum, inquit, narrans hoc factum **ALIAN. lib. 13. cap. 38.** eum imperitum esse, & similes sibi pueros efficere ostendens. **PLUTARCH. quoque in Apophthegm. Regum & Impm. NON ELVCENT**) in arte subtiliores, in oratione ieiuniores. Nam sepe fit, ut qui artem sciunt, scribere nesciant, quod de Varrone, Hortensio, Galba, Horatio, Quintiliano, Seneca, Hermogene dicitur. Quin fuerunt, qui neminem scriptorem artis ne mediocriter quidem disertum fuisse diceret. **Cic. 1. de Ora. PLENA RVRS**) Plenus rursus dicitur, qui est inurbanus, insulsus, rusticitatis plenus, ut Graeci dicunt, ἀγρὸς πλέως, & Hesychius explicat ἀγροικίας πλέως. **Catull. in Annales Volusii** At vos interea venite in ignem. Pleni rursus & inficetiarum. In Truculento ancilla servum, à quo tractaretur inhumanus, vocat rus merum. **OPPUGNARE IMITATIONEM CICERONIANAM**) Ausus est hoc Politianus, cui respondit Paulus Cortesius. Scimus etiam Erasmus dialogum euomuisse, quem Ciceronianum inscripsit. In quo ea de imitatoribus Ciceronis per calumniandi libidinem mentitur, quae illis in mentem nec veniunt aliquando, nec venerunt. **AVIDVM GLORIAE CONFITETVR**)

Propterea

Propter immoderatum gloriae studium non mediocriter reprehensus scribitur à Quintil. lib. 11. cap. 1. Est tamen rerum à se gestarum, quae sine dubio magna fuerunt, quam eloquentia maior in omnibus iactator. Et ingenium suum raro ac modeste, labores suos, resq; gestas saepius & liberius commendat. Quod non sine aliqua ratione fecit plerumq;. Aut enim tuebatur eos, quibus erat usus adiutoribus in opprimenda coniuratione, aut respondebat inuidiae, cui tamen non fuit par, seruata patriae poenam passus exitum, ut illorum, quae egerat in consulatu frequens commemoratio, possit videri non gloriae magis, quam defensionis data. Plura Quintil. CICERONEM OMNIUM TRIUMPHORVM) Plinius lib 7. cap. 30. Idem Caesar. ut narrat in Bruto Atticus. lib. 1. eorum, quos ad Ciceronem de ratione Latine loquendi scripsit, ipsum Latine copiae inuentorem ac principem nominauit. SIMILITUDINEM V T ZEYXIS) Quid hic pictor nobilissimus fecerit Crotoniatibus Helenam in templo picturus, Cic. praefat. 2. de inuent. Multa de eodem Corradus in Brutum.

PROGYMNASMA

NONAGESIMVM.

Epistola M. Tullij.

I I D E M.

CHRYSOSTOMVS. Nemo quisquam antiquorum, quod ego sciam, plures composuit epistolas. G. Nec tam bonas & probatas, Chrysostome, nedum meliores. C. Tametsi non aliter esse mihi persuadeo, & omnes ita persuasos non sum nescius, nihilominus causas huius rei abs te cognoscendi quodam studio

effector. G. Demetrio Phalereo, qui à Theophrasto disciplinam accepit, prima laus epistolæ videtur, ut sit imago nostræ mentis, nosque ipsos penitus, velut in tabella depictos ostendat, plenâque sit humanitatis & blanditiarum. C. Sententiam & iudicium huius Demetrii planissimè intelligo. G. Hæc laus cum in illis quæ ad familiares dicuntur, tum verò in iis quæ ad T. Pomponium Atticum, & ad Q. Fratrem missæ sunt, satis superque eminet. C. Hoc summam est laudare. G. Mane, iam laudabimus etiam speciatim. Estne illis ad Lætulum quidquam humanius? ad Memmium aliòsq; officiosius? ad plurimos, quibus in aduersis rebus consilium & solatium impertitur, beneuolentius atque fidelius? ad Terentiam mollius? ad Tironem dulcius? quam multa passim ad legendum inuitamenta? quanta ubique testificatio amoris? quanta studij? quanta voluntatis? Sanè consolari eos, qui aliquod à fortuna vulnus acceperint, quod non infrequens facit, mitissimum ingenium, & ad commiserationem mirificè inclinatâ naturam perspicuè declarat. C. Certum est, lenem, placidam, ac blandam orationem, qualis est illa consolatoria, nisi è facili, mansueto, minimèque duro ac tetrico ingenio existere non posse,

*Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore graui deducit & angit.
Post effert animi motus interprete lingua.*

Quoties porrò in hoc genus orationis apud Tullium incido, toties in florem nectaris, in medullam mellis, in Attica bellaria me incidisse iudico, adeò excellit. G. Quid est, obsecro, in quo ille non excellat?

lat? Et quis sine ipso vnquam aut excelluit aut poterit excellere? Cuilibet fas est exclamare de hoc viro, quod de suo Epicuro Lucretius, vnica tantum mutata vocula:

Te sequor, ô Latiae gentis decus; inq³ tuis nunc

Fixa pedum pono pressis vestigia signis.

Sed ne longius ab incepto trahamur, quando gratulatur, quam sincerus? quando petit, quam verecundus? quando iocatur, quam urbanus? quando gratias agit, quam nullius meriti oblitus? quando commendat quempiam, quam sollicitus? quando narrat, quam apertus? quando monet, quam serius? quando (vt comprehendam breui) in quouis tandem genere, (multa autem sunt genera, quæ ad duos fontes & capita, ad morale, & negotiale à quibusdam reuocantur) epistolam contexit, quam eiusdem exemplar & ideam perfecte consequitur? C. Quid ergo præceptionibus opus est, si in Ciceronis epistolis sunt omnia? G. Ne orationibus quidem eius vlla defuit laus oratoria, num idcirco non erit docenda Rhetorica? statuam videmus perfectam, picturam similiter: quis tamen sine magistri ductu, sine præceptis, non dicam bene pingere, bene sculpere ex ipsa modò pictura, & statua quatuvis egregiè factis addiscet, sed vel ipsam statuam picturamque satis intelliget? Ars igitur hanc vim habet, vt opus facere ipsi, & ab aliis factum iudicare possimus. Habes quippiam ad hæc? C. Magnoperè faueo huic assertioni tuæ: iam carpe viam vlteriùs. G. Delectat in eo scita breuitas; quanquam nihilominus ipsa longitudo lectorem retinet ac pascit, vt se ad finem peruenisse non sentiat. Nec potest omittere argutias homo argutissimus, de quibus ita ipsemet epist.

32. lib. 7. scribens ad Volumnium : Pugna, si me amas, nisi acuta ἀμφιβολία, nisi elegans ὑπερβολή, nisi παρὰ γράμμα bellum, nisi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, nisi cetera, quæ sunt à me in secundo libro de Oratore per Iulij personam disputata de ridiculis, εἰ τεχνά & arguta apparebunt, vt sacramento contendas mea non esse. C. A. Plutarcho & Macrobio dicta quædam referuntur, quæ cum legerem, valde sum recreatus. G. Quàm nos caperent illi tres libri quos Tiro libertus ex eius facetiis confecisse dicitur? C. Longè ampliùs, quam nonnullos sordidissimi & spurcissimi lepores Martini cuiusdam, quibus inter epulas utebatur, & qui compluribus libris collecti, ab eius discipulis cum voluptate leguntur. G. Ad epistolas nostras redeundum est. Desideras res obuias, minimè spinosas, è communi hominum vita sumptas? his refertæ sunt Tullianæ epistolæ. Vis rursum haud vulgares & tritas, sed magnas, illustres è sapientum monumentis decerptas? harum veluti messis hîc non est defutura tibi. Præclare disserit de religione erga Deos, de charitate erga patriam, de fidelitate in amicos, de maximis virtutibus, de vitiis. Humilem seu infimum dicendi characterem epistolis valde proprium, vt plurimum sectatus est: interdum tamen propter rerum subiectarum pondus gravitatēq; assurgit, ac verbis fulminat, quod Fabius Quintilianus fieri aliquando oportere admonuit. C. Ex tuis verbis argumētationem possim concludere, non solum ad exercitationem scribendi, stylumque expoliendum, sed ad animum quodque insignium, variarumque rerum cognitione locupletandum perutile ac necessarium esse istas lectitare epistolas. G. Reuera & utilissimum, & vehementer

vehementer necessarium. Philosophia est illa quæ dem ars vitæ, medicina & cultura animi, quæ vitia radicitus extrahit, & virtutes inserit: verum hæc ipsa commoda magnam partem ex Epistolis huius admirandi scriptoris nostro ingenti bono ad nos deriuare possumus. C. Dandum est igitur summæ laudi maioribus nostris, cum has Epistolas, aliorum vel prætermisissis, vel è schola exclusis relegatisque iuuentuti explanandas, ediscendas, imitandasque proposuerunt. G. Protiidè illi. Multis tamen de causis in gymnasiis Grammaticis etiam dandus est locus dialogis: quas ego, si requisieris, alias opportunius explicabo. CHRYS. Sanè requiram, quando me eruditas prædentèrque excogitatas rationes audieturum esse nihil dubito. GLAPHYRVS. Tuum fecero iudicium.

ANNOTATIONES.

HOMO ARGVTISSIMVS) Macrobi: Saturnal. libro secundo capite primo, ipsum & Plautum à iocorum venustate commendat. Idem tamen alibi, & alij eundem vt aliquando nimium in iocando notauerunt. QVOS TIRO LIBERTVS EX EIVS) Quintilian. lib. 6. cap. 3. Vtinam libertus eius Tiro, aut alius, quisquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius dictorum numero indulgissent, & plus iudicij in elegendis, quàm in congerendis studij adhibuissent: minus obiectum calumniantibus foret, qui tamen nunc quoque, vt in omni eius ingenio, facilius quid reici. quàm quid adici possit, inueniunt. De Tirone Gellius libro 7. cap. 7. QVOD AD C. HERENNIVM) Antiquitas putauit Ciceronem auctorem, sed antiquitas rudis;

& elegantiorum literarum ignara, atque in Cicerone nimis parum exercitata. Diglantur adhuc hodie quidam super hoc negotio. Veruntamen standum est à pluribus. Scripsit quiddam de hoc Aldus Manutius, Pauli pater, Maioragius. lib. reprehensionum in Nizolium, & alij.

PROGYMNASMA

NONAGESIMV PRIMVM.

Rhetorica M. Tullij.

I I D E M.

 HRYSOStOMVS. Inter volumina de ratione dicendi, quorum complura foras dedit M. Tullius, primum semper locum obtinet, primū in oculos lectorum incurrit, quod ad C. Herennium inscribitur. Tūne verum sincerumque, an adulterinum subdititiumque partum hunc esse arbitrare? G. Arbitror verò adulterinum esse, & Ciceronis gravitate indignum. C. Docti sunt illi quatuor libri. G. Quis Negat? C. Non pessimè loquuntur Latine. G. Quis contradicit? addo etiam, quartus tam ad rem apposita, tam elegantia figurarum exempla subiicit, ut admirationi potius, quàm reprehensioni locum reliquerit: digni tamen qui in Tullij hæredes adsciscantur, qui que ipsius tam gloriosum nomē in fronte præferant, non sunt, quidquid homines nonnulli tenui literatura garriant; quorum aliqui nullas, aliqui parum probabiles huius opinionis suæ rationes producant. C. Cuñam ergo venditori redhibendos statuemus? G. Ei videlicet, quem iam pridem

dem consensu homines elegantiore doctrina perpolit, legitimum operis illius parentem statuerunt. Q. Cornificio. C. Quandoquidem commentarium hunc à Cicerone abiudicas, nolo ex te sciscitari qualem existimes, tametsi iam audiui: non vituperas certè. De Inuentione quid me sentire postulas? G. Idem quod eius libri conditor Cicero. C. Quid ille? G. Præfatione trium de oratore ad Q. F. Vis enim, inquit, ut mihi sæpe dixisti, quoniã quædam pueris, aut adolescentulis nobis ex commentariolis nostris inchoata atque rudia exciderunt, vix hac ætate digna, & hoc usu, quem ex causis, quas diximus, tot, tantisque consecuti sumus, aliquid iisdem de rebus politius à nobis, perfectiùsque proferri. C. Ergone duo illi de Inuentione ibi significantur? G. Illi ipsi. C. Sunt ergo imperfecti? G. Imperfecti; non ita tamen, quin probata præcepta, eaque multa contineant, atque ad emendandam excolendamque linguam futuri sint frugiferi, valdeque commodi. Reliqui vniuersam facultatem oratoriam copiosè, distinctè, prudenter & absolute pertractant. Quod si omnia tum à Græcis, tum à Latinis euulgata eloquentiæ præcepta in vnum conferantur, non poterunt cum illo solo, qui de Oratore nomen accepit, nedum cum omnibus simul contendere. C. Quid ego abs te audio? G. Quod verum est. C. At ipsius Ciceronis testimonio (quod quid potest esse grauius? quid credibilius?) Aristotele nemo doctior, nemo acutior, nemo in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior. Huius Græci doctoris de dicendo libri feruntur, in quos eruditissimè artem ipsam inclusit, ingeniosissimè cuncta disposuit, pollitissimè explicauit, à quo ipsemet

Tullius vel sumpsit multa, si fatetur; vel, si negat surripuit: utar enim iisdem verbis, quibus ipse in Bruto usus est, cum de Ennio & Nævio poetis vetustissimis loqueretur. Hūc tu saltem excipias, quæso, quod ille solet facere Platoni, cum de Philosophis est sermo. G. Non excipiam. C. Quid vetat? G. Audies. Aristoteles à forensi strepitu remotus, nullis in causis vnquam iactatus, domi in otio literato, tanquam in umbra, non in Sole ac pulvere vivens, iis oculis, eaque mentis acie, qua res ceteras à natura tectas & involutas, hanc etiam oratoriā rationem perspexit, eamque diligentissimè scribendo est persecutus. Atqui vehementer æquum est, nos illis doctoribus semper potiores deferre, qui, quod docent, ipso quoque usu, à quo multa emendantur, multa adduntur, & eo quidem diuturno experti comprobauerunt. Ac si in ceteris artium honestarū disciplinis illis magistris, qui usum non mediocrem scientiæ suæ addiderunt, maiorem cōsuevimus honorem habere, quàm iis, qui modicum aut nullum; cur hoc dicendi ratione non similiter nobis observandum putemus? C. Verbum hac de re tecum non commodabo. Quoniam autem ad hosce dialogos delapsi sumus, quid est quod tanto perè tibi commendandi videantur? G. Complura sunt quæ mihi charos & suspiciendos efficiunt. C. Quæ tandem? G. Persona ipsa scribentis: composuit enim hos libros grandis natu, iudicio longa dicendi exercitatione perfecto & confirmato. Deinde res quæ tractantur, quarum dignitate nihil gravior, subtilitate nihil elegantius, varietate nihil iucundius, vbertate & copia nihil fructuosius. Quam multa ex Platone, ex Philosophis, ex Oratoribus haustæ

hausta? quos non ille riuos ex illorum fluminibus
 in suum agrum deduxit? delectat cognoscere quid
 valeat vis oratoris, quid oratoria natura, quid stu-
 dium, quid exercitatio, quid historia, poësis, philo-
 sophia, ius ciuile, adiuuet; quibus, id est, quàm am-
 plis regionibus septa & circumscripta teneatur
 Rhetoricæ materia, quæ docendi ratio, quæ mouē-
 di: quomodo fieri possit vt sermo facetus, ac nulla
 in re rudis appareat; qui sint affectus in vestibulo
 orationis tentandi, qui perorata causa concitandi,
 ex quibus locis ad gignendam fidem argumenta
 sumenda, quibus quasi luminibus tota oratio illu-
 stretur. In iis porrò quibus disputandi partes dan-
 tur, quibusque sermo affingitur quanta moderatio?
 quanta prudentia? in probando refellendoque ad-
 mirabilis solertia, in tota disputatione summa gra-
 uitas, & cum eximia venustate coniunctus lepos:
 genus orationis quàm ornatissimum, & copiosissi-
 mum. Ipsemet non vulgari laude eosdem extulit,
 magnique fecit. Ad Lentulum: Scripsi, inquit, A-
 ristoteleo more, quemadmodum quidem volui,
 tres libros de Oratore, quos arbitror Lentulo tuo
 fore non inutiles: abhorrent enim à communibus
 præceptis, & omnem antiquorum Aristoteleam &
 Isocrateam rationem oratoriam complectuntur.
 Item ad Atticum: De libris Oratoriis factum est à
 me diligenter: diu multumque in manibus fue-
 runt, describas licet. Et rursus ad eundem: Sunt e-
 tiam de oratore nostri tres, mihi vehementer pro-
 bati. C. Præcipua semper voluptate his dialogis le-
 ctitandis affectus sum, tantoque libentius tibi, tam
 pleno ore eos collaudanti fidem adiungo, quòd pro
 ingenij mei tenuitate hæc ipsa quoquo modo me

in iis obseruasse recorder. G. De tribus oratoriis ad necessitudinem rei dictum est satis: sequitur vt de Bruto dicamus, siue de illo, quem de claris Oratoribus inscripsit. C. Quare hunc edidit? G. Cùm tribus illis libris oratorem præceptis instituisset, vt eum quasi populo exhiberet, exemplis exprimere voluit; quocirca oratorum penè singulorum tuũ Græcorum tum Latinorum initia, ætates, progressus, vitia, virtutesque expressit, eo consilio, vt has imitari, illa vitare possemus. Qui autem paulò attentius hunc librum legerit, omnem penè Romanam historiam cognoscet, in quo quantum ipse de rebus oratoriis iudicium habuerit, præclare ante oculos ponit. C. Qua occasione Oratorem perfectum scripsit? G. Rogatu Bruti, qui, quænam esset potissima dicendi species, præstantissimumque genus orationis, ex ipso discere cupiebat. C. Illos de oratore ipsemet commendauit: vtrum hoc idem in isto fecerit, non memini. G. Fecit. C. Vbi? G. Epist. ad Leptam. lib. 6. his verbis: Oratorem meum à te tantoperè probari vehementer gaudeo. Mihi quidem sic persuadeo, me quidquid habuerim iudicij de dicendo in illum librum cõtulisse: qui si est talis, qualem tibi videri scribis, ego quoque aliquid sum; sin aliter, non recuso, quin quantum de illo libro, tantundem de iudicij mei fama detrahatur. Memini eiusdem lib. 12. epist. 17. ad Cornif. Sed proximè scripsi de optimo genere dicendi in quo sæpe suspicatus sum, te à iudicio nostro, sic scilicet, vt doctum hominem à non indocto paululum dissidere. Huic tu libro maximè velim ex animo, si minus, gratiæ causa suffragere, & quæ sequuntur. Iterum epist. 22. lib. 14. Oratorem meum (sic enim inscripsi)

(scripsi) Sabino tuo commendavi, &c. C. Bruto tamen non vsque adeo satisfecit, id quod Cic. ipsemet cum Attico conquestus est, ni fallor, epist. 20. lib. 4. G. Bruti iudicium nihil moramur, dummodo nobis satisfaciat. C. Quid erat igitur, in quo discreparent amborum iudicia. G. Elocutioni Cicero tribuebat plurimum, Brutus autē rebus haud paulò plus quàm verbis. Inest in hoc syntagmate variarum doctrinarum recondita eruditio, insunt graues magnique ponderis sententiæ, inest mira orationis festiuitas, quæ legentium mentes alliciat, & sine vlla satietate fastidioque permulceat. Quòd si M. Tullius ipsemet talis orator non fuit, qualis illic exprimitur, nullus fuit, nullus erit. C. Non adeò putarim dissimilem huic libello illum Demetrii Phalerei de elocutione. G. Sic est: nam de variis orationis generibus venustè disputat, quamuis quæ sit optima dicendi forma non quærat. Dionysius Halycarnassæus in commentario de componendis nominibus, non paucas quæstiones à Cicerone hoc volumine explicatas attingit. Dionysius Longinus librum reliquit ~~περὶ τῆς ὑψηλῆς~~, in quo de principatu inter oratores disseruit, quibusque gradibus ad altissimum illud absolutæ eloquentiæ fastigium ascenderetur ostendit. Scripsit & Hermogenes de formis dicendi, quas Ideas nominauit. C. Topica sequuntur. G. Hæc Velia in Græciam nauigans, cum libros non haberet secum, repetita solum harum rerum memoria confecit. Mira breuitate arctauit, quæ apud Aristotelem diffusa leguntur. Quòd verò ipsa præcepta exemplis è iuris disciplina illustrauit, Trebatio Iureconsulto gratificatus est: prodest tamen eas scire etiam oratoribus. C. Habet profectò
libellus

libellus ille multas obscuritatis latebras, & nō paucis obstructam difficultatibus doctrinam. G. Responsum tibi puta, quod Trebatio scripsit ipse: Sin tibi quædam videbuntur obscuriora, inquit, cogitare debebis, nullam artem literis sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi posse: quanquā tu si attentē leges, si sæpius, per te omnia consequere. C. Ordo nos ad partitiones deduxit. G. Affirmat ipse has è media Academia effloruisse: neque sine ea intelligi aut tractari posse. Mole quidem & paginarum numero vides quā exiguus paruusque sit liber, verū vtilitate haud scio an par aut maior vnoquoque aliorum Rhetorum, etsi fuerint lōgiore multas Iliadibus. Pauxillum auri mallem, quā aceruos arenarios; & smaragdum pusillum anteponerem minantibus in cœlum scopulis. Breuiter, aperte, miro ordine quidquid ad artem eloquentiæ pertinet exponit. Seruauit præceptum Horatianum:

Quidquid præcipias, esto brevis, vt citò dicta

Percipiant animi dociles, teneantq; fideles,

Omne superuacuum pleno de pectore manat.

Concludam rem verbis Quintiliani: Præcipuum lumen sicut eloquentiæ ita præceptis quoque eius dedit vnicum apud nos specimen orandi docendique artes oratorias M. Tullius: post quem tacere modestissimum foret, nisi & Rhetoricos suos ipse adolescenti sibi elapsos diceret; & in oratoriis hæc minora, quæ pleriq; desiderant, omisisset. C. Quin addis vnum verbum de illo, cui de optimo genere oratorum nomen esse voluit? G. Cum tanquam Asiaticus notaretur ab iis, qui Atticorum eloquentiæ ficitate ac ieiunitate sua definiebant, quo illorum errorem principum oratorum auctoritate conuelleret,

feret, Æschinis & Demosthenis nobilissimas, & inter se cōtrarias orationes latinitate donauit; quarū exemplo discerent, Attici esse, orationē ad id quodcunque decet accommodare, & humilia subtiliter, magna grauitate, mediocria temperatē dicere: alioquin si ornatē, grauitate & copiosē dicere non esset Atticorum, ne Æschines quidem & Demosthenes Attici fuerunt, quos grauitate ornatēque dixisse notissimum est. Priusquam verò orationum argumenta exponeret, breuiter de optimo genere oratorum, & consummata eloquentiæ forma disseruit, quo perfecti oratoris imago quædam ab iis cerneretur qui Attici, hoc est, excellentes atque optimi oratores vsurpari volebant: quam quidem pluribus in oratore ad Brutum expressit. C. Nec plura desidero de hac quidem parte librorum quæ τεχνην est, nec si desiderem, velim te vrgere: animus enim meus ad eum locum festinat, qui cæteris & ad differendum magnificentior, & ad cognoscendum iucundior est, nempe de orationibus; & mihi quantus fuerit orator. M. Tullius declarari peropto: quāquam primorum principem esse credibile mihi faciunt ceterarū ita scientium atque credentium. G. Fiet hoc quantum nostra imbecillitas permiserit: volo meam ad tuam volutatem aggregare. Verum enim verò hic maior rerum mihi nascitur ordo, Maius opus moueo; vt canit Latinus vates.

ANNOTATIONES.

IPSEMET TVLLIVS VEL SVMPSIT
 MVLT A) Ex his qui supersunt libris Aristoteleis, Cicero multa in suos transtulit, præsertim in tertiū de Oratore.

Nec

Nec pauca utique ex illo, quo ipsum dicendi artes omnium superiorum exposuisse confirmat 2. de Oratore. Quinetiam 2. de Inuentione confiteri non dubitat, se omnium quicunque fuerant ab ultimo principio Rhetoricæ præceptionis, usque ad id tempus expositis copiis, quodcunque placeret elegisse, ad illos scilicet de inuentione libros locupletandos. Fatetur etiam epi. ad Lentulum 9. se omnium antiquorum Aristoteleam, & Isocrateam dicendi rationem oratoriam tribus illis ad Q. F. esse complexum. Vide Manut. explanat.

P R O G Y M N A S M A

N O N A G E S I M V M S E C V N D V M.

Orationes M. Tulij.

I I D E M.

QLAPHYRVS. Vnde conuenientiùs exordiar disputationem hanc, quàm ab ipsius cōfessione Tullij, non video. Nulla est, inquit, vllò in genere laus oratoria, cuius in nostris orationibus non sit aliqua, si nō perfectio, at conatus tamen atque adumbratio. Iudicauit hoc poëta, qui fuit illius æqualis, cūmfertissimum Romuli nepotum, quot sunt, quot fuerunt, quotque pōst aliis erunt in annis epigrammate nobili appellauit. Iudicauit etiam Quintilianus, qui eum cuique Græcorum fortiter posse opponi; & cūm se totum ad Græcorum imitationem contulisset, effinxisse vim Demosthenis, copiam Platonis, iucunditatem Isocratis affirmat. C. Præclarissima laus, similem trium illorum euasisse, quos vniuersa, Græcia suspexit, & omnes gentes omnibus sæculis

ſæculis admiratæ ſunt. De Octauio Auguſto Plutarchus libro de Fortuna Romanorum: Cum quartum & quinquageſimum annum ætatis ageret, eum tria à Diis precatum; Scipionis fortitudinem, beneuolentiam Pompei, fortunam Cæſaris. Ego ſi quid magnum à Deo precari velim, illa tria velim, imò verò vnicum tantum: nimirum ſimilè eſſe Ciceronis vnus, qui omnes omnium Oratorum laudes vnus eſt complexus. G. Votum maximum. Sed ſi lubet, audiamus quid adiungat Fabius, & quemadmodum plenis buccis virum celebret. C. Lubet. G. Nec verò quod in quoque optimum fuit, ſtudio conſecutus eſt, ſed tantum, ſed plurimas vel potius omnes ex ſe ipſo virtutes extulit immortalis ingenij beatiffima vbertas. Non enim pluuias (vt ait Pindarus) aquas colligit, ſed vno gurgite exundat: dono quodam prouidentia genitus, in quo totas vires ſuas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentius, mouere vehementius poteſt? Cui tanta vnquam iucunditas aſſuit? vt illa ipſa quæ extorquet, impetrare eum credas: & cum tranſuerſum vi ſua iudicem ferat, tamen ille non rapi videatur, ſed ſequi. Iam in omnibus quæ dicit, tanta auctoritas ineſt, vt diſſentire pudeat, nec aduocati ſtudium, ſed teſtis aut iudicis aſſerat fidem: cum interim hæc omnia, quæ vix ſingula quiſque intentiſſima cura conſequi poteſt, fluunt illaborata, & illa qua nihil pulchrius auditu eſt, oratio, præ ſe fert tamen ſæliciſſimam facilitatem. Quare non immerito ab hominibus ætatis ſua regnare in iudiciis dictum eſt: apud poſteros verò id conſecutus, vt Cicero iam non hominis, ſed eloquentia nomen habeatur. Hunc igitur ſpectemus: hoc propoſitum nobis ſit exemplum. Ille ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero valde placebit. C. Quoniam cum Demotheſene componi ſolet Cicero, velim mihi vna opera comparationes illas, ſi plures ſint

sint repræsentantes. G. Difficile est ex tempore : conabor tamen, ne aut noluisse me, aut nescisse, aut laborem fugisse suspicere. Duos hosce oratores Deus ab initio veluti nummos duos eadem materia, eodem signo percussit, cum naturam similem ipsis indidit. Vterque honoris & gloriæ cupientissimus, libertatis Reip. amantissimus, in periculis & armis timidus, fortunæ dominationi multum subiectus. Vix enim duos reperia. Oratores, qui, ut hi, ex obscuris & mediocribus potētes & magni euaserint, qui regibus & tyrannis se obiecerint, filias uterque vnam habuerint, & ante obitum suum amiserint, in patriam post exilium publica omnium lætitia & gratulatione reuerterint, iterum profugere coacti sint, & in manus hostium inciderint, à quibus communi luce priuati, vnà cum vita patriæ libertatem posuerint, eadem propemodum atate. Nam Demosthenes quidem secundum & sexagesimum, Cicero tertium supra sexagesimum vidit. Virtutes in ambobus pleræque similes; consilium item ordo, diuidenti, præparandi, probandi ratio, omnia demum quæ inuentioni subiiciuntur. In elocutione diuersitas est aliqua. Ille densior, hic copiosior: ille concludit astrictius, hic latius pugnat: ille acumine semper, hic frequenter pōdere: illi nihil detrahi potest, huic nihil addi: curæ plus in illo, in hoc naturæ. Salibus & commiseratione (qui duo affectus plurimum valent) vincimus: cedendum verò in hoc quidem, quòd ille & prior fuit, & ex magna parte Ciceronē, quantus est, fecit. C. Periucunda mihi fuit hæc collatio. Quod nisi labor memoria, in parallelis Plutarchi, & nescio quo loco apud Fabium vel eadem, vel horum similia diu est cum legi, quæ tu compendio

dio quodam retulisti, & ex vtriusque sententiis vnū quoddam paruumque corpus effecisti. C. Num aut acutiores, aut doctiores sumus duobus illis, vt aut videre nos, quod ipsi non viderint, aut intelligere, quod ipsi non intellexerint putare debeamus. C. *μὴ γένοιτο*. G. Cur itaque illorum iudicio verbisque non vtamur, præsertim cum nos per eos profecisse haud negemus? C. Si quis in eodē Cicerone simul omnia eluxisse assereret, quæ in cæteris seorsim emicuerunt, fortasse nihil erraret: id quod ante dixi. G. Nihil prorsus. Est in eo Lysia subtilitas, acumen Hyperidis, Æschinis sonus, lenitas, Lælij, grauitas Africani. C. Quid Periclis habet? G. Hunc à cœlesti quadam eloquentiâ Olympium cognominatum aiunt; quem Aristophanes fulgurare, tonare, permiscere Græciam dixit: in eiusdem labris Suidam sessitasse, illumque sic auditores permulcere solitum, vt aculeum in ipsorum animis relinqueret, scripsit Eupolis Comicus. Hæc omnia iure de Cicerone affirmaueris. C. Audio etiam T. Liuium illustre testimonium ei dedisse. G. Fragmentū quoddam Liuianum ex amissis libris ad nostram ætatem permanfit. Illic narrans caput eius præcisum, atque in rostris inter duas manus positum, addit: Vbi ille coasul, vbi sæpe consularis, vbi eo ipso anno aduersus Antonium quanta nulla vnquam vox humana, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat. Quoties ei acclamatum est à populo Quiritium: Bene, rectè M. Tulli, præclare, non potuit melius? Simul atque pro Sex. Roscio dixit, quæ oratio publica prima fuit, quam iuuenis habuit, annū ingressus sextum & vicesimum, adeò suspici eius eloquentia cœpta est, vt iam tum nulla maior causa non

digna eius patrocínio videretur. Pericles quia Anaxagoram Physicum audierat, ideo ab ipso Tullio in percellendis animis tantum valuisse existimatur. Cur ergo ipsemet, qui ad Diodotum, Philonē, Antiochum, Posidonium, viros doctissimos, clarissimosque Philosophos audiendos sese applicauerat, non fuerit parem in dicendo facultatem consecutus? Duo sunt, ait in Orat. *quæ bene tractata ab oratore, admirabilem eloquentiam faciunt, quorum alterum est quod Græci ἡθὺς vocant, ad naturas, ad mores, & ad omnem vitæ consuetudinem accommodatum: alterum quod πάθος vocant, quo perturbantur animi, & concitantur* In superiore illo quantum præstiterit, qui nondum cognouit, exordia orationum eius percurrat, quibus nihil iucundius, moderatius, mitius, ad suauiter mouendum aptius: nihilominus in mediis quoque orationibus mirabiliter sæpe audientium mentes sibi conciliat, & ad se amandum allecat. In posteriore, quod totum est incitatum, & torrentis instar, rapidissimè fertur, nec illum quisquam vnquam superauit, nec par ei vnquam fuit. Cum Verrem propter vexatam & expilatam Siciliam accusaret, non ausus est respondere Hortensius patronus disertissimus, cuique summam copiam, facultatēque dicendi natura tribuerat. Ab eodem in senatu homo audacissimus Catilina accusatus obmutuit. In priuata causa, quam pro Ticinia dixit, cum cœpisset Curio pater respondere, subito assedit, ac repente totam causam oblitus, veneficiis Ticiniae sibi memoriam ereptam vociferatus est. Quod ad miserationem attinet, qui affectus ad victoriam, atque ad iudicem planè expugnandum ac subuerendum valet inprimis, in eo commouendo omnibus

bus antecelluit: quamobrem cum plures eandem causam agerent, perorationem ipsi semper relinquebant. C. Legi illam pro Quintio, & illam pro Milone; vix lachrymas cohibui. Attumo tum in affectibus grauioribus, tum in miseratione concitanda multum profecisse ex Euripide, cuius singulos versus singula testimonia putat. G. Non in hoc tantum affectu concitando, in quo tragicus ille facile præcipuus est, verum etiam in tota ratione oratoria: quandoquidem eruditus & ingeniosus magister eloquentiæ Fabius eundem in dicendo & respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro disertis, comparandum pronunciat. C. Memini item cuiusdam loci, ubi de semetipso his verbis prædicat: Qua nos (miseratione, videlicet) ita dolenter uti solemus, ut puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus; ut alia in causa, excitato reo nobili, sublato etiam filio paruo, plangore & lamentatione compleremus forum. G. Officium boni Oratoris est docere, delectare, & permovere: quò tria genera dicendi pertinent; subtile ad docendum, temperatum ad delectandum, graue ad impellendum. Si quis in vno horum excelluerit, in magnis: si in omnibus, in maximis oratoribus numerari poterit, & potuit semper. Ut de Græcis taceam, quis ex Latinis præter vnum Ciceronem nominari potest, in quo ista perfectio fuerit? Hoc nemo in paruis subtilior, in modicis temperatior, in magnis grauior: non alius iudicem acutius docuit, delectauit iucundius, incitauit ardentius. C. Arbitror præter alias laudes orationum eius innumeras ne hanc quidem deesse, locos, inquam, Philosophicos. G. Et hos quidem grauissimè or-

natissimèque tractatos, quod ipse in 1. de Natura Deorum testatur, vbi eas Philosophorum sententiis refertas affirmat. Quàm porro eleganter, quàm venustè, quàm veluti ad perpendicularum orationem construit? quàm studiosus & obseruans est numerorum? vt quod Antonius in secundo de Oratore, cum eloquentiam laudaret, inter cætera dixit, hoc potissimum de Tulliana oratione dictum accipi posse videatur. Quis enim cantus, inquit, moderatæ orationis pronuntiatione dulcior inueniri potest? quod carmen artificiosa verborum conclusionem aptius? Addam quæ sequuntur, nihilominus in Ciceronem, si in alium quempiam, conuenientissima: Quid autem subtilius, quàm acutæ crebræque sententiæ? quid admirabilius, quàm res splendore illustratæ verborum? quid plenius, quàm omni rerum genere cumulata oratio? Quæ schemata sententiarum? quæ figuræ verborum? quæ suauitas, quæ vehementia? Hæc arma de sceleratissimorum manibus excussa persæpe ceciderunt: hæc Catilinam pestem patriæ molientem oppressit: hæc Vatinius & Pisonem sempiternis maculis inustos, & ad omnem posteritatis memoriam ignominia notatos reliquit: hæc P. Clodium amentia, & furore exultantem domuit, & Antonij crudelissimis consiliis incitatos impetus retardauit: hæc populum Romanum victorem gentium non semel vicit. Neque potuisset illa lux orbis terrarum Roma extinguï, illud pulcherrimum, & post homines natos amplissimum imperium funditus deleri, nisi prius illud diuinum os Tullij conticuisset, caputque à ceruicibus auulsum fuisset, per quod tot ciuium capita seruata erant. Quid de copia me-

morem

morem? quæ cum in toto Cicerone, tum in orationibus est admirabilis. Quanta varietas? quis Oceanus? quàm dissimiliter omnia similia? & rursum quàm similiter omnia dissimilia? Reliqui scriptores quantumvis copiosi, cum hoc vno, si comparentur, verborum inopes existimari profectò possint: non fontes, non riuos, sed flumina fundit, & flumina aurea. Ut absoluiam: si quis ex me quærat; quæ sit optima Ciceronis oratio, respondebo quod ipse de Demosthenis; quæ longissima. C. Ego idem respondero, quamuis, ut tu, in Cicerone nondum habitauerim, sæpius tamen ad eum diuertere, & hospitio acceptus sum perhumaniter, dimissusque peramanter. G. Posthac igitur me duce tabernaculum tibi in eo colloces. C. Faciam quæ suades, & faciam quàm primum, nisi meis consiliis mors importuna intercurrerit. Vnum nomen restat, hoc etiam rogo ut dissoluas, deque libris Philosophicis aliquid in medium afferas. G. Respondebo.

ANNOTATIONES.

QUOT SVNT, QVOT FVERVNT)
Epigramma Catulli in Ciceronem, nescio ob quod beneficium, quod videtur ab eo accepisse, agit enim gratias, hoc est:

Disertissime Romuli nepotum,
 Quot sunt, quòque fuere Marce Tulli;
 Quòque post aliis erunt in annis;
 Gratias tibi maximas, Catullus
 Agit pessimus omnium poëta.
 Tanto pessimus omnium poëta,
 Quanto tu optimus omnium patronus.

Vtitur autem idem poëta sapius isto amplificandi modo, iisdem verbis, aut pene iisdem. Cic. etiam Orat. post reditum ad Quirit. Cn. Pompeius vir omnium qui sunt, fuerunt, erunt virtute, sapientia, & gloria princeps. Et epist. 21. lib. 11. Dū istī Segulio malefaciant, homini nequissimo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt. Plaut. Persa. Qui sunt, qui fuerunt, quiq; futuri sunt posthac, ego solus omnibus antideo facile, miserrimum hominum ut viuā. QVEM ARISTOPHANES FVLGVARE) Versiculum Aristophanis Græcum, itemq; alios Eupolidis de eodem Pericle inuenies apud Plin. epist. 20. lib. 1. CAPVT EIUS PRÆCISVM) Quāta constantia mortem exceperit Tullius, in illo fragmento Liuij, cuius supra facta est mentio loculentissime exponitur. Nimirum viuere diūtius potuisset, si patriam tantoperè non dilexisset. Nunc illi mors non ignominia, sed honori sempiterno est. Occurrit illud ex Arnobij lib. 1. Nemo vnquam innocens malè interemptus infamis est: nec turpitudinis alicuius commaculatus nota, qui non suo merito pœnas graues, sed cruciatoris perpetitur scinitatem. Caput abscissum Antonius ad se asferri, & in mēsa apponi iussit, tamdiuq; per diem aspexit, donec animum expleuisset. Fulvia porro Antonij vxor, cū caput illud in manibus sumpisset, primò maledictis & diris execrationibus est prosecuta: deinde consputans atque in gremio reponens, toruissimeq; inspectans linguam eius extraxit, & in eam sapius aciculam infixit, vt ad crudelitatem nihil faceret reliquum. Suidas. Crinit. lib. 1. cap. 8. Xiphilin. in August. Eandem immanitatem in caput D. Ioan. Baptista adultera mulier Herodias exercuit. Testis Hieronymus, apud quem ita est in apologia aduersus Rufinum. Ne magnoperè glorieris, si feceris quod faciunt scorpiones atq; cantharides fecerint. Hac & Fulvia in Ciceronem, & Herodias in Ioanem: quia veritatem non poterant audire, linguam veriloquam

quam discriminati acui confoderunt. Eadem Tullianam multi luculentis versibus deplorauerunt. E quibus carmen suum quidam elegantiā hoc disticho conclusit:

Vulnere nempe vno Ciceronem conficis, at te
Tullius æternis vulneribus lacerat.

Vide append. Virgilianam. SVBLATO ETIAM
FILIO PARVO) Suos paruos liberos, consanguineos,
& amicos Græci in iudicium adducebant secum, misericordie commouenda causa, quam consuetudinem tetigit in Apologia Socratis Plato. Fuit & Romanis hic mos ut intelligitur cum ex hoc loco, tum ex illo in Bruto de Galba. Cum suos pueros, tum C. Galli etiam filium stens commendabat: cuius orbitas & fletus mirè miserabilis fuit, propter recentem memoriam clarissimi patris: isq; se tum eripuit flamma, propter pueros misericordia populi commota. Forfitan & Hebræi idem solebant, Susanna quidem venit cum parentibus, & filius, & vniuersis cognatis suis, Daniel. 13. QVÆ LONGISSIMA) Ita sentit de epist. Attici. Tullius. Nam lib. 6. ad eundem epist. 11. Quod vereris, ne ἀδελος & : mihi tu? quis minus? cui ut Aristophani, Archilochi iambus, sic epistola tua longissima quæq; optima videtur. De Cicerone autem ita Plinius, epistol. 20. lib. 1. cuius oratio optima fertur esse quæ maxima. Addit & Hercule, ut alie bonæ res, ita bonus liber melior est quisque quo maior. RESPONDEBO) Ut appellari dicitur debitor à creditore, cum flagitatur ut soluat, ita cum soluit aut solvere se dicit, respondere dicitur. Obseruauit Manut.

Cic. ad Attic. lib. 16. Fit sæpe, ut ij, qui
debent, non respondeant
ad tempus.

* *

Bb 5

PRO-

PROGYMNASMA

NONAGESIMVM TERTIVM.

Philosophica M. Tulij.

I I D E M.

LAPHYRVS. Testatus est ipse in i. Tuscul. hanc se perfectam philosophiã semper iudicasse, quæ de maximis questionibus copiosè posset ornateque dicere: & in i. de Off. ait. Quis est enim qui nullis officij præceptis tradendis philosophum se audeat dicere? Neutra laus in eius libris desideratur. Nam cū ad variorum philosophorum decreta, ad locos tenebricosos atque difficiles, ad res abstrusas & magnas explicandas lucem orationis, & disserendi elegantiam sibi adhibendam putauerit, tum præceptor morum atque virtutis tantus est, quantus potest aut Seneca, aut Plutarchus, aut Aristoteles, aut Plato iudicari. C. Cur orator ipse de philosophia scribere voluit? Cur non, quod Aristoxeno Musico præcepit, cū in enumerandis de Natura animi Philosophorum sententiis eius harmoniam reprehendit; ipsemet fecit? Hæc philosophis, inquit, relinquat, canere ipse doceat. Bene enim illo Græcorū proverbio præcipitur: Quam quisque norit artem, in ea se exerceat. G. Voluit suis ciuibus hac quoque in parte prodesse, eosque beneficio nouo cumulare: quoniam turpe dacebat gentem illam, quæ per totum orbem victricia arma circumtulisset, populum inquam, latè regem, vitam ac mores suos sine Græcis magistris excolere, ac regere non posse, & seruire

re quodammodo illis, quibus iura legâsque daret. Philosophia, inquit, iacuit, vsque ad hanc ætatem, nec ullum habuit lumen litterarum Latinarum, quæ illustranda & excitanda nobis est, vt si occupati profuimus aliquid ciuibus nostris, profuimus etiam, si possumus, otiosi. C. Stoicam philosophiam non parum videtur admiratus, propter grauitatem ac seueritatem doctrinæ fortassis. Principio quidē Off. se ex illorum fontibus haurire solitum ipsemet confirmat, verbisque eam quā honorificentissimis passim prosequitur. G. Prorsus, vt dicis. Delectatus est tamen singulariter ratione scribendi Platonica, dialogo videlicet, & eius philosophi placita quam maximè complexus est, quem Deum suum alicubi vocauit. C. Recordor illa: Quem ego auctorem vehementer sequor. Errare mehercule malo cū Platone, quàm cum cæteris vera sentire. Vt rationem nullam afferret (vide quid homini tribuam) ipsa auctoritate me frangeret. Quem tu admiraris, quem omnibus antepōnis, quem maximè diligis: diuinus ille vir, quem quadam admiratione commotus, sæpius fortasse laudo, quàm necesse est. Et locis alii præterea sexcentis. G. Quin si vera fateri volumus, eius scripta totam fermè & veterum Academicorum, & nouorum, & Peripateticorum, & Stoicorum, & Epicureorum aliorumque sententiam continent. C. A quibus magistris hæc didicit? G. A Diodoto, & Posidonio Stoicam, à Phædro, & Zenone Epicuræâ, à Philone, & Antiocho Academicâ, à Cratippo, Stasea, & Pifone Peripateticâ. Omnes panè qui tū erāt in philosophia clari ac nobiles, audiuit: philosophorū libros innumerabiles legit, ex hisq; multa Latinis vocib. liberè tamen, & suo more expressit.

expressit. C. De Deo quid sensit? G. Tot locis tam pie de Deo, tamque sacris Christianorum consentanea locutus est, ut admirabile videatur tam liquidas eum tantæ maiestatis, ab humanis sensibus remotissimæ intelligentias habuisse. Eum unū huius mundi effectorem statuit, mentem solutam, & ab omni concretione mortali segregatam, omnia sentientem & mouentem, in omnes beneficium & liberalem, omnibus animantibus commoda quibus utuntur, lucem qua fruuntur, spiritum quem ducunt dantem, atque impertientem, bonis præmia persoluentem, improbos pœnis afficientem sempiternis. Dici nō potest, quanta in libris istis veterum ac recentium Historiarum cognitio, quanta optimorum exemplorum copia, quàm denique multa lectio, quàm ingens sanctissimorum præceptorum multitudo. Quæ iracundia obfirmatum Ciceronis oratio non flecteret? quem durum non leniret? quæ adeo mœstum non consolaretur? Libros de officiis Plinius non modò de manibus nunquam deponendos, sed ediscendos etiam censet. Alexander Severus Imp. eosdem, & de Repub. libros præcipuè legebat, & ex iis tantum admirabatur Tullium ut eius imaginem in larario, siue sacello domestico cum præstantissimorum virorum statuis & imaginibus collocaret. De quibus libris, ut item de Tusculanis, & de Finibus, verissimè quispiam Horatianas illas voces vsurpauerit:

*Feruet auaritia, miserosq; cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.*

Inuidus,

*Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeo ferus est, ut non mirescere possit,
Si modo cultura patientem commodet aurem.*

Quotusquisque versat hæc scripta, quin contrahi appetitus, & sedari turbidas animi sui commotiones, seque indies probiorem fieri experiatur? Quæritur. D. Augustinus, omnes mirari linguam Ciceronis, pectus non item. Se autem fatetur etiamnum Manichæum incidisse in eius Hortensium, in quo ille laudauit & defendit philosophiam, quam accusarat & vituperarat. Hortensius: hic plane affectum Augustini mutauit. Et ad te ipsum Domine, inquit, mutauit preces meas, & vota ac desideria mea fecit alia. *Vixit mihi repente omnis vana spes, & immortalitatem sapientie concupiscebam æstu cordis incredibili, & surgere iam cœperam ut ad te redirem. Non ad acuendam linguam referebam illum librum, neque mihi locutionem, sed quod loquebatur persuaferat.* C. At enim de natura, in qua euoluenda versatur pars Philosophiæ altera, nihil ab ipso habemus. G. Secus est ac dicis. Habemus multa passim, & totos libros de natura Deorum, quæ est res occulta admodum explicatuque difficilis: Platonis item librum *τῆς φύσεως* Latine conuertit. Quod si ipsi diutius per Antonij scelus, crudelitatemque ætatem propagare licuisset, plura scripturus erat. Nec idcirco tamen existimandum est, illum ea nesciuisse, quia non scripsit. Quid, quæso, scriptum reliquit Socrates? hic tamē princeps Philosophorum, & parens Philosophiæ ab omnibus & dicitur & habetur. Quid alij complures? quorum tamen non est inauditum nomen inter Philosophos. C. Temperare mihi non possum quin exclamem: O ineptos, & ab omni iudicio derelictos mortales,
ô bardos,

ô bardos, qui nihil nisi verborum lenocinia, nihil nisi res leues merasque nugas in Cicerone reperiri improbissimè mentiuntur. Inanis rerum est, qui Augustinum, (prò quale ingenium?) humi repentem, & obscœnas avidissimè consecretantem voluptates, ad vitæ integritatem cœlestémque sapientiam excitare potuit? Solane verba habet, quem Plinius lucem doctrinarum, Lactantius Firmianus modò perfectum & summum philosophum; modò Romanæ philosophiæ principem appellat? G. Quidâ doctus vir, cum fuisset aliquando satis alienus à Cicerone, tandem senex in gratiam cum eo rediens, inter alia quæ gloriôsè de eo scribit: Quid aliis accidat, inquit, nescio; me legentem sic afficere solet M. Tullius, præsertim vbi de bene viuendo disserit, vt non dubitem quin illud pectus, vnde ista prodierunt, aliqua diuinitas occuparit. C. At illius pectus, vnde non pauca ad lacerandam fidem orthodoxam prodierunt, contemptio, & arrogantia occuparunt. G. Non potest seiungi à sapientia eloquentia. Proinde si eloquentissimum fatemur Ciceronē, sapientissimum quoque statuamus necesse est, sin aliter sapimus, nihil sapimus, & elleboro indigemus. C. Nunquam ex vllius sermone tantum percepi fructum, quantum hodie ex tuo. Quasi de Cœlo isthæc huius disputationis occasio decidit. Summo me gaudio delibutum reddidisti.

ANNOTATIONES.

ADIODOTO) De hoc ita in Lucullo. Diodoto quid faciam Stoico, quem à puero audiui? qui mecum vixit tot annos? qui habitat apud me? quem & admiror, & diligo

diligo PVT EIVS IMAGINEM IN LARARIO) Sic appellat Lampridius sacrarium illud Imp. domesticum. Sed is cum in interiore, seu maiore larario etiam Christi Seruatoris nostri statuum inter principes diuos & animas sanctiores haberet, & in eodem Apollonium Thianicum, Abrahamum, & Orpheum, in minore Achillem, aliosq; Duces clarissimos, & cum Ciceronis simulachro etiam Virgilij. Crinitus lib. 10. cap. 5. FERRET AVARITIA MISEROQVE) Hunc locum Horatij confert cum versibus Euripideis ex Hippolyto Mureti. lib. 1. cap. 4.

PROGYMNASMA
NONAGESIMVMQVARTVM.

Tres lingue principes.

ÆLIVS, MAXIMIVS.

ÆLIVS Eheu. M. Qua gratia tu sic ingemiscis?
Æ. Quòd misero mihi vnum tantummodò est cor. L. Cachinno digna res. Esne apud te? cui nam vel homini, vel mutæ animanti duo corda vnamquam fuerunt? Æ. Nuper legi olim Calabro cuidã tria corda fuisse, nedum duò. M. Portentum narras. Æ. Immò veritatem profectò. M. Quis hic mortalis? Æ. Ennius, poëtarum Romanorum pater, qui primus amœno detulit ex Helicone perrenni fronde coronam. amicus ille P. Scipionis, qui primus Africani cognomentum obtinuit. M. Quomodo is tria corda gessit? aut quæ tandem sunt ista corda? aut quis hoc de ipso miraculum vel memorauit, vel chartis illiuit aliquando? Æ. Ipsemet ita gloriatus perhibetur. M. Quare? Æ. Quod Latine, Græcè, oscè loqueretur: a mente enim (quam
cor

cor etiam nominamus) omnis fingitur oratio. M. Papæ. Cedò quot corda habuisse rex ille credendus est, quem duabus & viginti linguis locutum accepimus? Æ. Totidem Maximine: cur dubitas? M. Fuit igitur quàm cordiosissimus, vt nullus alius: siquidē tot linguas tenere aut tenuisse puto neminem. Sed quid hoc, quod tu tria potius tibi optas, quàm aut decem, aut quindecim, aut viginti? Æ. Quia si Hebraicè, Græcè, & Latinè doctus essem (quanquam hæc linguas degustavi singulas) non inuitus ignorarem reliquas, Germanicam, Italicam, Hispanicā, Gallicam, Anglicam, Boëmicam, Indicam. & quot-quot tandem barbaræ numerantur. M. Quid? tūne præter illas tres audebis omnes appellare barbaras? Æ. De Græcis exemplum capio, qui præter suam alias ad vnam omnes ita vocauerunt. M. Etiāne Romanam? Æ. Etiam. M. Facile tibi istuc de aliquibus concesserim, nec recusarim quin agrestes, incultæ ac barbaræ nominentur: de Gallica, Hispanica, Italica vereor vt possim concedere; quæ discuntur, & in congressionibus ac deliberationibus exercentur ab honoratissimis nobilissimisque hominibus: confirmantque illarum periti (in quo ipsis ego libēs suffragor, pro mediocri cognitione mea) iis eas laudibus abundare, quæ quidem linguarum sunt propria. Æ. Haud possunt sanè hæ tres cum illis tribus in contentionem venire. Primum, non est istarum tam veneranda canities, tam longæua vetustas, existere siquidem cœperunt annos ab hinc mille centum quinquaginta, aut circiter, quibus nimirum temporibus Gothi, Vandali, Alani, Hunni, Gepidæ, aliique populi truces è Septétrione egressi, & in florentissimas, nobilissimasque terrarum prouincias

provincias Italiam, Hispaniam, Galliam infusi, eas ab imperio Romano vi & armis distraxerunt. Quin si quis eas corruptâ latinitatē, nec toto genere à Romana seiunctas ac differentes appellare voluerit, non errauerit. Nequibant enim illæ indolata lingua, illa immanium belluarum ora distortissima ad voces tam compositas, ad sonos tam suaves & rotundos sese aptare: itaque omnia penè conciderunt, immutarunt, peruerterunt, fœdauerunt. M. De originis excellentia & antiquitate non est fas ipsis tollere supercilium, ut illis tuis; quarum cū antiquissima sit Hebræa, secundas tenet Græca, Latina tertias. Æ. Prorsus ita. Nam genus humanum mox ut est à Deo fabricatum, sermonis facultatem habuit, & quidem non alias quàm Hebræi. Ad hæc quæ de descriptione, veterrima est eadem: siquidem Moyses multis antè tempestatibus sacram contexit Historiam, quàm Græci obsidione cingere Troiam & oppugnare cœperunt; id quod regnante apud Iudæos Dauide contigisse Chronographi obseruarunt: post quod bellum annis CLX. floruit Homerus, ferè primus scriptorum Græciæ. M. Hoc propter Hesiodum dicis, quem quidam antiquiorem faciunt. Æ. Non, propter Sibyllam & Orphæum inprimis dico, quos illo priores vixisse, & nonnulla literis mandasse indubitatum est. M. Varia sunt, quæ de horum duorum sæculis scribuntur. Æ. Et eiusmodi, ut disputationes tam curiosas legisse sit tempus minimo cum fructu contriuisse. Hæc tres linguas in crucem actus Dei filius Seruator noster dedicauit: nempe ut sanctissimus, sapientissimus, potentissimus; Hebræam sanctissimam, Græcam sapientissimam, Romanam

potentissimam. Quid enim Romanis potentius? an non illi rerum domini? quid Græcis sapientius? an non illi & inuentores & perfectores artium penè omnium? quid Hebræis sanctius, Deoque sub sole isto charius? Audi quid Esaïas dicat in persona Dei: *Et tu Israel, serue meus, iacob quem elegi, semen Abraham amici mei, in quo apprehendi te ab extremis terra, & à longinquis eius vocavi te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te.* & quæ deinceps leguntur in eodem cap. 41. præclara sanè. M. Iudicaui semper, & eruditis ita placuisse intelligo, titulum I E S V S N A Z A R E N V S, &c. non sine mysterio tribus illis linguis conscriptum, & supra crucem positum atque hoc ipsum ad earundem decus pertinere: quæ admodum & hoc pertinet, omnia illis tradita & explicata esse, quæ cum ad res sacrosanctas, diuinas, cœlestes, ad salutem animarum nostrarum sempiternam, tum ad res humanas, ad ciuilia negotia, atq; ad omnem denique scientiam spectant, easque vagari quàm latissimè, & omnes fermè orbis angulos vltimosque fines occupasse, cum cæteræ suis sese tantum, usque non ita amplis regionibus contineant, aut si exierint, non sint æquè communes, neque in scholis doceantur, neque ad libros tam multos, vel potius innumerabiles conscribendos adhibeantur.

Æ. Huc accedit, quod gentes alioqui vehementer dissidentes ac discrepantes inter se, harum beneficio coniunguntur & consociantur, quæ hominem ingenuum præcipuè ornant & honestant.

ANNO-

A N N O T A T I O N E S.

QUOD LATINE, GRÆCE, OSCE) Gell.
lib.17. cap.17. DVABVS ET VIGINTI)
Mithridates Ponti atque Bithiniae Rex inclutus, qui à Cn.
Pompeio bello superatus est, duarum & viginti gentium,
quas sub ditione habuit linguas percussit: earumq; om-
nium gentium viris haud vnquam per interpretem locutus
est: sed vt quemq; ab eo appellari vsus fuit, perinde lingua
& oratione ipsius non minus scitè, quàm si gentilis eius es-
set, locutus est. Gell. ibidem. QVAM COR ETIAM
NOMINITAMVS) Cor pro animo saepe dixerunt ve-
teres, quod videlicet animi sedem in corde quidam Philoso-
phi constituerent, aut animum cor esse docerent. Cic. 1. Tus-
cul. Aliis cor ipsum animus videtur: ex quo excordes, vecor-
des, concordēsq; dicuntur: & Nasica ille prudens bis consul
Corculum. Plaut. Mostel.

Recordatus multum & diu cogitavi,
Argumentaque in pectus multa institui
Ego, atque in meo corde (si est quod mihi cor)
Eam rem volutavi, & diu disputaui.

Idem Milite. Cuique sapiat pectus, nam cor non potest, quod
nulla habet. Quasi mulieres omnes sint excordes & amen-
tes: nam de muliere ibi sermo est. Cic. 2. de fin. Hoc est non
modò cor non habere, sed ne palatum quidem. Ausonius re-
prehendens Grammaticum quendam de barbarismo:

Qui reminisco putat se dicere posse Latine,
Hic vbi co-scriptum est, faceret cor, si cor haberet.

Lege etiam Gellium lib.7. cap. 2. HEBRÆAM SAN-
CTISS. GRÆCAM) Euangelista Ioannes titulum
Crucis scriptum tradidit Hebraicè, Græcè, & Latine, qui
ordo quomodo intelligendus, & Latinam primo loco fuisse
positam Caesar Baronius, qui nuper Annales Ecclesiasticos
Roma edidit pag. 90. & 176.

PROGYMNASMA

NONAGESIMVMQVINTVM.

Hebræa Lingua.

I I D E M.

ÆLIVS. Hebræam dici potest Deus ipsei nuenisse per se, cum reliquæ ab hominibus inuentæ & expolitæ sint. Eadem ipse cum genere nostro, & nos cum illo, & Angeli nobiscum, & nos cū Angelis sæpenuero collocti sumus. Eadem vni-gena Dei IESVS CHRISTVS, cum in terris corpoream indutus naturam degeret, Conciones habuit, & directum ad Cœlos iter monstrauit. De Plauto notum est illud Epij Stolonis, à Quintilianò repetitum; Musas, si Latinè loquantur, Plautino sermone vsuras. quia nimirum verborum Latino-rum auctor est elegantissimus, seu princeps in Latina eloquentia, vt Gellius censet. Nonne magis optabimus nos ea lingua uti posse, qua Deum esse vsum cognouimus? Singulæ item literæ admirandam multis in locis vim & energiam habent, reconditósque sensus & diuinos significatus efficiunt. M. Frequens Iudæos colloquentes audiui: horrida omnino, ac difficilis pronuntiati mihi præ ceteris visa est hæc lingua. Æ. Non tamen horridior, neque asperior quàm vel Turcica, vel Persica, vel Æthiopica: quas nihilominus percipi, & commodè pronuntiarì à nostrarum regionum hominibus, cum in illis oris aliquandiu versati fuerint, ne tu quidem nescis. Nec ego satis dispicio, quamobrem adeo inconcin-

inconcinna, & dura videri debeat oratio, quæ sua sponte, scriptore id non laborante, ad aptos numeros venit. M. Ad quos numeros? quis hoc affirmat? Æ. D. Hieronymus Hebraicè doctissimus. Is Isaïæ orationem phaleratam, & apud Prophetas creberrima carmina hexametra, iambica, saphica reperiri; imò quosdam penè totos versibus confectos testatur. M. Testis omni exceptione maior Hieronymus. Æ. Est insuper pudica admodum & verecunda hæc lingua, & sine honestarum aurium offensione plerumque effert, quæ turpicula, parumque casta sunt: quam illi laudem Græca & Latina meritò intiderint, in quibus ad res obscenas explicandas (in Græca præsertim) nimis copiosam vocabulorum fyluam, & loquendi nimis multa genera inuenias.

ANNOTATIONES.

MUSAS PLAVTINO SERMONE)
Idem de Xenophonte lib. 10. cap. 1. Adde quod M. Tullius ne Thucydidem quidem aut Xenophontem vriles oratori putat, quanquam illum bellicum canere, huius ore Musas esse locutas existimet. In eodem cap. longè admodum infra. Quid ego commemorem Xenophontis iucunditatem illam in affectatam, sed quam nulla possit affectatio consequi? ut ipsa sinxisse sermonem Gratiæ videantur. Celebre est etiam Ciceron. illud de Platone in Orat. perf. Iouem, si, ut aiunt Philosophi, Gracè loqui velit, Platonis sermone vsurum. Non potuit certè maior hisce scriptoribus ornatissima dictionis, & omni numero consummata elegantia laus impertiri.

PROGYMNASMA

NONAGESIMVMSEXTVM.

Græca lingua.

I I D E M.

AXIMINVS. Cum Græca tamen neutram harum, nec vllam aliam arbitror copia & varietate posse comparari. *Æ.* Hoc verissimum, falsoque ac malignè Cicero, nimius nonnunquam suorum laudator, aliorum contemptor, exclamat: O verborū inops interdum Græcia, quibus te semper abundare putas. Etiam illud minus verè: Latinam esse locupletiore quàm Græcam. Satis copiosè, & doctè iam illi responsum est à nonnullis, quorum libri in pròptu sunt. *M.* Tūne Ciceroni, quem tantoperè suspicis, quem vbiçunque potes dilaudare consueuisti, dicam impingis? *Æ.* Amicus Plato, sed amicior veritas. *M.* Appositè. *Æ.* Ea insuper inest in Græca verborum proprietas, vt cum rebus ipsis nata videantur; ea vis, vt sub aspectum quasi rem subiiciant. *M.* Non possum hoc loco idem obiicere Græcis, quòd supra Hebræis; esse asperos in pronuntiando, & insuaues: nam quantum ego Græca legi omnia videntur æquabiliter, placidèque ac leniter decurrere, & mira cum iucunditate ad aures affluere, rectèque Horatium dixisse puto: Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo Musa loqui. *Æ.* Potuisti & hoc animaduvertere, eandem Latinæ linguæ matrem, & quandam velut procreatricem ac nutricem esse. Et quomodo Aomana alias linguas
ornat,

ornat, illustrat ac perficit, ita vicissim ipsa à Græca ornatur, illustratur atque perficitur: à qua si omnem sapientiam, doctrinam fructum separemus, ac veluti detracta veste nudam intueamur, eximia certè pulchritudo, & elegàtia ipsius nostros in se animos conuertet. Ceterum cum illis literarum principibus, Homero, Platone, Aristotele, Demosthene, Herodoto, Xenophonte, Isocrate sine interpetre confabulari quanti est? Nam Latine quàm horridè, impurè, inquinatè ac sordidè iidem & alij plerique loquantur, non re fugit. M. Minimè fugit; & soleo stomachari in tam illotos ac lutulentos interpretes, conditionemque sapientissimorum doctissimorumque hominum vehementer miserari, qui cum in sua lingua fundant aurea orationis flumina, in nostra balbutiunt, indiserti que sunt. Nec illud nobis non molestissimū accidit, quòd vnius eiusdemque scriptoris tantum non in singulos annos nouā conuersionem accipimus, vt in tanta copia quem interpretem præ aliis eligas, explicare sententiam non possis. Verum quid tu illis responderes, qui hanc linguam minùs necessariam esse affirmare nō erubescunt? quid etiam adolescentibus nonnullis, quibus laboriosa videtur atque difficilis? Æ. Sic occurrerem istis posterioribus: Itāne verò? Sit difficilis, vt vultis: an vos tantum facilibus studebitis? Et quæ, obsecro, sunt ista tam facilia? quæ ars? quæ disciplina? seignibus & ignauis nihil non difficile, induritiis atque impigris nihil non facile futurum assero. Ἀπὸ μέλειας πᾶσι τὰ δέξασθαι γινέται: Assidua vincit cuncta diligentia. M. Latina, inquit multis partibus est facilior. Æ. Si hoc Latine indocti assertis, oratio vestra nullam meretur fidem: si docti; quæro,

num hoc anno Latinam didiceritis? M. Nequaquam, dicent, sed à paruis in hunc vsque diem Latinis dediti fuimus. Æ. Iam constrictos & impeditos teneo. Potestne, rogo vos, id facile nominari, quod annis 15. aut 20. quotidiano labore vix aliquatenus consequare? quòd si vos ab incunabulis Græcam discere cœpissetis, affirmare non timeo, tam laboriosa Latina vobis nunc appareret, quàm Græca apparet. M. Dimittamus pueros cum querela sua puerili: viros refuta, & eos quidem suo iudicio non indoctos. Æ. Vulpes cùm amisisset caudam, nitebatur ceteris persuadere, vt tanquam rem superuacua: & onus minimè necessarium eam rescarent. Nesciunt isti docti Græcas literas, proinde socios quarunt, ne soli sine caudis, turpiterque deformati, & ignorantes incedant. Vtilem & necessariam non esse fateor ad quæstum, ad otium, ad voluptates, ad opes; sed ad liberales artes percipiendas eius cognitionem requiri dico: idque in Theologia, Philosophia, Mathematicis, Rhetoricis, Dialecticis, Medicina, Iurisprudentia, Grammaticis possem quamuis copiosè ostendere, si cum illis agerem coram. Sed q̃ omnes ad Latinam mittūt, & a Græca reuocant, quis hoc ferat? Quid tandem esse existimant Latinè scire? num Calepinum euoluisse? num vocabularios aliquos memoria cōprehendisse? num epistol. phrales, num copiar & inopiar certas formulas; & locutiones Latino Gallicas didicisse? Illud est Latinè nosse: primùm optimum quemq; scriptorē diurna & nocturna manu versauisse, legendo cōtriuisse, penitus & in cute nosse; omnem loquendi rationē à præstantissimis Latinitatis auctoribus vsurpatam, non ab epitomis & compendiis nescio quibus

quibus traditam tenere, verborum, loquendiq; generum fontes & origines cernere: purè, ornatè, politè ex multa exercitatione tùm loqui, tùm scribere quæ quidem Græcis incognitis fieri nullo modo possunt. M. Mihi & antè persuaserā, & nunc etiam magis persuasi, delirare, qui huic linguæ obrectāt, eāmque vel vt difficilem, vel vt non adeo necessariam atque vtilem calumniantur. Quapropter illis accusatoribus salute dicta, de Latina cōmentemur.

ANNOTATIONES.

ET MIRA CVM IVCVNDITATE)
 Tanto est sermo Græcus Latino iucundior, vt nostri poetæ quoties dulce carmen esse voluerunt, illorū id nominibus exornent. Quintil. lib. 12. cap. 10. Si ex instituto velim hanc linguam laudare, facilius mihi erit orationis principium quàm exitum inuenire: tanta suppeditat à me olim ex doctissimorum hominum scriptis collecta argumentorum vis. Sed hoc tēpore satis esse duxi pauca de multis promere, & adolescentibus ac magistris plura requirendi dicendiq; occasionem dare, & quasi quoddam calcar admouere ad hoc ipsum. Poteram & de aliis duabus differere copiosius, ni mehus fore iudicassem, non omnia simul & vno loco dicere.

PROGYMNASMA NONAGESIMVM SEPTIMVM.

Latina lingua.

IIIDEM.

ÆLV S. In huius laudatione caput est, quod
 vniuersas propemodum linguarum omnium
 Cc 5 laudes

laudes in se cohibet. Dulcis est Gallica? dulcior Latina. Virilis est Hispanica? virilior Latina. Tene-
ra quodammodo Italica? tenerior Latina. Grauiſ-
ſima putatur Germanica, numeroſa Hebræa? hæc
quoque in Latina cumulatè reperiuntur. Et quia
Græcæ partus ac filia eſt, quis negabit eam mater-
nis dotatam laudibus? quis hæreditatem pulcher-
rimam atque ampliſſimam ipſi relictam ibit inſi-
cias? M. Pop. Rom. cæteras gentes non modò im-
perij magnitudine, verum etiam linguæ ſuæ propa-
gatione viciffe certu eſt. Perſæ, Medi, Aſſyrij Græci
latè quidem ſuos fines protulerunt, attamen cum
imperio linguam proferre nō potuerunt vt Roma-
ni, qui non corporis, ſed animi ſuauiſſimum quendā
conditiſſimumq; cibum cum innumerabilibus na-
tionibus ſibi communem fecerunt. Nec ſummos,
& ampliſſimis in Repub. perfunctos honoribus vi-
ros puduit huic linguæ, commentariis explicandæ
& illuſtrandæ operam tempuſque tribuere. Num
fuit quiſquam M. Tullio honoratior? Num C. Cæ-
ſare potentior? Num Varrone variarum artium ſci-
entia eruditior? Num quouis iſtorum publicis ne-
gotiis domi, foris tractandis occupatior? Nihilo-
minus in mediis belli tumultibus, inter armorum
fremitus de analogia Cæſar, de lingua Latina Var-
ro vterque ſcripſit. Cicero autem Grammaticum
ſtudio in libris ſuis ſæpe indicauit, & Grammati-
ci officio ſæpe functus eſt. Æ. Hæc ad veram ſapi-
entiam nos inſtituit, hæc ſanctiſſimæ religionis myſte-
ria cuſtodiuntur, hæc per omnia templa Deo Opt.
Max. & beatis cœlitibus diu noctuque ſacra car-
mina concinuntur: cūque reliquæ duæ ſcholarum
parietibus includantur, hæc etiam ad cœtus, conſul-
tationesq;

tationes, conuiuia, familiaresque congressus admittitur. Quò magis dignum est miseratione, adeo superiore sæculo neglectam contemptamque iacuisse. Nemo fermè quid esset Latinè loqui sciebat; quilibet verborum monstra & prodigia inuehebat: quod ita fieri necesse erat, cum bonos libros ne de nomine quidem quisquam nosset. M. O seculum insipiens, & inficetum Æ. Insigne etiam vulnus Latinæ linguæ inflixit quorundam temeritas, qui tam multa ex ea in alias linguas conuerterunt, ut paucissimi deinde ad eam discendam mētes appellere uoluerint. Quare quod principio in sacris Bibliorum voluminibus euenit, unde huius mali factum est initium, ut quisque putaret se arcana illa capere, atque inde noua & horribilia opinionum inter se pugnantium commenta nascerentur; hoc idem in disciplinis literariis vsuueniet aliquando, cum textor aliquis, aut Ianus, cetarius Aristotelem & Platonem pro sua inscitia interpretabitur. M. In Aristotelem tamen, & Platonem peccaretur tolerabilius. Æ. Sed absurdè utrobique. Gratia verò habenda Victoriis, Manutiis, Sigoniis, Lambinis, Muretis, qui tanquam luciferi quidam nostra memoria exorti, quantum in ipsis fuit, sua luce barbariei caliginem ab oculis nostris discusserrunt, scribendi quoque perfectione ad antiquorum præstantiam proximè accesserunt: quorum libri ab omnibus & Humanitatis, & Latinitatis studiosis quam accuratissimè legendi sunt. M. Quà de me, Lydum prouocas in planiciem.

* *
*

A N.

ANNOTATIONES.

QVanti suam linguam fecerint Romani, multis indicis potest cognosci. Tiberium narrat Suetonius cap. 71. quamquam alias Græco sermone præptum & facilem, non usque quaq; usum, abstinuisseq; maxime in senatu adeo quidem, ut monopolium nominaturus veniam postularit, quod sibi verbo peregrino utendum esset. Et in quodam decreto Patrum cum ἐμβλημα recitaretur, commutandam vocem censuit, & pro peregrina nostratē requirendam, aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque Græcē testimoniū interrogatum, nisi Latine respondere veruit. Eadem Xiphilinus in Tiberio. Vide quid idem Sueton. de Claudio memento, cap. 16. & Cic. de Lucullo ad Attic. lib. 1. epist. 16. Valerius lib. 2. cap. 2. Magistratus verò prisci quanto opere suam populiq; Romani maiestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest, quod inter cetera obtinenda grauitatis indicia, illud quoque magna cum perseverantia custodiebant, ne Græcis vnquam nisi Latine responsa darent. Et quæ sequuntur, nolo enim esse longior. Plura de maiestate huius linguae, Baronius Annal. Ecclesiast. pag. 90. & 91.

PROGYMNASMA

NONAGESIMVM OCTAVVM.

Solutæ pedestrisque scriptionis Varietas.

CONSTANS, APOLLINARIS.

ONSTANS. Dies non ita multi effluxerunt, cum te in quodam conuentu literato mira, nec pauca sanè de exercitatione iactantem, cuiusque laudes plena manu

manu in astra tollentem latus ac lubens audiui, quorum summa quædam est hæc : Ab ea naturæ vitia emendari, longeque plus diligentia, assiduitate, labore, consuetudine cum mediocri ingenio, quàm sine his etiam cum summo effici : corrumpi enim ingeniorum bonitatem ignauia atque socordia, & cum negligens etiam facilia non consequatur, studio ac diligenti nihil esse difficile. Adducebas quoque Periandri verbum, ἡ μελέτη πάντα δύναν, quo significatur, nihil esse tam arduum, laboriosum atque magnum, quod cura, industria, contentione, sedulitate non superetur. Hac Aristo. tantum Philosophum Ciceronem & Demosthenem tãtos oratores, Archimedem & Euclidem tantos Mathematicos, Virgilium & Horatium tantos poetas, Apellem & Parrasium tantos pictores, Phidiam & Polycletum tam excellentes statuarios euasisse. Commendabas autem nobis scriptionis vsum & exercitationem præfertim, quandoquidem hoc sæculo, & istis hominibus, neque in scholis aliud maius quæritur, neque extra scholam maiori gloriæ ducitur, quàm Latina lingua. Hanc nos puram, elegantem, propriam & copiosam affecuturos, si quamplurimū scribere in animum induceremus: stylum enim optimum esse, & præstantissimum huius rei effectorem atque magistrum. Et cum Cicero ipse, fons Latinitatis vberimus, vnusque omnium post hominum memoriam disertissimus & eloquentissimus, libro 9. ad Pætum scribens de se dicat, Ipsa illa, si qua fuit in me facultas orationis, nisi me ad has exercitationes retulissem, exaruisset : quid de nobis miseris cogitandum est, aiebas, qui tantos orationis thesauros etiam creberrimis exercitationibus

vix aliqua ex parte corrademus? Ego tum illa disputatione tua ita animatus discessi, ut statuerem, simul ac in te rursus incidissem, quærere, quænam quasi genera putares esse scriptæ, non solutæ tantum, verum etiam ligatæ, in quibus nos adolescentiores versaremur, qui in utraque orationis facultate præstare cuperemus. Itaque te valde pro amicitia nostra rogo, ut me tanquam discipulum instituas, quæque scribenda sint, mone ne detrectes. A. Quid tibi, quæso, opera mea in istoc negotio opus est? lege Aphthonium, lege alios recentiores, qui istud argumentum doctè integrisque voluminibus persecuti sunt. C. Tua volo, tuis ero contentus: ne fuge tantillum laborem causa mea. A. Haud expeditum est ex tempore satisfacere votis tuis: sed quoniam finem orandi, urgendi que non videris esse facturus, exponam tibi quæ requiris vel ex tempore, & breuiter. C. Nullum est periculum, ne quid tibi excidat, quod mihi non profit audiuisse. A. Principio id do consilium, ut scriptites epistolas, frequenter quidem ex præceptis, quæ à Rocho Perusino accuratissimè traduntur, aliquando tamè liberas omnino, nullis quasi vinculis præceptionum alligatas. Nec mihi non placent, qui sine argumento scribunt, & hanc solam habent epistolæ sententiam, non habeo quod scribam: quales ad se mitti epistolas ab Attico etiam M. Tullius voluit, & est hoc genus inter doctos frequentatum. Solent præterea magistri diligentes argumentum, siue rem totam epistolæ cuiuspiam docti viri sumere, Corradi, verbè gratia, Sadoleti, Manutij, Longolij, eamque dictare discipulis: postea illorum epistolas cum his conferentes docent eos quid

quid agere, & quonam modo scribere debuissent, ut essent viris illis non dissimiles; laudant si quid bene, si alicubi persimiles, si opera & labore haud parci fuerunt. C. Iucunda exercitationis ratio. Est enim suaue per se epistolas facere, quamuis eas nusquam sis missurus: & posterior modus Præceptorem in argumentis inueniendis non mediocriter adiuuat. Dic iam de alio genere. A. Ex Æsopo, aut ex poëtis lepidam fabellam depromas licet, eamque nunc breuissimè ac simplicissimè, nunc copiosè, cum auctoris commendatione, cum affabulatione, cum interpositis aliorum nominibus, & colloquiis tracta. Item narratiunculas è theatro vitæ humanæ, è Valerio Maximo, & exemplorum libris nouas, antiquas, veras, commentitias (nihil enim interest) nonnunquam petes, quas similiter aut paucis verbis, sinèque ornamentis, aut pluribus & ornatioribus, affectibus quoque admistis expones. C. Quàm vellem hîc mihi tuum exemplum proponeres aliquod: adolescentes enim milites cum ducum & Imperatorum suorum strenuè facta coràm intuentur, longè perfectiùs bellicam artem, quàm solis præceptis audiendis discunt. Sed video id fieri iam minimè posse. A. Cum poterit, & in hoc, & in aliis quæ recensebo, aut conscribam ipse exempla tibi, aut conscripta iam pridem ostendam. C. Docebis me igitur quæ ipse experiundo cognouisti; non ut quidam, qui cæcis volunt præire, cum ipsi propemodum talpæ sint. A. Exercitationem amaui & complexus sum à pusillo puero, cui maximè debeo si quid sum. Non paruam insuper copiam ad scribendum suppeditabunt apophthegmata, quæ ubi breuiter comprehensa

prehensa fuerint, argumentis excogitatis aut confirmari, aut refutari, aut laudari, aut vituperari poterunt. Commendentur item aut reprehendantur auctores eorundem, similia & dissimilia adducantur, quibus illa magis illustrentur, Idem statuendum de prouerbiis & sententiis, siue sacris, siue profanis, quæ etiam παραφραστῖκός dilatabuntur, & tanquam communes loci tractabuntur. C. Tam multi extant sententiarum libelli in utroque genere, auctorum, inquam, sacrorum, non sacrorum, poetarum quoque, ut si quando est animus aliquem eorum legere, nesciam quem præ aliis legam. A. Vtilem præstitit studiosis operam Andreas Eborensis Lusitanus: hunc eme. Præterea Stobæum, sententias Ciceronis, gemmas Platonis, flores poetarum tibi commendo: nec sperno quæ seorsim ex Seneca Neronis magistro, & Plutarcho collectæ sunt. C. Meminero horum. A. Non ad stylum modò exercendum, verum etiam ad inuentionem iudiciumque, ad decori quoque discendam rationem (quod tamen est iudicij) proderit Dialogos breues & varios conficere, materia sæpe & quauis occasione sumpta, nec non ex poetis, historicis, oratoribus, quos vel legimus ipsi, vel explicari audimus. In hac ipsa exercitatione non modica inest delectatio, quàm tùm rerum, tùm personarum vicissitudo conciliat. C. Modò ne iubeas me Dialecticū, & Rhetoricum in iis artificium obseruare, ac nescio quæ alia, quæ nuper ex commentario quodam in Dialogis obseruanda esse cognoui. A. Ille commentarius de dialogis maioribus, grauioribus, & grandioribus loquitur, quos componere debent, qui ad magistrum itare, manumque ferulæ subiicere iam desierunt.

desierunt. C. Amabo, quid sentis de conuersionibus? Éstne vtendum ea exercitatione adolefcētibus? A. Non aliter, quàm vt solent in scholis, cū Præceptor argumentum vel à se conscriptum, vel ex aliquo Latino Germanicum factum discipulis conuertendum proponit. Verū in emendatione accuratum esse conueniet, vt linguæ vtriusque idiotismi, elegantiaēque ostendantur, & moneantur pueri, quid sequi, quid vitare, quid melius facere debuerint. Qui robustiores sunt in litteris, interdum ad conuersionem aliquot paginarum aggrediantur. laudat hoc genus Cic. 1. de Orat. & habet cū magnas, tū non paucas vtilitates. Addam hoc appendicis loco. Componenda exempla illustrium figurarum, vt distributionis, subiectionis, frequentationis, similitudinum, cōparationum. Aliquid breuiter laudandum, aut reprehendendum, eadem sententia variatis verbis ac figuris efferenda sæpius, eadem Græcè ac Latinè, metro & soluta oratione varianda. Nunc de ligata disseram, si attendas. C. Attendo.

ANNOTATIONES.

SOLVÆ PEDESTRISQUE) Tribus potissimū nodis appellatur oratorum oratio. Soluta, non quod pedibus & numeris careat, sed quod iis tam astricta non sit, vt carmē. Prosa, seu prorsa, quasi profusa. Pedesteris, Græcè πειρὸς λόγος, quod quasi pedibus incedat, cum carmen quodammodo equo ferri videatur. Itaque Horat. historias soluta oratione compositas pedestres vocauit Ode 12. lib. 2. POST HOMINVM MEMORIAM) Sic sæpe Cicero. Nec rarò, post homines natos, quæ formula ad ampli-

candum valent. Demosthenes de eumentita legat. dixit: & ἡ γένεσις ἀνθρώπων, ex quo homines esse cœperunt
 Lege Victor, cap. 12. lib. 17. Quod quidam sic loquuntur, ab
 orbe, à mundo condito, non est vituperandum. Pro illis
 autem, nostro tempore, patrum nostrorum tempore, melius
 dicemus, nostra, patrum, maiorum memoria. Quod Cæsar
 habet lib. 3. de bell. Galli. Nec adhuc hominum memoria
 repertus est, &c. videtur id velle, quod Germani, ben
 Manns gedencken.

PROGYMNASMA

NONAGESIMVMNONVM.

Poëtica scriptiōis varietas.

I I D E M.

POLLINARIS. Rem quampiam eodē
 genere carminis bis, ter, quater, diuersis
 nimirum verbis locutionibûsque & figu-
 ris explicabis. Cernis in appendice Virgi-
 liana tam iucunda mirabiliq̃ue varietate, & tot mo-
 dis auroram, quatuor anni tempora, annem glacie
 concretum, & alia expressa elegiacis, vt nihil suprà
 possit esse. Quid si etiam eandem materiam tribus,
 quatuor carminum formis mandes, vt hexametro,
 elegiaco, iambico? Virg. in 8. Æneid. Ouid. 9. Meta-
 morph. Ausonius, labores Herculis hexametro cō-
 plexi sunt: Ouidius rursus in epistola Deianiræ ele-
 giaco, Seneca in Hercule furente iambicis eos in-
 clusit. C. Contuli aliquando istos diuersorum poë-
 tarum versiculos, & poëtica orationis diuitias sum
 contemplatus. Occurrit tam illud de Archia poëta,
 quem

quem defendit Cicero. Fertur is cum Roscio principe ætatis suæ histrionum certare solitus, vtrum ille eandem rem sæpius variato gestu exprimeret, an hic mutatis verbis per carmen efferret. A. Magna eloquentiæ, & incredibilis fœcunditas, oratoribûsque cum poëtis communis est. C. Quæ adhuc exercitationum metricarum genera laudas? A. Hoc: solutam orationem, siue dictum elegans & graue, ue, siue historiam, siue fabulam ad carmen redigere, poëticaque libertate vti, & flores, fucos, vbertatem quandam verborum atque rerum adhibere. C. Arbitror contrà etiam fieri posse, vt soluatur carmen, fiatque libera pedibus oratio. A. Potest maxime. Deinde vnum genus carminis apud auctorem aliquem inuentum, nos mutatis numeris in aliud transferemus, hexametrum in elegiacum, & hoc in phaleucium, & istud in sapphicum: ne ignoremus tamen, vniuscuiusque generis suam ac propriam ideam esse. Curabimus præterea, vt nobis versus alieni proponantur, aut ipsimet eos deligemus, quibuscum nostra Musa decertet, vt supra in epistolis faciendum dicebamus. V. Vellem hac tempestate in scholis vigerent, certamina poëtica, vt adolescentes se mutuò non tantum numero versuum (nã id parui duco, breui tempore sexcentos versus euomere; & tamen id in vsu est penè solum) sed acumine, lepore, elegantia, artificio superare contenderent. A. Ego & istuc, & alia complura optauerim: sed pergã vltteriûs. Centonum & parodiarum scriptio inprimis iucunda & frugifera est, nòsque apiculas imitari cogit, quæ ex diuersis flosculis succum ad mel gignendû colligunt. Quomodo cêtones & parodiæ fiant, cum multis exemplis quidã Gallus docuit. C.

Novi librum, & legi. A. Satis erit nos septem aut octo communiora carminum genera usurpare, & in illis excellere: illa alia non æquè vulgata, nimium otiosis & ostentatoribus relinquuntur. C. Quamquam mirificè capior poëtis & legendis & audientis, cupioque ardentissimè capiti meo quòque ex Helicone coronam petere, tamen nunquam cogitationem suscepi, quo pacto centum genera versuū possem condere, aut versibus etiam extemporaneis loqui, quod quidam se posse gloriati sunt, & quidem de rebus Philosophicis, Theologicis, Mathematicis, idque quocunque tandem genere quis postulauisset. Res inaudita. Quam rotundos & venustos putabimus illos versus esse potuisse? Nec idē Lyricus, Elegiacus, Comicus, Heroicus vnà simul esse desidero: sat erit, si fecero non malos heroicos, ad quod genus me natura blandissimè inuitat. A. Optimum est naturam sequi in hoc studio, quod natura propè sola constat.

ANNOTATIONES.

CUM ROSCIO PRINCIPE) Tanta fuit huius auctoris excellentia, ut qui in aliqua parte presteret, is in suo genere Roscius diceretur. Cic. 1. de Orat. Eundem laudat orat. pro Quint. Festus. Roscij appellabantur in omnibus perfecti artibus, quod Roscius quidam perfectus vnus in arte sua id est, comœdia indicatus sit. Horat. epist. 1. lib. 2. Quæ grauis Æsopus, quæ doctus Roscius egit. Vide & Macrob. lib. 3. cap. 14. Disputauimus de variis exercitationum, scriptionumue generibus in duobus antegressis progymnastiis, & quæ adolescentum viribus aqua videban-

tur attulimus. Nunc robustioribus alium magistrum doctiorem, Plinium scilicet secundum dabimus, qui eos varietatem exercitationis tam oratoriae, quam poeticae admodum erudire ac disertè doceat epist. 9. lib. 2. quam subscribimus per capita distincta, quo omnia dilucidiora fiant.

C. PLINIUS EVSCO S.

Queris quemadmodum in secessu, quo iamdiu fruieris, putem te studere oportere.

EXERCITATIONES ORATORIAE.

I. GENVS.

Tile imprimis, & multi praecipunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas, splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi: præterea imitatione optimorum similia inueniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt: intelligentia ex hoc, & iudicium acquiritur,

II. GENVS.

Nihil obsueris, quæ legeris hætenus, ut rem argumentumque teneas, quasi æmulum scribere,

Da 3 lectisque

lectisque conferre, ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio si nonnulla: cum magnus pudor: si cuncta ille melius.

III. GENVS.

Licet interdum & notissima eligere, & certare cum electis. Audax hac, non tamen improba, quia, secreta contentio. Quanquam multos videmus huiusmodi certamina sibi multa cum laude sumpsisse, quosque subsequi satis habebat, dum non desperant antecessisse.

IV. GENVS.

Poteris & quæ dixeris, post obliuionem retractare, multa retinere, plura transire, alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud, & tadio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omis-sumque. Postremò noua velut mēbra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare.

V. GENVS.

Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi. Sed non ideo semper pugnarem hunc, & quasi bellatorium stilum suaserim. Vt enim terræ variis, mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nūc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex història locum apprehendas.

VI. GENVS.

Volo epistolam diligentius scribas. Nam sæpe in
oratione

oratione quoque non historia modo, sed prope poetica descriptionis necessitas incidit, & pressus sermo purusque ex epistolis petitur.

EXERCITATIO POETICA,

QVI DICVNTVR LVSVS.

FAs est & carmine remitti: non dico continuo, & longo (id enim perfici in otio non potest) sed hoc arguto & breui, quod aptè quanta sibi occupatio- nes curasque distinguit. Lusus vocantur, sed hi lusus non minorem interdum gloriam quàm seria consequuntur: atque adeo (cur enim te ad versus non versibus exhorter?)

Vt laus est ceræ, mollis cedensque sequant
 Si doctis digitos, iussuque fingat opus,
 Et nunc informet Martem, castamque Miheruam,
 Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum
 Vtque sacri fontes non sola incendia sistunt,
 Sæpe etiam flores, vernæque prata iuuant:
 Sic hominum flecti ingenium, duci que per artes
 Non regidas docta mobilitate decet.

Itaque summi Oratores, summi etiã viri sic se aut exercebant, aut delectabant, immo delectabant; exercebantque. Nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur, remittatur. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem: omnia denique, quæ in vita, atque etiam in foro causisque versantur. Inest his quoque eadem, quæ aliis carminibus utilitas, quod metri necessitate deui-

eti soluta oratione letamur: & quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus.

EPILOGVS, ET PAVCA
DE LECTIONE.

Habes plura etiam fortasse, quàm requirebas. Vnum tamen omisi: non enim dixi quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, cum dicerem quæ scribenda. Tu memineris sui cuiusque generis auctores diligenter eligere. Aiunt enim multum legendum esse, non multa. Qui sint hi, adeo notum prouocat inique est, vt demonstratione non egeat, & alioqui tam immodicè epistolam extendi, vt dū tibi, quemadmodum studere debeas suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, & aliud ex his, vel istud ipsum quod cæperas, scribis? *Vale.*

PROGYMNASMA
CENTESIMVM.

Actio scenica.

CONRADVS, HELISÆVS.

CONRADVS. Accenditur mihi animus haud mediocriter. Helisæe, ad personam in theatro agendam, siue id in comœdia, siue in tragœdia, siue in dialogo, (nam hoc tertium quoddam dramatis genus nostri faciunt) non, inquam, parua cupido huius rei mihi crescit

crescit in pectore, cum obseruo spectatores vultus atque ora in ludionibus desigere, & non modò primarum, secundarum, ac tertiarum partium, sed in suo genere optimum quémque actorem intueri continenter, admirariq; maximè, & alios collatis capitibus percunctari, quínam sit ille aut ille adoleiscens, cuius filius, quod ei nomē. H. At mihi cum hac, tùm aliis de causis semper iucundum fuit obligari sacramento huius militiæ. C. Recense causas illas, nisi onerosum est, & adde currenti calcar. H. Plerique de studiosis literarum aliena misericordia liberalitatēque indigent, qui quidem cum suas partes egerint egregiè, & ita se populo probauerint, à diuitibus ac nobilibus viris sumptum in singulos annos, quo victum tolerent, facilè hac ratione, etiam non rogantes consequuntur. Exempla complura commemorauerim, & ex illis ego ipse vnum sum, qui quoniam in comœdia quæ inscribitur Salomon coronatus, puerum Salomonem non malè videbar egisse, illustri & opulento viro annuos aureos quinquaginta in acceptis refero. C. Pro tantilla opera tanta merces? H. Non illi operā & laborem, sed ingenium, quod sese in huiusmodi comicis actionibus mirabiliter ostendit ac prodit, spectare solent. Videmus præterea parentes admodum desiderare, vt filij doceantur bene gestum agere, moderari manus, vultum, corpus totum, ac vocem etiam inflectere, atque variare. & in his omnibus posthabito pudore subrustico, liberi esse, nihil metuere. Hoc nusquam commodius, maioreque cum eorum, & aliorum voluptate fit, quàm in theatro. C. Quàm vera sunt hæc? nam quod mihi mei, hoc aliis perinde suos parentes credo facere.

Quærent sæpe; dabitur ne comœdia? quæ partes mandata sunt tibi? putant, credo, etiam ad suam ipsorum gloriam pertinere, se filij placuerint. H. Et ad gymnasij quoque decus atque gloriam vehementer scito interesse: laudatur enim locus, & magister, ubi, & à quo tam præclara indole, tam apti ad res pulcherrimas adolescentes instituantur. Quin nosmetipsos, condiscipulos, populum, magistratus, totas ciuitates liberalissima & honestissima voluptate cumulamur, si nos ex poëtæ sententia gerimus. C. Ac me quoque doctiorem factum sentio, tam multis egregiis sapienterque scriptis versibus, ediscendis: & memoriam non parum exercui, siquidem trecentos quingentos aliquando, ut digitos meos, ut nomen meum recitare potui. H. Si fabula quæ datur, Latine ornatèque composita, fuerit necesse est omnino actores, cum eam ediscunt, omnes omnium personas propemodum memoria tenere (quippe quos toties cum exercentur audiunt) in Latinitate, & orationis virtutibus non nihil proficere, atque ad scribendum loquendumque aliquam sibi supellectilem comparare. Augetur adhuc prudentia, & cognitione τὸ πρῶτον, cum animaduertimus scilicet, in œconomia adhibitum iudicium, & cum personæ cuiusque eum sermonem audimus, qui ad naturam, ingenium, mores illius κατὰ φύσιν est appositus. In quo quidem officium poëtæ inprimis consumitur, qui vniuersa in singulis imitari, atque exprimere debet. C. Cur igitur apud veteres probro dabatur histrionicam facere? H. Si cogitemus qualia priscearum comœdiarum argumenta fuerint, non mirabimur; leuia, litigiosa, nugatoria, impura: quales itè versus, spurcissimi, ut inquit Plautus, & immemora-

morabiles. Ibi lenones, meretrices, parasiti, ferui callidi, adolescentes asoti. Huiusmodi personas agere honestum hominem iure pudeat, scurram autem, circulatorem, malè feriatum ac triobolarem non pudeat. Dramatum nostrorum longè diuersa est ratio, quæ fermè illustres, graues, notas historias, & frequenter è sacris litteris petitas continent quo populo & notiores sint, & placeant magis. Quàm autem tales historias, tot annis præsertim, tamque distantibus locis gestas rectè deligamus, & quàm easdem materias præceptis & exemplis antiquorum seu comicorum seu tragicorum conuenienter tractemus, non est meum disputare, doctioribus relinquo. Cùm igitur res sint honestæ & sacræ, personæ etiam ciuilibus honoratiores, aut saltem non viles atque abiectæ, tantum apud nos abest vt sit ignominia histriionem profiteri, vt sit commendationi ac laudi potius. C. Illud superest, vt Roscios atque Æsopos habeamus, qui nos in hoc artificio ipsi artifices celebratissimi instituant. H. Bene optas. Nulla ars sine magistro discitur: quanquam noster doctor non est postremus in hac palæstra.

ANNOTATIONES.

SI FABVLA QVÆ DATVR) Dare fabulam visitatum est Terentio. Sic autem dicitur, data est fabula, vt data est cœna, datum est prandium. Et dari dicitur fabula cum agitur, stare, cum placet. Hæc Donat. in prolog. Hecyr. Cic. Tuscul. 1. Annis enim serè CCCCX. post Romam conditam Liuius fabulam dedit. Et in Bruto. Minor fuit aliquanto is, qui primus fabulam dedit. Vtitur etiam verbo docere, vt eodem libro. Annis XXX. post, quam eum fabulam

fabulam docuisse & Atticus scribit. In eodem lib. Ennius cum Thyestem fabulam docuisset, mortem obiit. Sic Horat. ad Pison. Vel qui prætexas, vel qui docuere togatas. APUD VETERES PROBRO DABATUR) Apud Romanos, at non apud Græcos. Itaque Æmilius Probus præfat. docens, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia maiorum institutis iudicari, commemoratis aliis: In scenam vero prodire, inquit, & populo esse spectaculo, nemini in iisdem gentibus fuit turpitudini, quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota ponuntur: contra ea pleraque nostris moribus sunt decora, quæ apud illos turpia putantur, &c. Lege Læb. in eundem locum. Rem ergo histrionicam apud Romanos non alij sermè, quàm serui & venalicij tractabant, erantq; non ita magnè in precio & honore. Hinc Cic. pro Quintio de Q. Roscio. Etenim, cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur, tum vir eiusmodi est, ut solus dignus videatur, qui eo non accedat. IBI LEONES, MERETRICES) Quales comædiarum veterum personæ ut plurimum essent, indicavit Teren. quoque in prologo. Heaut.

Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, lycophanta autem impudens,
Auarus leno, assiduè agendi sint mihi.

Certè cum Plautus captiuos laudet etiam ob hoc, quod ibi non sit meretrix mala, intelligimus nullam pane sine infamibus illis personis dari solitam. Vnde totam grauitatem & sanctimoniam dramatum illorum æstimare licet. Addam istuc corollarij loco. Intermedia quæ hodie vocantur in comædiis & tragædiis, diuerbia scilicet, quibus spectatorum animi actoribus è theatro, post actum finitum digressis, à veteribus dicta exodia, & actores ipsos exordiatos qua de re legendus Turneb. lib. 3. cap. 17. & lib. 10. cap. 27. Addam alia.

alia : Primarum partium actores seu personas in dramatis esse eas, quæ plurimum versantur in dramate, seu cuius maior habetur ratio, quam potissimum respicit fabula, & à qua plerumq; nomen fabule, imponitur, vt Hecuba, Orestes, Hyppolytus, Andromacha Euripidis, Andria Terentij, Amphitruo Plauti. Ex hoc intelligitur quæ sit secundarum, aut tertiarum partium. Græci δὲ ὁπῶτα & ἡσῶτα, solent nominare. Designator is dicitur,

qui loca spectatori-
bus designat in
theatro.

*

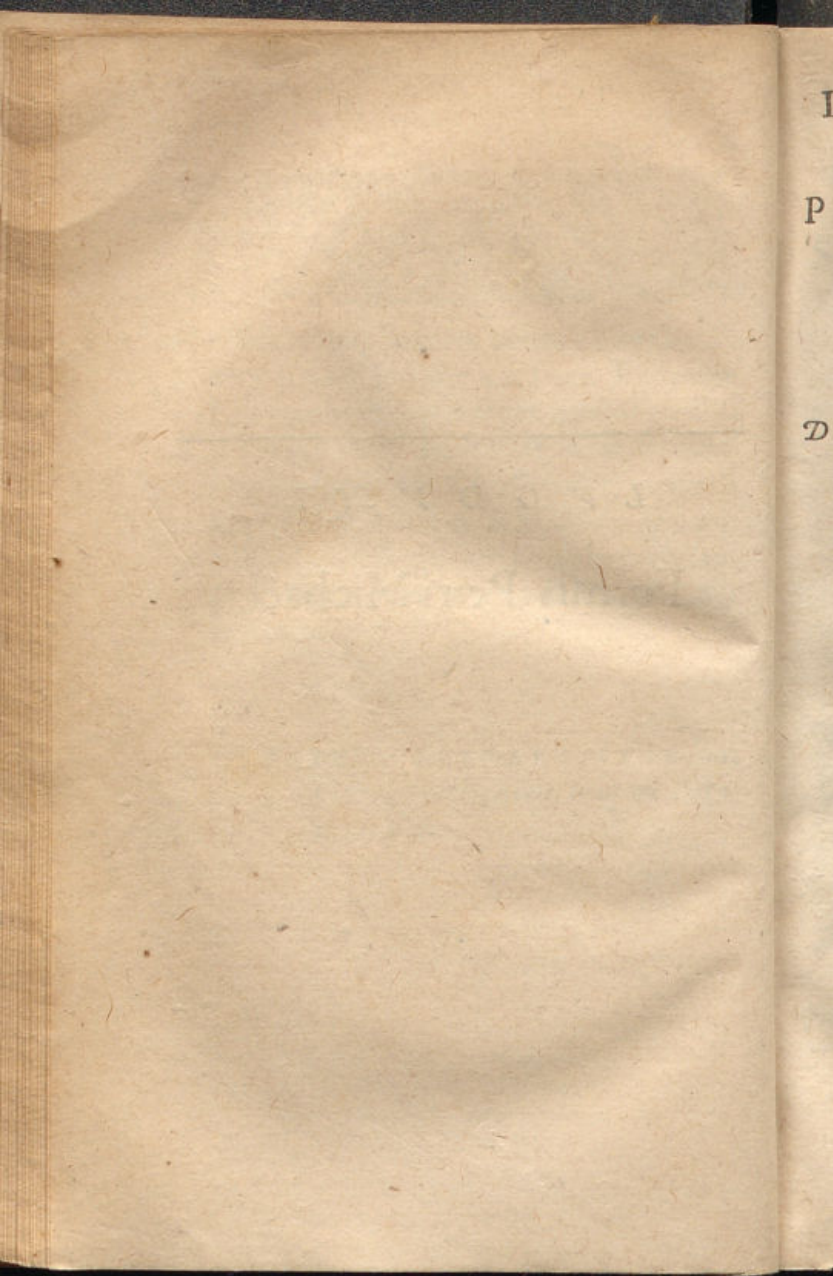

Hic Progymnasmatum primus liber R. P.
IACOBI PONTANI ex Societate
IESV, politioris literaturæ studiosis vtillif-
simus est, eò quòd & doctrinam singula-
rem ad formanda Christianæ iuuentutis
ingenia contineat, & de moribus grauem
admodum disciplinam complectatur, ty-
pis proinde mandatum publicari debere
iudicaui.

PETRVS STEVARTIVS *Leodius,*
Collegij Theologici hoc tempore Deca-
ni Vicarius.

L V G D V X L

Formis Petri Michaël

IACOBI PONTANI
DE SOCIETATE IESV,
PROGYMNAS-
MATVM LATINITATIS,
SIVE DIALOGORVM
Volumen secundum, cum
Annotationibus.

DE MORVM PERFECTIONE.

*Editio tertia recognita & aucta. Voces plurimæ
ex vulgari Germanorum, in
Gallicam traductæ.*

LVGDVN I,
Apud Bartholomæum Vincentium.
M. D. XCII.

JACOB TONTAM
SOCIETY

R. O. G. Y. M. A. S.

MATTHEW

SIX

Volume

and

DE

LIBRARY

of the

of the

LIBRARY

of the

of the

SERENISSIMIS
VTRIVSQUE BAVARIÆ
PRINCIPIBUS, PALATINIS
Rheni, Philippo Episcopo Ratif-
bonensi, Præposito Colonienfi,
&c. & eius germano fratri FER-
DINANDO, Canonico Colo-
nienfi, Treuirensi, &c.

IACOBVS PONTANVS
de Societate IESV, S. P. D.

ATVRAM ET GE-
NVS ipsum, PRIN-
CIPES Sereniss. certio-
ra hominibus asserere solere
praesidia ad bene & cum
virtute viuendum, quàm
educationem siue discipli-
nam, plerosque probata sa-
pientia viros opinionem habuisse animaduerto.

Plato enim (ut hunc solum nominem, qui est
unus instar omnium, ex cuius quasi sanctis qui-
busdam augustisque fontibus maiores nostri reli-
giosissimi libenter ac saepe hauriebant) in dialo-
go qui Menexenus, seu oratio funebris inscribi-
tur, qua civibus suis charitatem patriae suadet, &
honorificentissimis verbis eos extollit, qui pro eius
salute ac libertate extremum in certamine spiritum
effuderant, sic ait: ἀγαθοὶ δὲ ἐγένοντο διὰ τὸ φῦναι ἐξ
ἀγαθῶν. τὴν εὐγένειαν δὲ πατρῶν αὐτῶν ἐκκαλλιέω-
μεν, δεύτερον δὲ τὴν τροφὴν τε, καὶ παιδείαν, &c.
Boni extiterunt, quod ex bonis progeniti erāt. Qua-
circa generosam ipsorum originem primum, dein-
de educationem institutionemq; commendemus.
Præterea ostendamus, quàm præclara, & his maxi-
mè consentanea facinora ediderint. Homines igitur
vnà cum sanguine virtutum, & (in quo tan-
tundem probabilitatis inest) vitiositatum quoque
suarum semina quædam in filiorum animos ple-
rumque transmittunt, producuntq; religiosi pios,
sobrii temperantes, mansueti placabiles, benigni li-
berales, magnanimi fortes, naui industrios: contrà,
impj sacrorum contemptores, ebriosi vinolentia de-
ditos, seui crudeles, sordidi, & restricti auaros, ti-
midi imbelles, ignavi desides. Ad consummandam
porrò prauitatem quanquam præceptio non requi-
ritur,

ritur, ideo quod facillimum est natura sola, sine
magistri opera vel improbiſſimum euadere, tamen
quo ſit partibus ſuis expleta virtus, & ut præcla-
rum ac ſingulare quiddam exiſtat, ad eximiam &
illuſtrem naturam adiungenda videtur doctrina
conformatio, adiungendum ſtudium, adiungendus
uſus: quibus ſi deſtituta fuerit, eius bonum turpi-
tudine vite morumq; contaminabitur. Hinc perſa-
pienter Horatius.

Doctrina ſed vim promouet inſi-
tam,
Reſtîque cultus pectora roborant:
Vtcunque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpæ.

Iam verò hic cultus à magiſtro venit. Quamobrem
eximius ille nature habitus eſt ſicut in agricultura
fertile ac pingue ſolum, magiſter moratus & pru-
dens tanquam peritus colonus, præcepta ipſa velut
electiſſima ſemina. Quàm beatos ergo, quàm fæli-
ces illos numerabimus, quibus hæc ſingula diuino
beneficio ac munere adeò cumulatiè contigerunt,
ut ipſis ex omni ſeculorum memoria comparari per-
pauci, anteponi haud ſcio an ulli omnino poſſint?
Quorum cogitata, dicta, facta, immortalitatis ſunt

magis quàm ætatis. Qui curriculis mensium omnem temporum celeritatem præteruolant; ante viri quàm adolescentes, ante senes quàm iuvenes. Quæritis, quorsum hæc mea spectet oratio? Ad vos ipsos, inquam, qui eorum satum procreati estis, unde in vos cum illustrissima nobilitate tanta ad præclarissimas actiones, tamque incredibilis ad honestatem & decus peruenit, atq; transfusa est incitatio. Qui quidem ut vobis maximo honori sunt, non tantum quia magni Principes, verumetiam quia mirabiliter in omni pietatis exercitatione inter se consentientes, & spectata vitæ sanctimonia, perque orbem longè ac latè non dubiis hominum sermonibus celebrati Principes sunt: sic ipsos vicissim liquidissima voluptate compleri arbitror, quoties de vestris in virtute literarumque disciplina processibus, & de certissimis, iisque multis futuræ olim præstantiæ significationibus nuncios accipiunt; accipiunt autem in dies penè singulos. Non eos audimus molli- bus ac peregrinis gaudere deliciis; non in ludis & spectaculis tempus ponere: non fluxum denique & caducum aliquid admirari. Vos illorum gaudia, vos spectacula, vos secundum Deum estis omnia, habitatisque in eorum medullis, & heretis in visceribus. Si enim, ut scriptum est apud Tullium, nihil dulcius hominum generi à natura datum est, quàm
sui

sui cuique liberis tam bonis, tam religiosis, tam ad
omnem excellentiam factis, tam ad parentum suo-
rum laudem atque gloriam efflorescentibus liberis,
poteruntne illi quidquam reperire dulcius? Nam
illud inprimis quanti faciendum est, quod ista eta-
te necdum matura cælestis amore numinis tanto-
pere deuincti tenemini: ex quo in sacris mysteriis
obeundis, in diuinis precationibus frequentandis
summa elucet assiduitas vestra, summa pietas: in-
tuenda autem animorum pulchritudine & inno-
centia, repellendisq; scelerum contagionibus ardor
planè inexpectatus, mirificus, singularis. His addo
flagrans desiderium exscindendi religiones deli-
ras & sacrilegas, iisque doctoribus quacunque via,
quibuscunque modis resistendi, à quibus indycæ
Germania pestem & exitium comparatum vide-
tis. Cui sanctissimæ voluntati reipsa aliquando
explicanda inseruiet prudentia vestra, inseruiet
eruditio, grauitas & constantia vestra, totus de-
nique virtutum vestrarum nobilissimus comita-
tus, quarum clara specimina quotidie præbetis. Il-
lam autem humanitatem, illam affabilitatem, il-
los mores suauissimos, quibus utimini etiam er-
ga infimos, illamq; liberalitatem, quam in pau-
peres ipsi etiam presentes, eorumque domicilia
obeuntes confertis, ad conciliandos utrique om-

nium mortalium animos quantam vim tandem
habituuras credimus?

Veniam ad ea quæ ingenij & literarum sunt.
In rebus granibus & arduis ita præstare iudicio,
ita subtiliter falsa à veris, bona à malis, æqua ab
iniquis, honesta à turpibus internoscere ac discer-
nere posse ætatem vestram etiamnum teneram,
nemo non secum ipse miratur. Declarat item inge-
niorum vestrorum magnitudinem, docilitatem-
que, quòd paucissimis annis Latinè loqui & scri-
bere, atque etiam pœmata condere didicistis. Di-
ligentiam, & proficiendi cupiditatem, amorem
recitandi, repetendi, cum condiscipulis acerrimè
disputandi, qui vobis à studiis sunt, miris effe-
runt laudibus. Omitto pronunciatas orationes &
carmina tota audiente Academia, præsentibus-
que viris principibus, actione tam venusta, gra-
ui, & ad animos permouendos idonea, ut om-
nes obstupuerint. Quod præterea conciones habere
vos nonnunquam delectat (quas nihilominus
corona applaudente habetis) hoc ipso magnis qui-
busdam rebus efficiendis quasi præludere mihi
videmini. Hæc aliæque multa primùm quidem
Deo auctori bonorum vniuersorum, tum com-
memorande naturæ vestræ, rectissimæ voluntati
ac sedulitati, accuratissimæ institutioni, magi-
strorum

strorūque vestrorum probitati, prudentia, sol-
licitudini tribuenda sunt: quae eadem me ad vos
mente penitissima atque intimis sensibus comple-
ctendos, & ad istuc meum iudicium ad posteri-
tatem prodendum, domuiq³ vestrae laudatissimae,
toti Bauariae, toti Germania, toti Ecclesiae Ca-
tholicae de duobus tam admiranda spei fratribus
gratulandum impulerunt. Cuius rei certissimum
testem hoc secundum progymnasmatum meorum
volumen ad vos mitto. Nec fuit sanè, quod aut
ego potius donare vel possem, vel deberem, aut
à Serenitate vestra libentius acceptum iri confide-
rem: quorum delectamenta praecipua sunt libri:
& tales quidem, qui & annis iuuenilibus, &
studiis in quibus per hoc tempus versamini re-
spondent. Quorum è numero hunc nostrum fore
spero, quem eadem diligentia, qua antea pri-
mum, fructu autem fortassis uberiore euoluetis.
Postulauerunt insuper hoc à me officium à pa-
rentibus, auis & proavis vestris non solum in
Bauaria, sed alijs quoque locis apud Societatem
IESV collocata multa & magna beneficia: nem-
pe ut eorum nos memores, & ad gratificandum
inseruiendūque Principum familiae clarissi-
mae pro rationibus instituti nostri semper paratis-
simos demonstrarem. Quod superest, rogo hoc

exiguum parvumque munus ne aspernemini, &
Societatem nostram exemplo maiorum vestro-
rum, sicuti iam pridem facitis, omni beneuolen-
tia comprehendere ne cessetis. Deus Opt. Max.
cui sincerissimum cultum adhibetis, quémque à
paruulis diligere cœpistis, quàm longissimè auum
amborum extendat, & quam impertiuuit men-
tem optimam ac diuinam, eam in vobis
vsque ad exitum vitæ pro sua bonita-
te custodiat. Augusta, Ka-
lend. Iunij. M. D.

XXCIX.

HVMA

HVMANISSIMIS LECTORIBVS.

REbus humanis non tam præclarè mereri eos, qui scientiam bene dicendi afferunt, quàm qui piè & innocenter docent viuere, quod est longè præstabilius: cum illud ad paucos, hoc ad omnes pertineat: atque idcirco apud Græcos maiori fuisse in gloria Philosophos quàm Oratores, quia rectè viuendi doctores existimarètur, initio diuinarum Institutionum Lactatius affirmavit. Quando igitur nos quoque, quantumcunque in nobis est literarum, quod exiguum est, ad communes utilitates summa voluntate conferimus, & quo de iuuentute mereri quàm optimè possimus studiosè enitimur, visum est faciendum, vt cum sermo Latinus sine aliqua rerum tractatione doceri nequeat, in ipsis rebus, quas eius tradendi causa explicandas suscepimus, morum quoque honestorū, & Christianæ Catholicæque pietatis rationem vel potissimam haberemus. Verumenimuerò hanc argumenti partem omnium præstantissimam, inprimisque ac vehementer necessariam eo temperamēto persecuti sumus, vt neque singula quæ utiliter dici possent diceremus, ne nimium cresceret voluminis magnitudo, nèue puerorum & adolescentum ingenia, quibus præsertim ista elaborauimus, disputationibus tortuosis ac spinosis oneraremus ac perturbaremus potius, quàm oratoria quadam simplicitate facilitatēque erudire conaremur. Illud persæpe nobis optandum fuit, vt extaret in cuius tãquam vestigiis ponere gressum liceret: qui, inquam, Dialogis scholasticis componendis, hunc ordinem, istumque modum, & institutum simile tenuisset. Nunc, quod ad methodi quidem huius nostræ nouitatem, ad rerum multitudinem diuersitatemque attinet, quam progymnasmatibus longè plurimis comprehensam intra, eaque haud parua sanè volumina includo, potero fortassis aliquo modo vti verbis Lucretij, qui primus naturæ Philosophiam Latinis versibus illustrabat.

*Ania Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo, &c.*

ET quanquā ipsi fontes ad quos accedo, iam integri non sunt: propterea quod ex illis ante me doctissimi viri in eodem negotio hauserunt; nec possim meo capiti petere inde coronam (ut inquit idem poëta)

Unde prius nulli velarint tempora Muse,
vellem tamen etiam atque etiam, capacioribus urnis haussissent, studiosorumque animos & ingenia affatim irrigassent, non autem dialogis tam parcè conscribendis, id est, verbis & locutionibus pro rerum immensitate paucissimis tantummodo velut leuiter aspersissent, siue irrorassent. Veruntamen illi non temerè, credo, sed deliberatè, & cum iudicio, suo quasi, & alio itinere incesserunt: & quod in omnibus artibus factum cernimus, posteris quoque ipsorum inuenta augendi ornandi que materiam potestatemque reliquerunt. Quapropter verbum non addam. A beneuolo & erudito lectore peto & quaeso, ne grauetur in hisce vigiliis laboribusque meis τοῖς μὲν παραλελειμμένοις συγγνώμη, τοῖς δ' ἐυσημένοις πολλὴν χάριν ἔχειν.

I N D E X
PROGYMNASMATVM
SECVNDI VOLVMINIS.
C V B I C V L V M.

1. Cubitum discessuri.	Pag. 1
2. Sese vestibus exuentes, preces ante somnum.	6
3. E somno suscitati, precatio matutina.	12
4. Vestientes se, & reliqua peragentes.	17
5. Mores in cubiculo, in lecto.	21
6. Salutatio matutina, ientaculum.	27

C O R P O R I S N O N E S T A T E S.

7. Oculorum moderatio, & affectiones.	30
8. Frons, nares, caput.	37
9. Mala, os, labra, dentes, vultus.	41
10. Cervix, humeri, brachia, manus, ungues, auricula.	46
11. Spuere, tu sive, eruclare, sereare, oscitare, &c.	51
12. Risus, sessio, genuflexio, incessus.	55

V E S T I T V S, S I V E H A B I T V S.

13. Vestes literatorum.	60
14. Decorum vestium generatim.	76
15. Muliebris cultus.	83

C O N V I C T V S.

16. Morum, elegantium utilitas, & necessitudo.	90
17. Qui potissimum in conjunctione consuetudinis atque sermonum odiosi.	94
18. Compositio corporis inter colloquendum, & consuetudines rusticanae.	104
19. Honores quibus & qui.	107
20. Epitheta, seu tituli.	114
21. Quales in sermone.	121
22. Sermones fugiendi.	128
23. Nec nimium, nec minimum.	143
24. Ceremonia.	148

I N D E X.

TRICLINIVM, SIVE COENATIO.

25.	Consecratio mense.	152
26.	Gratiarum actio post epulas.	156
27.	Instruere & adornare mensam.	160
28.	Quæ ante accubitus.	165
29.	Decorum accubitus, & alia quædam.	168
30.	In potu quid deceat.	172
31.	Quando & quomodo accipiendum è patina.	177
32.	Cum ab aliis quidpiam porrigitur.	181
33.	Aceruus præceptorum.	184
34.	Sermo apud mensam.	194
35.	Appendix.	198
36.	Quæstiones symposiaca.	203
37.	Pars secunda.	217

T E M P V S.

38.	Parfimonia temporis.	229
39.	Cum tempore congruendum.	238

A D M I N I C V L A, SEV NVTRIMENTA & impedimenta virtutis.

40.	Exempla & sententiæ prælectionibus aspersa.	242
41.	Mansueta obiurgatio.	247
42.	Proborum familiaritas.	250
43.	A Deo actionum capienda primordia.	254
44.	Temperantia in victu.	257
45.	Quotidiana in semetipsum inquisitio.	262
46.	Vitiorum peccatorumque amuleta generalia.	265
47.	Solitudo.	272
48.	Cultus & amor Dei.	277
49.	Servanda erga feminas.	279
50.	Malorum societas.	283
51.	Minutiora peccata.	287
52.	Libelli scurriles.	290
53.	Otium.	294
54.	Φιλαρτία, seu cæcus amor sui.	297

V E R E C V N D I A, ET EIVS EXTREMA.

55.	Natura verecundiæ.	302
56.	Laus verecundiæ.	306
57.	Adole	

I N D E X.

57.	Adolescentie propriam esse verecundiam.	310
58.	Quae res verecundiam pariant.	314
59.	Quosnam vereamur.	320
60.	Impudentia.	323
61.	Immodica verecundia.	326
62.	Damna quorum auctor vitiosus pudor.	332
63.	Duplex curatio huius vitij.	336

L V S V S.

64.	Ludendum esse.	339
65.	Tempus, & modus ludendi.	348
66.	Officia ludentium.	350
67.	Lusus auersandi.	354
68.	Genera lusuum.	358
69.	Colloquium festiuum.	362
70.	Ludus lapidum orbiculatorum ad metas.	370
71.	Ludus globulorum.	374
72.	Ludus nucum.	376
73.	Ludus turbinis.	378

V A R I A O F F I C I A.

74.	Obiurgatio fraterna, iniuriaque condonatio.	381
75.	Aegrotos visitare, in funus prodire.	386
76.	Pacificatio.	389
77.	Mecenates.	395
78.	Auxilium mutuum.	398
79.	Consilium ad edomandam libidinem.	401
80.	Innocentiae patrocinium.	404
81.	Peregrinatio.	402
82.	Gratus animus.	417
83.	Ignorantium institutio.	417
84.	Amor & amicitia.	423
85.	Modesta eruditio.	428
86.	Solatium paupertatis studiosorum.	436
87.	Erga mendicos, calamitosos, seruos.	444
88.	Formulae bene precandi.	447
89.	Alloquium, seu consolatio super excessu matris.	450
90.	Virtutis laus.	458

F I D E S

I N D E X.

FIDES ET PIETAS CATHOLICORVM.

91.	Catechismus.	464
92.	Sacra conciones.	466
93.	Missæ sacrificium, & instrumentum sacrum.	472
94.	Piacularis confessio.	481
95.	Sacratissima Eucharistia.	486
96.	Ieiunia.	493
97.	Religiosi. seu vita monastica.	497
98.	Templorum constructio. & ornatus.	503
99.	Indulgentiæ, bona opera, Christi Vicarius, cultus & imploratio sanctorum, & alia demum.	508
100.	Veneratio, & laudes Dei matris.	514

PRO

P.

ho
de
L.
ter

